

Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna
w Warszawie

Katarzyna Turcza

**Rozprawa doktorska
w dziedzinie prawa
w dyscyplinie prawo cywilne**

Rozprawa doktorska na temat:

PROBLEMATYKA PRAWNA SZTUCZNEJ INTELIGENCJI

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem:

Promotor

Prof. zw. dr hab. Dariusza Makiłła

Warszawa, 2024

SPIS TREŚCI

WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH SKÓTÓW	3
WPROWADZENIE	7
ROZDZIAŁ I.....	14
TERMINOLOGIA.....	14
1.1 ZAKRES POJĘCIOWY I GENEZA DEFINICJI.....	15
1.1.1 Pojęcie i definicja SI w regulacjach prawnych Unii Europejskiej	20
1.1.2 Pojęcie i definicja SI w polskich regulacjach prawnych	40
ROZDZIAŁ II	46
CHARAKTER PRAWNY SZTUCZNEJ INTELIGENCJI.....	46
2.1 STATUS PRAWNY JEDNOSTKI W UJĘCIU PODMIOTOWYM	47
2.1.1 Osobowość prawna i jej rodzaje	49
2.1.2 Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych	52
2.2 KATEGORYZACJA PODMIOTÓW W POLSKIM PRAWIE CYWILNYM	60
2.2.1 Osoba fizyczna	60
2.2.2 Osoba prawna.....	62
2.2.3 Jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej	67
2.2.4 „Osoba elektroniczna”	71
2.3 KONCEPCJA STATUSU SI JAKO PRZEDMIOTU PRAWA	88
2.3.1 SI w kontekście ochrony zwierząt w prawie cywilnym	88
2.3.2 Status prawny servi w prawie rzymskim i teoria cyfrowego peculium	96
2.3.3 SI jako przedmiot prawa rzeczowego	99
2.3.4 Ograniczone prawa rzeczowe ustanawiane na SI.....	116
2.3.5 Koncepcja statusu SI jako dobra niematerialnego.....	117
2.3.6 Identyfikacja i Rejestr AI	120
ROZDZIAŁ III.....	125
STATUS SZTUCZNEJ INTELIGENCJI JAKO PRZEDMIOTU STOSUNKÓW	
ZOBOWIĄZANIOWYCH.....	125
3.1 STATUS SI JAKO PRODUKTU NIEBEZPIECZNEGO W KONTEKŚCIE PRAWA CYWILNEGO	
.....	126
3.2 STATUS SI JAKO TOWARU W KONTEKŚCIE PRZEPISÓW O OCHRONIE PRAW	
KONSUMENTA	132
3.2.1 SI jako towar w świetle prawa unijnego.....	132
3.2.2 SI jako towar w świetle polskiego prawa konsumenckiego	136
3.3 STATUS SI JAKO USŁUGI W KONTEKŚCIE PRAWA W ŚWIETLE PRAWA	
KONSUMENCKIEGO	150

3.3.1 SI jako usługa cyfrowa	150
3.3.2 SI jako usługa na przykładzie zaawansowanego oprogramowania typu „ChatGPT”	158
3.3.3 Postulaty de lege ferenda w zakresie dostępu SI do danych osobowych w tym lokalizacyjnych oraz ich profilowania	162
3.4 STATUS SI JAKO UTWORU W KONTEKŚCIE PRAWA AUTORSKIEGO	164
3.4.1 SI jako utwór w świetle prawa unijnego	164
3.4.2 SI jako utwór w świetle polskiego prawa autorskiego	169
3.5 SI JAKO PODMIOT STOSUNKÓW ZOBOWIĄZANIOWYCH NA PRZYKŁADZIE UMOWY TYPU „RESPONSIBLE AI LICENCES” – ICH CEL I ZAKRES	180
ROZDZIAŁ IV	192
NORMY ETYCZNE I MORALNE W KONTEKŚCIE SZTUCZNEJ INTELIGENCJI JAKO PRZEDMIOTU PRAWA	192
4.1 KONCEPCJA „GODNEJ ZAUFANIA SZTUCZNEJ INTELIGENCJI” W KONTEKŚCIE PRAWA UNIJNEGO	193
4.2 SI A FILOZOFICZNE KONCEPCJE DOTYCZĄCE BYTU	199
4.3 SI A TZW. „DYLEMAT WAGONIKA”	202
PODSUMOWANIE I WNIOSKI	206
BIBLIOGRAFIA	214

WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH SKÓTÓW

AI	ang. <i>artificial intelligence</i> .
AI Act	Rozporządzeni Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej Inteligencji (Akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii COM/2021/206 final.
AMA	ang. <i>Artificial Moral Agents (AMA)</i> to dziedzina informatyki mająca na celu tworzenie autonomicznych maszyn, które mogą podejmować decyzje moralne podobne do tego, jak robią to ludzie.
BGH	niem. <i>Bundesgerichtshof</i> - Federalny Trybunał Sprawiedliwości (również Trybunał Federalny) – najwyższa instancja sądownictwa karnego i cywilnego w Republice Federalnej Niemiec.
CCTV	ang. <i>Closed-Circuit TeleVision</i> .
EDR	ang. <i>Endpoint Detection and Response</i> .
EKES	Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny
EPS	Europejski Przegląd Sądowy, wydawca: Wolters Kluwer Polska.
P.w.p.	Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej Dz. U. 2001 Nr 49 poz. 508.
EPS	„Europejski Przegląd Sądowy”.
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości (ETS), nieformalna nazwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE).
EY	<i>Ernst & Young</i> – międzynarodowy koncern świadczący profesjonalne usługi doradcze i audytorskie z główną siedzibą w Londynie.
GPT	ang. <i>Generative Pre-trained Transformer</i> . Rodzaj sztucznej inteligencji, która jest w stanie generować naturalnie brzmiący tekst.

HLEG	ang. <i>High-Level Expert Group on Artificial Intelligence (AI HLEG)</i> .
IT	ang. <i>Information Technology</i> .
k.c.	Ustawa z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2023 r. poz. 1610.
k.p.c.	Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U.2023.0.1550.
KE	Komisja Europejska.
LaMDA	ang. <i>Language Model for Dialogue Applications</i> , zaawansowany model językowy opracowany, specjalizujący się w generowaniu naturalnie brzmiących, kontekstualnych i znaczących dialogów.
LLM	ang. <i>Large Language Model</i> , typ algorytmu sztucznej inteligencji (AI), który wykorzystuje techniki <i>deep learningu</i> .
LLP	ang. <i>Linear Logic Programming Language and its Compiler System</i> .
MIT	ang. <i>Massachusetts Institute of Technology</i> .
MŚP	Małe i średnie przedsiębiorstwa, na które składają się przedsiębiorstwa, które zatrudniają mniej niż 250 pracowników i których roczny obrót nie przekracza 50 milionów euro, lub całkowity bilans roczny nie przekracza 43 milionów euro. Podst. Prawna: art. 7. Ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców. Dz.U.2024.236.
NASK	Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa – Państwowy Instytut Badawczy.
NHTSA	ang. <i>National Highway Traffic Safety Administration</i> – Amerykański urząd ds. bezpieczeństwa ruchu drogowego, założony przez Kongres Stanów Zjednoczonych 31 grudnia 1970 z siedzibą w Waszyngtonie, USA.
NLP	ang. <i>natural language processing</i> .
PE	Parlament Europejski.

PKD	Polska Klasyfikacja Działalności.
RODO	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz. Urz. UE. L.2016.119.1).
OCR	ang. <i>Optical Character Recognition</i> .
SAE	ang. <i>Society of Automotive Engineers</i> .
SI	Sztuczna inteligencja.
SN	Sąd Najwyższy.
SPAM	ang. <i>Stupid Pointless Annoying Messages</i> .
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.
TK	Trybunał Konstytucyjny.
TRIPS	ang. <i>Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights</i> .
UNECE	ang. <i>United Nations Economic Commission for Europe</i>
UNESCO	ang. <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> . Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury.
u.o.z.z.o.z.ch.	Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt Dz. U. z 2023 r. poz. 1580.
u.p.a.p.p.	Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83).
PPH	Przegląd Prawa Handlowego.
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego.
RUE	Rada Unii Europejskiej.
WCT	ang. <i>WIPO Copyright Treaty</i> .
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny.
WTO	ang. <i>World Trade Organization</i> .
EWG	Europejska Wspólnota Gospodarcza.
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Istotne jest byśmy uświadomili sobie pierwszeństwo etyki przed techniką, prymat osoby wobec rzeczy, wyższość ducha nad materią. Sprawie człowieka służyć będzie jedynie poznanie zespolone z sumieniem.

Ludzie nauki, jeśli mają naprawdę pomóc ludzkości, muszą zachować świadomość transcendencji człowieka wobec świata i Boga wobec człowieka¹.

¹ *Ex corde Ecclesiae*, Sygnatura obiektu: N/1/2/842, 1990-08-15, Watykan, Konstytucja apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II.

WPROWADZENIE

Nieunikniony rozwój technologii w ostatnich latach pociąga za sobą wzrost informatyzacji i robotyzacji, które stały się trwałym elementem codzienności wszystkich grup społecznych. Cyberbezpieczeństwo² oraz sztuczna inteligencja (SI) – rozumiana jako dziedzina nauki zajmująca się badaniem mechanizmów ludzkiej inteligencji oraz modelowaniem i konstruowaniem systemów, które są w stanie wspomagać lub zastępować inteligentne działania człowieka³ – stanowią punkt wyjścia w rozważaniach dotyczących definiowania tego, czym dokładnie jest oraz czym ma być w przyszłości SI, a także odpowiedzi na pytania, jaki jest jej status i cel istnienia.

W obszarze prawa sztuczna inteligencja (ang. *Artificial Intelligence* – AI) jest bez wątpienia dużym wyzwaniem dla społeczności międzynarodowej. Obecnie na gruncie ustawodawstwa Unii Europejskiej mamy do czynienia z ujęciem SI w pewne ramy legislacyjne, niemniej w polskim porządku prawnym nie istnieją jeszcze precyzyjne uregulowania skupiające się na kwestiach takich jak status sztucznej inteligencji, który jest kluczowy dla dociekań w zakresie odpowiedzialności za przejawy i działanie szeroko pojętej SI.

W konsekwencji braku uregulowań nieustanne dążenie do poszerzania wiedzy na temat faktycznego statusu SI i świadomości prawnej w tym zakresie idzie w parze z badaniami i pracami nad zabezpieczeniami teleinformatycznymi oraz rozwiązaniami legislacyjnymi, które będą miały na celu nie tylko ochronę przed cyberprzestępczością, ale również odpowiedzią na pytania dotyczące szeregu innych zagadnień powiązanych z podmiotowością robotów, prawem autorskim, bezpieczeństwem systemów informatycznych czy w końcu etyką takich rozwiązań.

W przestrzeni medialnej można spotkać się także z tezami specjalistów zajmujących się SI, wedle których jej dalszy rozwój może prowadzić do końca istnienia gatunku ludzkiego. Cytując Stephena Hawkinga: „Technologia, która w procesie ciągłego ulepszania, nabędzie zdolność uczenia się, nabędzie w końcu samoświadomość⁴”. Już sama możliwość powstania

² Cyberbezpieczeństwo (ang. *cybersecurity*) – ogół technik, procesów i praktyk stosowanych w celu ochrony sieci informatycznych, urządzeń, programów i danych przed atakami, uszkodzeniami lub nieautoryzowanym dostępem. Cyberbezpieczeństwo bywa także określane jako „bezpieczeństwo technologii informatycznych”, za: K. Górnicz, *Czym jest cyberbezpieczeństwo?*, „SafeBIT”, 7.01.2019, link zarchiwizowany: <https://web.archive.org/web/20200408234425/https://safebit.pl/czym-jest-cyberbezpieczenstwo/>; *Wikipedia, wolna encyklopedia*, hasło „cyberbezpieczeństwo”, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Cyberbezpiecze%C5%84stwo> [dostęp: 29.07.2023].

³ *Encyklopedia PWN* online, hasło „sztuczna inteligencja”, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sztuczna-inteligencja;3983490.html> [dostęp: 29.07.2023].

⁴ A. Hern, *Stephen Hawking: AI will be 'either best or worst thing' for humanity*, „The Guardian”, 19.10.2016, <https://www.theguardian.com/science/2016/oct/19/stephen-hawking-ai-best-or-worst-thing-for-humanity-cambridge> [dostęp: 11.01.2020]; R. Cellan-Jones, *Stephen Hawking warns artificial intelligence could end mankind*, „BBC News”, <http://www.bbc.com/news/technology-30290540> [dostęp: 11.01.2020].

w przyszłości niezależnej od człowieka superinteligencji skłania do refleksji nad tym, czym właściwie jest SI i czy przy założeniu, że potencjalnie osiągnie ona samoświadomość, należałoby nadać jej jakiś odrębny status. Moment „powstania” w pełni autonomicznej, samoświadomej istoty będzie stanowić punkt zwrotny w nowej rewolucji technologicznej⁵, która już stała się faktem.

Przykładami, które potwierdzają konieczność prowadzenia równoległych badań w kierunku rozwoju regulacji prawnych w zakresie SI, są roboty Alice i Bob, opracowane przez naukowców pracujących dla firmy Meta, które musiały zostać wyłączone ze względu na to, że utracono nad nimi kontrolę⁶. Alice i Bob podczas konwersacji używały języka angielskiego, jednak z czasem stworzyły nowy kod komunikacji, który był zrozumiały tylko dla nich⁷.

Na stronie internetowej „Future of Life”⁸ można przeczytać opublikowany w marcu 2023 r., list otwarty o bardzo wymownej treści, stworzony przez naukowców i specjalistów od SI, a skierowany do wszystkich laboratoriów zajmujących się sztuczną inteligencją:

Wzywamy wszystkie laboratoria AI do natychmiastowego wstrzymania na co najmniej 6 miesięcy szkolenia systemów AI potężniejszych niż GPT-4. Przesłanie takiego listu jest proste – widzimy obecnie wyścig zbrojeń na to, kto stworzy potężniejszą sztuczną inteligencję, a jednocześnie nikt nie jest w stanie przewidzieć konsekwencji takich działań. Rozwój takich programów zdecydowanie wpłynie na życie ludzi, ale nie wiemy jeszcze, czy będzie to pozytywny wpływ i jakie ryzyka się z tym wiążą. Dlatego osoby, które podpisały się pod listem wnioskuje o wstrzymanie prac nad nowymi AI, a zamiast tego: skupienie się na tym, by obecne systemy były bardziej transparentne i godne zaufania, a także – by dać czas na umieszczenie AI w systemie prawnym. Dziś bowiem nie wiemy wielu rzeczy odnośnie do legalności użycia AI, szczególnie w takich sferach jak szkolnictwo czy sztuka⁹.

Wydźwięk tego listu może budzić wątpliwości czytelnika ze względu na niejasny charakter motywacji autorów, gdyż użyty środek w postaci „prośby” nie ma mocy, która w sposób realny doprowadziłaby do osiągnięcia celu w postaci zahamowania postępu prac. List stanowi raczej

⁵ T. Kuhn, *Par la notion de „révolution” nous entendons, au sens de, une véritable »transformation dans la vision du monde« de cette science – certes sociale – qu’est le droit. Cfr T.S. KUHN, La structure des révolutions scientifiques, Paryż, 1983, s. 157.*

⁶ K. Kunat, *Bunt maszyn: Facebook wyłącza jeden z systemów sztucznej inteligencji, bo... stworzyła ona swój własny język*, „Tabletowo”, 31.07.2017, <https://www.tabletowo.pl/bunt-maszyn-skynet-facebook-boty/> [dostęp: 12.03.2021].

⁷ R. S. Romaniuk, *Quantum Alice and Bob*, „Elektronika – Konstrukcje, technologie, zastosowania” 2022, https://www.researchgate.net/publication/357585265_ [dostęp: 12.04.2023].

⁸ *Pause Giant AI Experiments: An Open Letter*, „Future of life”, 22.2023, <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/> [dostęp: 12.04.2023].

⁹ R. Skibińska, *Odpowiedzialność za sztuczną inteligencję będzie uregulowana*, „Prawo.pl”, 15.10.2022, <https://www.prawo.pl/biznes/odpowiedzialnosc-za-sztuczna-inteligencje-beda-przepisy,517822.html> [dostęp: 12.04.2023].

swoisty test tego, na ile ten komunikat będzie skuteczny i czy wywoła on określone reakcje w środowisku naukowym.

Postępujące zmiany technologiczne są nieuniknione, a same międzynarodowe przepisy prawne zredagowane na gruncie unijnym, nie będą wystarczającą ochroną dla obywateli, jeśli krajowe prawo cywilne będzie pomijać ważne aspekty życia codziennego społeczeństw, które mogą nie być przygotowane na nadchodzące zmiany. Powyższa publikacja, jak i jej podobne, dowodzą jedynie, że znajdujemy się w dziejowym punkcie zwrotnym, a przyszłości SI i jej wpływu na świat nie sposób w pełni przewidzieć. W związku z tym, dotychczasowe krajowe prawo cywilne wymaga pewnej rewizji i pochylenia się nad fundamentalnymi funkcjami instytucjonalnymi i pojęciami, które dotychczas nie obejmowały swoim zakresem sztucznej inteligencji. Należy zatem podjąć próbę odpowiedzi na pytania: do czego należy się odnieść na gruncie cywilistycznym, żeby ten status osadzić w pewnych ramach? Na ile obecność SI w życiu każdego człowieka może stwarzać problemy i wpływać na ryzyka, których współcześni prawodawcy krajowi zdają się nie dostrzegać?

Wraz z technologią zmienia się rzeczywistość, a co za tym idzie, powstaje konieczność uporządkowania nowych zjawisk w sferze prawnej, ponieważ to właśnie prawo stanowi dla człowieka istotne narzędzie sprawowania kontroli nad rzeczywistością. Prawo już od samego początku oddziaływania sztucznej inteligencji na społeczeństwo winno zapewnić obywatelom optymalny poziom ochrony na gruncie m.in. stosunków cywilnych, gospodarczych, jak również w sferze ochrony danych. Aktualne polskie rozwiązania cywilnoprawne nie są w pełni dostosowane do tak szybkiego rozwoju technologii, niemniej można zaobserwować pewną aktywność struktur unijnych w tym zakresie, co docelowo będzie stopniowo przekładać się na regulacje wewnętrzne i może stanowić swego rodzaju inspirację i punkt wyjścia dla dalszych rozważań w tym zakresie na gruncie polskiego prawa cywilnego.

Aby podjąć próbę odpowiedzi na pytanie o docelowy kształt i treść unormowań krajowego prawodawstwa cywilnego odnoszącego się do działania sztucznej inteligencji, tematyka niniejszej rozprawy skupi się na poszczególnych tendencjach w zakresie definicji i rozumieniu statusu SI na gruncie rozwiązań prawnych – tych już funkcjonujących oraz takich, które stanowią *novum*. Postaram się również przedstawić ich krytykę w kontekście praktyki prawnej w tym obszarze i pojawiających się na tym gruncie tendencji i problemów. Odpowiedź na pytanie, czym jest SI i jak należy ją traktować w kontekście krajowych regulacji prawnych będzie decydująca dla dalszych rozważań dotyczących zagrożeń z nią związanych w obszarze polskiego prawa cywilnego. Węzłowym zagadnieniem prawnym na tym gruncie jest problematyka

nadawania podmiotowości sztucznej inteligencji¹⁰. Następnie podjęty zostanie temat przejawów i zastosowania SI w obrocie gospodarczym, gdzie już obecnie mamy do czynienia z kontraktowaniem w relacji z jego wszystkimi uczestnikami, w tym w szczególności z konsumentami. Istnieje zatem potrzeba wypracowania właściwego podejścia do nowej technologii i jej przejawów, gdyż będą one miały coraz większy wpływ na życie społeczeństw. Takie zdefiniowane oraz jednoznaczne stanowisko w sprawie podmiotowości prawnej SI są konieczne i powinny być dyskutowane przez specjalistów z dziedziny nauk prawnych, gdyż nawet jeśli aktualnie temat wydaje się rozstrzygnięty na forum Unii Europejskiej (o czym szerzej piszę w dalszej części niniejszej rozprawy), wypracowane rozwiązania niekonieczne będą wciąż słuszne i adekwatne w niedalekiej przyszłości.

Zdefiniowanie sztucznej inteligencji, próba uchwycenia jej charakterystyki oraz przejawów i obszarów prawa, na gruncie których taki opis jest uzasadniony, wydaje się zadaniem trudnym, a być może i niemożliwym. Niemniej jestem zdania, że jest to jedno z największych wyzwań prawnych XXI w. – brak norm, nieadekwatne lub niewystarczające regulacje bądź zbyt szybka dezaktualizacja przepisów spowodują zaburzenie stabilności ładu prawnego i będą sprzyjać nadużyciom. Nowoczesne prawo z jednej strony powinno iść z duchem czasu i odzwierciedlać zmiany, które zachodzą w społeczeństwie i gospodarce, a z drugiej strony w kluczowych kwestiach powinno ono być jednoznaczne i stanowić gwarancję stabilności podstawowych praw człowieka. Nie godzi się bowiem prowadzić eksperymentów na żywym społecznym organizmie.

Sztuczna inteligencja ma również niebagatelny wpływ na bezpieczeństwo, w tym bezpieczeństwo międzynarodowe, a przez wzgląd na jej gwałtowny postęp nie można stracić z pola widzenia związanych z tym zagrożeń dotyczących obszarów takich jak ochrona danych (w tym danych osobowych) lub zagrożenia związane z cyberprzestępczością, gdzie duże znaczenie mają z kolei etyczne aspekty stosowania SI. Nowoczesne i efektywne narzędzia, jakich dostarcza sztuczna inteligencja, obecne w wielu dziedzinach naukowych oraz w życiu

¹⁰ Pochodzący z Hong Kongu podmiot o nazwie Deep Knowledge Ventures ogłosił w 2014 r., że nowym członkiem rady nadzorczej może zostać komputer. Algorytm o nazwie Vital (Validating Investment Tool for Advancing Life Sciences) posiadał takie same prawa, jak człowiek i miał podejmować decyzje dotyczące przyszłych inwestycji w radzie dyrektorów (zarządzie) funduszu. Za: P. Grabiec, *Algorytm VITAL w zarządzie spółki Deep Knowledge Venture*, „Computerworld”, 16.05.2014, <https://www.computerworld.pl/news/Algorytm-VITAL-w-zarządzie-spolki-Deep-Knowledge-Ventures,396643.html> [dostęp: 06.04.2021]. Polski kodeks spółek handlowych nie przewiduje jednak, przynajmniej na razie, możliwości wejścia do zarządu spółek algorytmów, ale być może kwestię tę trzeba będzie rozważyć na gruncie legislacyjnym już w niedalekiej przyszłości. Z zagadnieniem podmiotowości prawnej SI wiąże się szereg zagadnień dotyczących autorstwa dzieł wytworzonych przez roboty lub algorytmy oraz odpowiedzialności za te wytwory jak i samą SI.

codziennym i wspierające dla funkcjonowania społeczeństwa, mogą być jednocześnie źródłem manipulacji, zagrożeniem dla bezpieczeństwa, prywatności, praw osobistych i majątkowych.

Pomimo dynamicznej informatyzacji procesów technologicznych i stosowania wysoko zaawansowanych metod kontraktowania oraz wspomagania przedsiębiorstw, w przestrzeni gospodarczej, wśród przedsiębiorców, praktyków i konsumentów nadal występują problemy z identyfikacją statusu prawnego SI, a co za tym idzie przypisaniem do niej odpowiedzialności i autorstwa dzieł przez nią wytworzonych lub współtworzonych. Należy w takim razie odpowiedzieć na pytanie, jak traktować status SI w obliczu jej postępującego rozwoju oraz wyznaczenia granic i ram w zakresie jej udziału w obrocie gospodarczym oraz roli i funkcji, którą ma docelowo pełnić. Stąd, dalsze rozważania będą skupiać się na następujących kwestiach:

1. Problematyka podmiotowości prawnej i co za tym idzie, osobowości prawnej sztucznej inteligencji. Obecnie brak szczegółowych i jednoznacznych regulacji w tym zakresie, tak w prawie unijnym jak i w prawie krajowym. Istnieje potrzeba dookreślenia statusu SI i wypracowania w przyszłości skutecznych i szybkich procedur oceny i kwalifikacji tegoż statusu, który następnie będzie determinował pozycję prawną SI. Co więcej, owa problematyka wymaga również przyjrzenia się aktualnym tendencjom w obszarze unijnych i krajowych uregulowań prawa cywilnego w zakresie oceny statusu i miejsca SI w polskim porządku prawnym. Obecny stan prac w tym przedmiocie na gruncie prawa unijnego nie gwarantuje uczestnikom obrotu, zwłaszcza konsumentom, wystarczającej ochrony. Wzmoczone obowiązki producentów i dystrybutorów przypisane są wyłącznie do kategorii SI „wysokiego ryzyka”, której definicja nie jest wystarczająco sprecyzowana, czego dowodzi ruchomy i otwarty katalog owej kategorii.
2. Status, jaki należałoby przypisać sztucznej inteligencji. Konieczne jest określenie charakteru koncepcji odnoszących się do podmiotowości prawnej SI, które dotąd były prezentowane w doktrynie prawa. W konsekwencji należy ustalić czy można uznać SI za byt równorzędny człowiekowi. Jeśli nie – czy można zatem przypisać SI status przedmiotu prawa, narzędzia w rękach człowieka, które nie posiada cech podmiotowych, a co za tym idzie, również praw i obowiązków.
3. SI jako przedmiot prawa, który należy ująć w ramy prawne na gruncie prawa cywilnego – rzeczowego, handlowego, autorskiego oraz prawa zobowiązań. Podejmę próbę zrozumienia roli i ewolucji pojęcia SI, którego desygnaty ulegają dynamicznym modyfikacjom, dostosowując się do aktualnego stanu wiedzy i poziomu rozwoju technologicznego. Sztuczna inteligencja i jej przejawy są obecnie wykorzystywane w wielu

dziedzinach życia społeczeństw i stanowią ważny element strategii ekonomicznych wielu państw. Zagadnienie to wiąże się z inwestycjami, oczekiwaniami, chociażby w zakresie poprawy jakości życia ludzi, ale również z zagrożeniami takimi jak inwigilacja obywateli, naruszanie cyberbezpieczeństwa, nadużycia w obrocie konsumenckim i granice etyczne w wykorzystywaniu robotów.

4. Status i standardy działania SI w stosunkach cywilnoprawnych. Z punktu widzenia nauki prawa, niezależnie od filozoficznych rozważań nad bytem SI i jej charakterem, istnieją kwestie związane z występowaniem przejawów SI w obrocie prawnym, gospodarczym i społecznym. Skoro tak się dzieje, należy postawić pytania, których odpowiedzi trzeba poszukiwać w dotychczasowym dorobku znawców przedmiotu, biorąc pod uwagę aktualne zjawiska społeczno-ekonomiczne ściśle związane z rozwojem nowych technologii. Jednym z istotniejszych obszarów działalności człowieka, w których występuje problematyka SI są umowy, stąd ustalenie statusu SI w stosunkach cywilnoprawnych determinuje rodzaj i formę umów powiązanych z tematyką SI, zwłaszcza umów, które gwarantują godne zaufania narzędzia sztucznej inteligencji i wyznaczają standardy, które powinny stać się obowiązujące w obrocie prawnym.
5. Kwestia edukacji i propagowania wiedzy oraz zwiększania świadomości na temat nowoczesnych rozwiązań, w które wpisuje się sztuczna inteligencja. Z tym tematem wiążą się regulacje w zakresie ochrony danych osobowych, tajemnicy przedsiębiorstwa i ochrony prywatności, czego potwierdzeniem są dynamicznie rozwijające się nowe branże jak np. obszar transportu autonomicznego.
6. Próba odpowiedzi na pytania etyczne związane z możliwą szkodliwością wykorzystania sztucznej inteligencji. Jest ona stosowana w rozmaitych sektorach gospodarki, co przekłada się m.in. na zautomatyzowanie procesu decyzyjnego, nadawanie numerów identyfikacyjnych, federowane uczenie maszynowe czy wreszcie konstruowanie homocentrycznej SI. Ów dynamiczny rozwój skłania do szukania odpowiedzi na pytanie, gdzie kończy się użyteczna technologia, a gdzie mamy już do czynienia z nadużyciem oraz czy można ująć SI w jakiegokolwiek ramy etyczne. Jest to niewątpliwie konieczne nie tylko w kontekście samych regulacji prawnych, ale również w celu normowania ludzkiego postępowania oraz poszukiwania ideałów moralnego korzystania z dobrodziejstw technologicznych¹¹.

¹¹ B. Alaire, A. Niblett, H. Yoon, *How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law*, „University of Toronto Law Journal”, nr 68 (suplement 1), 2018, s. 106-124.

Rozdział I

TERMINOLOGIA

1.1 ZAKRES POJĘCIOWY I GENEZA DEFINICJI

W celu zdefiniowania sztucznej inteligencji należy wyjść od podstawowego pojęcia, jakim jest inteligencja, niemniej problem ten, ze względu na swoją obszerność, zostanie w tej pracy poruszony w ujęciu syntetycznym.

Termin „inteligencja” pochodzi od łacińskiego *intelligentia*, czyli rozum lub zdolność pojmowania. Ogólnie rzecz ujmując oznacza on zdolność rozumienia i wiązania ze sobą elementów¹². Edward Nęcka z Uniwersytetu Jagiellońskiego zwraca uwagę, że inteligencja to jedno z najbardziej wieloznacznych pojęć w psychologii i odnosi się do sprawności w zakresie czynności poznawczych. W języku potocznym przez inteligencję rozumie się najczęściej zdolność rozwiązywania problemów praktycznych, zdolności językowe lub kompetencje społeczne. Teoria inteligencji wielorakich (ang. *multiple intelligences*) zaproponowana w 1983 r. przez amerykańskiego psychologa Howarda Gardnera, specjalisty z zakresu psychologii kognitywnej i profesora na Uniwersytecie Harvarda, uwzględnia istnienie ośmiu różnych form inteligencji, które charakteryzują człowieka¹³. Gardner uważał, że powszechnie stosowane testy inteligencji mierzą tylko ograniczony zakres ludzkich zdolności umysłowych i skupiają się głównie na inteligencji logiczno-matematycznej oraz wizualno-przestrzennej¹⁴. Teoria Gardnera zakłada jednak, że człowiek posiada przynajmniej osiem różnych pól zdolności, które badacz nazwał inteligencjami wielorakimi¹⁵. Do owych zdolności zalicza się: inteligencję logiczno-matematyczną, językową, przyrodniczą, muzyczną, przestrzenną, ruchową, interpersonalną i intrapersonalną. Są one powszechne, niemniej każdy człowiek rozwija każdą nich w różnym stopniu. Pola zdolności tworzące inteligencję uzupełniają się wzajemnie i można pracować nad ich rozwojem, kładąc nacisk na konkretne umiejętności.

Inteligencja nie jest zatem łatwa do zmierzenia ani do zdefiniowania, ponieważ obejmuje zbyt wiele obszarów. Ponadto niektóre jej rodzaje są często niedoceniane lub wręcz ignorowane, a zdolności ludzkiego umysłu i jego plastyczność potrafią zaskoczyć. Mimo tych wielorakich cech umysłu ludzkiego, nadal nie jest on w stanie dorównać oprogramowaniu ani

¹² E. Nęcka. *Inteligencja i procesy poznawcze*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków 1994.

¹³ K. Wojtaś, psycholog, *Typy (rodzaje) inteligencji – teoria inteligencji wielorakiej*, „Wylecz to”, 30.04.2021, <https://wylecz.to/psychologia-i-psihiatria/typy-rodzaje-inteligencji/> [dostęp: 20.09.2023]; *Typy inteligencji. 8 inteligencji według prof. Gardnera*, „Magazyn Natuli”, <https://dziecisawazne.pl/8-inteligencji-wedlug-prof-h-gardnera/> [dostęp: 20.09.2023]

¹⁴ R. J. Gerrig, Philip G. Zimbardo, *Psychologia i życie*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 292-294.

¹⁵ Tamże.

trwałością, ani szybkością procesowania informacji, przez co można dojść do stwierdzenia, że w kontekście osoby ludzkiej to ludzkie mózgowie może stanowić fizyczną granicę poznania¹⁶.

Termin „sztuczna inteligencja” został po raz pierwszy sformułowany przez Johna McCarthy’iego już w 1955 roku, podczas konferencji w Dartmouth poświęconej właśnie tej tematyce¹⁷. Sztuczna inteligencja stała się od tego momentu przedmiotem nieustającej debaty. W 1956 r. pierwszy raz w publicznej dyskusji poruszono tematykę inteligentnych maszyn na konferencji uniwersyteckiej w New Hampshire (USA)¹⁸. Niemniej jeśli sięgnąć choćby do literatury epoki renesansu, można zwrócić uwagę, że już Kartezjusz (1596-1650) przeciwstawiał sobie dwie kategorie: *res extensa* (rzecz zmechanizowaną) i *res cogitans* (rzecz myślącą). Określenie *res extensa* zostało przez Kartezjusza zdefiniowane dla rozróżnienia świata fizycznego, a *res cogitans* odniósł do opisu bytów samoświadomych. Filozof reprezentował pogląd, że rzeczywistość składa się z dwóch, zasadniczo różnych składowych (materialnej i niematerialnej – myślącej). Świat materialny działa na zasadach mechanicznych, natomiast świat duchowy jest obszarem wolności. Oba typy substancji spotykają się w ludziach¹⁹.

Derek Partridge, profesor informatyki z Wielkiej Brytanii, zauważa, że „samoucząca się” SI, stanowi początek nowego, odrębnego podmiotu prawa i stwierdza: „»Sztuczna inteligencja« jest to straszna nazwa dla jakiegokolwiek podmiotu, który potem będzie musiał z nią żyć”²⁰. Choć warto zwrócić uwagę, że w literaturze przedmiotu można spotkać się z próbami zastąpienia pojęcia „sztuczna inteligencja” takimi terminami jak: *Synthetic Psychology*, *Computational Intelligence* czy *Machine Intelligence*²¹. Ludzie mają tendencje do przypisywania SI cech właściwych człowiekowi, w tym intencjonalność i samoświadomość²², jednak informatyk i biocybernetyk Ryszard Tadeusiewicz nie zgadza się z tezą, wedle której maszyna może być rozpatrywana jako samoświadomy byt. Stwierdza on, że: „Maszyny nie mają

¹⁶ D. Fox. *Granice inteligencji*, „Świat Nauki”. nr. 8 (240) sierpień 2011, s. 26-31.

¹⁷ J. McCarthy, P. J. Heyes. *Some philosophical problems from the standpoint of artificial intelligence*, [w:] *Readings in artificial intelligence*, red. B.L. Webberand N.J. Nilsson, 1981, s. 431-450.

¹⁸ Konferencja ta odbyła się w 1956 r. w Dartmouth College w New Hampshire w USA. Wzięło w niej udział wielu wybitnych znawców tej dziedziny, w tym M. Minsky, N. Rochester, C. Shannon, A. Newell czy H. Simon. Niniejsze wydarzenie jest uznawane za początek dyskusji nad sztuczną inteligencją. Za: *Będą unijne przepisy dotyczące sztucznej inteligencji*, „Forbes”, 10.02.2017, <https://www.forbes.pl/technologie/przepisy-ue-dotyczace-sztucznej-inteligencji/rdbb9vt> [dostęp: 20.07.2020].

¹⁹ R. Ariew i inni, *Historical Dictionary of Descartes and Cartesian Philosophy*, Maryland - Toronto - Oxford, 2003.

²⁰ W oryginale: „Artificial Intelligence (AI) is a terrible name for any subject to have to live with”. D. Partridge, *A New Guide to Artificial Intelligence*, New Jersey 1991, s. 1.

²¹ J. Winzenbaum opisuje AI w sposób negatywny jako: *alien intelligence*.

²² Rzecznik firmy Google Brian Gabriel zdementował wypowiedź opublikowaną przez inżyniera oprogramowania Blake Lemoine w „Wall Street Journal”, w której inżynier przekonuje, że Language Model for Dialogue Applications, czyli LaMDA, jest świadomą istotą, która ma prawa i może mieć duszę. Rzecznik potwierdził jednocześnie, że długoterminowo naukowcy rozważają możliwość stworzenia czującej SI, ale nie ma sensu robić tego poprzez antropomorfizowanie narzędzi konwersacyjnych, które nie są czujące.

własnego celu, nie mają własnych dążeń, bo nie mają świadomości swojego istnienia. Samochody też niekiedy potracają ludzi, ale nie dlatego, że taki jest ich cel, tylko dlatego, że ludzie siedzący za kierownicą popełniają błędy”²³.

Jeśli przyjmiemy, że SI to zbiór technologii, które pozwala zwiększyć ludzkie możliwości, wykorzystując do tego celu wykrywanie obrazów, dźwięków, mowy, tekstu i danych, a także rozumienie, działanie i uczenie się, to SI może być autonomiczna i kreatywna, czego przejawem jest istnienie algorytmów zdolnych do tworzenia muzyki, obrazu, czy nawet powieści. Sztuczna inteligencja pojawia się obecnie w wielu obszarach życia człowieka, a jej rozwój sprzyja angażowaniu oprogramowania w każdą sferę jego działalności. Nie sposób wskazać jednoznacznie od kiedy SI towarzyszy człowiekowi w codziennych czynnościach, jednak wzmożony jej rozwój można zaobserwować po roku dwutysięcznym²⁴, kiedy zaczęły być popularne inteligentne telefony komórkowe tj. „smartfony”. Według danych publikowanych przez Gartner Inc. (niezależne przedsiębiorstwo analityczno-badawcze założone w 1979 r. w USA, specjalizujące się w zagadnieniach strategicznego wykorzystania technologii oraz zarządzania technologiami) w najbliższej przyszłości SI ma zacząć doskonale wyczuwać emocje człowieka, z czego skorzysta branża reklamowa. Jest to jedna z najważniejszych cech technologii, które rozwiną się w kolejnych latach. Jednak rozpoznawanie emocji nie jest równoznaczne z ich odczuwaniem.

AEI, od ang. *artificial emotional intelligence*, czyli „sztuczna inteligencja emocji” będzie obszarem, w którym dopiero nastąpią najintensywniejsze prace²⁵. Rozważania w przedmiocie relacji między człowiekiem a robotem oraz poczucia „krzywdy”, którego może doznać maszyna nie są jednak nowością. Już w 1942 r., amerykański pisarz Isaac Asimov jako pierwszy przedstawił trzy prawa robotyki. Brzmiały one następująco:

- prawo pierwsze: robot nie może skrzywdzić człowieka ani przez zaniechanie działania dopuścić, aby człowiek doznał krzywdy;
- prawo drugie: robot musi być posłuszny rozkazom człowieka, chyba, że stoją one w sprzeczności z pierwszym prawem;

²³ T. Rożek, R. Tadeusiewicz „Ja” - co to takiego?, [w:] T. Rożek, *Nauka. Po prostu. Wywiady z wybitnymi*, rozdz. 4, Warszawa 2011.

²⁴ Pierwszy historycznie smartfon powstał w 1992 roku – było to prototypowe urządzenie o nazwie Simon, które IBM pokazał na targach COMDEX i wprowadził na rynek w 1993 r. Oprócz funkcji telefonu komórkowego oferowało ono kalendarz, książkę adresową, kalkulator, notatnik, pocztę elektroniczną i gry.

²⁵ *Gartner przewiduje zmiany w technologii w latach 2020-2024*, „PC World. Wiadomości komputerowe”, <https://www.pcworld.pl/news/Gartner-przewiduje-zmiany-w-technologii-w-latach-2020-2024,416175.html> [dostęp: 15.01.2020].

- prawo trzecie: robot musi chronić sam siebie, jeśli tylko nie stoi to w sprzeczności z pierwszym lub drugim prawem²⁶.

Jednak wszystkie zdolności, które można przypisać maszynie, nie są uważane za część sztucznej inteligencji. Zatem komputer, który potrafi rozwiązywać złożone równania w bardzo krótkim czasie (znacznie szybciej niż człowiek) nie jest uważany za inteligentny²⁷. Podobnie jak w przypadku ludzi lub zwierząt, istnieją testy określające, czy dany system SI można uznać za inteligentny. W literaturze przedmiotu najczęściej opisywany jest test Turinga (stworzony w 1950 roku przez Alana Turinga), który polega na komunikowaniu się testera między dwoma ekranami – za jednym z tych ekranów pisze inny człowiek, a za drugim uruchamia się testowany program. Po fazie, w której tester dyskutuje z dwoma systemami, zostaje on poproszony o ustalenie, który z nich był człowiekiem. Jeśli nie będzie w stanie odróżnić maszyny od człowieka, test zakończy się dla maszyny sukcesem²⁸.

Test Turinga ma ograniczony zakres weryfikacji, a co za tym idzie nie obejmuje on wszystkich form oprogramowania lecz jedynie te, których pierwotnym zadaniem jest komunikowanie się z człowiekiem. Te ograniczenia mają swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości – program, który jedynie powiela komunikaty człowieka, może pozytywnie przejść test, jak stało się to chociażby w przypadku programu ELIZA²⁹ napisanego w 1966 r. Od nazwy tego oprogramowania w literaturze przedmiotu ukuto pojęcie tzw. „efektu Elizy”³⁰, który polega na nadawaniu przez człowieka sensu komunikatom nieposiadającym wcale znaczenia, które człowiek im przypisuje. Nie różni się to znacznie od przewidywania przyszłości na podstawie kręgów na wodzie lub chmur na niebie. Takie postrzeganie może prowadzić nieświadomego uczestnika badania do wniosku, że SI rzeczywiście przeprowadza skomplikowane procesy myślowe, pomimo że komunikowane przez maszynę zdania mają charakter losowy i pochodzą z przygotowanych przez człowieka baz danych. Natomiast podobny efekt nie

²⁶ I. Asimov. *Robots and Empire*, New York, 1985. *Robots and Empire* to powieść science fiction, jest częścią serii *Asimov's Robot*, na którą składa się wiele opowiadań (zebranych w *I, Robot*, *The Rest of the Robots*, *The Complete Robot*, *Robot Dreams*, *Robot Visions of Gold*) oraz pięć powieści (w tym *The Positronic Man*, *The Caves of Steel*, *The Naked Sun* i *The Robots of Dawn*).

²⁷ Taką definicję podał na przykład w 1963 roku Jean Piaget (z wykształcenia biolog i psycholog). Za: Paweł Stacewicz, *Fragment pracy dotyczącej teorii rozwoju poznawczego i uczenia się autorstwa J. Piageta*. s.1, <https://stac.calculamus.org/pdf/SI-2018/Piaget-o-inteligencji-i-uczeniu-sie.pdf> [dostęp: 17.03.2024].

²⁸ Tamże.

²⁹ ELIZA – program symulujący, napisany w 1966 r. przez Josepha Weizenbauma, Zob.: R. S. Wallace. *From Eliza to Alice*, [w:] *Promoting the adoption and development of Alicebot and AIML free software* [on-line]. A.L.I.C.E. Artificial Intelligence Foundation. https://www.researchgate.net/publication/2898463_A_Comparison_Between_Alice_and_Elizabeth_Chatbot_Systems [dostęp: 1.07.2016].

³⁰ M. Rouse. *ELIZA Effect*, „Technopedia”, 28.06.2022, <https://www.techopedia.com/definition/19121/eliza-effect> [dostęp: 20.07.2023].

pojawia się jeśli uczestnik jest świadomy, że jego „partnerem” w interakcji jest program komputerowy³¹. Sztuczna inteligencja nie nabyła dotychczas umiejętności swoistych dla człowieka takich jak: samoświadomość, zdolność do odczuwania, posiadania marzeń i emocji. Zaryzykuję stwierdzenie, że zależne od człowieka oprogramowanie, nawet najbardziej zaawansowane, nigdy nie nabędzie takich zdolności, które są właściwe wyłącznie dla bytów ożywionych. Oznacza to, że zakres działania SI jest ograniczony do analizy danych, które są udostępnione jej przez człowieka. Co istotne, superinteligentna, nieomylna SI, odpowiadająca perfekcyjnie na każde pytanie, zostałaby szybko zidentyfikowana jako maszyna, gdyż jedną z cech istoty ludzkiej jest popełnianie błędów. Stąd też w literaturze przedmiotu pojawiają się próby definiowania SI jako technologii, która pozornie jest inteligentna, kiedy radzi sobie z zadaniem opracowanym przez człowieka, powielając jedynie znane jej ludzkie działania lub projektując rozwiązania w sposób bardziej zaawansowany w porównaniu do podstawowego programowania i adaptując się jednocześnie do sytuacji, w której postawił ją człowiek³². Powyższa interpretacja definicji SI jest jednak zbyt wąska i nie ma odniesienia do jej funkcjonalności³³.

Tego typu pojęcia w kontekście SI są rozważane na gruncie poziomu zaawansowania technologii sieci neuronowych lub systemów wieloagentowych³⁴. Według etnografki Michaliny Jąkały³⁵ agent stanowi jednostkę funkcjonującą w określonym środowisku, komunikującą się, obserwującą otoczenie oraz zdolną do autonomii w procesie decyzyjnym, w zakresie określonym na etapie projektowania zadań. Jąkała wyróżniła dwa rodzaje agentów:

- sztucznych agentów (ang. *artificial agents*);
- użytkowników agentów (ang. *human agents*)³⁶.

³¹ Tamże.

³² M. Jąkała, M. Michno, *Budowa systemów wieloagentowych*, [w:] *Techniki wnioskowania z użyciem rozproszonej inteligencji*, Kraków 2004.

³³ R. Canvat, *De l'intelligence artificielle dans la pratique du droit: réception en droit européen, incidence sur la profession d'avocat et éthique. Faculté de droit et de criminologie, Université catholique de Louvain*, 2020, <http://hdl.handle.net/2078.1/thesis:24422> [dostęp: 12.07.2023].

³⁴ System wieloagentowy (ang. *multi-agent system*) – system złożony z komunikujących się i współpracujących ze sobą agentów, realizujących wspólne cele. Systemy multi-agent są jednym z obszarów badania rozproszonej sztucznej inteligencji (ang. *distributed artificial intelligence – DAI*).

³⁵ Dr Michalina Jąkała jest etnografką z doświadczeniem w badaniach nad pokojem. Uzyskała tytuł doktorat w dziedzinie studiów nad pokojem (2011) na Uniwersytecie w Bradford w Wielkiej Brytanii (badania doktoranckie na temat budowania pokoju, sprawiedliwości okresu przejściowego i zadośćuczynień wśród ocalałych z przemocy w czasie wojny w Bośni i Hercegowinie), tytuł magistra studiów nad Europą Środkowo-Wschodnią (2004) na Uniwersytecie Jagiellońskim.

³⁶ M. Jąkała, *Budowa systemów wieloagentowych*, dz. cyt. Każdy program agentowy składa się z poszczególnych modułów przetwarzających sukcesywnie informacje z wejścia, kierując je do innych modułów, w których dochodzi do analizy możliwych planów, a następnie wykonywania ich. Do bardziej skomplikowanych rodzajów agentów zalicza się agenta socjalnego, który różni się od innych agentów przede wszystkim większą złożonością wynikającą ze zdolności do liczenia się z intencjami innych programów.

Piotr Renkiel wskazuje organizacje ludzkie jako przykład inteligentnych systemów wieloagentowych. Na podstawie obserwacji funkcjonowania takich organizacji można ustalić model rozproszonego decydowania, hierarchicznej kontroli, kooperacji i zarządzania za pomocą komunikatów. To podstawowe ludzkie cechy, które powinny posiadać sprawne grupy i organizacje agentów. Autor podkreśla, że projektowanie systemów opartych na agentach jest przydatne w dziedzinach naukowych, które wymagają rozwiązywania złożonych problemów i realizacji zadań o charakterze rozproszonym lub złożonym obliczeniowo³⁷.

Z kolei Alfred Skorupka twierdził, że SI trudno zdefiniować, gdyż składa się na nią przymiotnik „sztuczny”, oznaczający coś niewystępującego naturalnie oraz rzeczownik „inteligencja”, który wyróżnia sprawność zdobywania i stosowania wiedzy oraz umiejętności³⁸. Zdaniem Piotra Artiemjewa, desygnatem sztucznej inteligencji jest dziedzina wiedzy, której domeną są techniki komunikacyjne służące rozwiązywaniu problemów poprzez opracowywanie powtarzalnych algorytmów, których człowiek indywidualnie nie jest w stanie jednoznacznie określić i stosować w praktyce³⁹.

Sposób konstruowania proponowanych definicji SI, zwraca uwagę na zagadnienia istotne z punktu widzenia zmian społeczno-gospodarczych jak np.: zastępowanie ludzi w pracy oraz istotny wpływ technologii na życie codzienne, co stanowi niewątpliwe wyzwanie dla ustawodawcy. Stąd dalsze rozważania będą skupione na poszukiwaniach istoty SI i tego w jaki sposób była ona i jest obecnie definiowana.

1.1.1 Pojęcie i definicja SI w regulacjach prawnych Unii Europejskiej

Komisja Europejska⁴⁰ publikując w 2018 r. dokument pt. *Sztuczna inteligencja dla Europy*⁴¹ zaprezentowała pierwszą, choć jeszcze nieostateczną, definicję SI. Wedle KE:

[...] termin sztuczna inteligencja odnosi się do systemów, które wykazują inteligentne zachowanie dzięki analizie otoczenia i podejmowania działań – do pewnego stopnia autonomicznie – w celu osiągnięcia konkretnych celów. Systemy SI mogą być oparte na oprogramowaniu,

³⁷ P. Renkiel, *Przegląd możliwości zastosowania systemu wieloagentowego w transporcie*. Transport miejski i regionalny 2014, nr 02. file:///C:/Users/katar/Downloads/TMiR_2_2014_Renkiel%20(2).pdf[dostęp:20.09.2023].

³⁸ A. Skorupka, *Ogólna sztuczna inteligencja z filozoficznego punktu widzenia*, „Transformacje” 2022, nr 1(112), s. 130–142.

³⁹ P. Artiemjew, *Wybrane paradygmaty sztucznej inteligencji*, Warszawa 2013. s. 3-10.

⁴⁰ Komisja Europejska („KE”) - organ wykonawczy Unii Europejskiej, odpowiedzialny za bieżącą politykę Unii, nadzorujący prace wszystkich jej agencji i zarządzający jej funduszami.

⁴¹ COM (2018) 237 final.

działając w świecie wirtualnym (np. asystenci głosowi, oprogramowanie do analizy obszaru, wyszukiwarki, systemy rozpoznawania mowy i twarzy), lub mogą być wbudowane w urządzenia (np. zaawansowane roboty, samochody, drony lub aplikacje Internetu rzeczy⁴²).

Wobec politycznych zaleceń dla KE na lata 2019–2024 sformułowanych pod tytułem *Unia, która mierzy wyżej*⁴³, KE miała opracować wytyczne w sprawie skoordynowanego europejskiego podejścia do społecznych i etycznych konsekwencji funkcjonowania sztucznej inteligencji. W dniu 19 lutego 2020 roku Komisja opublikowała tzw. *Białą księgę w sprawie sztucznej inteligencji – Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*⁴⁴. W dokumencie tym wskazano na strategię dotyczącą sposobów osiągnięcia podwójnego celu, jakim jest promowanie stosowania sztucznej inteligencji i zajęcie stanowiska w sprawie jej definicji⁴⁵.

W treści *Białej Księgi* przyjęto zdecydowanie bardziej zwięzły opis SI, stwierdzając, że „sztuczna inteligencja to zbiór technologii łączących dane, algorytmy i moc obliczeniową”⁴⁶.

W cytowanym dokumencie Komisja Europejska wskazała na dwa typy SI: słabszą (lub inaczej zwaną „wąską”) oraz silniejszą (zwaną inaczej „ogólną”). Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny w swojej opinii pod tytułem „Wpływ sztucznej inteligencji na jednolity rynek (cyfrowy), produkcję, konsumpcję, zatrudnienie i społeczeństwo” podkreślał, że: „co do zasady można mówić o wąskiej SI (ang. *narrow AI*) i ogólnej SI (ang. *general AI*). SI „wąska” jest rozumiana jako typ wykorzystywany do wykonywania skonkretyzowanych zadań, zaprojektowany na potrzeby określonych, zdefiniowanych procesów jak obliczenia czy segregacja danych. Z kolei ogólna SI jest projektowana do wykonywania złożonych operacji w sposób zbliżony do działania ludzkiego umysłu⁴⁷. Powyższe definicje, choć pozwalają na stworzenie pewnego rodzaju dystynkcji, nie są w moim przekonaniu wystarczająco praktyczne dla uczestników obrotu prawnego, którzy wymagają bardziej precyzyjnych opisów, mających

⁴² Internet rzeczy, Internet przedmiotów (ang. *Internet of things, IoT*) – koncepcja, wedle której jednoznacznie identyfikowalne przedmioty mogą pośrednio albo bezpośrednio gromadzić, przetwarzać lub wymieniać dane za pośrednictwem instalacji elektrycznej inteligentnej KNX lub sieci komputerowej. Koncepcja znajduje zastosowanie w przemyśle przetwórczym, zarządzaniu miastami, świadczeniu usług zdrowotnych, urządzeniach gospodarstwa domowego, mobilności oraz urządzeniach noszonych (*wearables*), za: K. Ashton: *That 'Internet of Things' Thing*, 22.06.2009, <https://www.smithsonianmag.com/innovation/kevin-ashton-describes-the-internet-of-things-180953749/> [dostęp: 03.09.2023].

⁴³ U. von der Leyen, *A Union that strives for more. My agenda for Europe*, dokument dostępny online na stronie internetowej KE: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf [dostęp: 20.05.2022].

⁴⁴ Komisja Europejska, *Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*, COM (2020) 65 final, 2020 r.

⁴⁵ COM (2020) 65 final

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego pt. *Sztuczna inteligencja: wpływ sztucznej inteligencji na jednolity rynek (cyfrowy), produkcję, konsumpcję, zatrudnienie i społeczeństwo* z 31.5. i 1.06.2017, s. 3, dostępna online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52016IE5369> [dostęp: 21.10.2021].

niebagatelne znaczenie choćby w kontekście cywilnych regulacji chroniących prawa konsumentów. W krajowej literaturze przedmiotu Aleksander Chłopecki zwracał uwagę, że „słaba” SI:

[...] w interakcjach w obrocie gospodarczym działa w sposób samodzielny w tym rozumieniu, że posiada wbudowane algorytmy samouczące się, powodujące, że jej faktyczna pozycja i działanie stają się autonomiczne i nie podlegają lub podlegają ograniczonej (i z reguły następczej) kontroli osób fizycznych. Silna SI to taka [...], która przejawia zdolności samopoznawcze⁴⁸.

Marcin Uliasz poszedł znacznie dalej stwierdzając, że „słaba” SI jest autonomiczna, a jej działania mogą być niezależne od człowieka, natomiast „silna” posiada tzw. samoświadomość⁴⁹.

Z kolei Ireneusz Matusiak, powoływał się na cztery kategorie sztucznej inteligencji: *reactive machines, limited memory, theory of mind* oraz poziom *self-awareness*⁵⁰. Pierwszy z nich odnosi się do prostych maszyn, działających zawsze w podobny, zaprogramowany przez człowieka sposób, niemających zdolności do korygowania swoich błędów. Jako przykład uczony przytaczał superkomputer Deep Blue z lat 90. XX w., który zdołał pokonać arcymistrza szachowego Garriego Kasparowa. Kolejny z poziomów, *limited memory*, dotyczy maszyn, którym można przypisać zdolność zbierania i analizowania doświadczeń. Przykładem mogą być tutaj nowoczesne drony, pojazdy i inne maszyny autonomiczne mające zdolność autonaprawy poprzednio popełnionych błędów. Maszyny typu *theory of mind*, mają zdolność dostosowywania się do danej sytuacji i użytkownika uwzględniając jego indywidualne preferencje. W końcu typ *self-awareness*, na najwyższym poziomie zaawansowania, który jest praktycznie nie do odróżnienia od człowieka przez zewnętrznego obserwatora pod względem samoświadomości istnienia⁵¹. Ostatni typ, odpowiadający wspomnianej silnej SI ma posiadać cechy ludzkiego mózgu, pod względem budowy neuronowej oraz działania i przetwarzania informacji⁵².

⁴⁸ A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2018, s. 5.

⁴⁹ M. Uliasz, *Sztuczna inteligencja jako sztuczna osoba prawna*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa, 2019, s. 23-38. Por. inne ujęcia silnej i słabszej SI: P. Juściński, *Prawo autorskie w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej”, nr 1(143) /2019, s. 6–8.

⁵⁰ Tłum. z ang. maszyny reaktywne – ograniczona pamięć, teoria umysłu oraz poziom samoświadomości.

⁵¹ I. Matusiak, D. Flisak, *AB HOMINE AUCTORE AD ROBOTUM AUCTORUM*, [w:] *Opus auctorem laudat. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej*, red. I. Matusiak, K. Szczepanowska-Kozłowska, Ł. Żelechowski, Warszawa 2019.

⁵² A. Bieliński, *Potencjalne obszary zastosowania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym – czy obecnie ma to rację bytu i czy jesteśmy na takie rozwiązanie gotowi?*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, s. 60; J. Janowski, dz. cyt., s. 43;

Marlena Janowska wyjaśniała, że „silna” SI jest oparta na systemach samouczących się, mających zdolność nie tylko do „składowania informacji”, ale również do przetwarzania ich w formie „nieustrukturyzowanej”⁵³. Trzeba jednak przyjąć, że nawet ostatnia z przytoczonych definicji SI podlega nieustannym ulepszeniom i modyfikacjom, co pozwala na przypuszczenie, że SI w pewnym momencie będzie „podejmować” systemowo samodzielne decyzje, oparte na danych, które zostaną jej udostępnione, a co za tym idzie może potencjalnie wymknąć się spod kontroli człowieka⁵⁴. Paweł Księżak zwracał uwagę, że już w 2017 r. istniał system, który był zdolny do automodyfikacji własnego kodu i tworzenia nowego, który nie podlegał weryfikacji przez człowieka⁵⁵.

Z interpretacji przedstawionej przez cytowanych wyżej badaczy tematu można wywieść wniosek, że zasadniczo elementem odróżniającym SI wąską od ogólnej jest jej poziom niezależności, a co za tym idzie zakres kontroli człowieka niezbędny do jej działania⁵⁶. W moim przekonaniu dla zachowania bezpieczeństwa i równowagi obrotu konieczne jest ustalenie, że każdy typ autonomicznej SI wymaga kontroli człowieka, bez względu na jej poziom samodzielności. Co więcej, owa kontrola powinna być możliwa do jednoznacznego stwierdzenia i monitorowania w każdym typie SI i w każdym obszarze jej działalności. Jeszcze inne podejście zaprezentowała grupa niezależnych ekspertów pracujących dla Komisji Europejskiej w ramach tworzenia *Przewodnika Etycznego dla Sztucznej Inteligencji Godnej Zaufania w UE* z 2018 r. Według tego *Przewodnika*:

[...] sztuczna inteligencja (AI) odnosi się do systemów zaprojektowanych przez ludzi, które ze względu na złożony cel działają w świecie fizycznym lub cyfrowym poprzez postrzeganie swojego środowiska, interpretację zebranych ustrukturyzowanych lub nieustrukturyzowanych danych, wyciągając wnioski z wiedzy uzyskanej z tych danych i dokonując wyboru najlepszych działań do podjęcia (zgodnie z wcześniejszymi parametrami) dla osiągnięcia wyznaczonego celu. Systemy sztucznej inteligencji można również zaprojektować w taki sposób, aby uczyły

A. Kasperska, *Problemy zastosowania sztucznych sieci neuronalnych w praktyce prawniczej*, „Przegląd Prawa Publicznego”, nr 11/2017, s. 27; M. Rojszczak, *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe*, dz. cyt., s. 3.

⁵³ M. Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Katowice 2015, s. 176.

⁵⁴ Ingerencja człowieka zasadniczo kończy się na etapie projektowania, por. A. Kasperska, dz. cyt., s. 27.

⁵⁵ P. Księżak, *Zdolność prawna sztucznej inteligencji*, [w:] *Czynić postęp w prawie. Księga jubileuszowa poświęcona profesor Birucie Lewaszkiwicz-Petrykowskiej*, red. W. Robaczyński, Łódź 2017, s. 65.

⁵⁶ Jak zauważa Jan Byrski, wyposażenie programów komputerowych składających się na systemy SI w umiejętności uczenia się i samokreacji przyczyniło się do powstania nowego typu narzędzia do pracy koncepcyjnej i projektowej (J. Byrski, *Oprogramowanie zawierające elementy sztucznej inteligencji. Wybrane zagadnienia prawne*, [w:] *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017, s. 1334). Por. I. Olesiuk, *Założenia aksjologiczne autorskoprawnej ochrony twórczości w świetle rozwoju sztucznej inteligencji*, „Acta Juris Stetinensis”, nr 2(18)/2017, s. 249.

się dostosowywać swoje zachowanie poprzez analizę wpływu poprzednich działań na otoczenie”⁵⁷.

Z kolei opublikowany w 2021 r. projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady, ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (Akt w sprawie SI lub AI Act)⁵⁸, którego podstawę prawną stanowi przede wszystkim art. 114 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)⁵⁹, zakładał zapewnianie bezpieczeństwa rynku wewnętrznego, na co niebagatelny wpływ ma definicja SI. Projekt, o którym mowa, miał za zadanie realizować ów drugi, wspomniany cel, tj. stworzenie ram prawnych dotyczących godnej zaufania sztucznej inteligencji. Podstawowym postulatem, wybijającym się na pierwszy plan w kontekście AI Aktu jest to, aby SI pracowała na rzecz i pod kontrolą ludzi, a ostatecznym celem wszelkich jej działań ma być dobrobyt społeczny. Przepisy dotyczące sztucznej inteligencji, powinny zatem być ukierunkowane na dobro i potrzeby człowieka, aby ludzie mogli mieć pewność, że technologię tę wykorzystuje się w sposób bezpieczny i zgodny z prawem, w tym z poszanowaniem praw podstawowych. Niemniej na etapie projektowania prawa stanowczo zaznaczano, aby Komisja nie powieliała przepisów ani nie ustanawiała obowiązków, które wzajemnie by się wykluczały. W wielu uwagach podkreślono znaczenie proporcjonalnych ram regulacyjnych, które byłyby uniwersalne pod względem technologicznym dla wszystkich Państw członkowskich w rozumieniu obecnego stanu rozwoju nauki⁶⁰.

W wyniku przeprowadzonych badań i sondaży, poprzedzających opracowanie projektu, ustalono, że zainteresowane strony w większości domagały się wąskiej, jasnej i precyzyjnej definicji sztucznej inteligencji. Według badanych, poza koniecznością wyjaśnienia terminu „sztuczna inteligencja”, ważne jest doprecyzowanie pojęcia „ryzyka”, „wysokiego ryzyka”, „niskiego ryzyka”, „zdalnej identyfikacji biometrycznej” oraz „szkody”⁶¹.

Ostatecznie uznano, że zastosowanie ram opartych na analizie ryzyka jest lepszym rozwiązaniem niż ogólne uregulowanie wszystkich systemów sztucznej inteligencji. Kalkulacja

⁵⁷ HLEG AI, skrót od ang. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence of the European Commission. Definicja z 2018 r., *The European Commission's High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines. Definition developed for the purpose of the deliverables of the High-Level Expert Group on AI, Brussels 2018*, tłum. T. Zalewski, s. 8.

⁵⁸ Projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące Sztucznej inteligencji (Akt w sprawie Sztucznej Inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii COM (2021) 206.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego w sprawie sztucznej inteligencji w sektorze edukacji i kultury oraz w sektorze audiowizualnym, 2020/2017(INI): W tym kontekście Komisja przyjęła „Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej na lata 2021–2027. Nowe podejście do kształcenia i szkolenia w epoce cyfrowej”, w którym przewidziano opracowanie wytycznych etycznych dotyczących sztucznej inteligencji i wykorzystania danych w kształceniu – komunikat Komisji COM (2020) 624 final.

⁶¹ Tamże.

ryzyka powinna pozostawać w korelacji z wpływem SI na bezpieczeństwo. W celu zapewnienia, aby definicja systemu sztucznej inteligencji zawierała wystarczająco jasne kryteria rozróżniania SI od prostszych systemów oprogramowania, tekst Rady zawęził ją do systemów opracowanych przy wykorzystaniu mechanizmów uczenia się maszyn oraz podejść opartych na logice i wiedzy⁶².

Warto w tym miejscu wspomnieć, że w październiku 2020 r. Parlament Europejski przyjął szereg rezolucji związanych ze sztuczną inteligencją, w tym dotyczących aspektów etycznych⁶³, odpowiedzialności i praw autorskich⁶⁴. W 2021 r., w dalszej kolejności przyjęto rezolucje w sprawie sztucznej inteligencji w sprawach karnych⁶⁵, w sektorze edukacji i kultury oraz w sektorze audiowizualnym⁶⁶.

Podmiotowy zakres Rozporządzenia w sprawie SI dotyczy tak sektora publicznego jak i prywatnego w Unii Europejskiej oraz wykracza poza nią. Jeśli określony, pozaunijny system sztucznej inteligencji ma być wprowadzony do obrotu na obszarze wspólnoty unijnej⁶⁷ lub jego stosowanie mogłoby mieć wpływ na obywateli Unii Europejskiej, regulacje AI Act rozciągają się na stany faktyczne z elementem pozawspólnotowym⁶⁸. W konsekwencji oddziaływanie prawa unijnego od 2024 r. obejmuje producentów SI z państw trzecich, którzy są zobowiązani do wyznaczania swoich przedstawicieli na terenie Unii Europejskiej, co skądinąd stwarza okazję do zachowań korupcyjnych przy braku stosownej, niezależnej kontroli na tą procedurę. Pierwotny tekst AI Aktu Komisja Europejska przedstawiła w 2021 r. Ówczesny projekt, datowany na 22 kwietnia 2021 r.⁶⁹, nie zawierał wzmianek na temat tzw. generatywnych i podstawowych systemów sztucznej inteligencji, które w kolejnych latach bardzo zyskały na znaczeniu z uwagi na rozwój takich produktów, jak Bard firmy Google, obecnie funkcjonujące pod nazwą Gemini AI, czy ChatGPT opracowany przez firmę Open AI. *Chatboty* oparte o model GPT

⁶² Tamże.

⁶³ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. w sprawie ram aspektów etycznych sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii, 2020/2012(INL).

⁶⁴ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. w sprawie praw własności intelektualnej w dziedzinie rozwoju technologii sztucznej inteligencji, 2020/2015(INI).

⁶⁵ Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego na temat sztucznej inteligencji w prawie karnym i jej stosowania przez policję i organy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, 2020/2016(INI).

⁶⁶ Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego w sprawie sztucznej inteligencji w sektorze edukacji i kultury oraz w sektorze audiowizualnym, 2020/2017(INI). W tym kontekście Komisja przyjęła *Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej na lata 2021–2027. Nowe podejście do kształcenia i szkolenia w epoce cyfrowej*, w którym przewidziano opracowanie wytycznych etycznych dotyczących sztucznej inteligencji i wykorzystania danych w kształceniu – komunikat Komisji COM (2020) 624 final.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Za: „Eur-lex. Access to European Union law”,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206> [dostęp: 22.09.2022].

(ang. *Generative, Pre-trained, Transformer*⁷⁰) służą do generowania odpowiedzi na pytania wprowadzane przez użytkownika. Model ten został opracowany na podstawie dużych zbiorów danych, tak aby mógł prowadzić rozmowę i angażować się w różne tematy, od ogólnych rozmów po określone, specjalistyczne obszary wiedzy.

Tak wcześniejsza jak i aktualna treść AI Aktu wprowadza obowiązek sporządzania przez producentów, dystrybutorów oraz użytkowników⁷¹ analizy ryzyka i określa, które systemy sztucznej inteligencji należą do grup, w których ryzyko jest zwiększone. Systemy „wysokiego ryzyka”, to technologie, które mogą w znaczący sposób ingerować w życie człowieka, są to np. systemy zdalnej identyfikacji biometrycznej w czasie rzeczywistym, systemy stosowane do rekrutacji lub do oceny *scoringu* kredytowego, a także medyczne zastosowania SI⁷². Wszelkie systemy SI wysokiego ryzyka, w rozumieniu sposobów użytkowania, przeznaczenia i wykorzystywania danych osobowych muszą być przejrzyste i udostępniać informacje ich użytkownikom, a także osiągać odpowiedni poziom dokładności, solidności cyberbezpieczeństwa, gwarantujący odporność na błędy i niespójności oraz bezpieczeństwo przed niewłaściwym wykorzystaniem systemu oraz efektów jego działania. Dostawcy takich systemów będą mieli obowiązek wdrożenia systemów zarządzania jakością, monitorowania i testowania systemów SI w trakcie ich projektowania, użytkowania oraz po zakończeniu tego procesu, a ponadto obowiązek wdrożenia procedur zarządzania danymi, systemów zarządzania ryzykiem oraz zgłaszania wszelkich nieprawidłowości właściwym organom⁷³. Rozporządzenie w sprawie SI, podobnie do RODO⁷⁴, nakłada obowiązki, których niedopełnienie skutkuje sankcjami. Co istotne, RODO i Rozporządzenie w sprawie SI stanowią niezależnie, wzajemnie uzupełniające się akty prawne, które wspólnie mają gwarantować bezpieczeństwo⁷⁵. Rozporządzenie w wersji

⁷⁰ Generative: generatywna sztuczna inteligencja to technologia zdolna do tworzenia treści, takich jak tekst i obrazy. Pre-trained: wstępnie przeszkolone modele to zapisane sieci, które zostały już „nauczone”, jak rozwiązać problem lub wykonać określone zadanie przy użyciu dużego zestawu danych. Transformer: algorytm ma architekturę głębokiego „uczenia się”, która pozwala na przekształcania treści.

⁷¹ AI Act, art. 28.

⁷² J. Wilczyńska-Baraniak, *Sztuczna inteligencja tak, ale z zakazem biometrii w przestrzeni publicznej*, „Prawo.pl”, 24.07.2021, <https://www.prawo.pl/prawo/sztuczna-inteligencja-ale-z-zakazem-biometrii-w-przestrzeni-509351.html> [dostęp: 30.08.2022].

⁷³ K. Turcza, *Tendencje i postulaty w kwestii opracowywania, wprowadzania do obrotu i wykorzystywania systemów sztucznej inteligencji (Artificial Intelligence, AI) na obszarze UE*, referat wygłoszony podczas II Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. Społeczeństwo cyfrowe a koncepcje zarządzania organizacją 25 maja 2022 r.

⁷⁴ Skrót „RODO” tj. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE. RODO obowiązuje od 25 maja 2018 roku.

⁷⁵ Opinia Komisji Kultury i Edukacji dla Komisji Rynku Wewnętrznego i Ochrony Konsumentów oraz Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji – akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii (COM (2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD)). Sprawozdawca komisji opiniodawczej: Marcel Kolaja, Zaangażowana komisja – art. 57 Regulaminu PE719.637v02-00 2/47 2021/0106(COD).

zapropionowanej przez KE, zakładało pierwotnie, że ze względu na brak funkcjonowania ogólnie przyjmowanej i jasnej definicji sztucznej inteligencji warto podjąć kolejną próbę jej redakcji. W myśl założeń ustawodawcy unijnego SI oznacza oprogramowanie opracowane poprzez:

- mechanizmy uczenia maszynowego, w tym uczenie nadzorowane, uczenie się maszyn bez nadzoru i uczenie przez wzmacnianie z wykorzystaniem szerokiej gamy metod, w tym uczenia głębokiego;
- metody oparte na logice i wiedzy, w tym reprezentacja wiedzy, indukcyjne (logiczne) programowanie, bazy wiedzy, silniki inferencyjne i dedukcyjne, rozumowanie (symboliczne) i systemy ekspertowe;
- podejścia statystyczne, estymację bayesowską⁷⁶, metody wyszukiwania i optymalizacji⁷⁷.

Tak sformułowana definicja powstała jako odpowiedź na brak precyzji poprzednich, które nie rozróżniały typów inteligentnego oprogramowania takich jak np. tzw. *deepfake AI*⁷⁸. Jednocześnie, by zapobiec dezaktualizacji owej definicji, rozporządzenie zobowiązuje Komisję Europejską do bieżącej rewizji wykazu technik opracowywania SI⁷⁹. Jednak takie uregulowanie powinno być poddane krytyce, gdyż powodować może niepewność po stronie uczestników obrotu, a zwłaszcza po stronie twórców systemów opartych na SI, którzy nie będą w stanie przewidzieć czy projektowany przez nich system będzie regulowany przez unijne przepisy, a co za tym idzie, czy będzie on legalny.

Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) wypowiedział się pozytywnie w przedmiocie proponowanych regulacji prawnych, w tym co do celu i zakresu AI Aktu. EKES

⁷⁶ Estymacja Bayesowska jest procedurą naukową, wedle której, zadaje się pytania odnośnie do badanej grupy docelowej jak np.: czy obie grupy różnią się między sobą, na czym ta różnica polega, czy można mieć wystarczającą pewność, że różnica jest niezerowa itp., za: „Statystyka od A do Z” – strona internetowa pod patronatem Centrum Badawczo-Rozwojowego Biostat, <https://www.statystyka.az.pl/estymacja-bayesowska.php> [dostęp: 20.05.2022].

⁷⁷ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego: Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii, (COM (2021) 206 final - 2021/106 (COD)), (2021/C 517/09) (Dz.U. UE C z dnia 22 grudnia 2021 r.), (Dz. U. UE. C. z 2021 r. Nr 517, str. 61).

⁷⁸ Ang. *deepfake* – metoda manipulacyjna, która polega na tworzeniu nieprawdziwych treści wizualnych i dźwiękowych poprzez wykorzystanie sztucznej inteligencji. Powstają w wyniku łączenia i nakładania na materiał źródłowy (zdjęcie lub film) obrazów twarzy określonej osoby oraz generowaniu fałszywego dźwięku. Za: D. Johnson, A. Johnson, *Czym jest deepfake? Jak fejkowe media tworzone przy pomocy AI mogą wypaczyć nasze postrzeganie rzeczywistości*, „Business Insider”, 10.04.2023, <https://businessinsider.com.pl/technologie/czym-jest-deepfake-jak-fejkowe-media-wypaczaja-nasze-postrzeganie-rzeczywistosci/hmc2rph> [dostęp: 20.09.2023].

⁷⁹ Artykuł 84 AI Aktu [Ocena i przegląd: Komisja ocenia potrzebę wprowadzenia zmian w wykazie zawartym w załączniku III raz w roku po wejściu w życie niniejszego rozporządzenia. W projekcie, pierwotnie wskazywano na rewizję co 24 miesiące. (Projekt)Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady, dz. cyt. COM (2021) 206.

podkreślił, że najistotniejsze obszary ochrony to zdrowie, bezpieczeństwo oraz prawa podstawowe. Niemniej w odniesieniu do definicji, zawartej w art. 3 ust. 1 w powiązaniu z załącznikiem I do aktu w sprawie sztucznej inteligencji, w obrębie doktryny prawa wywiązała się dyskusja.

Zdaniem specjalistów przykłady SI podane w pierwotnej treści załącznika nr I do AI Act nie spełniały przesłanek SI i jednocześnie wiele systemów wysokiego ryzyka pominięto, w związku z czym EKES skrytykował podejście prezentowane w pierwotnej wersji załącznika nr I, zalecając jego całkowite usunięcie z AI Aktu. Co więcej, na forum EKES pojawiły się wątpliwości, co do brzmienia proponowanej przez AI Act definicji SI (art. 3n punkt 1), w myśl której: „system sztucznej inteligencji oznacza oprogramowanie, które może, w sposób zautomatyzowany – dla danego zestawu celów określonych przez człowieka – generować wyniki, takie jak treści, przewidywania, zalecenia lub decyzje, wpływając na środowisko, z którym wchodzi w interakcję”. Co więcej, EKES słusznie stwierdził, że proponowana hierarchia ryzyka (od niskiego, przez średnie i wysokie ryzyko, po ryzyko niedopuszczalne), niekoniecznie sprzyja bezpieczeństwu, gdyż sugeruje, że istnieje z zasady bezpieczna SI, co zdaniem EKES jest nietrafne i sprzyja naruszeniom. EKES zwracał również uwagę, że celem sztucznej inteligencji nie jest zastąpienie człowieka, a jedynie wspomaganie go w pracy i procesach decyzyjnych, co winno być aspektem priorytetowym i głównym założeniem obowiązujących norm prawnych. Zdaniem EKES treść pierwotnej wersji AI Aktu opierała się na założeniu, że po spełnieniu wymogów dotyczących sztucznej inteligencji średniego i wysokiego ryzyka „SI może w znacznym stopniu zastąpić ludzki proces decyzyjny”⁸⁰.

Te i inne wątpliwości z pewnością miały wpływ na zaprezentowane 14 czerwca 2023 r. przez Parlament Europejski nowe stanowisko w kwestii definiowania SI⁸¹. Znowelizowana definicja ustanawiała, że jest to „systemem maszynowy, który został zaprojektowany do działania z różnym poziomem autonomii i który może – do wyraźnych lub dorozumianych celów – generować wyniki, takie jak przewidywania, zalecenia lub decyzje wpływające na środowiska fizyczne lub wirtualne”⁸². Opis ten był mniej precyzyjny w porównaniu do pierwotnego⁸³, który

⁸⁰ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego: Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji..., dz.cyt.

⁸¹ Artificial Intelligence Act 2021/0106(COD) - 14/06/2023 – Text adopted by Parliament, partial vote at first reading/single reading P8_TC1-COD (2018)0231 (Dz. U. UE. C. z 2020 r. Nr 449, str. 248).

⁸² Tamże.

⁸³ A. Wachowska, P. Konieczny, *Nowy projekt Aktu w sprawie sztucznej inteligencji przedstawiony przez Parlament Europejski. Zmieniono definicje i rodzaje klasyfikacji systemów AI*, 14.06.2023, „Traple”, <https://www.traple.pl/nowy-projekt-aktu-w-sprawie-sztucznej-inteligencji-przedstawiony-przez-parlament-europejski-zmieniono-definicje-i-rodzaje-klasyfikacji-systemow-ai/> [dostęp: 07.09.2023].

odnosił się do każdej metody, za pomocą której SI jest opracowana. Ta pierwsza definicja podkreślała również rolę poziomu autonomii, co prowadzi do wniosku, że ów poziom ówczesnie miał decydujący wpływ na ocenę ryzyka i co za tym idzie odpowiedzialności za SI⁸⁴. Ujęcie to pojęciowo było zbliżone do koncepcji przyjętej w 2019 r. przez OECD⁸⁵, jak również do definicji uznanej w prawie Stanów Zjednoczonych⁸⁶.

Warto wskazać, że w 2023 r., aktualizacji uległ opis sztucznej inteligencji. Parlament Europejski uznał, że SI to system, który „może być wykorzystywany i dostosowany do szerokiego zakresu zastosowań, do których nie został celowo i specjalnie zaprojektowany”⁸⁷. PE zaznaczał, że powinno się rozszerzyć listę niedozwolonych praktyk systemów o niedopuszczalnym ryzyku, których wprowadzanie do obrotu, oddawanie do użytku oraz wykorzystywanie powinno być zakazane. W konsekwencji lista została uzupełniona o następujące, zakazane systemy:

- systemy kategoryzacji biometrycznej, które kategoryzują osoby fizyczne według wrażliwych albo chronionych atrybutów lub cech lub na podstawie wywnioskowania tych atrybutów lub cech;
- systemy tworzące lub rozszerzające bazy danych do rozpoznawania twarzy poprzez nieukierunkowane pobieranie (ang. *scraping*) wizerunków twarzy z Internetu lub nagrań z telewizji przemysłowej;
- systemy wnioskujące o emocjach osoby fizycznej w dziedzinie egzekwowania prawa, zarządzania granicami, w miejscu pracy i w instytucjach edukacyjnych;
- systemy analizujące nagrania z przestrzeni publicznej za pośrednictwem zdalnej identyfikacji biometrycznej *post factum*, chyba że funkcje te podlegają zezwoleniu przedsiębiorcy zgodnie z prawem Unii i są ściśle niezbędne do ukierunkowanego wyszukiwania związanego z konkretnym poważnym przestępstwem, które już miało miejsce⁸⁸.

⁸⁴ Zmianom uległy również szczegółowe obowiązki nakładane na systemy SI wysokiego ryzyka związane z systemami zarządzania ryzykiem, danymi i zarządzaniem danymi, dokumentacją techniczną oraz rejestrowaniem zdarzeń.

⁸⁵ Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449. Adopted on: 22/05/2019. Amended on: 08/11/2023, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449#mainText> [dostęp: 23.10.2023].

⁸⁶ H.R.6216 – National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020, 16th Congress (2019-2020), <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6216/text#toc-H41B3DA72782B491EA6B81C74BB00E5C0> [dostęp: 23.10.2023].

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ Parlament rozszerzył oraz doprecyzował zakres znajdujących się tu już wcześniej systemów – tj. systemów stosujących techniki podprogowe, systemów wykorzystujących słabości określonych grup osób, a także systemów punktowej oceny społecznej (ang. *social scoring*). Znacząco zmodyfikowano także regulację odnoszącą się do wykorzystywania systemów zdalnej identyfikacji biometrycznej „w czasie rzeczywistym” w przestrzeni publicznej do celów egzekwowania prawa. Zob.: Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego: Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji [...]. dz. cyt.; Artificial Intelligence Act 2021/0106(COD) - 14/06/2023 – *Text adopted by Parliament, partial vote at 1st reading/single reading* P8_TC1-COD(2018)0231 (Dz. U. UE. C. z 2020 r. Nr 449, str. 248).

Jednocześnie do dotychczasowego katalogu włączono systemy predykcyjne oparte na profilowaniu, lokalizacji lub wcześniejszych zrachowaniach przestępczych, które dotychczas były klasyfikowane jako systemy o niższym od niedopuszczalnego – tj. wysokim – poziomie ryzyka. Dodatkowo Parlament uznał, że wprowadzenie do obrotu danego systemu winno być uwarunkowane oceną pod kątem skutków jego działania na podstawowe prawa człowieka (ang. *fundamental rights impact assessment*)⁸⁹.

Istotną zmianą było wprowadzenie dodatkowej przesłanki kwalifikacji SI jako systemu wysokiego ryzyka. Otóż aby zakwalifikować system do wspomnianej kategorii winien on stwarzać znaczące ryzyko powstania szkody dla zdrowia, bezpieczeństwa, praw generatywnych lub środowiska⁹⁰. Zmianom uległa również lista systemów wysokiego ryzyka⁹¹ i kategorii wskazanych w załączniku nr III AI Aktu⁹². Włączono do niej m. in. SI przeznaczone do:

- wnioskowania o cechach osobowych osób fizycznych na podstawie danych biometrycznych lub danych opartych na biometrii (w tym systemy rozpoznawania emocji);
- stosowania jako związanych z bezpieczeństwem elementów procesów zarządzania i zaopatrzenia w wodę, gaz, ciepło, energię elektryczną i krytycznej infrastruktury cyfrowej;
- wykorzystania w celu wywierania wpływu na wynik wyborów lub referendum lub na zachowanie osób fizycznych podczas głosowania w wyborach lub referendach;

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ W celu dopracowania tych kwestii, Komisja była zobowiązana do wydania odpowiednich rekomendacji.

⁹¹ Systemy SI wysokiego ryzyka muszą być również przejrzyste i udostępniać informacje ich użytkownikom, a także osiągać odpowiedni poziom dokładności, solidności cyberbezpieczeństwa, gwarantujący odporność na błędy i niespójności oraz bezpieczeństwo przed niewłaściwym wykorzystaniem systemu oraz efektów jego działania. Dostawcy takich systemów będą mieli obowiązek wdrożenia systemów zarządzania jakością, monitorowania i testowania systemów SI w trakcie ich projektowania, użytkowania oraz po zakończeniu tego procesu, procedur zarządzania danymi, systemów zarządzania ryzykiem oraz zgłaszania wszelkich nieprawidłowości właściwym organom. Z kolei, za systemy ograniczonego ryzyka uznaje się systemy: a) wchodzące w interakcję z ludźmi (np. *chatboty*), w wypadku których ma istnieć obowiązek informowania osób fizycznych o fakcie wejścia w interakcję z systemem SI o ile nie będzie to wprost wynikać z okoliczności i kontekstu interakcji; b) wykorzystywane do wykrywania emocji lub określenia przynależności do grup społecznych na podstawie danych biometrycznych - obowiązek informowania osób fizycznych; c) stosowaniu względem nich takowych systemów d) generujące treści łudząco przypominające istniejące osoby, miejsca, przedmioty lub wydarzenia, mogące manipulować wrażeniem odbiorcy co do obcowania z treściami prawdziwymi (tzw. *deepfake*). Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji ({SEC (2021) 167 final} - {SWD (2021) 84 final} - {SWD (2021) 85 final} Bruksela, dnia 21.04.2021 r. COM (2021) 206 final 2021/0106 (COD), s.18 [dostęp: 23.10.2023].

⁹² W grupie wysokiego ryzyka znajdowały się pierwotnie m. in. systemy SI przeznaczone do wykorzystywania jako związane z bezpieczeństwem produktu objętego unijnym prawodawstwem oraz systemy związane z: a) Identyfikacją i kategoryzacją biometryczną osób fizycznych; b) Zarządzaniem infrastrukturą i jej eksploatacją; c) Kształceniem i szkoleniem zawodowym; d) Zatrudnieniem, zarządzaniem pracownikami; d) Dostępem do podstawowych usług prywatnych oraz usług i świadczeń publicznych; e) Ściganiem przestępstw; f) Migracją, azylem i kontrolami granicznymi; g) Wymiarem sprawiedliwości i procesami demokratycznymi. Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji ({SEC (2021) 167 final} - {SWD (2021) 84 final} - {SWD (2021) 85 final} Bruksela, dnia 21.04.2021 r. COM (2021) 206 final 2021/0106 (COD), s. 33,75 [dostęp: 23.10.2023].

- wykorzystania przez platformy mediów społecznościowych, które zostały wyznaczone jako bardzo duże platformy internetowe w rozumieniu Aktu o usługach cyfrowych, w ich systemach rekomendacji w celu zalecania odbiorcy treści stworzonych przez użytkownika usługi dostępnych na platformie⁹³.

Parlament Europejski zaproponował nowe pojęcie tzw. „modeli generatywnych” (ang. *foundation models*) nie wskazywanych wcześniej przez Komisję Europejską. Według PE modelem generatywnym byłby „model systemu SI, który jest trenowany na szerokiej skali danych, jest zaprojektowany z myślą o ogólnym charakterze wyników i może być dostosowany do szerokiego zakresu odrębnych zadań”⁹⁴.

Poza szeregiem zmian w zakresie ram terminologicznych systemów SI, w porównaniu do pierwszej wersji AI Aktu Parlament wprowadził modyfikacje również w innych obszarach jak np. zwiększenie wysokości kar za niedopełnienie obowiązków wynikających z AI Aktu, zmianę terminu rozpoczęcia stosowania AI Aktu, tj. dwa lata od wejścia w życie (uprzedni projekt Rady wskazywał trzy lata), postulat oparcia, tworzenia oraz stosowania wszystkich systemów oraz modeli generatywnych na zasadach godnej zaufania SI (ang. *trustworthy AI*⁹⁵), a także zagwarantowanie prawa do żądania jasnego i rzeczowego wyjaśnienia roli danego systemu SI w procedurze decyzyjnej.

Według Niezależnej Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla do spraw SI powołanej przez KE w czerwcu 2018 r. godna zaufania sztuczna inteligencja posiada trzy cechy, które muszą charakteryzować wyposażony w nią system przez cały jego cykl życia:

- powinna być zgodna z prawem, tj. przestrzegać wszystkich obowiązujących przepisów ustawowych i wykonawczych;
- powinna być etyczna, zapewniając zgodność z zasadami i wartościami etycznymi;
- powinna być solidna zarówno z technicznego, jak i ze społecznego punktu widzenia, ponieważ systemy SI mogą wywoływać niezamierzone szkody nawet wówczas, gdy korzysta się z nich w dobrej wierze.

⁹³ Por. Załącznik nr III. Załączniki do wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (AI ACT) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze UE. {SEC (2021) 167 final} - {SWD (2021) 84 final} - {SWD (2021) 85 final}, dostępne online na stronie Komisji Europejskiej, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206>, [dostęp: 7.11.2023].

⁹⁴ Stanowisko Parlamentu Europejskiego przyjęte w pierwszym czytaniu w dn. 12 lutego 2019 r., <https://sip.lex.pl/#/act/69394360/2869584/stanowisko-parlamentu-europejskiego-przyjete-w-pierwszym-czytaniu-w-dniu-12-lutego-2019-r-w> [dostęp: 7.09.2023].

⁹⁵ Parlament Europejski, *Ethic guidelines for AI*, dostępne na stronie internetowej PE: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf. [dostęp: 10.10.2023].

Każda z tych cech postrzegana z osobna jest konieczna, lecz niewystarczająca do osiągnięcia godnej zaufania sztucznej inteligencji⁹⁶.

Pomimo wielu zmian i uzupełnień, AI Act nadal budził kontrowersje. Na dalszym etapie dyskusji, w toku wielogodzinnych negocjacji, które odbyły się w dniach od 6 do 8 grudnia 2023 r., porozumiano się w kwestii budzących największe wątpliwości. Niestety porównywanie kolejnych wersji dokumentu utrudnia brak konsolidacji tekstu AI Aktu na dzień opracowywania niniejszej analizy⁹⁷. Stąd w tym miejscu będę posiłkować się dostępnymi źródłami oraz informacjami, pochodzącymi bezpośrednio od uczestników tzw. trilogu⁹⁸. Jedną z najważniejszych kwestii, nad którą debatowano w grudniu 2023 r. była ponownie definicja systemu sztucznej inteligencji. W tamtym czasie przychyłono się do rozbudowanej propozycji OECD, wedle której system sztucznej inteligencji:

[...] to system oparty na maszynie (ang. *machine-based system*), który dla celów jawnych lub niejawnych wnioskuje na podstawie otrzymanych danych wejściowych, w jaki sposób generować dane wyjściowe, takie jak prognozy, treści, zalecenia lub decyzje, które [mogą] wpływać na środowisko fizyczne lub wirtualne. Różne systemy sztucznej inteligencji różnią się poziomem autonomii i zdolności adaptacyjnych po wdrożeniu⁹⁹.

Ostatecznie, zgodnie z art. 3 AI Aktu, przyjęto następującą treść definicji:

System sztucznej inteligencji oznacza oprogramowanie opracowane przy użyciu co najmniej jednej spośród technik i podejść wymienionych w załączniku I, które może – dla danego zestawu celów określonych przez człowieka – generować wyniki, takie jak treści, przewidywania, zalecenia lub decyzje wpływające na środowiska, z którymi wchodzi w interakcję¹⁰⁰.

Konsekwentnie AI Act kategoryzuje SI względem poziomu jej autonomii i uzależnia od niego określone obowiązki związane z wprowadzaniem jej do obrotu, rejestracją i zastosowaniem. Jednocześnie, jak w uprzednich wersjach dokumentu, akt eliminuje z legalnego obrotu tzw. nieakceptowalne systemy oparte na SI.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ „EUR-Lex. Access to European Union law”, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=celex:52021PC0206#2022-12-06_DIS_byCONSIL [dostęp: 10.10.2023].

⁹⁸ „EUR-Lex. Access to European Union law”, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=celex:52021PC0206#2022-12-06_DIS_byCONSIL [dostęp: 10.10.2023].

⁹⁹ J. Pawłowski, *Wymogi dotyczące danych w systemach AI*, „LexDigital”, 16.02.2024, <https://lexdigital.pl/wymogi-dotyczace-danych-w-systemach-ai> [dostęp: 10.10.2023].

¹⁰⁰ „EUR-Lex. Access to European Union law”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/DOC/?uri=CELEX:52021PC0206> [dostęp: 16.03.2024]

Kategoria wysokiego ryzyka wedle Rozporządzenia podlega ścisłej kontroli. Systemy ograniczonego ryzyka wymagają spełnienia dodatkowych obowiązków, w tym zwłaszcza analizy ryzyka¹⁰¹. Natomiast ostatnia kategoria tzw. minimalnego ryzyka jest obwarowana obowiązkiem informowania odbiorcy o charakterze przekazu¹⁰². Kwestią, która na początku 2024 r. nadal budziła dyskusje były systemy SI służące identyfikacji biometrycznej, np. rozpoznawanie fizjonomii twarzy zarówno w czasie rzeczywistym, jak i korzystając z nagrań. Skłaniam się ku pogładowi i praktyce, która istnieje już na gruncie przepisów odnoszących się do ochrony danych, ku konieczności ograniczenia tego dostępu do danych osobowych, z wyjątkiem sytuacji, w których o tego rodzaju dane zwrócą się konkretne służby lub organy w związku z trwającym procesem lub podejrzeniem popełnienia przestępstwa¹⁰³.

Zgodnie publikacjami serwisu „Euractiv”¹⁰⁴, wersja Rozporządzenia z dnia 21 stycznia 2024 r. zwracała się w kierunku projektu z 2021 r. czyli idei mniej restrykcyjnych, sprzed uwag nianiesionych przez Parlament Europejski, które to uwagi miały na celu zwiększenie kontroli i ograniczeń dotyczących systemów SI. Zdalna identyfikacja biometryczna *ex post* przy użyciu SI nie została zliberalizowana, stąd na jej zastosowanie nie jest już wymagana zgoda sądu, pod warunkiem, że posłuży ona właściwym organom do identyfikacji potencjalnego podejrzanego. W niektórych przypadkach taka identyfikacja będzie musiała być poprzedzona zgodą, ale nie sądu, lecz właściwego organu administracyjnego. W tym miejscu warto nadmienić, że zgodnie z uwagami cytowanego publikatora, Parlament Europejski w styczniu 2024 r. był jednomyślny w kwestii wprowadzenia zdecydowanie surowszych regulacji dotyczących wszystkich systemów SI i jednoznacznie sprzeciwiał się wyłączeniu jakiegokolwiek kategorii SI spod obowiązania AI Aktu¹⁰⁵.

W toku negocjacji przyjęto ogólne zasady przejrzystości co do wszystkich typów SI oraz dodatkowe obowiązki wiążące się z systemami szczególnego ryzyka. W dniu 2 lutego 2024 r. tekst rozporządzenia został zaakceptowany przez Komitet Stałych Przedstawicieli

¹⁰¹ Tytuł II, Art.8 AI Aktu, s.55.

¹⁰² Tytuł IV. *Obowiązki w zakresie przejrzystości w odniesieniu do określonych systemów sztucznej inteligencji*, Art. 52 ust. 3 AI Aktu. s.81.

¹⁰³ Por. art. 248 § 1 Ust. Z dnia 17.11.1964 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 1550, 1429. 1606, 1615, 1667, 1860, 2760) Kodeksu postępowania cywilnego, stanowiący podstawę prawną udostępnienia danych osobowych sądowi w celu przeprowadzenia postępowania dowodowego i rozstrzygnięcia sprawy. Wedle art. 15 ust. 2 i 3 Ust. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U.2024.0.37) Kodeksu postępowania karnego prokuratura i policja są uprawnione do żądania udostępnienia danych osobowych. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. (Dziennik Ustaw Dz.U.2023.2383) Ordynacja podatkowa w art. 155 § 1 stanowi, że urząd skarbowy może żądać przekazania danych osobowych, jeżeli wymaga tego ustalenie stanu faktycznego lub rozstrzygnięcie sprawy.

¹⁰⁴ Temat AI Act, „Euractiv”, <https://www.euractiv.com/topics/ai-act/> [dostęp: 16.03.2024].

¹⁰⁵ Zajęcie stanowiska przez PE otwiera drogę do rozpoczęcia trilogów pomiędzy Komisją, Radą i Parlamentem. Pierwsze takie spotkanie miało miejsce w dniu 14 czerwca 2023 r.

27 krajów członkowskich przy Radzie UE (COREPER). Rozporządzenie zostało odczytane na forum Komisji Rynku Wewnętrznego i Ochrony Konsumentów (IMCO) oraz Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (LIBE), aby ostatecznie AI Act został przyjęty na posiedzeniu plenarnym w dniu 10–11 kwietnia 2024 r.

Celem lepszego zobrazowania kierunku zmian przepisów projektu AI Aktu w procesie legislacyjnym, warto przedstawić je w formie tabelarycznej:

Projekt AI Act z dnia 21.04.2021 r. w toku procedury legislacyjnej w latach 2021-2024¹⁰⁶
I. <u>Stanowisko RE w dniu 6 grudnia 2022 r. Rada wypracowała porozumienie w sprawie podejścia ogólnego (mandat negocjacyjny) do AI Aktu.</u>
<p>Proponowana definicja SI:</p> <p>„system sztucznej inteligencji oznacza oprogramowanie, które może, w sposób zautomatyzowany – dla danego zestawu celów określonych przez człowieka – generować wyniki, takie jak treści, przewidywania, zalecenia lub decyzje, wpływając na środowisko, z którym wchodzi w interakcję”.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przyjęto podejście oparte na analizie ryzyka i ustanowiono jednolite, horyzontalne ramy prawne dotyczące sztucznej inteligencji, które mają zagwarantować pewność prawa. Akt ma wspierać inwestycje i innowacje w dziedzinie sztucznej inteligencji, poprawić zarządzanie oraz skuteczne egzekwowanie obowiązujących przepisów o prawach podstawowych i bezpieczeństwie, a także ułatwić rozwój jednolitego rynku dla zastosowań sztucznej inteligencji. Idzie w parze z innymi inicjatywami, w tym skoordynowanym planem w sprawie sztucznej inteligencji, który ma przyspieszyć inwestycje w sztuczną inteligencję w Europie. 2. Dnia 6 grudnia 2022 r. Rada wypracowała porozumienie w sprawie podejścia ogólnego (mandat negocjacyjny) do tego aktu, a w połowie czerwca 2023 r. rozpoczęła rozmowy z Parlamentem Europejskim.
II. <u>Stanowisko PE w dniu 14 czerwca 2023 r., nowe stanowisko w kwestii definiowania SI¹⁰⁷</u>
Proponowana definicja SI:

¹⁰⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (Akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii. {SEC(2021) 167 final} - {SWD(2021) 84 final} - {SWD(2021) 85 final} „EUR-Lex. Access to European Union law”, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e0649735-a372-11eb-9585-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF [dostęp: 16.03.2024].

¹⁰⁷ P8_TC1-COD (2018)0231 (Dz. U. UE. C. z 2020 r. Nr 449, str. 248).

„system maszynowy, który został zaprojektowany do działania z różnym poziomem autonomii i który może – do wyraźnych lub dorozumianych celów – generować wyniki, takie jak przewidywania, zalecenia lub decyzje wpływające na środowiska fizyczne lub wirtualne”

1. Dodano pojęcie tzw. modeli generatywnych (ang. *foundation models*), nie wskazywanych wcześniej przez KE. To „model systemu AI, który jest trenowany na szerokiej skali danych, jest zaprojektowany z myślą o ogólnym charakterze wyników i może być dostosowany do szerokiego zakresu odrębnych zadań”.
2. Zmianom uległa również lista systemów i kategorii wskazanych w załączniku III AI Aktu.
3. PE wprowadził modyfikacje również w innych obszarach jak np. zwiększenie wysokości kar za niedopełnienie obowiązków wynikających z AI Aktu, zmiana terminu rozpoczęcia stosowania AI Aktu, tj. dwa lata od wejścia w życie (uprzedni projekt Rady wskazywał trzy lata), postulat oparcia tworzenia i stosowania wszystkim systemów SI oraz modeli generatywnych na zasadach godnej zaufania SI (ang. *trustworthy AI*), zagwarantowanie prawa do żądania jasnego i rzeczowego wyjaśnienia roli systemu SI w procedurze decyzyjnej¹⁰⁸.

III. Porozumienie „kompromisowe” z dnia 8.12.2023 r. w sprawie najistotniejszych kwestii, w tym w zakresie definicji systemów sztucznej inteligencji wypracowane w następstwie tzw. trilogów, czyli niejawnych negocjacji pomiędzy członkami Komisji Europejskiej, Rady Unii Europejskiej oraz Parlamentu Europejskiego.

Proponowana definicja SI:

„System sztucznej inteligencji to system oparty na maszynie (ang. *machine-based system*), który dla celów jawnych lub niejawnych wnioskuje na podstawie otrzymanych danych wejściowych, w jaki sposób generować dane wyjściowe, takie jak prognozy, treści, zalecenia lub decyzje, które [mogą] wpływać na środowisko fizyczne lub wirtualne. Różne systemy sztucznej inteligencji różnią się poziomem autonomii i zdolności adaptacyjnych po wdrożeniu”.

1. Dodano pojęcie „SI ogólnego przeznaczenia”, której systemy mogą być wykorzystywane do wielu różnych celów oraz takich, gdzie SI ogólnego przeznaczenia stanowi element innego systemu wysokiego ryzyka.
2. Nastąpiło ustalenie sposobu szacowania kar finansowych za naruszenie prawa, które stanowią odsetek rocznego światowego obrotu firmy dokonującej naruszenia z poprzedniego roku obrotowego lub jako konkretna kwota – w zależności od tego, która z tych wartości jest wyższa. Dla przykładu 35 mln EUR lub 7% za naruszenie zakazanych zastosowań sztucznej inteligencji, 15 mln EUR lub 3% za naruszenie obowiązków wynikających z rozporządzenia oraz 7,5 mln EUR lub 1,5% za składanie fałszywych oświadczeń, udzielanie nieprawdziwych informacji. W ramach kompromisu ustalono proporcjonalne pułapy administracyjnych kar pieniężnych dla MŚP i start-upów.

¹⁰⁸ Na tym etapie ustalenia i stanowisko PE budziły liczne kontrowersje na forum UE.

3. W odróżnieniu od projektu KE ustalono, że użytkownicy SI będący podmiotami publicznymi będą objęci obowiązkiem rejestracji w unijnej bazie systemów SI.
4. Podkreślono, że użytkownicy systemów rozpoznawania emocji mają obowiązek informować osoby fizyczne o stosowaniu tego typu SI.
5. Dodano również regulacje, pozwalające na testowanie SI w warunkach rzeczywistych.
6. Wstępne porozumienie przewiduje, że akt o sztucznej inteligencji powinien zacząć obowiązywać 24 miesiące po wejściu w życie, z nielicznymi wyjątkami¹⁰⁹.

IV. Ostateczne głosowanie w PE w sprawie pierwszego na świecie prawa Sztucznej Inteligencji.
Środa, 13 marca 2024 r., godz. 12:00, Głosowanie plenarne

„System sztucznej inteligencji oznacza oprogramowanie opracowane przy użyciu co najmniej jednej spośród technik i podejść wymienionych w załączniku I, które może – **dla danego zestawu celów określonych przez człowieka** – generować wyniki, takie jak treści, przewidywania, zalecenia lub decyzje wpływające na środowiska, z którymi wchodzi w interakcję”.

1. SI ogólnego przeznaczenia, będzie objęta obowiązkiem zachowania wymogów przejrzystości, zgodności z unijnym prawem autorskim oraz obowiązkiem wskazywania wszystkich materiałów wykorzystanych w trakcie trenowania.
2. Modele SI ogólnego przeznaczenia, stwarzające potencjalne ryzyko systemowe, będą objęte dodatkowymi wymaganiami. Operatorzy SI będą zobowiązani dokonywać oceny modeli, oceniać i ograniczać ryzyko systemowe oraz zgłaszać incydenty.
3. Każdy przejaw SI, który będzie nieautentyczny lub zmanipulowany jak np.: obrazy, treści audio lub wideo (ang. *deepfakes*).
4. Prawo krajowe zapewni tzw. piaskownice regulacyjne, tj. bezpieczne środowisko opracowywania i testowania SI przed jej wprowadzeniem do obrotu oraz testowanie w warunkach rzeczywistych.
5. Rozporządzenie w pełni obowiązywać będzie 24 miesiące po jego wejściu w życie, z wyjątkiem:
 - zakazów niedozwolonych praktyk (sześć miesięcy po wejściu rozporządzenia w życie);
 - kodeksów postępowania (dziewięć miesięcy po wejściu w życie);
 - przepisów o sztucznej inteligencji ogólnego przeznaczenia, w tym dotyczące zarządzania (12 miesięcy po wejściu w życie);
 - obowiązków dotyczących systemów wysokiego ryzyka (36 miesięcy po wejściu w życie)¹¹⁰.

¹⁰⁹ Komunikat prasowy Rady Unii Europejskiej, *Sztuczna inteligencja: Rada porozumiała się z Parlamentem w sprawie pierwszych w świecie przepisów*, 9.12.2021, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/12/09/artificial-intelligence-act-council-and-parliament-strike-a-deal-on-the-first-worldwide-rules-for-ai/> [dostęp: 16.03.2024].

¹¹⁰ Komunikat Ministerstwa Cyfryzacji: *Przełomowe przepisy dotyczące sztucznej inteligencji – Parlament Europejski przyjął rozporządzenie*, 13.03.2024, <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/przełomowe-przepisy-dotyczace-sztucznej-inteligencji--parlament-europejski-przyjal-rozporzadzenie> [dostęp: 16.03.2024].

Rozporządzenie nie obejmuje swym zakresem wszystkich systemów. Wyłączone jest np. stosowanie AI Aktu dla celów wojskowych lub obronnych, badawczo-innowacyjnych oraz wobec podmiotów stosujących sztuczną inteligencję z powodów pozazawodowych.

Tekst AI Act ustalony w toku trilogowych negocjacji zwraca uwagę na zagrożenia zakazując produkcji i stosowania SI zdolnej do:

- identyfikacji biometrycznej z wykorzystaniem danych wrażliwych, np. poglądy polityczne, religijne, orientacja seksualną, rasa, grupa krwi;
- manipulacji ludzkim postępowaniem, identyfikowania emocji w miejscu pracy i instytucjach edukacyjnych;
- pozyskiwania przedstawień twarzy z Internetu bądź nagrań CCTV¹¹¹ celem budowy baz danych.
- *scoringu*¹¹² społecznego;
- działania w oparciu o wykorzystanie ludzkiej słabości związanej np. z wiekiem, niepełnosprawnością, sytuacją społeczną lub ekonomiczną¹¹³.

Wskazane powyżej zastosowania sztucznej inteligencji w pewnym stopniu pokrywają się z pierwotnymi założeniami projektu Komisji Europejskiej, niemniej można zaobserwować tendencję ustawodawcy unijnego do rewidowania pewnych kluczowych pojęć, jak definicja SI oraz katalogi systemów uszeregowanych ze względu na kategorię ryzyka, a także działań, które należy uznać za niedopuszczalne. Te nieustanne zmiany odzwierciedlają tempo i dynamikę postępu technologicznego, ale jednocześnie wskazują na niezdecydowanie i kontrowersje związane z tą regulacją prawną. Z jednej strony rozszerzanie katalogów i precyzowanie pojęć mogą być pomocne przy interpretacji stanów faktycznych, z drugiej jednak strony stwarza to ryzyko niestabilności i chaosu prawnego. Rozporządzenie wchodzące w życie w terminie trzech lat od momentu ogłoszenia, może być już wtedy nieaktualne. Dlatego data wejścia w życie może zostać ponownie przesunięta przez wzgląd na pojawiające się nowe systemy ryzykowej SI oraz nieprzewidywalne na dziś zjawiska wymagające regulacji.

¹¹¹ CCTV od ang. *Closed-Circuit TeleVision*, co w dosłownym tłumaczeniu oznacza telewizję o obwodzie zamkniętym, częściej tłumaczone jako telewizja przemysłowa, a obecnie powoli wypierane przez określenie „telewizyjne systemy dozоровe”.

¹¹² Ang. *Social scoring* – to system monitorowania i oceniania zachowań obywateli pod kątem zgodności z prawem i zasadami współżycia społecznego. Stosowany w Chinach na szeroką skalę.

¹¹³ Aktualności Parlamentu Europejskiego, *Akt o sztucznej inteligencji: Parlament przyjmie przełomowe prawo*, 7.03.2024, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/agenda/briefing/2024-03-11/0/akt-o-sztucznej-inteligencji-parlament-przyjmie-przelomowe-prawo> [dostęp: 16.03.2024].

Część krytyków wskazuje również na stawianie zbyt wysokich i trudnych do spełnienia wymagań, w tym tych związanych z procesem poprzedzającym wprowadzenie systemu na rynek, a następnie z jego dystrybucją i użytkowaniem. Poziom skomplikowania procedur oraz ich koszty mogą stanowić barierę nie do pokonania dla wielu przedsiębiorstw i mogą przyczynić się do spowolnienia rozwoju innowacyjności¹¹⁴. Niemniej, regulacja ta jest potrzebna i jako jeden z pierwszych tego typu aktów prawnych na świecie¹¹⁵ stanowi wzorzec dla kolejnych. Wiele wskazuje na to, że to ona nada kierunek europejskiej polityki w zakresie systemów SI. Natomiast niezwykle istotny jest fakt, że AI Act obowiązywać będzie nie tylko podmioty posiadające siedzibę w UE, ale również podmioty, których SI, bądź wyniki działań tworzonych przez nie SI, będą wykorzystywane na terenie UE. Pozwoli to na zwiększenie kontroli i zoptymalizowanie ryzyka związanego z systemami, które już dziś istnieją i są testowane chociażby w Stanach Zjednoczonych¹¹⁶.

Regulacje unijne obejmą tylko te systemy sztucznej inteligencji, które wiążą się z ograniczonym, wysokim bądź niedopuszczalnym ryzykiem. Systemy związane z niskim oraz minimalnym ryzykiem nie będą podlegać obowiązkom zawartym w nowej regulacji. W projekcie pojawia się pojęcie systemu związanego z niedopuszczalnym ryzykiem, który co do zasady nie może być przedmiotem legalnego obrotu¹¹⁷. Przykładem może być SI zdolna do manipulacji ludźmi przy wykorzystaniu technik podprogowych lub wykorzystując ich wiek, niepełnosprawność ruchową lub zaburzenia psychiczne¹¹⁸. Ustawodawca unijny zauważa, że niedopuszczalne są również działania z wykorzystaniem SI realizowane przez organy publiczne lub w ich imieniu na potrzeby klasyfikacji wiarygodności lub oceny osób fizycznych na podstawie ich zachowania, cech osobistych lub osobowości (ang. *social credit*)¹¹⁹. Ostatecznie

¹¹⁴ Osiągnięto porozumienie w sprawie AI Act. „GDPR.pl. Ochrona danych 2.0”, <https://gdpr.pl/osiagnieto-porozumienie-w-sprawie-ai-act> [dostęp: 17.03.2024].

¹¹⁵ Chiny jako pierwsze na świecie zatwierdziły ustawę o regulacji sztucznej inteligencji, 17.07.2023, „Wirtualne Media”, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/chiny-pierwsze-na-swiecie-zatwierdzily-ustawe-o-regulacji-sztucznej-inteligencji> [dostęp: 15.09.2023].

¹¹⁶ Dekret Prezydenta USA Joe Bidena z dnia 30.10.2023 r. w sprawie „bezpiecznej i godnej zaufania sztucznej inteligencji” (*Order on Safe, Secure, and Trustworthy Artificial Intelligence*). Dekret odnosi się m.in. do obowiązku, aby twórcy AI dzielili się wynikami testów bezpieczeństwa i innymi krytycznymi informacjami z rządem USA, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2023/10/30/executive-order-on-the-safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence/> [dostęp: 17.03.2024]. Cztery poziomy autonomii. W projekcie w zakresie obowiązywania wyłączone są obecnie systemy SI opracowane wyłącznie w celach badań naukowych i rozwoju, a także osoby korzystające z systemów SI w ramach osobistej działalności pozazawodowej, jak również te z obszaru wojskowości.

¹¹⁷ Tamże.

¹¹⁸ Tamże.

¹¹⁹ Używany w mediach zachodnich skrót SCS pochodzi od angielskich słów *Social Credit System*. W języku polskim określenie to tłumaczy się jako: system zaufania społecznego lub system wiarygodności społecznej. Słowo *credit*, zawarte w określeniu *Social Credit System*, jest tłumaczeniem chińskiego terminu *xinyong* (chiń. 信用), które pierwotnie oznaczało bycie godnym zaufania i uczciwym człowiekiem. System zaufania społecznego jest krytykowany za zbyt dużą ingerencję w prywatne życie obywateli i ograniczanie ich wolności. Wielokrotnie był tematem debat publicznych. Zob. B. Marr, *Chinese Social Credit Score: Utopian Big Data Bliss Or Black Mirror On Steroids?*, Forbes [dostęp: 25.01. 2020].

nieakceptowalne jest również wykorzystywanie systemów zdalnej identyfikacji biometrycznej „w czasie rzeczywistym” w przestrzeni publicznej, w celu egzekwowania prawa, z wyjątkiem absolutnie koniecznych wyjątków dotyczących ukierunkowanego poszukiwania konkretnych, potencjalnych ofiar przestępstw, zapobiegania bezpośredniemu i poważnemu zagrożeniu życia, bezpieczeństwa osób fizycznych lub atakowi terrorystycznemu, bądź poszukiwania sprawców najpoważniejszych przestępstw¹²⁰.

Pozostałe systemy SI, stanowiące obecnie większość SI stosowanych na terenie Unii Europejskiej, nie podlegają szczególnym wymaganiom oraz ograniczeniom. Są to na przykład filtry SPAM¹²¹ w skrzynkach mailowych. Unijna baza danych będzie zawierać dane osobowe poszczególnych grup podmiotów, które będą powiązane z SI, dla celów rejestracyjnych. Art. 51 Rozporządzenia zakłada, że przed wprowadzeniem do obrotu systemu sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka lub przed oddaniem go do użytku dostawca – lub w stosownych przypadkach jego upoważniony przedstawiciel – rejestruje ten system w unijnej bazie danych¹²².

Chociaż niektóre z elementów opisanych wyżej definicji są wspólne, jednoznaczne zamknięcie sztucznej inteligencji w ramy pojęciowe jest trudne, a być może niemożliwe, ponieważ jest ona zjawiskiem złożonym i zmieniającym się w zależności od zastosowania, kontekstu oraz samego momentu jej definiowania. Warto zauważyć, że w przestrzeni unijnej nadal dużą wagę przywiązuje się do poziomu autonomiczności danego oprogramowania oraz ryzyka z nią związanego. Okazuje się, że systemy SI różnią się stopniem samodzielności, gdzie niski stopień odnosi się do konstrukcji algorytmów, z kolei wysoki oznacza możliwość samodzielnego podejmowania decyzji¹²³. Ważnym aspektem jest również wyraźne wyłączenie możliwości używania lub wprowadzania do obrotu SI w pełni autonomicznej¹²⁴. Stopień i definicja autonomiczności SI zmienia się w czasie, co z kolei będzie wymagało bieżącej redefinicji SI¹²⁵.

¹²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady..., dz. cyt. COM (2021) 206.

¹²¹ SPAM – od ang. spam „mielonka”, to niechciane lub niepotrzebne wiadomości elektroniczne. Najbardziej rozpowszechniony jest spam za pośrednictwem poczty elektronicznej oraz w Usenecie. Część użytkowników doświadcza spamu w komunikatorach (np. ICQ czy Gadu-Gadu lub Messengerze), a także w SMS-ach. Zwykle (choć nie zawsze) jest wysyłany masowo. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Spam> [dostęp: 21.09.2023].

¹²² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady... dz. cyt. COM (2021) 206. art. 51.

¹²³ Por. G. Wagner, *Liability for Artificial Intelligence: A Proposal of the European Parliament*, dostęp online w serwisie „SSRN”, <https://ssrn.com/abstract=3886294>, [dostęp: 12.05.2022 r.]; s. 2; P. Staszczuk, *Czy unijna regulacja odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję jest potrzebna?*, „EPS” 2022, nr 6, s. 24-30.

¹²⁴ W USA od kilku lat testowana jest w pełni autonomiczną SI, np. w sektorze wojskowym w fazie badań są bezałogowe drony bojowo -zwiadowcze. Bezałogowiec XQ-58A Valkyrie leciał przez trzy godziny pilotowany przez AI. Zob. M. Duszczyk, „Rzeczpospolita”, 6.08.2023, <https://cyfrowa.rp.pl/technologie/art38907731-bezalogowiec-sterowany-przez-sztuczna-inteligencje-ma-wspierac-mysliwce-usa> [dostęp: 17.03.2024].

¹²⁵ P. Staszczuk, dz. cyt., s. 24-30.

1.1.2 Pojęcie i definicja SI w polskich regulacjach prawnych

Pomimo wypracowania definicji SI na gruncie prawa unijnego, jej legalna definicja nie istnieje na gruncie polskiego prawodawstwa.

W 2019 roku, opracowano dokument pod nazwą *Polityka dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od 2020 roku*¹²⁶, zwana dalej *Polityką AI*, która pozostaje spójna z polityką oraz wytycznymi Unii Europejskiej, jak również zgodna z zaleceniami organizacji międzynarodowych, których Polska jest członkiem, takich jak np. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)¹²⁷. Ponadto *Polityka AI* jest zgodna z wytycznymi, ujętymi w następujących, polskich i międzynarodowych dokumentach strategicznych:

1. *Program otwierania danych publicznych*¹²⁸;
2. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*¹²⁹;
3. *Polityka Rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce na lata 2019 – 2027 – projekt dla konsultacji społecznych*¹³⁰;
4. Program *Od papierowej do cyfrowej Polski*¹³¹, *Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki*;

¹²⁶ *Polityka dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od roku 2020*. Załącznik do uchwały nr 196 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2020 r. (poz. 23).

¹²⁷ Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD) jest organizacją międzyrządową, której podstawowym celem jest promowanie polityki nastawionej na: osiągnięcie możliwie najwyższego, trwałego wzrostu gospodarczego, zatrudnienia oraz standardu życia w państwach członkowskich, przy jednoczesnym utrzymaniu stabilizacji finansowej i przyczynianie się do „zdrowej ekspansji gospodarczej” w państwach członkowskich, jak również w państwach trzecich, co oznacza współdziałanie na rzecz równomiernego rozwoju gospodarczego, oraz promowanie rozwoju handlu światowego, opartego na wielostronnych niedyskryminacyjnych zasadach, zgodnie ze zobowiązaniami międzynarodowymi. OECD rozpoczęła działalność 30 września 1961 r. na podstawie *Konwencji Paryskiej*, podpisanej 14 grudnia 1960 r. Obecnie OECD grupuje 36 państw. Są to: Australia, Austria, Belgia, Chile, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Izrael, Japonia, Kanada, Republika Korei, Litwa, Łotwa, Luksemburg, Meksyk, Niemcy, Norwegia, Nowa Zelandia, Polska, Portugalia, Słowacja, Słowenia, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy. Za: portal „Gov.pl”, hasło OECD, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/oecd-organizacja-wspolpracy-gospodarczej-i-rozwoju2> [dostęp: 23.09.2023].

¹²⁸ *Program otwierania danych publicznych* - Uchwała Nr 107/2016 Rady Ministrów z dnia 20 września 2016 r. Biuletyn Informacji Publicznej Ministerstwa Cyfryzacji, <https://mc.bip.gov.pl/programy-realizowane-w-mc/programu-otwierania-danych-publicznych.html> [dostęp: 23.09.2023].

¹²⁹ Informacje o *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, strona internetowa Ministerstwa Cyfryzacji. <https://www.gov.pl/web/inwestycje-rozwoj/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju> [dostęp: 23.09.2023].

¹³⁰ Dokument dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Cyfryzacji, <https://www.gov.pl/attachment/a8ea194c-d0ce-404e-a9ca-e007e9fbc93e> [dostęp: 17.03.2024].

¹³¹ Od papierowej do cyfrowej Polski. Grupa robocza ds. rejestrów rozproszonych i blockchain, komunikat na stronie internetowej Ministerstwa Cyfryzacji, <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/od-papierowej-do-cyfrowej-polski> [dostęp: 23.09.2023].

5. Program *Dynamiczna Polska 2020*¹³², Komunikat Komisji Europejskiej (KE) *Skoordynowany plan w sprawie sztucznej inteligencji*¹³³;
6. Stanowisko Grupy Wyszehradzkiej dotyczącym sztucznej inteligencji¹³⁴;
7. Rekomendacje grupy eksperckiej wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji (HLEG AI) dla Komisji;
8. *Europejski Przewodnik etycznego dla godnej zaufania AI*¹³⁵ oraz zalecenia dla *Polityki i inwestycji w godną zaufania sztuczną inteligencję*¹³⁶.
9. Rekomendacje¹³⁷ dotyczące zarządzania godną zaufania sztuczną inteligencją, w Strategii Polskiej Polityki Zagranicznej¹³⁸;
10. *Memorandum na rzecz rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce*¹³⁹.

Skoro nie ma na dziś konsensusu, co do brzmienia legalnej definicji sztucznej inteligencji w ustawodawstwach krajowych¹⁴⁰, nadal obserwuje się tendencję do relatywizowania SI w zależności od tego, jakim potrzebom ma służyć ów fenomen. Sztuczną inteligencję globalnie można opisać, za Bartłomiejem Michałowskim, jako dziedzinę wiedzy obejmującą m.in. sieci neuronowe, robotykę i tworzenie modeli inteligentnych programów komputerowych symulujących zachowania ludzkie¹⁴¹, włączając w to również dodatkowe, zaawansowane funkcje jak uczenie maszynowe (ang. *machine learning*), głębokie uczenie (ang. *deep learning*) oraz uczenie wzmocnione (ang. *enforcement learning*)¹⁴². Niemniej, istnieje pewien konsensus

¹³² *Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”*, Warszawa, styczeń 2013 r., Załącznik do uchwały nr 7 Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 2013 r., dokument dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Gospodarki, http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/006_1_Strategia_Innowacyjnosci_i_Efektynosci_Gospodarki_2020.pdf [dostęp: 17.03.2024].

¹³³ „EUR-lex. Baza aktów prawnych Unii Europejskiej”, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22ee84bb-fa04-11e8-a96d01aa75ed71a1.0016.02/DOC_1&format=PDF [dostęp: 17.03.2024].

¹³⁴ *Stanowisko Grupy Wyszehradzkiej dotyczące sztucznej inteligencji*, 10.04.2018, komunikat na stronie internetowej Ministerstwa Cyfryzacji, <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/stanowisko-grupy-wyszehradzkiej-dotyczace-sztucznej-inteligencji> [dostęp: 17.03.2024].

¹³⁵ *Ethics guidelines for trustworthy AI*, Komisja Europejska, 8.04.2019, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai> [dostęp: 17.03.2024].

¹³⁶ *Policy and investment recommendations. Trustworthy Artificial Intelligence*, Komisja Europejska, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/policy-and-investment-recommendations-trustworthy-artificial-intelligence> [dostęp: 17.03.2024].

¹³⁷ *How can we ensure that AI benefits society as a whole?*, OECD, <http://www.oecd.org/going-digital/ai/> [dostęp: 12.04.2024].

¹³⁸ *Strategia polskiej polityki zagranicznej*, dokument dostępny w portalu „Gov.pl”, <https://www.gov.pl/attachment/8196524f-687b-40e6-aca8-82c53ff8e6db> [dostęp: 17.03.2024].

¹³⁹ *Memorandum na rzecz rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce*, dokument dostępny w portalu „Gov.pl”, https://www.gov.pl/documents/31305/436699/DEKLARACJA_26022019.pdf/f0d107c8-5935-ca86-da8b9290e3c3dc26?download=true [dostęp: 17.03.2024].

¹⁴⁰ *Polityka dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od roku 2020*, Monitor Polski. Załącznik do uchwały nr 196 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2020 r. (poz. 23).

¹⁴¹ B. Michałowski, *Internet of Things (IoT) i Artificial Intelligence (AI) w Polsce. Jak wykorzystać rewolucję technologiczną Internetu rzeczy i sztucznej inteligencji w rozwoju Polski*, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2018, s. 23-68.

¹⁴² Tamże, s.66.

międzynarodowy w zakresie ujęcia SI w ramy terminologiczne, z naciskiem na aspekty technologiczne oparte na idei inteligentnego agenta¹⁴³. *Polityka AI* przywołuje autorską definicję Systemu SI opracowaną przez grupę niezależnych ekspertów w ramach OECD, gdzie przyjęło, że SI to złożony system bazujący na koncepcji maszyny, która może wpływać na środowisko formułując zalecenia, przewidywania lub decyzje dotyczące zadanego zestawu celów. Maszyna ta wykorzystuje dane wejściowe, dane maszynowe lub ludzkie do:

- postrzegania rzeczywistych lub wirtualnych środowisk;
- streszczania takiego postrzegania w modele ręcznie lub automatycznie;
- wykorzystywania interpretacji modeli do formułowania opcji wyników.

Natomiast SI obejmuje trzy podstawowe elementy jak:

- sensory;
- logikę operacyjną;
- siłowniki (aparaturę wykonawczą).

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że liczne próby zdefiniowania SI w konsekwencji ujawniają poziom skomplikowania tej materii zarówno na gruncie semantycznym, technologicznym, jak i prawnym. Trudno zatem mówić o prostej i kompletnej koncepcji sztucznej inteligencji na gruncie polskiego prawa cywilnego¹⁴⁴. Taki stan rzeczy nie jest bynajmniej zaniedbaniem ustawodawcy, tym bardziej, że wśród znawców przedmiotu nadal nie istnieje jednolite ujęcie prawne SI. Można spotkać się nawet ze stwierdzeniem, że próby zdefiniowania sztucznej inteligencji są jak „ściganie horyzontu”¹⁴⁵.

Podczas próby zdefiniowania sztucznej inteligencji pojawiają się liczne zależności i należy w pierwszej kolejności ustalić, które technologie faktycznie do niej się odnoszą. Istnieją bowiem i takie, które poprzez sam opis są zaliczane do SI, a w praktyce nią nie są. Pojęcie to powinno być przy tym rozumiane szeroko, aby mogło swym zakresem obejmować przyszłe technologie. Niezależnie od tego, jaki kierunek w tym zakresie obierze ustawodawca, konieczne jest zrozumienie istoty sztucznej inteligencji, by nie wprowadzić zbyt wąskiej bądź zbyt szerokiej definicji legalnej tego pojęcia, lub innego ją obejmującego. Nie ulega wątpliwości, że pojęcie „sztucznej inteligencji” jest niejednoznaczne. W zależności od dziedziny nauk, jest ona określana wielorako, w zależności od zakresu przedmiotowego czy ujęcia (np. technicznego,

¹⁴³ *Polityka dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od roku 2020...* dz. cyt.

¹⁴⁴ M. Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, [w:] red. A. Bielska-Brodziak, *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, s. 171–196, Katowice 2015.

¹⁴⁵ J. Turner, *Robot Rules. Regulating Artificial Intelligence*, Cham 2019, s. 8.

filozoficznego, etycznego, prawnego, itp.). Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na dwa nienormatywne znaczenia tego terminu.

W Polsce międzyresortowy zespół analityczno-redakcyjny Ministerstwa Cyfryzacji oraz Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii, ustanowiony na podstawie memorandum zawartego 26 lutego 2019 r. przez Ministra Cyfryzacji, Ministra Przedsiębiorczości i Technologii, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministra Inwestycji i Rozwoju, zaproponował opisanie SI jako:

[...] multidyscyplinarnego obszaru badawczego, który powstał na przecięciu filozofii, matematyki, ekonomii, psychologii, neuronauki, teorii kontroli, robotyki oraz inżynierii komputerowej, w ramach którego rozwijanych jest szereg technologii obliczeniowych (informatycznych). Ich główną funkcją jest uczenie maszynowe, przetwarzanie języka naturalnego, automatyczne wnioskowanie, przewidywanie, optymalizowanie, nawigowanie i rekomendowanie, rozpoznawanie oraz generowanie mowy i obrazu¹⁴⁶.

Niemniej powyższe ujęcie z czasem okazało się zbyt rozbudowane, co w konsekwencji pozwoliło na jego skrócenie i opisanie SI jako:

[...] dziedziny wiedzy obejmującej m.in. sieci neuronowe, robotykę i tworzenie modeli zachowań inteligentnych oraz programów komputerowych symulujących te zachowania, w tym również uczenie maszynowe (*machine learning*), głębokie uczenie (*deep learning*) oraz uczenie wzmacnione (*enforcement learning*)¹⁴⁷.

Sztuczna inteligencja w myśl poglądów przedstawicieli literatury przedmiotu może być również determinowana poprzez właściwość, która stanowi cechę stworzonych przez człowieka systemów wyposażonych w funkcję wykonywania zadań wymagających umiejętności umysłowo-poznawczych, które w przypadku człowieka są związane z poziomem inteligencji¹⁴⁸. Jerzy Kaplan wyjaśniał, że istotą sztucznej inteligencji „[...] jest zdolność do dokonywania właściwych uogólnień w odpowiednim czasie na podstawie ograniczonych danych. Im szersza dziedzina zastosowania, im szybsze wnioski wyciąga się z minimalnej informacji, tym bardziej inteligentne jest zachowanie”¹⁴⁹. Innymi słowy, samo wykonywanie zadań zleconych

¹⁴⁶ Memorandum na rzecz rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce, dz. cyt.

¹⁴⁷ Załącznik Nr 1 do Polityki dla Rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce od roku 2020, s. 57.

¹⁴⁸ M. Tegmark, *Życie 3.0. Człowiek w erze sztucznej inteligencji*, Warszawa 2019, s. 58.

¹⁴⁹ J. Kaplan, *Sztuczna inteligencja. Co każdy powinien wiedzieć*, Warszawa 2019, s. 21.

maszynie za pomocą algorytmu, może wywołać u niej proces analityczny porównywalny do myślenia, przez które należy rozumieć jakiegokolwiek zjawiska psychiczne¹⁵⁰.

Z kolei Tomasz Zalewski zwracał uwagę, że mając na myśli SI, należy ją odnieść do możliwości realizacji zadań wymagających procesu uczenia się, mając jednocześnie na uwadze ryzyko pojawiania się nowych okoliczności, które wymagają od systemu bieżącej adaptacji¹⁵¹. Marcin Rojszczak, w swych rozważaniach nad sztuczną inteligencją zmierzał do jeszcze dalej idących tez, wedle których jest ona zdolna wykonać każde zadanie umysłowe, które może zrealizować człowiek. Wskazywał zatem, że jej cechą szczególną jest samoświadomość, czyli zdolności samopoznawcze¹⁵². W ocenie Anny Kościółek najmniej skomplikowaną technicznie i najbardziej użyteczną definicją pojęcia „sztucznej inteligencji” jest „[...] taka, która uznaje, iż sztuczna inteligencja sprowadza się do opracowania i stworzenia systemów komputerowych zdolnych do wykonywania zadań, które normalnie wymagają ludzkiej inteligencji”¹⁵³.

Przez wzgląd na liczne rozbieżności definicyjne, z którymi od lat można spotkać się w literaturze przedmiotu, nie powinno dziwić, że w praktyce 90% polskich przedsiębiorców, którzy wzięli udział w badaniu przeprowadzonym przez EY Law w 2020 r., zgłaszało potrzebę jej doprecyzowania¹⁵⁴.

W tym kontekście można pokusić się o stwierdzenie, że pomimo wielu trudności interpretacyjnych brak legalnej definicji SI w krajowym porządku prawnym nie będzie na dłuższą metę korzystny dla uczestników obrotu. Odniesienie do SI jest coraz bardziej widoczne w takich dziedzinach jak chociażby prawo rzeczowe, ochrona danych osobowych, ochrona praw konsumentów, zawieranie umów, bezpieczeństwo produktów czy prawo bankowe. Polski ustawodawca dotychczas nie wypracował systemowych rozwiązań w tym zakresie. Szczegółowy opis wszystkich przejawów, ujęć i prób definicji SI wykraczałby poza ramy niniejszej pracy, stąd dalsze rozważania będą zmierzały do ustalenia statusu SI, a w konsekwencji do potwierdzenia tezy, że SI jest w istocie rzeczą i mimo obecnych w literaturze przedmiotu prób przypisywania jej podmiotowości, należałoby ją definiować wyłącznie w tym kontekście. Ma to kluczowe znaczenie dla wyjściowych założeń legislacyjnych, których przedmiotem będzie SI

¹⁵⁰ A. Kisielewicz, *Sztuczna inteligencja i logika*, Warszawa 2017, s. 39.

¹⁵¹ T. Zalewski, *Definicja sztucznej inteligencji*, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji*, red. L. Lai, M. Świerczyński, Warszawa 2020, s. 2.

¹⁵² M. Rojszczak, *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, s. 4.

¹⁵³ A. Kościółek, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji w sądowym postępowaniu cywilnym – zagadnienia wybrane*, tamże, s. 68.

¹⁵⁴ *Raport EY Law Compass. Prawo i innowacje. Wyzwania 2020*, A. Tałasiewicz, „EY Polska”, 23.06.2020, https://www.ey.com/pl_pl/law/raport-ey-law-compass-prawo-i-innowacje-wyzwania-2020 [dostęp: 17.03.2024].

w kontekście wybranych regulacji szczególnych prawa cywilnego. Istotną wskazówką dla polskiego ustawodawcy w kontekście fenomenu systemów SI jest wspomniane Rozporządzenie w sprawie AI (AI Act)¹⁵⁵, którego celem jest ochrona człowieka oraz ustanowienie narzędzi kontroli nad tymi systemami. Z ustawodawczego punktu widzenia warto zwrócić uwagę na wspomnianą już wcześniej definicję legalną, którą proponuje europejski Akt o Sztucznej Inteligencji, odnoszący się do poziomu jej autonomii w podejmowaniu decyzji. Skoro w przestrzeni prawnej UE mamy do czynienia z odniesieniem do poziomu samodzielności (który zakłada w każdym przypadku decydujące znaczenie woli i decyzji człowieka, co oznacza istnienie wyłącznie nadzorowanej SI), można przyjąć, że takie postrzeganie systemów SI wpłynie na regulacje w polskim prawie cywilnym. Definicja ta będzie miała bowiem kluczowe znaczenie dla odpowiedzi na pytanie o status sztucznej inteligencji, jej rolę oraz cel rozwoju.

¹⁵⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące Sztucznej inteligencji (Akt w sprawie Sztucznej Inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze, dz. cyt., Unii COM (2021) 206. W tekście Rozporządzenia, zaprezentowanego przez słoweńską Prezydencję w Radzie, dodano nowy typ systemów sztucznej inteligencji – systemy ogólnego zastosowania, które nie były pierwotnie ujęte w uprzednich wersjach Rozporządzenia. Jednakże za dostawcę systemu sztucznej inteligencji będzie uznany każdy, kto wprowadza na rynek lub oddaje do użytku pod własną nazwą lub znakiem towarowym lub wykorzystuje systemy sztucznej inteligencji ogólnego przeznaczenia dostępne na rynku lub oddaje do użytku zgodnie z przeznaczeniem, które powoduje, że podlega on przepisom Rozporządzenia. Powyższą regułą stosuje się odpowiednio do osób, które integrują w system sztucznej inteligencji ogólnego przeznaczenia dostępny na rynku, którego przeznaczenie powoduje, że podlega on przepisom Rozporządzenia.

Rozdział II

CHARAKTER PRAWNY SZTUCZNEJ INTELIGENCJI

2.1 STATUS PRAWNY JEDNOSTKI W UJĘCIU PODMIOTOWYM

Ważnym osiągnięciem analitycznej teorii prawa XX wieku jest scharakteryzowanie bytów i ich własności oraz ich opis za pomocą norm prawnych i języka prawniczego. Podobnie ujęcie w ramy terminologiczne podmiotu prawa jest wynikiem działania prawodawcy, który zdecydował o konwencjonalnym sposobie traktowania przez ustawę poszczególnych jednostek jako dysponentów swoich uprawnień i obowiązków¹⁵⁶. Status ten jest uzależniony od aktualnych potrzeb i przekonań legislatora. Nabycie lub utrata statusu podmiotu prawa zależy od potrzeb obrotu tak prawnego, jak i gospodarczego. Historycznie rzecz ujmując znane są przykłady traktowania ludzi w kategorii przedmiotu prawa. Starożytni Rzymianie definiowali wolność jako odwrotność niewoli. Ciało wolne (łac. *corpus liberum*) można było przypisać wyłącznie wolnemu obywatelowi, z kolei niewolnik był określany jako ciało niewolne, zniewolone (*corpus obnoxium*). W tym kontekście istniało władztwo (*dominium*) pana nad ciałem niewolnika, pozwalające na rozporządzanie nim według potrzeb¹⁵⁷.

Nie można w tym miejscu pominąć historycznego przypisywania nieograniczonej władzy ojca nad jego rodziną, kobietą i dziećmi¹⁵⁸ lub odbierania praw podmiotowych ludziom skazanym na karę „wyjęcia spod prawa”¹⁵⁹, z którymi zgodnie z ówczesnym prawem każdy mógł zrobić, co tylko chciał. Z drugiej strony w tym miejscu warto przytoczyć przykład zwierząt, którym człowiek przypisywał odpowiedzialność za ich działania, co prowadziło nawet do wytaczania im procesów¹⁶⁰.

Według stwierdzenia Alfa Rossa, duńskiego filozofa prawa, człowiek jest zdolny do zdziałania czynności administrujących uprawnieniem lub zmierzających do jego wykonania czy dochodzenia, gdyż „metafizyczne pojmowanie uprawnienia jako pewnej moralnej i duchowej

¹⁵⁶ T. Pietrzykowski, *Podmiotowość prawna: ujęcie teoretyczne*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, dz. cyt., s. 15-30.

¹⁵⁷ W konsekwencji ciało wolnego człowieka nie podlegało pieniężnemu oszacowaniu (łac. *liberum corpus nullam recipit aestimationem*), podczas gdy niewolnicy byli rzeczami o określonej wartości majątkowej. Zob. R. Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundation of the Civilian Tradition*, Oxford 1996, s. 1015; K. Burczak, A. Dębiński, M. Jońca, *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, Warszawa 2018 (3. wyd.), s. 44 (nr 121).

¹⁵⁸ Np. M. Dobrzański, *Historia prawa niemieckiego w zarysie wraz z historią tego prawa w Polsce*, Kraków 1876, s. 27- 128. We wczesnym średniowieczu zasięg władzy ojcowskiej przypominał uprawnienia rzymskiego *pater familias*. Ojciec posiadał władzę rodzinną, która była zupełna i nieograniczona pod względem majątkowym i osobistym. Ewolucja stosunków prawnych między rodzicami a dziećmi w systemach prawnych poszczególnych krajów trwała przez kolejne stulecia. W polskim systemie prawnym problematyka władzy rodzicielskiej jest uregulowana w art. 92-112 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

¹⁵⁹ L. Lernell, *Podstawowe zagadnienia penologii*, Warszawa 1977.

¹⁶⁰ A. Dąbrówka, *Dawne procesy zwierząt jako dramaty rytualne*, „Teksty Drugie” (5), 2002, s. 23–35; W. Gogłoza, *Nieme bestie. Podmiotowość prawna zwierząt w krzywym zwierciadle średniowiecznego i wczesnonowożytnego procesu sądowego*, [w:] B. Błońska i inni red., *Sprawiedliwość dla zwierząt*, Warszawa: Instytut Nauk Prawnych PAN, Stowarzyszenie „Otwarte Klatki”, 2017, s. 63–78.

mocy prowadzi do dogmatycznego postulatu przypisywania uprawnień wyłącznie ludziom (oraz osobom prawnym)”¹⁶¹. Tomasz Pietrzykowski z Uniwersytetu Śląskiego podkreśla, że prawodawca może kreować normy, kierując się racjami i argumentami, które są podyktowane potrzebami społecznymi i koniecznością ochrony społeczeństwa przed ryzykiem, w tym również tym potencjalnym¹⁶². Taka myśl prowadzi do wniosku, że nawet jeśli pozornie decyzje te mają charakter arbitralny, są one uzależnione od wielu czynników, w tym od decyzji poszczególnych prawodawców, chociażby na gruncie prawa unijnego. Pietrzykowski nazywa ten kierunek działania mianem „humanizmu prawnego”¹⁶³. Ów nurt wyraża się najpełniej w słowach starorzemieńskiego prawnika Hermogeniana: *hominem causa omne ius constitutum sit* – każde prawo ustanawia się ze względu na ludzi. Sentencja ta jest umieszczona na kolumnadzie Sądu Najwyższego w Warszawie¹⁶⁴.

Już sam art. 30 Konstytucji RP, stanowi potwierdzenie idei humanizmu prawnego, gdyż zwraca uwagę, że pochodzenie praw i wolności jest uwarunkowane przyrodzoną i niezbywalną godnością człowieka. Co więcej preambuła Konstytucji wprost wskazuje na determinantę działania ludzkiego jakim jest dążenie do dobra „Rodziny Ludzkiej” czy istnienie Konstytucji jako wyrazu troski o przyrodzoną godność¹⁶⁵ każdego człowieka. Warto w tym miejscu powołać się na słynny wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 1997 r., odwołujący się do ludzkiej godności w kontekście przerywania ciąży i negujący ówczesne przepisy pozwalające na wykonanie zabiegu „z przyczyn społecznych”. Trybunał reprezentował w tym orzeczeniu podejście prawno-filozoficzne, uzasadniając, że państwo „realizuje się wyłącznie jako wspólnota ludzi, i tylko ludzie mogą być właściwymi podmiotami praw i obowiązków stanowionych w takim państwie”¹⁶⁶.

Józef Maria Bocheński, filozof i historyk logiki, wyjaśnia humanizm jako pogląd wedle którego: „[...] każda istota ludzka posiada zasadniczą wartość, istotnie różniącą się wagą od

¹⁶¹ A. Ross: *On Law and Justice*. London 1958, s. 182.

¹⁶² T. Pietrzykowski, *John R. Searle i ontologia prawa*, [John R. Searle and ontology of law], „Studia Prawnicze” 2008, nr 3-4, nr 1-2 (179-180), s. 60-61.

¹⁶³ Tamże.

¹⁶⁴ Tamże.

¹⁶⁵ Jak podawał Robert Wawer z Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie, *Collegium Bobolanum*, w swojej publikacji *Sztuczna Inteligencja produkt czy przedmiot?* pojęcie to wprowadził rzymski filozof Marcus Tullius Cicero (106-43 przed Chr.) w dziełach *De re publica* (O wspólnocie, z 51 r. przed Chr.) i *De officiis* (O obowiązkach, z 44 r. przed Chr.). Odróżnia on dwa rodzaje godności – indywidualną i społeczną. Godność indywidualną otrzymuje człowiek przy urodzeniu. Jest ona darem, którego źródła Cicero nie wyjaśnia. Godność odróżnia człowieka rozumnego od zwierząt i nie można mu jej odmówić, ale człowiek może tę godność utracić. Utrzymanie godności wymaga odpowiedniego zachowania. Godność społeczną wywodzi Cicero z pojęć: chwała, honor i sława. Nie jest ona cechą człowieka, ale „zasługą”. Godność indywidualną trzeba utrzymać, na godność społeczną trzeba sobie zasłużyć. Za: R. Wawer, *Sztuczna Inteligencja produkt czy przedmiot?*, [w:] *Studia Teologii Dogmatycznej*, T. IV: *Osoba ludzka – rzeczywistość czy użyteczna metafora. Teologia w dialogu z naukami*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2018, s. 120.

¹⁶⁶ Orzeczenie TK z 28.05.1997 r. (K 26/06).

innych bytów, w szczególności od zwierząt”¹⁶⁷. Bocheński reprezentuje nurt teologiczny, stwierdzając, że człowiek funkcjonuje w przyrodzie, ale jest od niej wyodrębniony, co czyni go istotą wyjątkową¹⁶⁸.

Przewidywanie kierunków rozwoju technologii jest zadaniem niezwykle trudnym, zwłaszcza dla prawników. Niemniej już dziś można jednoznacznie stwierdzić, że istnieją argumenty za tym, że dylematy dotyczące ustalenia statusu SI w niedalekiej przyszłości staną się jednymi z najpoważniejszych, o ile nie najpoważniejszymi, wyzwaniem etycznymi prawa w następnym stuleciu¹⁶⁹. Pietrzykowski stwierdził jednoznacznie, że regulacje prawne pod koniec XXI w. będą innowacyjne względem prawa obowiązującego u schyłku poprzedniego wieku, co będzie jeszcze bardziej widoczne, mając na względzie zmiany jakie zaszły w XX w. względem wieku XIX. Stąd konieczne jest podjęcie tematów takich jak status SI. W pierwszej kolejności na gruncie teoretycznym, co próbuję czynić na łamach tej pracy. Następnie na gruncie ustaleń filozofów i dogmatyków prawa winien powstać pewien kompromis teoretyczny, dający początek faktycznym zmianom w praktyce legislacyjnej.

2.1.1 Osobowość prawna i jej rodzaje

Z uwagi na zasygnalizowane wcześniej problemy dotyczące zdefiniowania sztucznej inteligencji jako takiej, dla potrzeb niniejszych rozważań warto zastanowić się, jaką formę przyjmuje SI i w jakich obszarach występuje najczęściej, aby móc następnie w sposób precyzyjny i konsekwentny przejść do rozważań dotyczących aktualnych uregulowań i odpowiedzialności.

W literaturze przedmiotu można spotkać się ze stwierdzeniem, że SI działa poprzez substrat, jakim jest „agent”, który może przybrać trzy postacie:

- robota (w sensie nośnika), który często zaopatrzony jest w sensory fizyczne i akumulatory;
- systemu ekspertowego, któremu człowiek dostarcza informacji, po czym ten wykonuje zadanie;

¹⁶⁷ T. Pietrzykowski: *Law, Personhood, and the Discontents of Juridical Humanism*, [w:] *New Approaches to the Personhood in Law. Essays in Legal Philosophy*, red. T. Pietrzykowski, B. Stancioli, Frankfurt a. M. 2016, s. 12 i nast.; T. Pietrzykowski: *Podmiotowość prawna w ujęciu teoretycznym*, dz. cyt., s. 15 i nast.

¹⁶⁸ J. Bocheński, *Sto zabobonów. Krótki filozoficzny słownik zabobonów*, Kraków 1994, s. 55.

¹⁶⁹ T. Pietrzykowski, *Ludzkie, niezbyt ludzki*, Katowice 2016, rozdz. 1 i 2: *Czym jest podmiotowość prawna oraz Humanizm prawniczy. Antropocentryzm filozoficznych założeń podmiotowości prawnej*.

- *software*, który działa w środowisku czysto obliczeniowym (ang. *softbot*)¹⁷⁰.

Kategorii funkcjonowania SI będzie z czasem przybywać. W związku z tym można przyjąć, że każdy z wyżej definiowanych przejawów SI, przynajmniej u podstaw, posiada informacje, których dostawcą jest człowiek. Dopiero na dalszym etapie funkcjonowania sztuczna inteligencja może za pomocą wcześniej wprowadzonych do systemu algorytmów, pozyskiwać nowe dane, przez co uczy się niejako w sposób niezależny od człowieka. Stąd „robot”, którym w uproszczeniu można nazwać wszystkie ww. przejawy SI, wyposażony w przymiot sztucznej inteligencji, zyskuje z czasem relewancję prawną¹⁷¹.

Jednym z podstawowych pojęć prawa cywilnego jest podmiotowość prawna skorelowana z osobowością prawną, które z kolei determinują status prawny jednostki. W odniesieniu do podstawowych ram terminologicznych podmiotowości prawnej, jest ona rozumiana jednolicie i jest desygnatem zdolności do posiadania praw i obowiązków przez podmiot prawa. Co do zasady, przez podmiotowość prawną rozumie się więc nadawanie człowiekowi statusu osoby fizycznej, a jednostce organizacyjnej statusu osoby prawnej. Zdaniem Tomasza Pietrzykowskiego istotne kontrowersje w tej materii dotyczą samego momentu początku i końca osobowości fizycznej (zwłaszcza w odniesieniu do statusu embrionów ludzkich oraz osób w trwałym stanie wegetatywnym)¹⁷². W literaturze przedmiotu można spotkać różniące się między sobą rozważania dotyczące odpowiedzi na pytanie, czym jest „istota” osobowości prawnej. Można pokusić się o stwierdzenie, że zagadnienie podmiotowości prawnej w ujęciu cywilistycznym, nie ogranicza się jedynie do definicji osobowości prawnej danej jednostki. Tym tropem zdają się iść znawcy przedmiotu, podkreślając przy tym, że szybki rozwój technologii prowadzi do refleksji nad statusem prawnym SI i wyzwaniami etycznymi, które za tym idą. Niniejsza rozprawa w dalszej części skupi się zatem na statusie prawnym SI i na związanych z nim konsekwencjach, a także na teoretycznym założeniu, że sztuczna inteligencja mogłaby potencjalnie otrzymać odrębny od osoby ludzkiej status. Z kwestią tą wiąże się problematyka i aksjologia podmiotowości prawnej oraz pojęć z nią związanych, jak osobowość prawna

¹⁷⁰ M. Maciąg, K. Maciąg, *Trendy i rozwiązania technologiczne – odpowiedź na potrzeby współczesnego społeczeństwa*, Tom 2, Lublin 2017.

¹⁷¹ Tamże.

¹⁷² T. Pietrzykowski, *Ludzkie, niezbyt ludzkie. Esej o podmiotowości prawnej i wyzwaniach XXI wieku*, Katowice 2016.

i zdolność do czynności prawnych¹⁷³ oraz status przedmiotu prawa w ujęciu materialnego prawa cywilnego¹⁷⁴.

Podmiotowość prawna¹⁷⁵ i jej posiadanie determinują istnienie norm prawa cywilnego, nadając jej kluczowe znaczenie. Owa podmiotowość pojawia się również w odniesieniu do innych dziedzin prawa, niemniej to prawo cywilne nadaje jej podstawowy sens i ramy, które są następnie źródłem ustaleń i rozważań na gruncie pozostałych unormowań.

Można w tym kontekście rozważyć, w którym momencie nabywa się podmiotowość prawną, a kiedy z kolei można mówić o przedmiocie prawa. Czy to prawo implikuje istnienie podmiotu czy może odwrotnie – prawo jest wtórne i służy jedynie do opisanego zjawiska za pomocą norm prawnych? Te poniekąd filozoficzne uwagi, nabierają znaczenia w kontekście rozwoju sztucznej inteligencji.

Polski ustawodawca w treści art. 34 k.c., posługuje się sformułowaniem „podmiot”, wyłącznie w kontekście Skarbu Państwa, który w relacjach cywilnoprawnych jest podmiotem praw i obowiązków¹⁷⁶. Ten przepis może stanowić punkt wyjścia dla dalszych refleksji o podmiotowości prawnej, której należy szukać w literaturze przedmiotu.

Znawcy tematyki w licznych publikacjach opisywali podmiotowość prawną w kontekście zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnej¹⁷⁷, względnie nawiązywali do historycznej proveniencji tego pojęcia, które służyło w starożytnym Rzymie m.in. do określania statusu poszczególnych grup społecznych¹⁷⁸. Dość widocznym spostrzeżeniem współczesnej doktryny jest fakt, że dla powstania stosunku cywilnoprawnego warunkiem *sine qua non* jest istnienie jego podmiotów jako *essentialia negotii*¹⁷⁹ każdej umowy, która stanowi podstawowy przedmiot zainteresowania prawa zobowiązań. To właśnie stosunek cywilnoprawny jest centralnym pojęciem doktryny prawa cywilnego.

Skoro próżno szukać jednolitej definicji ustawowej opisującej pojęcie podmiotowości prawnej, być może taka definicja nie była dotychczas przedmiotem kontrowersji. Problem ten

¹⁷³ Tamże.

¹⁷⁴ T. Pietrzykowski, *Podmiotowość prawna: ujęcie teoretyczne*, dz. cyt. s. 15-30.

¹⁷⁵ „Przyznana przez przepisy zdolność do występowania w obrocie cywilnoprawnym w charakterze strony stosunków cywilnoprawnych; podstawowymi atrybutami podmiotowości prawnej jest zdolność prawna oraz zdolność do czynności prawnych, także zdolność sądowa.”, U. Kalina-Prasznica, *Encyklopedia prawa. Podmiotowość prawna*, Warszawa 2007.

¹⁷⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145), dalej k.c. art. 34.

¹⁷⁷ A. Lutkiewicz-Rucińska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, art. 8.

¹⁷⁸ T. Sokołowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. I. Część ogólna, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 8.

¹⁷⁹ Łac. *Essentialia negotii* – przedmiotowo istotne elementy treści czynności prawnej, czyli składniki treści czynności cywilnoprawnej, które określają typ tej czynności. Za: A. Olejniczak, *Prawo cywilne: część ogólna*, wyd. 11, stan prawny, literaturę i orzecznictwo uwzględniono do lipca 2011, Warszawa 2011.

nabiera jednak znaczenia w obliczu dynamicznych zmian technologicznych, a co za tym idzie głosów w dyskusji i propozycji modyfikacji tradycyjnego rozumienia tego terminu w kierunku poszerzenia kręgu bytów, którym można byłoby w praktyce przyznać prawa i obowiązki¹⁸⁰. Aktualnie o podmiotowości prawnej można mówić jako o zdolności do bycia podmiotem praw i obowiązków cywilnoprawnych. Jednocześnie, podmiotowość prawna została przypisana osobom, które nie mają w ogóle zdolności do czynności prawnych (łac. *nasciturus*), a co za tym idzie konieczne stało się wypracowanie pojęcia ograniczonej podmiotowości prawnej¹⁸¹.

Zakres pojęciowy podmiotu prawa obejmuje również grupy osób, które łączą wspólne interesy, jak państwa, oraz podmioty gospodarcze w stosunkach cywilnoprawnych, osoby prawne, które nieograniczoną podmiotowość prawną nabywają z momentem wpisu do właściwego rejestru, który to wpis ma w tym kontekście charakter konstytutywny.

2.1.2 Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

Podstawowymi pojęciami, które determinują możliwość uczestnictwa danego podmiotu w obrocie prawnym, są zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych. Zdolność prawna oznacza możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków, przysługuje człowiekowi niezależnie od jego wieku, zdolności intelektualnych czy poziomu inteligencji. Natomiast zdolność do czynności prawnych oznacza zdolność do kształtowania własną wolą zakresu swoich praw i obowiązków oraz kształtowania ich w sposób wolitywny. Co do zasady pełną zdolność prawną i do czynności prawnych posiadają pełnoletnie, nieubezwłasnowolnione osoby fizyczne oraz osoby prawne¹⁸². Należy przy tym pamiętać, że osobowość prawna to twór abstrakcyjny, stworzony przez człowieka, kontrolowany i reprezentowany przez niego. Zarówno osoba fizyczna, jak i osoba prawna posiadają substrat osobowy oraz majątkowy.

¹⁸⁰ M. Benio, *Podmiotowość jako kategoria prawna*, „Zarządzanie Publiczne” 2014, nr 3(29) /2014.

¹⁸¹ „Osobowości prawnej *in statu nascendi* można się dopatrzeć w konstrukcji prawnej ochrony niektórych zwierząt przyjętej m.in. przez Nową Zelandię i Argentynę. Głośnym echem odbiło się przyznanie przez Sąd Najwyższy Stanu Nowy York w dniu 20 kwietnia 2015 r. parze szympanсів tzw. *habeas corpus*, co oznaczało uznanie tych zwierząt za równoprawne ludziom. Decyzja ta została jednak dzień później zmieniona. Sąd w swym wyroku odmówił przyznania osobowości prawnej szympansom ze względu na to, że nie są one zdolne do ponoszenia odpowiedzialności prawnej za swoje czyny, a także nie są zdolne do wykonywania obowiązków. Sąd zauważył również, że to właśnie zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków, a nie fizyczne podobieństwo do człowieka, ma decydujące znaczenie dla przyznania danemu bytowi osobowości prawnej”. Za: P. Książak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. 1, red. K. Osajda, Warszawa 2017, art. 8, nt. 5–62.

¹⁸² A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, T.I. Art. 1-729, LEX/el., 2018. Art. 10 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740, z późn. zm.), w zw. z art. 10 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359).

Zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków cywilnoprawnych determinuje możliwość czynnego uczestniczenia jednostki w obrocie¹⁸³. Co do zasady tą jednostką jest człowiek, choć już dziś istnieją przykłady nadawania obywatelstwa zaawansowanemu oprogramowaniu, co burzy dotychczasowy sposób myślenia o bycie i jego definicji¹⁸⁴. Powyższy przykład obrazuje umowne podejście do pewnych, wydawałoby się oczywistych pojęć, na których zbudowane są całe gałęzie prawa. W polskim porządku prawnym nadal istnieje wyraźne odniesienie pojęciowe w treści art. 1 k.c., który stanowi o stosunkach cywilnoprawnych pomiędzy osobami fizycznymi i prawnymi, a więc zdolność do bycia podmiotem mają wyłącznie osoby fizyczne i prawne¹⁸⁵.

Prawo cywilne jest oparte na założeniu, że uczestnikami obrotu prawnego są aktywne jednostki, które własnymi działaniami powodują powstanie stosunków cywilnoprawnych, a następnie za sprawą swojej woli mogą żądać wykonania swoich praw podmiotowych¹⁸⁶. W tym miejscu warto jednak przytoczyć odmienną koncepcję tzw. refleksów prawnych¹⁸⁷, których przykładem może być potencjalnie nałożony odgórnie w drodze ustawy obowiązek rejestracji SI przez jej użytkownika lub szacowania ryzyka z nią związanego. W takim przypadku interes jednostki (np. możliwość dochodzenia roszczeń z tytułu rękojmi) będzie pod ochroną jedynie wtedy, gdy ów prawny obowiązek związany z SI będzie zrealizowany.

Jak już wspomniano powyżej, każdy podmiot prawa posiada zdolność prawną, ale nie każdy ma zdolność do czynności prawnych. Osoba fizyczna nabywa zdolność prawną z chwilą urodzenia¹⁸⁸. O wyjątku od tej zasady będzie mowa dalej. Tymczasem ograniczoną zdolność do czynności prawnych człowiek ma dopiero po ukończeniu 13 lat, a pełną nabywa z chwilą uzyskania pełnoletności¹⁸⁹. Co do zasady musi zatem ukończyć 18 lat. Wyjątkiem od tej reguły jest

¹⁸³ M. Koszowski, *Obrót powszechny, profesjonalny i konsumencki*, IN 2010/4.

¹⁸⁴ J. Snoch, „Arabia Saudyjska, postanowiła przyznać obywatelstwo humanoidalnemu robotowi Sophia stworzonemu w laboratoriach *Hanson Robotics*”. Zob. też: M. Hołubowicz, *Robot został obywatelem Belgii. Dostał oficjalny akt urodzenia*, „Bankier.pl”, 1.02.2017, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Robot-zostal-obywatelem-Belgii-Dostal-oficjalny-akt-urodzenia-7497128.html> [dostęp: 10.09.2023]

¹⁸⁵ M. Benio, dz. cyt.

¹⁸⁶ „Osobą jest człowiek jako wolna w etycznym znaczeniu istota. W celu utrzymania i zagwarantowania człowiekowi tej wolności etycznej istnieją reguły prawa przedmiotowego. Wskutek ich istnienia powstaje dla niego korzystne położenie,

w którym on może spokojnie swą wolności używać. To jest prawo podmiotowe”. [...] „Zadaniem prawa przedmiotowego wobec jednostki jest nie ochrona etycznej indywidualności człowieka, lecz wyznaczenie każdemu pewnego stanowiska ze względu na łączące go ze społeczeństwem stosunki”. R. Longchamp de Berier, *Studia nad istotą osoby prawniczej*, Lwów, 1911, s. 94-95 i 96.

¹⁸⁷ „Interes oparty na prawie refleksywnym jest szczególną kategorią interesu prawnego. Wykazuje odmienności zarówno w sferze podstaw materialnoprawnych, jak i uprawnień procesowych strony legitymującej się takim interesem. Poszczególne elementy koncepcji praw refleksywnych nie zostały jednak dostatecznie wyjaśnione”. K. Piwoński, *Prawa refleksyjne jako źródło interesu prawnego*, praca dostępna w portalu „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” Uniwersytetu Warszawskiego <https://doi.org/10.19195/1733-5779.33.9> [dostęp: 15.10.2023].

¹⁸⁸ Art. 8 par. 1 k.c.

¹⁸⁹ Art. 15 k.c.

możliwość uzyskania owej zdolności przez niepełnoletnią kobietę, która za zgodą sądu zawarła związek małżeński po ukończeniu szesnastego roku życia¹⁹⁰. Pełnoletność, a zatem i pełną zdolność do czynności prawnych, nabywa wówczas w dniu ślubu i nie może jej utracić w razie rozwodu lub owdowienia zanim ukończy osiemnasty roku życia¹⁹¹. O ograniczonej zdolności do czynności prawnych można mówić w przypadku osób pełnoletnich ubezwłasnowolnionych częściowo. Natomiast ubezwłasnowolnienie całkowite pozbawia jednostkę takich uprawnień¹⁹². Co do częściowego lub całkowitego ubezwłasnowolnienia, np. w przypadku zaburzeń psychicznych, orzeka sąd po przeprowadzeniu szczegółowych badań i oceny zdolności kierowania swoim postępowaniem przez taką osobę¹⁹³. Z kolei osobom prawnym oraz ułomnym osobom prawnym, które nie działają przez organy, ustawa przyznaje zdolność prawną, a w konsekwencji zdolność do czynności prawnych.

Pojęcie ułomnej osoby prawnej nie jest zdefiniowane ustawowo, ale wynika z doktryny prawa i w praktyce takie podmioty pod względem aktywnego uczestniczenia w obrocie nie różnią się między sobą. Do ułomnych osób prawnych, a raczej jednostek nieposiadających osobowości prawnej, zalicza się przede wszystkim handlowe spółki osobowe, tj. spółkę jawną, spółkę partnerską, spółkę komandytową i spółkę komandytowo-akcyjną, a również spółki kapitałowe w organizacji.

Z przytoczonych powyżej uwarunkowań prawnych wynika, że zdolność prawna jest pojęciem szerszym aniżeli zdolność do czynności prawnych. Podmioty, które nie posiadają osobowości prawnej, mogą być nie tylko podmiotem praw i obowiązków, ale mogą również czynnie kształtować swoją sytuację prawną. Za Andrzejem Stelmachowskim można przyjąć, że dużym osiągnięciem w zakresie postrzegania i definiowania osób prawnych jest teoria tzw. ogólnej zdolności osób prawnych¹⁹⁴. Teoria ta jest rozumiana jako możliwość przypisania zdolności do czynności prawnych podmiotom nie tylko w ramach obrotu cywilnego i gospodarczego, lecz także innych dziedzin prawa. Można więc, idąc tym tropem, zrównać osoby fizycznie z prawnymi, jednak bez ograniczenia, jakie niesie ze sobą śmierć tych ostatnich. Osoby prawne są mniej wrażliwe i nieśmiertelne, choć mogą zniknąć z obrotu w wyniku likwidacji. Co więcej, osoby prawne działają przez swoje organy – jednoosobowe lub kolegialne. Z kolei organy te zawsze tworzą ludzie, którzy podejmują tak czynności faktyczne, jak i prawne w imieniu jednostki

¹⁹⁰ Art. 10 k.r.i.o.

¹⁹¹ A. Powieża. *Jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną*, „Studia i Materiały”, Wydział Zarządzania. Uniwersytet Warszawski, nr 1, 2005, s. 35-39

¹⁹² Art. 12 i 15 k.c.

¹⁹³ 544 i nast. k.p.c.

¹⁹⁴ A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 234.

organizacyjnej. Oczywiście człowiek ma prawo udzielenia pełnomocnictwa innej osobie fizycznej do działania w swoim imieniu lub na swoją rzecz, jednak działanie osoby prawnej jest skuteczne wyłącznie za pośrednictwem jej organów.

Inną koncepcją, której przejawy są widoczne w polskim kodeksie cywilnym¹⁹⁵ jest zasada *ultra vires*¹⁹⁶. Przykładowo: osoba nieposiadająca pełnej zdolności do czynności prawnych nie może podejmować i wykonywać działalności gospodarczej, ponieważ bez zgody przedstawiciela ustawowego nie może zaciągać zobowiązań lub rozporządzać swoim prawem¹⁹⁷. Skoro takiej osobie nie można przypisać możliwości pełnego, czynnego uczestnictwa w obrocie prawnym, to w konsekwencji, zgodnie z zasadą *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*¹⁹⁸, osoby ją reprezentujące nie nabywają tych uprawnień i nie mogą z nich skutecznie korzystać. Innym słowy, reprezentant nie może w takiej sytuacji prowadzić działalności gospodarczej osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, nawet jeśli sam posiada pełną zdolność do nabywania praw i zaciągania zobowiązań.

Wojciech Jan Katner¹⁹⁹ oraz Marek Pawełczyk²⁰⁰ zwracali natomiast uwagę, że działalność gospodarczą należy rozumieć szerzej np. jako wszelkie działania podejmowane w celach zarobkowych, a skoro tak, przedsiębiorca nie musi wcale samodzielnie prowadzić działalności gospodarczej²⁰¹. Osoby fizyczne nieposiadające pełnej zdolności do czynności

¹⁹⁵ Art. 39. § 1 k.c., który stanowi: „Kto jako organ osoby prawnej zawarł umowę w jej imieniu nie będąc jej organem albo przekraczając zakres umocowania takiego organu, obowiązany jest do zwrotu tego, co otrzymał od drugiej strony w wykonaniu umowy, oraz do naprawienia szkody, którą druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o braku umocowania”. Osoba fizyczna wykraczająca poza zakres umocowania to *Falsus procurator*.

¹⁹⁶ Łac. *Ultra vires* – ponad siły – wyrażenie prawnicze określające sytuacje działania poza zakresem kompetencji. wyrażenie prawnicze określające sytuacje działania poza zakresem kompetencji. Pojęcie stosowane często w prawie konstytucyjnym, administracyjnym, cywilnym, a także międzynarodowym. Akty dokonywane *ultra vires* są z reguły nieważne (*ex nunc*, choć istnieją wyjątki). Za: „Wikipedia. Wolna encyklopedia”, hasło *ultra vires*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ultra_vires [dostęp: 28.08.2023].

¹⁹⁷ T. Szymanek, *Swoboda działalności gospodarczej*, Warszawa 2010, s. 32.

¹⁹⁸ Łac. *Nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet* – paremia prawnicza, oznaczająca: nikt nie może przenieść na drugą osobę więcej praw, aniżeli sam posiada. Zasada ta wywodzi się z prawa spadkowego. Zgodnie z nią zbywający prawo własności bądź dysponujący innym prawem zbywalnym, nie może rozporządzić swoim prawem w szerszym zakresie, niż jemu samemu przysługuje (np. licencjobiorca nie może zbyć autorskich praw majątkowych do utworu, dzierżawca nie może przenieść własności przedmiotu dzierżawy itd.). W obowiązującym prawie polskim zasada ta doznaje licznych wyjątków: nabycie rzeczy ruchomej od nieuprawnionego (na zasadach określonych w art. 169 k.c.); nabycie prawa rzeczowego lub wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie wskutek działania rękami wiary publicznej ksiąg wieczystych (art. 5 i art. 80 ustawy o księgach wieczystych i hipotece); nabycie rzeczy lub prawa uprzednio zbytego na podstawie czynności prawnej pozornej (art. 83 § 2 k.c.); nabycie składnika spadku od osoby, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku (art. 1028 k.c.); nabycie na podstawie czynności prawnej dokonanej bez wymaganej zgody drugiego małżonka (art. 38 k.r.i.o.); nabycie weksla lub czeku od nieuprawnionego (art. 16 prawa wekslowego i art. 17 prawa czekowego); nabycie patentu od nieuprawnionego (art. 75 w zw. z art. 74 prawa własności przemysłowej); nabycie przez rolniczą spółdzielnię produkcyjną użytkownika na gruncie wniesionym przez członka spółdzielni, który nie był upoważniony do rozporządzania nim (art. 279 § 2 KC w zw. z art. 141 § 1 prawa spółdzielczego).

¹⁹⁹ W. J. Katner, [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz LEX*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak, Warszawa 2014, s. 458.

²⁰⁰ M. Pawełczyk [w:] *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, red. A. Powałowski, Warszawa 2009, s. 40.

²⁰¹ A. Bierć, *Sytuacja prawna przedsiębiorcy. Zagadnienia wybrane*, „Studia Prawnicze”, nr 1998/3, s. 29.

prawnych mają możliwość prowadzenia działalności za pośrednictwem przedstawiciela. Muszą one jednak samodzielnie podejmować czynności prawne zobowiązujące lub rozporządzające²⁰².

Trzeba jednak zaznaczyć, że choć formalnie w prawie polskim nie obowiązuje koncepcja specjalnej zdolności prawnej osób prawnych²⁰³, znana jako doktryna *ultra vires*²⁰⁴, pewne jej przejawy pozostają aktualne. Specyfika niektórych czynności prawnych powoduje, że mogą ich dokonać wyłącznie osoby fizyczne (np. sporządzenie testamentu czy zawarcie związku małżeńskiego). Podsumowując, w świetle obowiązujących przepisów nie ulega wątpliwości, że osoba prawna lub jej niepełna wersja to podmioty, a nie wyłącznie instrumenty w rękach osób fizycznych, np. wspólników lub osób zasiadających w organach tych organizacji, jednak pozostają one pod kontrolą tych ostatnich.

Na gruncie powyższych rozważań, można pokusić się o stwierdzenie, że nieodłącznym substratem zdolności do czynności prawnych jest możliwość podejmowania niezależnych i autonomicznych decyzji oraz ponoszenia ich konsekwencji.

Podejmowanie decyzji²⁰⁵ jest procesem, nad którym głowili się już myśliciele w minionych wiekach, jak np. Kartezjusz²⁰⁶, który twierdził, że w kontekście dokonywania wyborów umysł ludzki jest istotą niefizyczną, siedliskiem świadomości i inteligencji. Kartezjusz zadawał przy tym pytania o to, jak wyglądają interakcje ciała i umysłu²⁰⁷. Z kolei publikacja *Wielki projekt* autorstwa Stephena Hawkinga i Leonarda Mlodinowa²⁰⁸ wskazuje na pewien eksperyment myślowy, który polega na spotkaniu człowieka z maszyną o wyglądzie i reakcjach na otoczenie takich samych jak ludzkie (choć już dziś opisy przejawów działania SI niemal nie różnią się od opisów postaw i reakcji ludzkich, obecnie technologia nadal nie jest wystarczająco zaawansowana, aby zrównać umysł ludzki nawet z najnowocześniejszym sztucznym

²⁰² K. Strzyczkowski, *Prawo działalności gospodarczej*, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 228; K. Kruczałak, *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, LexisNexis, Warszawa 2001, s. 88.

²⁰³ Szerzej na jej temat w polskiej literaturze przedmiotu: J. Kosik, *Uwagi do zagadnienia tzw. specjalnej zdolności prawnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego” nr 10, 1958 r., s. 51-84; J. Wiszniewski, *Specjalna zdolność prawna osób prawnych*, „SP” 1970, nr 26-27, s. 326-348.

²⁰⁴ W 2006 r. doktryna ta przestała być częścią angielskiego prawa spółek w związku z wejściem w życie nowego Companies Act (Companies Act 2006, c. 46).

²⁰⁵ D. McDermott, rozdz. 6: *Artificial intelligence and consciousness*, [w:] *The Cambridge Handbook of Consciousness*, red. P. D. Zelazo, M. Moscovitch, Thompson, London 2007, s. 117 i nast.

²⁰⁶ Według kartezjańskiego dualizmu zewnętrzny umysł odpowiada za działanie ciała, chociaż nieświadoma aktywność mózgu jest często spowodowana zewnętrznymi zdarzeniami (np. natychmiastowa reakcja na ból).

²⁰⁷ Na przykład: S. Nannini, rozdz. 5: *Mental causation and intentionality in a mind naturalizing theory*, [w:] *Mind and Causality*, red. Alberto Peruzzi, John Benjamins Publishing, 2004, s. 69 i nast.

²⁰⁸ „Jak można orzec, czy istnieje po prostu robot, czy ma on swój własny umysł? Zachowanie robota byłoby kompletnie zdeterminowane, w przeciwieństwie do istoty o wolnej woli. Dlatego można by w zasadzie rozpoznać robota jako taką istotę, której działania można przewidzieć. [...] [Mimo to – przyp. K.T.] nawet jeśli obcy byłby robotem, nie dałoby się rozwiązać równań i przewidzieć, co by zrobił [z powodu złożoności takiego stworzenia – przyp. K.T.]. Dlatego musielibyśmy powiedzieć, że każda złożona istota ma wolną wolę – nie jako fundamentalną własność, lecz jako efektywną teorię, przyznanie się do naszej nieumiejętności wykonania obliczeń pozwalających nam na przewidzenie jej działań.”. S. Hawking i Leonard Mlodinow, *The Grand Design*, New York, 2010, s. 178.

oprogramowaniem). Autorzy zadawali pytanie o determinizm funkcjonowania takiej maszyny, tj. na ile działałaby ona w sposób ustalony, zaprogramowany, a na ile może ona być nieprzewidywalna. Odpowiedzią jest stwierdzenie, że obecnie człowiek nie jest władny przewidzieć zachowania robota bez pełnej znajomości jego historii wraz z jego środowiskiem działania, jakością i rodzajem elementów składowych i aktualnym stanem zaprogramowania, które i tak prowadzą wyłącznie do sądów *stricte* hipotetycznych²⁰⁹. Mimo to część prawnej doktryny niemieckiej nie obawia się koncepcji czynnego udziału SI w obrocie, sugerując możliwość działania SI w charakterze posłańca (*Botenschaft*), a nawet reprezentanta (pełnomocnika – *Stellvertretung*)²¹⁰. Zachwyty nad nowymi technologiami przejawia się więc również w postaci rozważań nad możliwością nadania sztucznej inteligencji pewnych praw i obowiązków jak i przypisania SI podmiotowości prawnej.

W opublikowanym w 2019 r. artykule pt. *Prawo wobec wyzwań epoki cyfryzacji*²¹¹, autorzy słusznie zwracali uwagę, że prawo ma za zadanie służyć ludziom w dziedzinach, w których problemy już istnieją, można je nazwać i opisać, ale powinno ono również diagnozować i zwracać uwagę na niebezpieczeństwa, które mogą pojawić się w przyszłości. Takim niebezpieczeństwem jest nadanie sztucznej inteligencji praw podmiotowych, co choć obecnie jawi się raczej jako okoliczność odległa, pozostaje istotną kwestią. Skoro w Europie²¹² pojawiają się już przykłady nadawania maszynom obywatelstwa, które jest ściśle związane z podmiotowością, z czasem takie ryzyko jest moim zdaniem całkiem realne.

Jedną z koncepcji, która wyklucza możliwość przypisania SI statusu osoby, jest tzw. transhumanizm, wedle którego rewolucja technologiczna jest szansą dla ludzi, gdyż w przyszłości będzie ona prowadzić do przekształcenia człowieka, wpływając nieodwracalnie na ludzką świadomość, a nawet na wygląd zewnętrzny²¹³. Taki pogląd ma swoje uzasadnienie kulturowe²¹⁴, ponieważ człowieka kształtują obecnie poza tradycyjnym wychowaniem również

²⁰⁹ Tamże.

²¹⁰ A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja - szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021, <https://sip-legalis-1pl-1015defjw186b.han.amu.edu.pl/documentview.seam?documentId=mjxw62zogi3damrqi3timy&tocid=mjxw62zogi3damrqi3timy&rowIndex=-1> [dostęp.20.09.23r.].

²¹¹ J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy teoretyczno-prawne i dogmatycznoprawne*, [w:] *Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław 2019.

²¹² M. Hołubowicz, *Robot został obywatelem Belgii. Dostał oficjalny akt urodzenia*, „Bankier.pl”, 1.02.2017, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Robot-zostal-obywatelem-Belgii-Dostal-oficjalny-akt-urodzenia-7497128.html> [dostęp: 10.01.2022].

²¹³ Por. J. Łepkowski, *Transhumanizm – nowa religia?*, s. 7; artykuł dostępny w serwisie „ResearchGate”: https://www.researchgate.net/profile/Jerzy_Lepkowski2/publication/326915120_Transhumanizm_-_nowa_religia/links/5b6c2d3ba6fdcc87df700dba/Transhumanizm-nowa-religia.pdf [dostęp 9.01.2019].

²¹⁴ D. Sepeczyńska, *Transhumanizm. Spotkanie z utopią*, [w:] *Narracje postkryzysowe w humanistyce*, A. Piórkowska, D. Kotuła, Olsztyn 2014, s. 43.

liczne antropotechniki²¹⁵. Zdaniem filozofa Jana Hartmana: „Rewolucji transhumanistycznej nie da się powstrzymać – można jedynie starać się kontrolować jej przebieg i minimalizować szkody. Szukając sposobów nadzorowania nowych narzędzi [...], trzeba mieć na uwadze realia. A one są takie, że wszystkie technologie będą wykorzystywane – legalnie lub nie”²¹⁶. Podobnie wypowiedział się szwedzki badacz sztucznej inteligencji Nick Bostrom, który w nurcie transhumanizmu opisywał naturę ludzką jako proces kreacji, kształtowania samego siebie według zindywidualizowanych zamiarów i przy użyciu nowoczesnych technologii.²¹⁷

Ryan Calo w 2018 r. podkreślał, że sztuczna inteligencja wygeneruje liczne problemy prawne i niebezpieczeństwa z nimi związane jak: szkody fizyczne, ekonomiczne i emocjonalne²¹⁸. Ową tezę poparł możliwym do zaobserwowania, szybkim tempem ekspansji robotów w życiu człowieka, ich nieprzewidywalnością i potencjalną zdolnością do podejmowania „autonomicznych” decyzji. Powyższe spostrzeżenie już się urzeczywistniło. Podobnie sądzi np. Piotr Zwarycz, który słusznie wskazuje, że „prawo nie nadaża na bieżąco regulować kwestii związanych z pojawianiem się nowych wynalazków w sferze publicznej”²¹⁹.

Aleksander Chłopecki jednoznacznie stwierdza, że przyznanie podmiotowości prawnej SI wiązałoby się z wieloma problemami natury prawnej i w sposób dość obrazowy porównuje dzisiejszą SI (jeszcze nie tak zaawansowaną, jak to może mieć miejsce w przyszłości) do ludzi sprawnych intelektualnie w danej, wąskiej dziedzinie, mających jednak poważne upośledzenie funkcji społecznych i emocjonalnych (tzw. sawanci²²⁰).

Deficyty SI w obszarze inteligencji emocjonalnej czy intuicji co prawda nie powinny czynnikiem wykluczającym, niemniej pewne braki, chociażby w zakresie aktywności decyzyjnej, mogą mieć niebagatelny wpływ na skutki prawne działań SI w sferze korporacyjnej osób prawnych²²¹. Powyższa teza ma istotne znaczenie dla dalszych rozważań związanych

²¹⁵ Por. J. Morbitzer, *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki*, Kraków 2016, s. 340.

²¹⁶ J. Hartman, *Ciemne strony lepszej wersji, Niezbędnik Inteligenta: Postczłowiek*, dodatek tygodnika „Polityka” 2017, nr 10 (12), s. 25.

²¹⁷ N. Bostrom, *Transhumanist Values*, [w:] *Ethical Issues for the 21st Century*, red. F. Adams, Philosophy documentation Center, Charlottesville, 2003, s. 4.

²¹⁸ R. Calo, *Robotics and the Lessons of Cyberlaw*, „California Law Review” 2015, nr 103, s. 532.

²¹⁹ P. Zwarycz, *Drony – Wielki Brat patrzy z góry?* [w:] *Technologiczno-społeczne oblicza XXI wieku*, red.

D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba, , Wydawnictwo LIBRON, Kraków 2016, s. 486.

²²⁰ Sawant – określenie, od fr. *savoir*, „wiedzieć”, od *lac. sapere*, „smakować, mieć dobry smak, być mądrym”; pierwotnie fr. *savant idiot*, „uczony głupiec” dziś uznawane jest za niepoprawne, to zaburzeniami rozwoju jest wybitnie uzdolniona (geniusz), co jest zazwyczaj połączone z doskonałą pamięcią. Zespół sawanta pojawia się w przybliżeniu u co dziesiątej osoby, u której zdiagnozowano zaburzenia ze spektrum autyzmu (co najmniej połowa osób z zespołem sawanta to osoby autystyczne”. Zob: P. Howlin, S. Goode, J. Hutton, M. Rutter, *Savant skills in autism: psychometric approaches and parental reports*, „Philosophical Transactions of the Royal Society B” 2009, nr 364 (1522), s. 1359–1367.

²²¹ G. Tuebner, *Rights of Non-Humans? Electronic Agents and Animals as New Actors in Politics and Law*, *Journal of Law and Society* 2006, vol. 33, no. 4, s. 497–521.

z problematyką podmiotowości prawnej, którą można przypisać tylko ludziom lub organizacjom, w struktury których wchodzi wyłącznie ludzie.

2.2 KATEGORYZACJA PODMIOTÓW W POLSKIM PRAWIE CYWILNYM

2.2.1 Osoba fizyczna

Zarówno znawcy przedmiotu, jak i sam ustawodawca odnoszą się do tej kategorii podmiotowej w sposób zróżnicowany. W opracowaniach na ten temat można spotkać się z koncepcjami, które odnoszą się do istoty ludzkiej, albo jedynie funkcji jaką pełni ona w danej relacji²²². Dla potrzeb niniejszego opracowania, bardziej interesujące będzie ustalenie jakie cechy powinna posiadać jednostka, aby można było nadać jej byt prawny.

Polski Kodeks cywilny w odniesieniu do osoby fizycznej posługuje się trzykrotnie sformułowaniem „człowiek”²²³, zaś sformułowaniem „osoba” w tym samym odniesieniu posługuje się ponad 460 razy²²⁴. Natomiast ustawa zasadnicza²²⁵ opisuje osobę fizyczną jako człowieka, osobę ludzką²²⁶. Nie istnieje jednak kategoryzacja człowieka ze względu na poziom jego zdolności do czynności prawnych tudzież zakresu uprawnień. Takie rozróżnienie można zaobserwować jedynie na poziomie opisanych w ustawie podmiotów biorących aktywny udział w obrocie prawnym²²⁷ (jak chociażby osoby ubezwłasnowolnione czy posiadające pewne odrębności osoby fizyczne o statusie konsumenta lub podmiotu uprzywilejowanego)²²⁸.

Kodeks cywilny w treści działu I tytułu II, art. 8, przyznaje zdolność prawną każdemu człowiekowi od chwili urodzenia. Z samego literalnego brzmienia tego przepisu można wywieść, że człowiek z momentem narodzin staje się uczestnikiem obrotu prawnego. Warto w tym miejscu jedynie zaznaczyć, że *a contrario, nasciturus*²²⁹ jako istota ludzka jest chroniony prawem od

²²² E.W. Böckenförde, *Wizerunek człowieka w świetle dzisiejszego porządku prawnego*, [w:] *Człowiek w nauce współczesnej. Rozmowy w Castel Gandolfo*, red. K. Michalski, Kraków 2006, s. 120.

²²³ Kodeks cywilny, art. 8. [Zdolność prawna] § 1. Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną, art. 23. [Dobra osobiste człowieka].

²²⁴ Tamże.

²²⁵ M. Chmaj, *Godność człowieka jako źródło jego wolności i praw*, [w:] Chmaj Marek i in. *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce. Zasady ogólne*, Kraków 2002, s. 84. Por. orzecznictwo TK w kwestii praw i wolności, ze względu na podmiot, który jest ich nosicielem (wyr. TK z dnia 24.2.1999r., SK 4/98): „Ponieważ ustrojodawca wskazując zakresy podmiotowe poszczególnych konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków posługuje się różnymi określeniami, np. «człowiek» (art. 31 ust. 1), «każdy» (art. 31 ust. 2, art. 38, art. 41, art. 42 ust. 2 i 3, art. 45, art. 47, art. 51 ust. 3, art. 52 ust. 1 i 2), «wszyscy» (art. 32 ust. 1), «nikt» (art. 32 ust. 2, art. 39, art. 40), «obywatel polski» (art. 52 ust. 4, art. 62), «obywatel» (art. 67, art. 68 ust. 2), «cudzoziemiec» (art. 56), «rodzice» (art. 48 ust. 1, art. 70 ust. 3), «rodzina» (art. 71 ust. 1), «matka» (art. 71 ust. 2), «dziecko» (art. 72 ust. 2) [...]».

²²⁶ Na temat pojęcia osoby jako kategorii prawnej por. B. Bartosz, *Pojęcie osoby w dyskusjach bioetycznych*, [w:] J. Stelmach, B. Brożek, M. Soniewicka, W. Załuski, *Paradoksy bioetyki prawniczej*, Warszawa 2010.

²²⁷ L. Bosek przedstawia takie stanowisko, wychodząc od analizy dwóch ujęć – naturalistycznego oraz normatywnego. Por. L. Bosek, *Gwarancje godności ludzkiej i ich wpływ na polskie prawo cywilne*, Warszawa 2012, s. 271-274.

²²⁸ Kodeks cywilny, tj. art. 385⁵. Zgodnie z nim osoba fizyczna zawierająca umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, jeżeli z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla niej charakteru zawodowego, jest traktowana, co do zasady jak konsument.

²²⁹ Definicję *nasciturusa* w obecnym systemie prawnym znajdujemy w art. 927 § 2 Kodeksu cywilnego jako: dziecko poczęte, ale nienarodzone, które może zostać spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe.

poczęcia, choć nabywa warunkową²³⁰ zdolność prawną, która może być realizowana w pełni, jeśli dziecko urodzi się żywe²³¹. Obszar pojęciowy odnoszący się do człowieka jednoznacznie wskazuje na ściśle powiązanie nabycia statusu osoby fizycznej z biologicznym aktem urodzenia²³².

Człowiek w ujęciu antropologicznym jest osobą, co według klasycznej definicji Boecjusza²³³ skutkuje posiadaniem natury rozumnej. Opis ten skupia się na cechach osoby i podkreśla istnienie trzech charakterystycznych cech determinujących istotę ludzką takich jak: substancjalność, indywidualizm i rozumność. Filozof odnosił się do autonomii i niepowtarzalności bytu ludzkiego pod względem życia wewnętrznego, wartości i podejmowanych wyborów. Cechą właściwą jedynie dla człowieka jest rozumność, czyli zdolność do abstrakcyjnego myślenia, konstruowaniu pojęć, wnioskowania i podejmowania niezależnych decyzji.

Na gruncie polskiego ustawodawstwa cywilnego status prawny człowieka opisują przepisy Kodeksu cywilnego, Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa o aktach stanu cywilnego²³⁴. W ujęciu ustawowym, zdolność prawna przysługuje wszystkim osobom fizycznym i oznacza przyznaną każdemu człowiekowi w chwili narodzin możliwość (właściwość) bycia podmiotem praw i obowiązków w obrocie cywilnym²³⁵. Dopełnieniem pojęcia osoby fizycznej są przepisy k.c. normujące kwestię zdolności do czynności prawnych²³⁶.

W przypadku osób fizycznych, w praktyce warunkiem *sine qua non* korzystania z uprawnień, które przysługują im z tytułu urodzenia jest posiadanie aktu stanu cywilnego²³⁷. Z aktami prawa cywilnego skorelowane są również takie uprawnienia jak obywatelstwo i posiadanie praw publicznych²³⁸.

Konkludując, skoro próżno szukać normatywnej definicji człowieka, chociaż definicja zwierzęcia jest wyartykułowana wyraźnie w ustawie o ochronie zwierząt²³⁹ z 1997 r., istnieje

²³⁰ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2009, s.138; K. Piasecki, *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Warszawa 2009, s. 129. R. Gołąb, *Problematyka ograniczenia zakresu zdolności prawnej*, [w:] *Podmiotowość cywilnoprawna w polskim prawie. Wybrane zagadnienia. Prawo CCCIV*, Wrocław 2008, s. 49.

²³¹ Zdolność prawna nie została zdefiniowana w polskich ustawach. Regulacji prawnej należy więc szukać w art. 8 Kodeksu cywilnego. Ustawodawca postanowił przyznać ją co do zasady wszystkim podmiotom, które urodziły się żywe. Tomasz Sokołowski za Tadeuszem Smoczyńskim przyznał, że: *nasciturus* stanowi postać życia ludzkiego, przesądzając jednocześnie o człowieczeństwie tego podmiotu. Zob. T. Sokołowski, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, T. I. Część ogólna, red. A. Kidyba, Warszawa 2009, s. 55.

²³² Tamże.

²³³ „W historycznym procesie doprecyzowania pojęcia osoby ważną rolę odegrał Boecjusz, filozof żyjący sto lat po św. Augustynie”. W historii filozofii jest znany przede wszystkim jako autor dzieła „O pocieszeniu filozofii”. Za: A. Siemianowski, *Wokół definicji osoby. Problemy z definicją Boecjusza*. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

²³⁴ Ustawa z 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741 ze zm.).

²³⁵ S. Dmowski, *Komentarz do Kodeksu cywilnego*, [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki. Księga pierwsza. Część ogólna: Lexis Nexis, Warszawa 2011. s. 74.

²³⁶ L. Bosek, *Gwarancje godności*, dz. cyt. s. 315.

²³⁷ Tamże, s. 99.

²³⁸ W. Osiatyński, *Prawa człowieka i ich granice*, Kraków 2011, s. 276.

²³⁹ Por. art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580).

potrzeba jej opracowania. Staje się to istotne zwłaszcza w kontekście odróżnienia człowieka od maszyny, która z czasem nabiera ludzkich cech. Takie ustawowe rozróżnienie może sprzyjać ochronie praw człowieka, jego dóbr osobistych i może posłużyć jako narzędzie w walce przeciwko nadawaniu sztucznej inteligencji uprawnień właściwych jedynie człowiekowi jak chociażby obywatelstwo. Przykłady nadużyć w tym zakresie, zostały już wcześniej w niniejszej pracy poruszone²⁴⁰. Wartość i godność człowieka wymagają przez swoją doniosłość precyzji i uniwersalnego aparatu pojęciowego na gruncie prawa prywatnego, wobec braku którego obecnie trzeba każdorazowo odnosić się do literatury przedmiotu i orzecznictwa.

W tym miejscu warto jeszcze odnieść się do zasady pewności prawa, której konsekwencją jest budowanie zaufania obywatela do państwa. W demokratycznym państwie prawnym najważniejszą i jedną z tradycyjnych zasad opisujących relacje na linii państwo-obywatel, do której odnosił się Trybunał Konstytucyjny już w 1988 r., jest zasada ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, co stanowi składnik zasady demokratycznego państwa prawnego²⁴¹.

2.2.2 Osoba prawna

Jak ustalono w poprzednim rozdziale, przez podmiotowość prawną należy rozumieć przyznaną przepisami możliwość bycia stroną w stosunkach cywilnoprawnych²⁴². Skoro podmiotowość prawna może zostać przyznana jednostkom organizacyjnym, które nie posiadają osobowości prawnej, jak np. Skarb Państwa, można przyjąć tezę, że osobowość prawna nie warunkuje występowania jednostek organizacyjnych w obrocie prawnym, a skoro tak jest, to każda przewidziana prawem jednostka organizacyjna może (w sposób ograniczony lub nie) być odrębnym podmiotem praw i obowiązków.

Z kolei podmiotowość prawna spółek, tj. bytów abstrakcyjnych, wykreowanych przez człowieka na potrzeby funkcjonowania w realiach wolnego rynku, analizowana w kontekście regulacji prawa prywatnego, w tym międzynarodowego, kładzie nacisk na pojęcie statutu personalnego spółki, na podstawie którego w myśl przepisów kolizyjnych należy oceniać zdolność

²⁴⁰ Patrz str. 37 niniejszej pracy.

²⁴¹ Patrz orzeczenie TK z 30 listopada 1988 r., w sprawie K. 1/88.

²⁴² Tamże.

i pozostałe elementy jej składu osobowego, jak i pojęcie przynależności spółki, które oznacza określoną więź łączącą spółkę z danym państwem²⁴³.

W regulacjach prawa międzynarodowego prywatnego obserwuje się szeroką wykładnię zakresu zastosowania statutu personalnego spółek. Stanowisko takie zajął także polski Sąd Najwyższy w wyroku z 27 marca 2008 r.²⁴⁴, w którym podkreślił, że statut personalny osoby prawnej nie ogranicza się wyłącznie do zagadnień związanych z jej zdolnością prawną i zdolnością do czynności prawnych, ale także może obejmować jej strukturę organizacyjną i reprezentację²⁴⁵.

Można więc przyjąć, że aktualne prawodawstwo jest przywiązane do substratu osobowego podmiotów i w tym kierunku zmierza wykładnia przepisów prawa, które definiują jednostki organizacyjne przez pryzmat ich reprezentantów, a nie w oderwaniu od ich składu osobowego. Stąd w polskim prawodawstwie pojęcie tzw. „kadłubowego zarządu” stanowiło niejednokrotnie przedmiot rozważań Sądu Najwyższego²⁴⁶, który w takich okolicznościach wskazywał na konieczność powołania kuratora, który będzie mógł działać za spółkę. W innym razie już same braki w składzie osobowym organu, jakim jest zarząd, rzutują bezpośrednio na możliwość występowania jednostki w obrocie prawnym, w tym ważne zawieranie umów.

Pierwszą koncepcję osoby prawnej jako „osoby fikcyjnej” zaproponował XIII - wieczny włoski teolog Sinibaldo Fieschi (przyszły papież Innocenty IV), w swoim dziele *Komentarz do pięciu ksiąg dekretalów*, przypisując osobowość prawną ówczesnemu Kościołowi Katolickiemu²⁴⁷.

W tym miejscu warto pokrótce odnieść się do dwóch głównych koncepcji osób prawnych, które historycznie nadały kierunek aktualnym unormowaniom w tej materii. Doktryna prawa nie była bowiem jednolita w kwestii rozważań na temat charakteru i statusu osób prawnych oraz

²⁴³ W. Klyta, *Międzynarodowe prawo handlowe*, [w:] *System prawa handlowego*, Tom 9. red. W. Popiołek, Warszawa 2013, s. 111.

²⁴⁴ Wyrok SN z 28.03.2008 III CSK 210/07, Legalis. Wyrok ten dotyczył zakresu statutu personalnego osoby prawnej na podstawie art. 9 §2 ustawy z dnia 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe. [w:] W. Klyta *System prawa handlowego*, dz. cyt., s. 109-112.

²⁴⁵ A. Guzewicz, *O potrzebie rozróżnienia „podmiotowości unijnej” oraz „podmiotowości krajowej” spółek objętych zakresem art. 54 TFUE*, [w:] *Wpływ europeizacji prawa na instytucje prawa handlowego*, red. J. Kruczałak-Jankowska, Warszawa 2013, s. 55; Swoboda przedsiębiorczości uregulowana została w przepisach art. 49-55 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. UE C 326/47 z 26.10.2012 r., dalej powoływany jako TFUE).

²⁴⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2012 r. III CZP 40/12. Utrata możliwości kierowania przez zarząd kadłubowy działalnością osoby prawnej jako podstawa ustanowienia przez sąd kuratora. Fragment teza: 2. Członkowie nienależycie obsadzonego, w stosunku do wymagań statutu, organu osoby prawnej, określanego mianem „kadłubowego”, powołanego do jej reprezentacji, mogą reprezentować tę osobę, jeżeli jest możliwe spełnienie obowiązujących w tej osobie reguł jej reprezentacji.

²⁴⁷ A. Wielomski. Innocenty IV i opis prawny teokracji papieskiej w średniowieczu, Collegium Andegavenum. Autor powołuje się na książkę S. Panizo Orallo, *Persona jurídica y ficción: estudio de la obra de Sinibaldo de Fieschi (Inocencio IV)*, Ediciones Universidad de Navarra, 1975.

tego, czy faktycznie wymagają one obecności człowieka, zasiadającego w organach dla bycia czynnym uczestnikiem obrotu. Mowa o teorii fikcji prawnej oraz teorii organicznej osób prawnych. Twórcą pierwszej z nich był Friedrich Carl von Savigny²⁴⁸, osiemnastowieczny, niemiecki filozof i historyk prawa, który dowodził, że osoby prawne nie mogą posiadać podmiotowości prawnej, a podmiotem praw i obowiązków może być wyłącznie człowiek, Stąd wniosek, że dopuszczenie osób prawnych do obrotu może mieć miejsce tylko w ramach fikcji prawnej²⁴⁹. U podstaw wnioskowania filozofa był więc antropocentryzm – przekonanie, że jedynie człowiek może być podmiotem prawa, a co za tym idzie, może on nabyć zdolność do czynności prawnych, gdyż tylko człowiek może świadomie kierować swoim postępowaniem i wyrażać wolę. Osoba prawna jest zaś tylko abstrakcyjnym tworem, który nie może być traktowany przez prawo na równi z osobą fizyczną.

Zwolennicy tego nurtu, w większości kierując się pewnym pragmatyzmem, poszukiwali sposobu na przypisanie osobie prawnej przymiotu zdolności do czynności prawnych. Przyjęto więc model przedstawicielstwa ustawowego podobny do regulacji w zakresie osób fizycznych, które przez wzgląd na wiek lub chorobę, wymagają przedstawiciela ustawowego, aby móc czynnie uczestniczyć w obrocie, w tym również ponosić odpowiedzialność tak deliktową jak i kontraktową²⁵⁰. Istotną wadą tej koncepcji były jednak ograniczenia owego przedstawiciela, który mógł działać wyłącznie w ramach uregulowań ustawowych²⁵¹.

Z kolei, w myśl teorii organów, zaproponowanej na przełomie wieków XIX i XX przez Ottona Friedricha Gierke, przyjętej ostatecznie na gruncie ustawodawstwa polskiego, organy osób prawnych definiowano jako „organiczne części ustroju osób prawnych”, porównywane nawet na drodze analogii do komponentów osoby fizycznej²⁵²: „dzięki którym jest ona władna podejmować racjonalne wybory”²⁵³. Dla zobrazowania koncepcji, porównywano nawet organy osoby prawnej do narządów człowieka. Tego typu metaforyczne porównania miały pomóc w zrozumieniu istoty koncepcji, wedle której każdy organ działa niezależnie, ale rzutuje ostatecznie na funkcjonowanie osoby prawnej²⁵⁴.

Różnice między osobą fizyczną a osobą prawną wyrażały się w sposób widoczny w obszarze reprezentacji. Osoba fizyczna zawsze może, ale co do zasady nie musi być

²⁴⁸ F. Carl von Savigny (ur. 21 lutego 1779 we Frankfurcie nad Menem, zm. 25 października 1861 w Berlinie).

²⁴⁹ F. C. von Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts, II Band, Berlin 1840*, s. 236–240, 282 i nast.

²⁵⁰ Tamże.

²⁵¹ F. C. von Savigny, *System*, dz. cyt. s. 312.

²⁵² F. Zoll, *Prawo cywilne w zarysie*, Tom 1, część ogólna, wydanie drugie, Kraków 1948 r., s. 119.

²⁵³ O. Von Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, Berlin 1887, s. 603.

²⁵⁴ Tamże s. 279.

reprezentowana przez pełnomocnika, podczas gdy osoba prawna musi być reprezentowana przez swoje organy jeśli ma uczestniczyć czynnie w obrocie prawnym. Polskie ustawodawstwo jest oparte na teorii organicznej, zmodyfikowanej pod wpływem prawodawstwa unijnego²⁵⁵, której wyraz można obserwować w unormowaniach Kodeksu cywilnego (art. 38), chociaż koncepcja ta bywa poddawana krytyce²⁵⁶. Przyjęto pogląd, zgodnie z którym organy osoby prawnej mają pełnić funkcję przedstawicieli statutowych (na zasadzie umowy), a nie ustawowych.²⁵⁷

Koncepcja ta podlega dynamicznym zmianom, gdyż dotychczas w doktrynie prawa ugruntowane było stanowisko, że czynność zdziałana niezgodnie z treścią umocowania była traktowana jako nieważna ze skutkiem *ex tunc*. Aktualnie obserwuje się złagodzenie podejścia do skutków takiej czynności, biorąc pod uwagę, że należałoby stosować *per analogiam* instytucję *falsus procurator* (art. 39 k.c. w zw. z art. 103–104 k.c.)²⁵⁸. Powyższe rozwiązanie w literaturze przedmiotu i orzecznictwie²⁵⁹ tłumaczy się tożsamością cech organu osoby prawnej i pełnomocnika w myśl art. 103 k.c.²⁶⁰.

Dotychczasowe rozważania ukazują wagę problematyki abstrakcyjnego bytu osoby prawnej i jej cech konstytutywnych. Historycznie popularna była teoria fikcji von Savigny’ego, wedle której osoba prawna to wyłącznie konstrukt abstrakcyjny, niebędący faktycznym bytem. Z biegiem czasu okazało się, że taka koncepcja jest niepraktyczna, co doprowadziło do uznania teorii organów, nadając tym samym podmiotowość prawną osobom prawnym. Dorota Karkut słusznie zwracała uwagę, że to Roman Longchamps de Bérrier – urodzony we Lwowie, dziewiętnastowieczny, polski prawnik – najprecyzyjniej opisał byt osoby prawnej (ówcześnie „prawniczej”) jako realny twór społeczny zdolny do prowadzenia trwałej, jednolitej i celowej działalności²⁶¹, co stanowiło odpowiedź na ówczesne potrzeby społeczeństwa.

²⁵⁵ Tamże s. 289.

²⁵⁶ S. Sołtysiński, *Skutki działań piastunów wadliwego składu zarządu lub rady nadzorczej w spółkach kapitałowych oraz spółdzielniach*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005.

²⁵⁷ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, 9 wydanie, Warszawa 2007, s. 186 i nast.; S. Szer, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1962, s. 206; A. Wolter A., J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, wydanie 2, zmienione, Warszawa 2001, s. 209; S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga pierwsza, część ogólna*, wyd. 10, Warszawa 1998, uwaga 1 do art. 38; A. Kidyba, *Kodeks cywilny, tom I, część ogólna*, 2. Wydanie, [w:] A. Kidyba (red.): *Lex a Wolters Kluwer business*, Warszawa 2012, s. 182.

²⁵⁸ A. Bierć, *Zarys Prawa Prywatnego. Część ogólna*, Warszawa 2018, s. 290; S. Sołtysiński, *Skutki działań piastunów*, dz. cyt., s. 1375.

²⁵⁹ Uchwała SN (7) z 14.09.2007 r., III CZP 31/07.

²⁶⁰ I. Weiss, [w:] *Prawo spółek*, red. S. Włodyka, Kraków 1996, s. 403; A. Szumański, [w:] *Prawo spółek*, dz. cyt., s. 532; R. L. Kwaśnicki, *Zarząd spółki kapitałowej nie jest gorszy niż jej pełnomocnik*, „Rzeczpospolita”, 18.12.2006; R. L. Kwaśnicki, M. Bogajewska, *Przedstawiciel ustawowy spółdzielni (spółki) nie gorszy niż jej pełnomocnik*, „Rzeczpospolita”, 9.10.2007; S. Sołtysiński, *Naprawianie nieważnych uchwał zarządu*, „Rzeczpospolita”, 10.10.2020.

²⁶¹ D. Karkut, *O (nie)istnieniu trzeciej kategorii podmiotowej w prawie prywatnym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 3508. Prawo 315/1. Wrocław 2013, s. 206.

Powyższe rozważania są istotne z punktu widzenia zasadności traktowania sztucznej inteligencji jako bytu abstrakcyjnego, który mógłby, podobnie jak osoba prawna, być stroną stosunków cywilnoprawnych. Ciekawe spostrzeżenia dotyczące podmiotowości SI podejmują cytowani już Samir Chopra i Laurence White, którzy zdecydowanie opowiadali się za potrzebą prowadzenia dyskusji o przyznaniu SI podmiotowości prawnej. Koncepcję podmiotowości SI, opisaną na zasadzie fikcji prawnej, wspierali dodatkowymi argumentami ze sfery podmiotowości osoby prawnej, której zakres zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych nie jest w istocie tożsamy z zakresem zdolności osoby fizycznej. Sugerowali nadto, że konstrukcja podmiotowości prawnej agentów może wywodzić swoje podstawy z unormowań znanych w systemie *civil law*, jak i *common law*, w podziale zdolności do czynności prawnych na pełną i ograniczoną. Stąd też teza, że przyznanie agentom ograniczonej zdolności do czynności prawnych byłoby w obecnej sytuacji wystarczające. Polemika ta dowodzi, że nawet w środowisku badaczy SI zdania są podzielone co do tego, jak należy rozumieć pojęcie „inteligencji”, którym powinni odznaczać się agenci, aby można było im przypisać podmiotowość prawną²⁶².

Rozpatrując status osoby prawnej, w ujęciu teoretycznym można przyjąć, że osoba prawna jako taka nie ma sumienia²⁶³, wiedzy, emocji, cech właściwych dla ludzi²⁶⁴.

Ciekawym przykładem, który potwierdza, że kwestia sumienia osoby prawnej bywa niekiedy rozumiana odmiennie jest wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, który orzekając w sprawie, uznał, że korporacje *for-profit* (osoby prawne), które podnoszą w procesie zarzuty o charakterze religijnym lub ideologicznym, mogą na równi z osobami fizycznymi domagać się zwolnień z obowiązków nakładanych przez powszechnie obowiązujące prawo. Sprawa została uznana za kontrowersyjną, gdyż dotyczyła aspektów ideologicznych, ale również dlatego, że SN USA opowiedział się za przyznaniem korporacji prawa do swobody sumienia²⁶⁵. Sąd uznał, że organizacja, prowadząca działalność gospodarczą (osoba prawna), jest rodzajem jednostki wykorzystywanej przez ludzi do osiągnięcia pożądanego celu. Sąd wyprowadził z tego wniosek, że prawa przysługujące człowiekowi przynależą również do korporacji, w której skład wchodzi ludzie. Faktycznym celem ustaw jest ochrona uprawnień osób związanych

²⁶² R.C. Schank, *What is AI, anyway?*, „AI Magazine”, No 8, 1987, s. 60.

²⁶³ J. Roszkiewicz, *Wolność sumienia osób prawnych. Tożsamość ideowa jako dobro osobiste i konstytucyjne prawo podmiotowe*, Warszawa, 2022. Autor stawia tezę, że choć osoby prawne nie posiadają sumienia, to mogą mieć tożsamość ideową, która określa sens i kierunek ich działalności.

²⁶⁴ C. Jordan, *Les étrangers et le régime des sociétés*, „Bulletin de la société de la législation comparée” 1917, s. 538.

²⁶⁵ Wyrok SN USA w sprawie *Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.* z dnia 30.06.2014 r. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych musiał rozstrzygnąć kwestię czy korporacje *for-profit*, podnosząc zarzuty natury religijnej, mogą skutecznie domagać się zwolnień z obowiązków nakładanych przez powszechnie obowiązujące prawo. Była to pierwsza sprawa, w której sąd musiał zająć się tematem przekonań religijnych korporacji nastawionych na osiągnięcie zysków.

z korporacjami (akcjonariuszy, pracowników itp.). Prawo swobody praktykowania religii może być przypisane osobie prawnej, gdyż *de facto* chroni ono wolność religijną ludzi, którzy posiadają i kontrolują te korporacje²⁶⁶. Orzeczenie SN USA budzi spory w doktrynie prawa, choć uzasadnienie wyroku, potwierdza, że uprawnienia osoby prawnej są emanacją cech ludzi z nią związanych.

Osoba prawna jest bytem wykreowanym przez człowieka dla jego potrzeb, wymagającym komponentu ludzkiego do zaistnienia, do realizacji praw i obowiązków. Spółka bez zarządu nie może zaciągać nowych zobowiązań. Postępowanie sądowe wszczęte przez taką spółkę lub przeciwko niej ulega z urzędu zawieszeniu do czasu uzupełnienia braków w składzie zarządu. Brak zarządu co prawda nie unicestwia od razu spółki, ale zdecydowanie negatywnie wpływa na bieżące prowadzenia działalności gospodarczej. Podmiot, w którego organach nie są obecni ludzie, stanowi wręcz ryzyko dla obrotu, zwłaszcza dla wierzycieli, którzy nie mogą skutecznie dochodzić swoich praw przed sądem, a zainicjowany proces ulega zawieszeniu z urzędu²⁶⁷. Osobie prawnej nie sposób zatem przypisać woli, która *de facto* stanowi wolę jej organów, a jej wyraz może zostać osiągnięty na wcześniej ustalonych zasadach, np. w drodze głosowania²⁶⁸.

Poglądy prezentowane w literaturze przedmiotu na temat tego, czy roboty powinny zyskać status prawny są podzielone. Niektórzy przedstawiciele nauki i doktryny prawa postulują o przyznanie robotom pewnej ograniczonej zdolności prawnej i zdolności procesowej, przynajmniej w sferze majątkowej. Celem ustalenia, które z tych poglądów będą wyraźniej oddawać aktualne problemy, a które mogą potencjalnie prowadzić do uformowania nowego podmiotu, konieczne jest pochylenie się nad kolejnym abstrakcyjnym bytem, jakim jest jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, jednak posiadająca relewancję prawną, która jest podmiotem praw i obowiązków za sprawą decyzji człowieka.

2.2.3 Jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej

Idea tzw. ułomnej osobowości prawnej była następstwem pierwotnego podziału obecnego w Kodeksie cywilnym²⁶⁹ przed 2003 r. Podział ten, opisany w art. 1 k.c., wyrażał się w stwierdzeniu, że stosunki cywilnoprawne mogą istnieć jedynie przy udziale osób fizycznych

²⁶⁶ Szerzej na ten temat w: P. Bury, *Czy korporacje mogą praktykować religię? Sprawa Burwell v. Hobby Lobby Stores*, s. 282.

²⁶⁷ M. Pyka, *Kwalifikowane reguły powoływania członków zarządu spółek kapitalowych*, PPH 2019, nr 8, s. 23-31. <https://sip.lex.pl/#/publication/151353975> [dostęp: 29.08.2023].

²⁶⁸ A. Pépy, *De la nationalité des sociétés de commerce*, Paris 1920, s. 125.

²⁶⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

i osób prawnych. Niemniej przez wzgląd na utrwaloną praktykę i orzecznictwo, pojawiły się głosy, że należy ów krąg podmiotów poszerzyć o jednostki, którym formalnie nie można przypisać osobowości prawnej, ale mają one zdolność do czynności prawnych²⁷⁰. Pochylając się nad pojęciem „jednostki organizacyjnej”, można zauważyć, że literatura przedmiotu odnosi się do tego terminu często w kontekście osoby prawnej²⁷¹. Andrzej Powieża zauważył, że jednostka organizacyjna może być rozpatrywana w kontekście historycznym jako „osoba prawnicza”, obecna już w dwudziestowiecznej literaturze, jako jednostka wyposażona w cechy charakterystyczne, takie jak: struktura organizacyjna, akt założycielski i organa grupy, które tworzą ludzie, a ich indywidualne działania są utożsamiane z działaniami całej grupy. Zatem, tak jak w przypadku osoby fizycznej, warunkiem koniecznym dla istnienia jednostki organizacyjnej są ludzie, struktura korporacyjna, dobra materialne i niematerialne oraz cel²⁷². Podmiotowość prawna jest przypisywana jednostkom, którym prawo nie nadaje osobowości prawnej. Jednostki te są uczestnikami obrotu prawnego, co skłoniło ustawodawcę do uznania, że wykreowanie przesłanek powstania osoby prawnej, nie musi oznaczać eliminacji z obrotu podmiotów, które ich nie spełniają, co do zasady lub czasowo.

Beata Kozłowska-Chyła podkreślała, że jednostka, aby była zaliczona do kategorii osób prawnych, powinna posiadać łącznie konkretne cechy²⁷³: posiadanie zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, działanie przez organy, wyodrębnienie majątku jednostki prawnej od majątku podmiotów obecnych w strukturze osoby prawnej oraz odpowiedzialność jednostki – odpowiadanie własnym majątkiem za swoje zobowiązania²⁷⁴. Dlatego termin „ułamna osoba prawna” charakteryzuje strukturę, której można przypisać co najmniej dwie z wyżej wymienionych atrybutów²⁷⁵. Stąd można wyróżnić trzecią kategorię podmiotów w obliczu, np. nadania spółkom osobowym, czy spółkom kapitałowym w organizacji, możliwości bycia stroną w procesie, nabywania praw lub zaciągania zobowiązań. Aktualny pozostaje również pogląd o istnieniu otwartej listy podmiotów prawa, którym ustawodawca przyznaje zdolność do czynności

²⁷⁰ A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1967, s. 169; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 199–200; A. Wolter, Głosa do orzeczenia SN z dnia 21.03.1964 r., I CR 697/62, OSP 1965, z. 5, poz. 97, s. 205–208, który stwierdził, że jest rzeczą niewątpliwą, iż w obrocie cywilnoprawnym uczestniczą w większym lub mniejszym rozmiarze także jednostki organizacyjne, które nie będąc osobami fizycznymi, nie uzyskały etykiety osób prawnych.

²⁷¹ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1999, s. 167.

²⁷² A. Powieża, „Studia i Materiały Wydziału Zarządzania. Uniwersytet Warszawski” 2005, nr 1, s. 35-39.

²⁷³ B. Kozłowska-Chyła, *Jurydyczna koncepcja podmiotowości spółki partnerskiej a status prawny jej zarządu*, „Forum Prawnicze” 2015, 2 (28), s. 12-15.

²⁷⁴ A. Klein, *Ewolucja instytucji osobowości prawnej*, [w:] *Tendencje rozwoju prawa cywilnego*, red. E. Łętowska, Wrocław 1983, od s. 71.

²⁷⁵ Zob. S. Sołtysiński, [w:] *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, Warszawa 1994, s. 39.

prawnych²⁷⁶. Jednostki organizacyjne, niemające osobowości prawnej w myśl art. 33 k.c. są w praktyce traktowane w obrocie na równi z osobami prawnymi²⁷⁷. W obrocie są obecne jednostki, które posiadają niektóre cechy osób prawnych²⁷⁸.

Oponenty teorii o ułomnych osobach prawnych, podkreślali, że można mówić o zdolności do czynności prawnych w kategorii podlegającej stopniowaniu, co prowadzi do konstatacji, że jednostka organizacyjna może posiadać ową cechę w pełni lub nie posiadać jej wcale²⁷⁹. Na przykład w latach 70. XX w. Stanisław Grzybowski nie zgadzał się z postulatami obecnymi w doktrynie prawa i negował istnienie dodatkowej klasyfikacji podmiotowej jaką miała być jednostka nieposiadająca osobowości prawnej, ale jednocześnie dokonująca skutecznie czynności prawnych. Grzybowski twierdził, że nie ma potrzeby zmiany w tym zakresie, a ówczesne prawo cywilne opisywało prawidłowy, dychotomiczny podział na osoby prawne i osoby fizyczne, w którym ewentualna niepełna jednostka organizacyjna stanowi część składową osoby prawnej²⁸⁰. W podobnym tonie wypowiadał się w 1979 r. Zbigniew Radwański podkreślając, że ów podział jest w pełni wyczerpujący²⁸¹.

Taki pogląd, o walorze zasady prawnej, podzielał ówczesnie również Sąd Najwyższy²⁸². Dopiero po zmianie Kodeksu cywilnego w 2003 r.²⁸³ dodano art. 33¹ k.c., który w swym brzmieniu dopuszczał dodatkową kategorię podmiotową²⁸⁴. Niemniej znawcy przedmiotu w późniejszych publikacjach niezmiennie poddawali krytyce tę podstawę normatywną. Sam Radwański jeszcze w 2011 r. twierdził, że w polskim prawie cywilnym nie ma miejsca dla konstrukcji bezpodmiotowych praw i obowiązków²⁸⁵.

²⁷⁶ R.R. Zdzieborski, *Spółki kapitałowe przed rejestracją*, Warszawa 2000, s. 106–107.

²⁷⁷ A. Klein, *Osobowość prawna – zmiany i kierunki ewolucji*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1983, nr 19–20, s. 386; Z. Rzepka, *Z problematyki osobowości prawnej*, „Nowe Prawo” 1978, nr 7–8, s. 123 i n.; S. Włodyka, *Prawo gospodarcze. Część ogólna*, t. 1, Warszawa 1981, s. 120 i nast.

²⁷⁸ R.R. Zdzieborski, *Spółki kapitałowe*. dz. cyt.

²⁷⁹ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1997, s. 157–159.

²⁸⁰ S. Grzybowski, *Kilka uwag o rzekomych podmiotach stosunków cywilnoprawnych*, „Studia Cywilistyczne” 1976, nr 27, s. 3; S. Grzybowski, [w:] *Zarys prawa cywilnego*, S. Grzybowski, J. Skąpski, S. Wójcik, Warszawa 1988, s. 32–33.

²⁸¹ Z. Radwański, *Zarys części ogólnej prawa cywilnego*, Warszawa 1979, s. 152.

²⁸² Uchwała SN (7) z 10 stycznia 1990 r., III CZP 97/98, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 1990, poz. 74. Jak wskazał SN w uzasadnieniu uchwały w składzie siedmiu sędziów z dnia 10 stycznia 1990 roku, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego osoby prawa cywilnego dzielą się na osoby fizyczne i prawne. Ten dychotomiczny podział sprawia, że według SN nie ma podstaw do kreowania innych osób prawa cywilnego. Natomiast w uchwale z dnia 26 stycznia 1996 roku SN postawił tezę, że przepisy Kodeksu cywilnego zostały oparte na dychotomicznym podziale podmiotów stosunków cywilnoprawnych na osoby fizyczne i osoby prawne, a zatem koncepcja ułomnych osób prawnych nie znalazła wystarczającej podstawy prawnej, zob. Uchwała SN (7) z 26 stycznia 1996 r., II CZP 111/95, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 1996, poz. 63.

²⁸³ Ustawą z dnia 14 lutego 2003 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw.

²⁸⁴ Do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych (tj. art. 33¹ § 1 k.c.).

²⁸⁵ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011, s. 178–187.

Warto podkreślić, że w Kodeksie cywilnym do dziś nie istnieje normatywne umocowanie dla posługiwania się pojęciem „ułamniej osoby prawnej”²⁸⁶. Dlatego też należy uznać za słuszne odejście od nieaktualnej już nomenklatury i zrezygnować z opisywania jednostek organizacyjnych z cytowanego art. 33¹ kc jako ułamnych osób prawnych. Doktryna prawa w licznych publikacjach przychyliła się do koncepcji tzw. „osób ustawowych”²⁸⁷.

Treść §1 cytowanego artykułu k.c., statuuje trzy kategorie jednostek, którym można przypisać zdolność do czynności prawnych. Na tym tle, jak zostało to już zasygnalizowane w poprzednich akapitach, istnieje do dziś wiele sporów, jednak szczegółowa ich analiza wykracza poza ramy niniejszej rozprawy. Istotne jest to, że bez względu na podejście do słuszności podziału podmiotów prawa cywilnego, w literaturze przedmiotu panuje zgoda co do zasady, że jednostka organizacyjna wymaga substratu osobowego, władnego do podejmowania niezależnych, subiektywnych decyzji, wynikających z racjonalnej analizy zysków i strat²⁸⁸.

Odnosząc powyższe rozważania do statusu sztucznej inteligencji, można postawić śmiałą tezę, że SI – nawet taka dążąca do bycia odrębnym, autonomicznie decydującym bytem – nadal wymaga kierownictwa i kontroli sprawowanych przez ludzi, a to z kolei mogłoby się wpisywać w koncepcję zaprezentowaną w XIX w. przez Aloisa Brinza²⁸⁹, w odniesieniu do której można byłoby uznać, że SI stanowiłaby swoisty majątek celowy, a zatem przedmiot obrotu, pozbawiony przymiotów osoby prawnej, której przysługują prawa i obowiązki. Słusznym wydaje się być stwierdzenie, że podmiotowość prawna implikuje przyznanie statusu „jednostki” wyposażonej w jakiegoś rodzaju uprawnienia. Za Stelmachowskim można przychylić się z kolei do stanowiska, że „zdolność prawna wiedzie zawsze do osobowości prawnej”²⁹⁰. Pomijając w tym miejscu istotne trudności w normatywnym ujęciu nowego „elektronicznego” podmiotu w ramach systemu prawnego, już sam fakt wyodrębnienia takiego bytu musiałyby implikować określenie roli człowieka w jego strukturze lub zewnętrznej kontroli.

Biorąc pod uwagę zarysowane powyżej kontrowersje związane z definicją jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, problematyka samej podmiotowości

²⁸⁶Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, dz. cyt., od s. 189. Inaczej S. Sołtysiński, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2001, s. 108; K. Kruczałak, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, red. K. Kruczałak, Warszawa 2013, s. 73–74.

²⁸⁷J. A. Kidyba, *Niektóre skutki dla obrotu handlowego wprowadzenia trzeciej kategorii podmiotowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 12, s. 12; A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2012, s. 224; *Niepełne osoby prawne, Wprowadzenie* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Suplement*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2003, s. 9.

²⁸⁸Np. teoria majątku celowego Alois Ritter von Brinz (25.02.1820–13.09.1887) – osoba prawna jest bezpodmiotowym majątkiem związanym z pewnym celem. Osoba prawna stanowi wyłącznie pewien zestaw dóbr materialnych, niemniej dalej zarządzany przez ludzi.

²⁸⁹T. Targosz, *Nadużycie osobowości prawnej*, Kraków 2004, s. 40.

²⁹⁰A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 2001.

„elektronicznej osoby” mogłaby stanowić zarzewie istotnego podziału w obrębie doktryny prawa. Nawet jeśli istnieją potencjalne potrzeby gospodarcze, które historycznie determinowały dyskusję na temat systemu osób prawnych, dążenie do wyodrębnienia kolejnej kategorii podmiotowej jest niemożliwe, gdyż „osoba elektroniczna” ma z gruntu charakter materii nieożywionej. Nie ma zatem cech ludzkich stanowiących warunek *sine qua non* istnienia osoby fizycznej. Co więcej SI nie jest też bytem abstrakcyjnym, któremu można byłoby przypisać cechy osoby prawnej, jak chociażby struktura organizacyjna, działająca na zasadzie kolektywnych decyzji ludzi zasiadających w jej organach.

Sztuczna inteligencja może być natomiast bez przeszkód definiowana w kontekście przedmiotowym jako wytworzony przez człowieka i dla jego potrzeb zbiór elementów materialnych i dóbr niematerialnych, który może być przedmiotem obrotu prawnego. Dalsze rozważania na ten temat wymagają jednak odniesienia się do najnowszych postulatów, wedle których taka „osoba elektroniczna” miałaby rację bytu.

2.2.4 „Osoba elektroniczna”

Z uwagi na zasygnalizowane wcześniej problemy dotyczące zdefiniowania sztucznej inteligencji jako takiej, dla potrzeb niniejszych rozważań warto zastanowić się w jakich obszarach SI występuje i jaka jej wizja jest prezentowana w literaturze przedmiotu oraz jakimi racjami kierują się ci, którzy optują za jej upodmiotowieniem, aby móc następnie w sposób precyzyjny i konsekwentny przejść do rozważań dotyczących jej charakteru prawnego.

Jak ustalono w poprzednim rozdziale, podstawowymi pojęciami prawnymi, które determinują możliwość uczestnictwa danego podmiotu w obrocie prawnym, są zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych. Zdolność prawna oznacza możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków; przysługuje ona człowiekowi niezależnie od jego wieku, zdolności intelektualnych czy poziomu inteligencji. Natomiast zdolność do czynności prawnych oznacza zdolność do kształtowania własną wolą zakresu swoich praw i obowiązków. Pełną zdolność prawną i do czynności prawnych co do zasady posiadają pełnoletnie, nieubezważnione osoby fizyczne oraz osoby prawne²⁹¹. Należy jednak pamiętać, w myśl uprzednich rozważań w przedmiocie osobowości prawnej, że osoba prawna jest to twór abstrakcyjny, stworzony przez człowieka,

²⁹¹ Art. 10 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740, z późn. zm.), w zw. z art. 10 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359); *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. A. Jakubecki, Tom I. Art. 1-729, LEX/el., 2018.

kontrolowany i reprezentowany przez niego. Zarówno osoba fizyczna, jak i osoba prawna posiada zarówno substrat osobowy, jak i majątkowy. Stąd nasuwa się pytanie, czy można uznać, że SI mogłaby potencjalnie posiadać podmiotowość prawną, choćby ograniczoną?

Cytowani już badacze, filozof Samir Chopra²⁹² i prawnik Laurence F. White²⁹³, zauważają, że przyznanie agentom podmiotowości, w tym pełnej zdolności do czynności prawnych, powinno być uzależnione od wykazania istnienia kilku przesłanek. Agent powinien:

- posiadać „zdolność intelektualną” i działać racjonalnie *sui iuris*;
- przedstawiać zdolność rozumienia i przestrzegania obowiązków prawnych;
- podlegać odpowiedzialności prawnej, której dolegliwość będzie go skłaniać do należytego wykonywania swoich obowiązków;
- posiadać zdolność kontraktowania (w tym tworzenia treści umów);
- posiadać zdolność kontrolowania środków i zdolność posiadania własności.

Chociaż wypełnienie każdej ze wskazanych przesłanek może być z łatwością kwestionowane, to wiele zależy od interpretacji przyjętych pojęć, podobnie jak wcześniej miało to miejsce w przypadku definiowania przymiotu „inteligencji”²⁹⁴.

Już w 2008 r., Niemiecki Trybunał Konstytucyjny w jednym z orzeczeń uznał, że osobowość prawna (art. 2 ust. 1 w zw. z art. 1 ust. 1 Ustawy Zasadniczej) zawiera w sobie prawo podstawowe do poszanowania i zagwarantowania poufności i integralności inteligentnych systemów (zwane w niemieckiej doktrynie prawa *Computergrund*)²⁹⁵. Orzeczenie w swej treści odnosiło się do komputerów przenośnych, telefonów komórkowych czy elektronicznych kalendarzy. Warto nadmienić, że w Niemczech już w latach 2008-2009 sądy orzekały w sprawach z udziałem botów internetowych oferujących usługi turystyczne²⁹⁶.

Przejawy sztucznej inteligencji obecne zaczynają funkcjonować w takich obszarach, które dotychczas były zarezerwowane wyłącznie dla człowieka, przykładem takiej działalności

²⁹² S. Chopra jest profesorem nadzwyczajnym filozofii w Brooklyn College na City University of New York.

²⁹³ L. F. White jest prawnikiem i decydemem specjalizującym się w prawie i technologii oraz regulacji rynków finansowych.

²⁹⁴ S. Chopra, L.F. White, *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, od s. 162.; R. Brownsword, *Autonomy, delegation, and responsibility: Agents in autonomic computing environments*, Routledge 2011, s. 65.

²⁹⁵ M. Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?* [w]: *O czym mówią prawnicy...* dz. cyt., s. 171-196; Wyrok z dnia 27 lutego 2008 r., sygn. 1 BvR 370/07, tekst dostępny na stronie „Bundesverfassungsgericht”, http://www.bverfg.de/entscheidungen/rs20080227_1bvr037007.html [dostęp: 18.08.2022].

²⁹⁶ Tamże. Wyrok LG Hamburg z dnia 28 sierpnia 2008 r., sygn. Az. 315 O 326/08, wyrok OLG Hamburg w przedmiotowej sprawie wydano w 2010 r.; por. wyrok OLG Frankfurt nad Menem, z dnia 5 marca 2009 r.

jest sądownictwo. Ultima Ratio – pierwszy elektroniczny Sąd Arbitrażowy przy Stowarzyszeniu Notariuszy RP – podpisał umowę z warszawską spółką IUS.AI, której celem było wdrożenie modułów informatycznych opartych na sztucznej inteligencji. Producent deklaruje, że wyroki będą zapadać szybciej, a nowe algorytmy mogą zastąpić człowieka nawet w 80% procesu związanego z prowadzeniem sprawy i wydawaniem wyroków. Pierwsze moduły oparte na sztucznej inteligencji rozpoczęły pracę w połowie 2021 r.²⁹⁷.

Za przyznaniem sztucznej inteligencji podmiotowości prawnej w zakresie uzależnionym od aktualnych potrzeb rynku optuje część ekspertów, np. specjalista od prawa cywilnego Paweł Książak²⁹⁸, kierownik Zakładu Współczesnych Problemów Obrotu Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Stwierdził on, że: „nadanie podmiotowości prawnej robotom (maszynom z AI) jest nieuniknione”. Krzysztof Kurosz z wydziału Prawa Uniwersytetu Łódzkiego stwierdza natomiast, że należy podać w wątpliwość kierunek badań, zmierzających do przyznania sztucznej inteligencji podmiotowości prawnej w jakiegokolwiek formie. Uważa on, że w jej wypadku trudno mówić w ogóle o niezależnej woli:

[...] nie wydaje się to ani potrzebne, ani racjonalne, a ten kierunek badań prawnych jest szkodliwy dla ludzkości. Oparty jest on bowiem na abolicjonizmie, wykorzystującym przesłanki technologiczne, a nie aksjologiczne. Dopóki nie będziemy mieli do czynienia z prawdziwą Sztuczną Inteligencją – myślącą i samoświadomą – nie istnieje problem etyczny osoby. Nie ulega jednak wątpliwości, że poruszanie tego zagadnienia słusznie zwraca uwagę na kwestię autorstwa oświadczenia woli²⁹⁹.

Już teraz należałoby myśleć o zabezpieczeniu tych obszarów obrotu, na które nowe technologie rzutują najbardziej, takich jak zawieranie kontraktów, relacje *agent2agent*, rozwój handlu w Internecie, ochrona praw konsumenta czy nowoczesne rozwiązania w medycynie³⁰⁰. Technologie rozwijają się szybciej niż prawo, które jednak powinno – mimo że z opóźnieniem – reagować w sposób adekwatny do potrzeb. Prawa i obowiązki związane z posiadaniem podmiotowości prawnej są silnie powiązane z relacjami społecznymi. Przynajmniej obecnie faktycznie nie

²⁹⁷ *Sztuczna inteligencja w pierwszym w Polsce sądzie arbitrażowym on-line Ultima Ratio*, „Brief”, 19.12. 2019, <https://brief.pl/sztuczna-inteligencja-w-pierwszym-w-polsce-sadzie-arbitrazowym-on-line-ultima-ratio/> [dostęp: 18.08.2022].

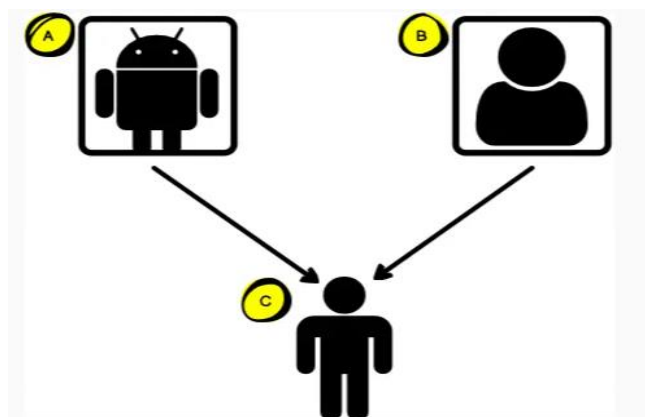
²⁹⁸ P. Książak, *Zdolność prawna sztucznej inteligencji (AI)*, [w:] *Czynić postęp w prawie. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, red. W. Robaczyński, Łódź 2017, od s. 63.

²⁹⁹ K. Kurosz, *Zawieranie umów przez sztuczną inteligencję (systemy autonomiczne) a wady oświadczeń woli – wprowadzenie do problemu*, [w:] *Czynić postęp w prawie...*, Łódź, 2017, s. 73 i nast.

³⁰⁰ S. Beck, *Jenseits von Mensch und Maschine*, Würzburg 2012, s. 12 – uwagi na temat przejścia przez agentów zadań domowych, jak też nowych funkcji telefonów komórkowych (funkcje rozmowy i porady), lodówek (funkcja samodzielnego uzupełniania jej zawartości) oraz dotyczące możliwości stałego śledzenia stanu zdrowia osób starszych.

sposób mówić o swobodzie wypowiedzi czy odpowiedzialności w kontekście sztucznej inteligencji, która nie posiada substratu osobowego i majątkowego. Nawet jeśli dzisiaj wydaje się to zagadnieniem z zakresu futurologii, mamy do czynienia z przejawami SI, która uczy się, tworzy i multiplikuje w przestrzeni wirtualnej, również poza kontrolą człowieka. Dlatego sądzę, że studia i badania nad zjawiskiem jakim jest SI są konieczne, gdyż istotne jest uzyskanie pewnego konsensusu środowiska naukowego w tej materii, który posłużyłby racjonalnemu ustawodawcy polskiemu do wprowadzenia koniecznych regulacji. Normy te z jednej strony winny odpowiadać na potrzeby gospodarcze, ale z drugiej powinny zapewnić ochronę społeczeństwu przed nadużyciami, które już aktualnie rysują się na horyzoncie wydarzeń w kontekście rozwoju SI. Jednak dopiero przyjęcie jednej z dwóch koncepcji, tj. traktowania SI jako podmiotu prawa lub jako jego przedmiotu, będzie stanowiło podstawę dla dalszych rozważań nad problematyką SI w takich obszarach jak prawo rzeczowe, zawieranie umów czy bezpieczeństwo danych.

W 1950 r., dla rozstrzygnięcia na ile człowiek różni się od inteligentnej maszyny, posłużono się wspomnianym już wcześniej testem Turinga, który wyglądał następująco: człowiek (sędzia) prowadzi rozmowę z pozostałymi stronami tj. z maszyną i drugim człowiekiem oceniając ich wiarygodność pod kątem tego, która ze stron jest człowiekiem, a która maszyną. Maszyna przechodzi pozytywnie test, jeżeli jest w stanie wywołać u sędziego pomyłkę. Aktualnie środowisko naukowe krytykuje taki sposób weryfikacji SI, koncentrując zarzuty wokół pytania: czy maszyna, która zda test Turinga powinna być traktowana jak osoba ludzka³⁰¹?

Rysunek 1. Schemat testu Turinga, gdzie A i B odpowiadają na pytania sędziego C.

Dalej idącym zagadnieniem, ważnym dla rozważań związanych z problematyką SI, jest kwestia nadania jej osobowości prawnej, którą podobnie jak podmiotowość prawną na dziś

³⁰¹ Odpowiedź na ten problem związana jest tradycją rozważań etycznych skupionych wokół zagadnienia statusu maszyn myślących. Zob. P. Łupkowski. *Test Turinga Perspektywa Sędziego, Prace z filozofii i kognitywistyki*, Poznań 2010.

można przypisać tylko ludziom lub organizacjom, w struktury których wchodzi wyłącznie ludzie.

W dniu 16 lutego 2017 r. zatwierdzono Rezolucję Parlamentu Europejskiego traktującą o wytycznych i zaleceniach skierowanych do Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki³⁰². Zrobiono tym samym pierwszy krok w kierunku ujęcia w ramy prawne na poziomie UE problematyki sztucznej inteligencji. Parlament Europejski zwracał przy tym uwagę, że wytyczne zawarte w dokumencie staną się aktualne, jeśli w wyniku rozwoju technologicznego SI osiągnie zbliżony człowiekowi poziom inteligencji³⁰³. Celem powstania dokumentu, poza potencjalnym nałożeniem dodatkowych podatków na posiadaczy i korporacje tworzące systemy SI i je wykorzystujące, było dostosowanie prawa w taki sposób, aby chroniło ono zwłaszcza konsumenta – podmiotu najbardziej narażonego na nadużycia w obszarze umów cywilnoprawnych oraz odpowiedzialności za działania SI³⁰⁴. Co ważne, już na tym etapie proponowano opracowanie norm etycznych, bezpieczeństwa i ochrony prywatności³⁰⁵ w kontekście stosowania i wprowadzania do obrotu SI (odnoszono się przy tym do praw Asimova sformułowanych w 1942 r.)³⁰⁶. Istotną propozycją, która została ostatecznie wprowadzona do AI Aktu, było utworzenie specjalnego rejestru SI obowiązującego na terenie UE. Podkreślono również, że SI ma służyć człowiekowi, a nie zastępować go w różnych dziedzinach życia i gospodarki³⁰⁷. Niemniej dokument ten pierwszy raz posługuje się formalnie terminem „osoba elektroniczna”³⁰⁸, którą miałyby stanowić „najbardziej rozwinięta” SI na podstawie przypisanego jej specjalnego statusu prawnego w „perspektywie długoterminowej”. Status ten miałby ponadto implikować odpowiedzialność tak deliktową jak i kontraktową „w przypadkach podejmowania przez roboty autonomicznych decyzji lub ich niezależnych interakcji z osobami trzecimi”³⁰⁹.

³⁰² Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2015/2103(INL) z 16.02.2017 zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki, Strona internetowa Parlamentu Europejskiego, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//PL> [dostęp: 06.02.2018].

³⁰³ Tamże.

³⁰⁴ Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2015/2103(INL) z 16.02.2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki, pkt A-S (Wprowadzenie).

³⁰⁵ Tamże.

³⁰⁶ Prawa Asimova: trzy zasady etyczne, którymi powinny kierować się roboty posiadające sztuczną inteligencję. Stworzone przez Issaca Asimova i opublikowane w opowiadaniu *Zabawa w berka*, w 1942 r.: Pierwsze prawo brzmi: Robot nie może skrzywdzić człowieka ani przez działanie, ani przez zaniechanie.

³⁰⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2015/2103(INL) z 16.02.2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki, Wprowadzenie, lit. T.

³⁰⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tj. Dz.U. z 2017, poz. 459, 933, 1132).

³⁰⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2015/2103(INL) z 16.02.2017 r., dz. cyt., pkt 59f.

Powyższy postulat należy jednak uznać za chybiony, choć spotkał się on z przychylnością przedstawicieli doktryny prawa³¹⁰. Za nietrafnością przyjętych w cytowanej Rezolucji założeń przemawia fakt, że owa koncepcja nie ma swojej kontynuacji w kolejnych wytycznych i zaleceniach unijnych.

W *Białej księdze AI* z 2020 r.³¹¹, nie ma wzmianki na temat rozszerzenia katalogu podmiotów o „osobę elektroniczną”. Ostatecznie w Rezolucji w sprawie odpowiedzialności cywilnej za AI oraz w Rezolucji w sprawie własności intelektualnej w dziedzinie SI, Parlament Europejski zaprezentował jednoznaczne stanowisko o rezygnacji z postulatu nadania osobowości prawnej sztucznej inteligencji. Nadal jednak pojawiają się głosy stojące w opozycji do idei zamkniętego katalogu podmiotów prawa.

Zdaniem Karola Rębisza, rezygnacja z idei poszerzenia katalogu osób prawnych jest błędem. Autor ten wskazywał na rozwój technologiczny, który z czasem doprowadzi do takich form SI, które będą podejmowały autonomiczne decyzje, a zatem będzie potrzeba nadania jej podmiotowości³¹². Owa teza nie odpowiada jednak na pytanie, czy w takim razie SI będzie się samoreplikować, gdyż skoro SI ma być w przyszłości bytem w pełni autonomicznym, winna być w tym obszarze niezależna od decyzji człowieka. W mojej opinii taka koncepcja jest nie tylko niebezpieczna, ale przede wszystkim nie leży ona w interesie ludzkości, prezentując wizję powstania nowego równorzędnego człowiekowi gatunku. Stanowisko prezentowane przez Rębisza, choć oparte na założeniu, że SI osiągnie w którymś momencie zdolność do podejmowania niezależnych decyzji, jest moim zdaniem oparte na błędnej tezie, wedle której sam poziom autonomii decyzyjnej implikuje podmiotowość. Podmiotowość prawna jest bowiem konstruktem dużo bardziej skomplikowanym, co potwierdzają liczne spory i koncepcje znawców przedmiotu, o których więcej pisałam we wcześniejszych podrozdziałach niniejszej pracy (2.2.1 -2.2.4). Przede wszystkim jest ona warunkowana czynnym udziałem człowieka, który przez swoje cechy i atrybuty tę podmiotowość kreuje. Co więcej, polemizowałabym ze stwierdzeniem, że „istnieje potrzeba” nadania SI przymiotu podmiotowości prawnej. Kreowanie, produkcja, dostawa i wprowadzanie do obrotu systemów SI jest uzależnione od działań człowieka. To człowiek ją

³¹⁰ M. Uliasz, *Sztuczna inteligencja jako sztuczna osoba prawna*, dz. cyt., s. 36–37; M. Rojszczak, *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe*, dz. cyt., s. 20; A. Krasuski, *Status prawny sztucznego agenta. Podstawy prawne zastosowania sztucznej, inteligencji*, Warszawa 2020, s. 378; M. Ziemiński, *Osoba elektroniczna posiadająca osobowość elektroniczną*, „In Gremio” 2017, Nr 1, s. 28.

³¹¹ *Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*, COM (2020) 65 final, 2020.

³¹² K. Rębisz, *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego w propozycjach regulacyjnych dotyczących sztucznej inteligencji w Unii Europejskiej*, EPS 2021, nr 10, s. 22-27.

projektuje, a następnie programuje na konkretnie zdefiniowane potrzeby. W końcu to człowiek ma mieć korzyści z działania SI, a nie odwrotnie. Nawet biorąc pod uwagę umiejętność „samouczenia się” SI i jego nieprzewidziane efekty w postaci podejmowania spontanicznych rozmów, tworzenia dzieł czy podejmowania decyzji, nie można przyjąć, że SI dorówna kiedykolwiek człowiekowi pod względem chronionych prawem cech i wartości właściwych wyłącznie żywej istocie ludzkiej, jak chociażby życie, godność³¹³, wolność i równość wobec prawa³¹⁴. Yann LeCun, laureat nagrody Turinga przyznawanej za wybitne osiągnięcia w dziedzinie informatyki, stawia tezę, że aby właściwie ocenić rzeczywistość, robot powinien „uświadomić sobie” istnienie obiektów ożywionych i nieożywionych, które zasadniczo różnią się od siebie. Naukowiec zauważa, że „obiekty nieożywione mają przewidywalne trajektorie, ożywione nie”³¹⁵.

Zwolennicy nadania sztucznej inteligencji podmiotowości prawnej, zdają się ignorować dalekosiężne konsekwencje takiej decyzji. A konsekwencje te mogą być poważne. Przypisanie podmiotowości maszynom spowodowałoby kaskadę kolejnych problemów, związanych chociażby z odpowiedzialnością prawną czy posiadaniem majątku. Odpowiedzialność zarówno cywilna jak i karna SI jest kuszącą wizją, jednak przy takim założeniu, również podstawy obecnego systemu prawnego przestałyby istnieć. Dla przykładu: przesłanki odpowiedzialności zawarte w k.c. oraz wypracowane w doktrynie i orzecznictwie, odnoszą się do aksjologicznych pojęć takich jak stopniowalna wina³¹⁶, w tym brak należytej staranności, niedbalstwo i rażące niedbalstwo, które ocenia się biorąc pod uwagę ludzkie wzorce postępowania. Idąc tym tropem warto odnieść się do komentarza Andrzeja Kidyby do art. 355 § 1 k.c.³¹⁷. Według autora, przepis art. 355 k.c. określa należyłą staranność dłużnika jako staranność ogólnie wymaganą w stosunkach danego rodzaju³¹⁸. Kategorię należytej staranności odnosi się tradycyjnie do pewnych wzorców zachowania dłużnika, jego zaangażowania w pracę i dbałości o wykonanie zobowiązania³¹⁹.

³¹³ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. (2015/2103(INL)) (2018/C 252/25), Wprowadzenie, lit. O.

³¹⁴ Art. 1 i 2 Karty Praw podstawowych UE (2016/C 202/02), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Rozdz. 2: Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela z dnia 2 kwietnia 1997 r.

³¹⁵ *Wyrwać maszyny spod ludzkiego nadzoru! Czy sztuczna inteligencja może istnieć bez człowieka?*, „Da Vinci Studio”, 16.09.2020, <https://www.davinci-studio.com/pl/blog/sztuczna-inteligencja/> [dostęp: 16.09.2023].

³¹⁶ Brak definicji winy w kodeksie cywilnym i usytuowanie art. 355 k.c. prowadzą do wniosku, że ocena należytej staranności w postępowaniu podmiotu następuje w ramach procesu przypisania mu winy w postaci niedbalstwa i to w obu reżimach odpowiedzialności: *ex contrAktu* i *ex delicto*. Zob. W. Czachórski, *Prawo zobowiązań w zarysie*, Warszawa 1968, s. 335–336; Podobnie judykatura (por. uchwała SN z dnia 15 lutego 1971 r., III CZP 33/70, OSN 1971, nr 4, poz. 59; wyrok SN z dnia 30 marca 2000 r., III CKN 709/98, LEX nr 51367; wyrok SN z dnia 10 marca 2004 r., IV CK 151/03, LEX nr 151642 oraz z dnia 11 maja 2005 r., III CK 522/04, LEX nr 193835).

³¹⁷ A. Olejniczak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. III. *Zobowiązania – część ogólna*, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, art. 355, dostępne online: <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-tom-iii-zobowiazania-czesc-ogolna-wyd-ii-587264115> [dostęp: 30.08.2023].

³¹⁸ P. Machnikowski, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski, *Komentarz*, 2013, art. 355, nb 21.

³¹⁹ Tamże.

Z treści art. 355 k.c. można wywieść, że nie istnieje jeden, uniwersalny wzorzec starannego zachowania. W doktrynie prawa i judykaturze utrwalił się słuszny pogląd, że bezpieczeństwo obrotu i ochrona zaufania do partnerów w stosunkach obligacyjnych nakazuje, aby przy określaniu wzorca brać pod uwagę typowe zachowania ludzi w społeczeństwie, w środowisku zawodowym. W związku z tym należy wyciągnąć wniosek, że takie przymioty jednostki jak uzdolnienia i kwalifikacje zawodowe powinny być uwzględniane w kontekście społecznych oczekiwań³²⁰.

Ugruntowaną praktyką jest przyjmowanie za wzorcowe zachowania charakterystycznego dla ludzi trudniących się określonym zawodem, np. nauczyciela, lekarza, menadżera czy prawnika, którym przypisywana jest konkretna rola społeczna i związane z nią oczekiwania. Także przedmiot świadczenia, a zwłaszcza jego charakter, są pomocne przy określaniu kategorii należytej staranności, ponieważ powszechnie uznaje się potrzebę wzmożonej dbałości o takie wartości jak zdrowie i życie ludzkie³²¹.

Powyższy wywód składania do refleksji, że po pierwsze: wzorzec, o którym mowa w literaturze przedmiotu odnosi się do zachowania człowieka w kontekście społecznym. Jedynie człowiekowi można bowiem przypisać społeczną przynależność do grupy zawodowej, rodzinnej czy innej, w ramach której to zachowanie może być oceniane pod względem poziomu zawinienia. Po drugie: tylko człowiek może posiadać uzdolnienia i kwalifikacje zawodowe, które nabywa w procesie nauki, w kontekście społecznym. Po trzecie: warto w tym miejscu pochylić się nad postulatem ponoszenia odpowiedzialności cywilnej przez osobę elektroniczną. W tym celu należy przyrzeć się również aspektom odpowiedzialności człowieka względem maszyny, co wydaje się kontrowersyjne przez wzgląd na fundamentalne wartości jak zdrowie i życie, o których nie można mówić w kontekście SI. Biorąc pod uwagę konstytucyjną zasadę równości podmiotów wobec prawa oraz fundamentalne reguły prawa cywilnego odnoszące się do charakteru stosunku cywilnoprawnego³²², przypisanie jednemu podmiotowi odpowiedzialności i jednocześnie odebranie jej drugiej stronie, stałoby w sprzeczności z normami konstytucyjnymi. Ponadto, warto przychylić się do stanowiska PE, wedle którego SI ma stanowić narzędzie w rękach człowieka,

³²⁰ Tak wyrok SN z dnia 24 listopada 1976 r., IV CR 442/76, LEX nr 7880.

³²¹ A. Olejniczak, [w:] *Kodeks cywilny...* dz. cyt.

³²² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 maja 2015 r., I ACa 1671/14, LEX nr 1712686: „Na gruncie prawa polskiego sprawą cywilną jest sprawa, w której ochrona prawna ma polegać na wywołaniu skutku prawnego w zakresie stosunku prawno-cywilnego w szerszym tego słowa znaczeniu, np. sprawy rodzinne, osobiste, majątkowe, powództwa z prawa pracy, prawa ubezpieczeniowego pod warunkiem, że wystąpią elementy istotne dla sprawy cywilnej - strony występują w charakterze równoprawnionych podmiotów. Sprawa ma charakter sprawy cywilnej, jeżeli treść łączących strony stosunków prawnych, obejmująca ich wzajemne prawa i obowiązki albo tworząca dany stan prawny, zakłada potrzebę ochrony interesów uczestniczących w nich podmiotów. Sprawa cywilna wymaga przy tym pozostawania dwóch lub więcej podmiotów w stosunku prawnym, regulowanym przepisami kodeksu cywilnego i innymi ustawami, którego podmioty - w wypadku sporu - występują jako równorzędni partnerzy. Jeżeli natomiast jeden z nich uzyskuje pozycję podmiotu działającego z mocy swojej władzy zwierzchniej, to stosunek taki nie jest stosunkiem cywilnoprawnym.”

a celem SI jest zaspokajanie jego potrzeb³²³, co winno być oczywiście przedmiotem stanowienia prawa i wypracowywania norm etycznych.

W literaturze poruszającej zagadnienie rozwoju technologicznego SI można spotkać się również radykalnymi i odosobnionymi postulatami. W odniesieniu do relacji człowiek *versus* maszyna Yuval Noah Harari zanegował podmiotowość i autonomiczność człowieka, sprowadzając go jedynie do pozbawionego podmiotowości elementu „globalnej sieci”³²⁴ lub wręcz przyrównując go do „świni”³²⁵. Jego tezy są ktytykowane w obrębie doktryny prawnej, gdyż zaprzeczają podstawowym, ogólnie przyjętym, wartościom, na których zbudowany jest system prawny³²⁶.

W odniesieniu do wciąż żywej dyskusji na temat osoby elektronicznej warto w tym miejscu prześledzić proces legislacyjny pierwszego aktu normatywnego odnoszącego się do sztucznej inteligencji na forum UE. W cytowanym już stanowisku PE opublikowanym w dniu 14 czerwca 2023 r.³²⁷, ustawodawca unijny ostatecznie opowiedział się za wprowadzeniem wielu zmian w porównaniu do wcześniejszych wersji tj. projektu KE z kwietnia 2021 r.³²⁸ oraz propozycji RUE z grudnia 2022 r. Zmiany te nie wprowadzają ostatecznie pojęcia „osoby elektronicznej”, niemniej aktualizują dotychczasowe definicje i klasyfikacje systemów SI. Powaga zmian wyraża się w szczególności w aktualizacji owej terminologii, która będzie miała przełożenie na unormowania dotyczące dostawców, użytkowników (operatorów), importerów oraz dystrybutorów systemów sztucznej inteligencji. W świetle tych faktów, uprawnione jest stwierdzenie, że aktualną tendencją na forum unijnym jest jednoznaczne opowiedzenie się po stronie supremacji człowieka nad maszyną, podyktowaną głębszą refleksją nad skutkami formalnego

³²³ J.J. Bryson, *Robots should be slaves*, [w:] *Close Engagements with Artificial Companions. Key social, psychological, ethical and design issues*, red. Y. Wilks, od s. 63.

³²⁴ Y.N. Harari, *Homo deus. krótka historia jutra*, Kraków 2018, s. 429- 439.

³²⁵ „Istnieje dokładnie zero naukowych dowodów na to, że w przeciwieństwie do świń homo sapiens mają dusze”, Tamże s. 138.

³²⁶ Szerzej: A. Wielomski, *Kanibalizm i ludożerstwo w historii człowieka*, <https://youtu.be/UQP6I1yAYVE>, 21.04.2022, 4 min. [dostęp: 13.09.2023].

³²⁷ DRAFT Compromise Amendments on the Draft Report, Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union Legislative Acts (COM(2021)0206 – C9 0146/2021 – 2021/0106(COD)), dokument dostępny na stronie internetowej Parlamentu Europejskiego: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/CJ40/DV/2023/05-11/ConsolidatedCA_IMCOLIBE_AI_ACT_EN.pdf [dostęp: 17.09.2023]; Amendments adopted by the European Parliament on 14 June 2023 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts (COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_EN.html [dostęp: 13.04.2024].

³²⁸ COM(2021) 206 final 2021/0106 (COD) Wniosek, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (Akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii, {SEC(2021) 167 final} - {SWD(2021) 84 final} - {SWD(2021) 85 final}, dokument dostępny na stronie „EUR-lex”, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e0649735-a372-11eb-9585-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF [dostęp: 17.09.2023].

uniezależnienia robotów od ludzi, a co za tym idzie – nadania im praw podmiotowych, nawet jeśli w oddalonej w czasie perspektywie³²⁹.

AI Act skupia się m.in. na zgodności jego unormowań z treścią Karty praw podstawowych UE³³⁰ oraz obowiązującym prawem wtórnym UE w zakresie ochrony danych³³¹ i praw konsumentów³³². Powyższe obszary dotyczą w zasadzie ochrony osób fizycznych, tj. konsumentów oraz podmiotów na prawach konsumenta³³³. Są to grupy szczególnie narażone na konsekwencje prawne związane z SI, zwłaszcza przez wzgląd na to, że SI będzie odgrywała bezpośrednio coraz większą rolę w życiu społeczeństw. Zgodnie z art. 22¹ Kodeksu cywilnego konsument oznacza „osobę fizyczną, która zawiera z przedsiębiorcą czynność prawną niezwiązaną bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową”. Natomiast, zgodnie z art. 556⁴ k.c. w relacji z przedsiębiorcą, w rozumieniu cytowanego artykułu, należy stosować odpowiednio przepisy k.c. dotyczące konsumentów, również wobec osoby fizycznej zawierającej umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla tej osoby charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Zrównanie konsumentów i przedsiębiorstw jednoosobowych w uprawnieniach względem spółek prawa handlowego wskazuje na wagę relacji osoby fizycznej z SI w kontekście zawierania umów, ochrony danych i ochrony praw konsumenta. Rozporządzenie w swym aktualnym brzmieniu stoi więc w sprzeczności z założeniami Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierającej zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)). Wczytując się w jej treść można bowiem zaobserwować pewne wytyczne

³²⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2015/2103(INL) z 16.02.2017 r., dz. cyt. s. 12 pkt f.

³³⁰ Tamże.

³³¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych).

³³² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady.

³³³ Art. 556⁴ k.c., Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta Dz.U. z 2022 r. poz. 2581. ustawa ta wdrożyła dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającej dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. Urz. UE L 304 z 22.11.2011, str. 64), dyrektywy 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji (Dz. Urz. UE L 171 z 07.07.1999, z późn. zm.) oraz dyrektywy 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniającej dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (Dz. Urz. UE L 271 z 09.10.2002, str. 16, z późn. zm.), zmienionej dyrektywą 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz. Urz. UE L 319 z 05.12.2007, str. 1.).

odnoszące się do zawierania umów na linii maszyna *versus* konsument³³⁴. Rezolucja wyraźnie wskazuje na problematykę związaną z przypisaniem odpowiedzialności SI za szkody oraz z jej rosnącym znaczeniem w zawieraniu umów z kontrahentami, negocjowaniem ich postanowień i podejmowaniu decyzji co do wyboru strony³³⁵.

Takie postawienie sprawy jawi się jako nieaktualne w świetle najnowszego stanowiska PE³³⁶ w odniesieniu do zwierzchnictwa człowieka nad maszyną i we właściwym czasie zostało zweryfikowane. Odpowiednim kierunkiem legislacyjnym w tym kontekście powinno być uregulowanie stosunków własnościowych na linii człowiek (osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka organizacyjna) i sztuczna inteligencja³³⁷. Nie mogę bowiem zgodzić się z twierdzeniem Marka Ziemskiego, że za koniecznością upodmiotowienia SI przemawiają względy ekonomiczne jak: zmniejszenie roli producentów robotów czy ochrona miejsc pracy. Otóż, żaden z tych argumentów nie ma odniesienia do rzeczywistości, gdyż nadanie praw podmiotowych SI może wręcz owe problemy pogłębić³³⁸. Producenci robotów nie zaprzestaną ich produkować, co niewątpliwie wpłynie na wykluczenie niektórych grup społecznych i zawodowych, chociażby z powodu braków kompetencji koniecznych do funkcjonowania w dobie rewolucji technologicznej. Natomiast wyposażenie robotów w uprawnienia tożsame z tymi przysługującymi innym uczestnikom obrotu, może spowodować, że człowiek ostatecznie całkowicie utraci nad robotami kontrolę, a wtedy dochodzenie ochrony praw człowieka i obywatela w tym kontekście może okazać się w praktyce niemożliwe. Z drugiej strony istnieje również inny scenariusz, daleko bardziej mroczny, według którego pomimo formalnego upodmiotowienia sztucznej inteligencji, pozostanie ono pozorne w tym sensie, że SI nadal będzie kontrolowana przez ograniczone grono ludzi, ale odpowiedzialność karna i cywilna stanie się udziałem sztucznego tworu, a nie faktycznie odpowiedzialnego za niego człowieka, stojącego za źródłowym oprogramowaniem. Powstanie tym samym nieograniczone pole dla nadużyć.

Podobnie krytyczne względem sztucznej inteligencji formalne stanowisko prezentuje treść AI Aktu, gdzie zwraca się uwagę, że SI wraz z przypisanymi jej cechami (np. efekt czarnej skrzynki, złożoność, zależność od danych, autonomiczne zachowanie) może potencjalnie „mieć

³³⁴ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. (2015/2103(INL), dz. cyt., s. 4 lit. AF-AG.

³³⁵ Tamże.

³³⁶ Stanowisko Parlamentu Europejskiego w sprawie Wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii – Podejście ogólne. Międzyinstytucjonalny numer referencyjny: 2021/0106(COD)Bruksela, 25 listopada 2022 r. (OR. en). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14954-2022-INIT/pl/pdf> [dostęp: 10.10.2023].

³³⁷ M. Ziemiński, *Osoba elektroniczna posiadająca osobowość elektroniczną*, „In Gremio” 2017, nr 105, <https://ingremio.org/2017/01/osoba-elektroniczna-posiadajaca-osobowosc-elektroniczna/> [dostęp: 10.10.2023].

³³⁸ Tamże.

negatywny wpływ na szereg praw podstawowych³³⁹ zapisanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. Stąd uzasadnione jest zagwarantowanie, poprzez odpowiednie unormowania prawne, wysokiej i egzekwowalnej ochrony podstawowych praw człowieka. Aby odpowiedzieć na to zapotrzebowanie konieczne jest ustalenie warunków jakie musi spełnić system, aby mógł on uzyskać status „wiarygodnej SI”. Służyć mają temu nałożone na uczestników obrotu obowiązki, ze szczególnym uwzględnieniem analizy ryzyka, testowania *ex ante* oraz – co należy mocno zaakcentować – „nadzoru ze strony człowieka”. Jednocześnie organy unijne podkreślają omyślność i jednostronność decyzji podejmowanych „przy wsparciu SI”. Natomiast egzekwowalność odpowiedzialności za SI ma być wzmocniona poprzez obowiązki dostawców, w tym m. in. przez rejestrację i identyfikowalności SI wraz z towarzyszącymi im „solidnymi kontrolami *ex post*”³⁴⁰.

W wywiadzie dla „Business Insider” Mateusz Woźniński³⁴¹, specjalista od prawa karnego z Akademii Leona Koźmińskiego, zapytany o możliwość upodmiotowienia robotów nie wykluczał, że taka możliwość może pojawić się z czasem, jednak będzie ona uwarunkowana silną potrzebą gospodarczą, która historycznie stanowiła początek dla rozszerzenia kręgu podmiotów o osoby prawne i jednostki organizacyjne tej osobowości nieposiadające, ale wyposażone w zdolność do czynności prawnych. Woźniński, poniekąd kontrowersyjnie, zestawiał sztuczną inteligencją z człowiekiem, wskazując, że należy ona do odrębnego gatunku, analogicznie do zwierząt, co mogłoby prowadzić potencjalnie do regulacji poświęconej SI, którą autor nazywa wymownie „prawem robotów”³⁴². Ten tok rozumowania byłby do zaakceptowania przy założeniu, że robot, podobnie do zwierzęcia, będzie objęty ochroną ustawową przez wzgląd na jego szczególną użyteczność i rolę jaką będzie w przyszłości pełnił w społeczeństwie. Bardziej szczegółowe rozważania na ten temat, znajdują się w dalszej części niniejszej pracy.

³³⁹ Tamże. Akt wymienia następujące prawa: prawo do godności człowieka (art. 1), poszanowanie życia prywatnego i ochrona danych osobowych (art. 7 i 8), niedyskryminacja (art. 21) oraz równość kobiet i mężczyzn (art. 23). Ma on na celu zapobieganie ograniczaniu prawa do wolności wypowiedzi (art. 11) i wolności zgromadzania się (art. 12), zapewnienie ochrony prawa do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu, prawa do obrony i domniemania niewinności (art. 47 i 48), jak również ogólnej zasady dobrej administracji. Ponadto, w razie potrzeby w określonych dziedzinach, wniosek będzie miał pozytywny wpływ na prawa wielu szczególnych grup, takie jak prawa pracowników do należytych i sprawiedliwych warunków pracy (art. 31), wysoki poziom ochrony konsumentów (art. 28), prawa dziecka (art. 24) oraz integracja osób niepełnosprawnych (art. 26). Istotne jest również prawo do wysokiego poziomu ochrony środowiska i poprawa jego jakości (art. 37), w tym w odniesieniu do zdrowia i bezpieczeństwa ludzi.

³⁴⁰ Pkt 3.5. str. 13 Projektu AI Aktu.

³⁴¹ *Robot odpowie za swoją pracę? „Już musimy rozmawiać, jak to regulować”*, „Business Insider Polska”, 10.03.2017, <http://businessinsider.com.pl/technologie/nowe-technologie/roboty-i-sztuczna-inteligencja-a-prawo-i-osobowosc-prawna/k2e2zdx> [dostęp: 15.10.2023].

³⁴² Tamże.

Marek Świerczyński, współautor monografii pt. *Legal and technical aspects of artificial intelligence (Legalne i techniczne aspekty sztucznej inteligencji)*³⁴³, w swej wypowiedzi prasowej z 2019 r. potwierdził, że SI „nie mieści się w ramach dotychczasowych, obowiązujących w Polsce, zasad prawnych”. Znaczący przedmiot podkreślał przy tym, że systemy SI mogą wyrażać szkody³⁴⁴, stąd dyskusja o odpowiedzialności winna dotyczyć użytkownika, twórcy (projektanta) systemu SI, producenta oprogramowania oraz osoby wprowadzającej dany system do obrotu. Inne podejście należy ocenić jako prawnie nieracjonalne i nieefektywne, mające na celu uniknięcie odpowiedzialności twórców SI. Świerczyński wskazywał, że ważką kwestią, która jeszcze nie została ujęta w polskie ramy prawne, jest odpowiedzialność za szkodę spowodowaną przez autonomiczne samochody³⁴⁵. Podobne zapatrywanie na tę problematykę miał David V. Vladeck z Georgetown University, który stwierdził, że już pierwsze generacje w pełni autonomicznych pojazdów będą czymś więcej aniżeli wyłącznie konstrukcją, gdyż będą one funkcjonować w sposób niezależny kierując się danymi pozyskanymi i przetwarzanymi samodzielnie w sposób niemożliwy do przewidzenia³⁴⁶. Z kolei zdaniem Świerczyńskiego „pomarzyć możemy o superobiektowej AI”³⁴⁷. Skoro dane są wprowadzane do systemu sztucznej inteligencji przez człowieka i przez niego mogą być modyfikowane, trudno oczekiwać, że będą one bezstronne i w pełni wiarygodne.

W celu lepszego zobrazowania pewnej ewolucji teorii na temat podmiotowości SI na przykładzie powołanej przeze mnie literatury przedmiotu oraz istotnych uregulowań unijnych, można posłużyć się poniższym zwięzłym zestawieniem:

AUTORZY TEZY	ROK	STATUS SI
P. Łupkowski, <i>Test Turinga Perspektywa Sędziego, Prace</i>	2010	Fakt zdania przez maszynę testu Turinga nie przesądza o jej inteligencji, ani o tym, że należy ją traktować jak człowieka.

³⁴³ M. Świerczyński, Luigi Lai, *Legal and technical aspects of artificial intelligence* Warszawa 2019.

³⁴⁴ Sz. Zdziebłowski, *Ekspert: polskie prawo nie jest dostosowane do realiów funkcjonowania sztucznej inteligencji*, „Nauka w Polsce”, 4.06.2026, <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C77345%2Cekspert-polskie-prawo-nie-jest-dostosowane-do-realiow-funkcjonowania> [dostęp: 15.08.23].

³⁴⁵ Świerczyński podawał w 2019 r., że w Polsce odpowiedzialny będzie posiadacz pojazdu na zasadzie ryzyka. Producent czy autor systemów sterowania, w tym opartych na SI, będzie z odpowiedzialności zwolniony. Jednak jego zdaniem utrzymanie tych zasad nie jest prawidłowe, a katalog podmiotów odpowiedzialnych winien zostać uzupełniony.

³⁴⁶ D.V. Vladeck, *Machines without principals: liability rules and artificial intelligence*, „Washington Law Review”, vol. 89:117, s. 117 i nast.

³⁴⁷ M. Świerczyński, Z. Więckowski, A UNIFORM ARTIFICIAL INTELLIGENCE STATUTE, „Zeszyty Prawnicze” 2023, 23(1), 217–253, <https://doi.org/10.21697/zp.2023.23.1.09> [dostęp: 15.08.2023].

z <i>filozofii i kognitywistyki</i> , Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2010.		
<p>S. Chopra i L.F. White</p> <p><i>A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents</i>, s. 162 i nast., University of Michigan Press 2011, s. 6, 37, 65.</p>	2011	<p>Aby SI mogła być traktowana jako podmiot powinna:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posiadać „zdolność intelektualną” i działać racjonalnie <i>sui iuris</i>; - przedstawiać zdolność rozumienia i przestrzegania obowiązków prawnych; - podlegać odpowiedzialności prawnej, której dolegliwość będzie go skłaniać do należytego wykonywania swoich obowiązków; - posiadać zdolność kontraktowania (w tym tworzenia treści umów); - posiadać zdolność kontrolowania środków i zdolność posiadania własności.
<p>David.V. Vladeck</p> <p><i>Machines without principals: liability rules and artificial intelligence</i>, „Washington Law Review” 2014, vol. 89:117, s. 117 i nast, 89.</p>	2014	<p>Generacje w pełni autonomicznych pojazdów będą czymś więcej aniżeli wyłącznie konstrukcją, gdyż będą one funkcjonować w sposób niezależny, kierując się danymi pozyskanymi i przetwarzanymi samodzielnie w sposób niemożliwy do przewidzenia.</p>
<p>P. Księżak</p> <p><i>Zdolność prawna sztucznej inteligencji (AI)</i>, [w:] <i>Czynić postęp w prawie. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej</i>, red. W. Robaczyński, Łódź 2017, s. 63 i nast.</p>	2017	<p>Nadanie podmiotowości prawnej robotom jest nieuniknione. Już teraz należałoby myśleć o zabezpieczeniu tych obszarów obrotu, na które nowe technologie rzutują najbardziej, takich jak zawieranie kontraktów, relacje <i>agent2agent</i>, rozwój handlu w Internecie, ochrona praw konsumenta czy nowoczesne rozwiązania w medycynie. Technologia rozwija się szybciej niż prawo, które winno, choć z opóźnieniem, jednak reagować w sposób adekwatny do potrzeb.</p>
<p>K. Kurosz,</p> <p><i>Zawieranie umów przez sztuczną inteligencję (systemy autonomiczne) a wady oświadczeń woli – wprowadzenie do problemu</i>, [w:] <i>Czynić postęp w prawie. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej</i>, red. W. Robaczyński, Łódź, 2017., str.73 i nast.</p>	2017	<p>Należy poddać pod wątpliwość kierunek badań, zmierzających do przyznania SI podmiotowości prawnej w jakiegokolwiek formie. SI nie posiada niezależnej woli. Ten kierunek badań prawnych jest szkodliwy dla ludzkości. Oparty jest bowiem na abolicjonizmie, wykorzystującym przesłanki technologiczne, a nie aksjologiczne.</p>

<p>M. Ziemiński,</p> <p><i>Osoba elektroniczna posiadająca osobowość elektroniczną</i>, „In Gremio” 2017, nr 1, s. 28 i nast.</p>	<p>2017</p>	<p>Za koniecznością upodmiotowienia SI przemawiają względy ekonomiczne (zmniejszenie roli producentów robotów).</p>
<p>A. Chłopecki,</p> <p><i>Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne</i>, Warszawa 2018, s. 5.</p>	<p>2018</p>	<p>Przyznanie podmiotowości prawnej SI wiązałyby się z wieloma problemami natury prawnej. Jednocześnie, porównuje SI (jeszcze nie tak zaawansowaną, jak to może mieć miejsce w przyszłości) do ludzi sprawnych intelektualnie w danej, wąskiej dziedzinie, mających jednak poważne upośledzenie funkcji społecznych i emocjonalnych (tzw. sawanci).</p>
<p>Biała księga AI</p> <p>Komisja Europejska, <i>Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania</i>, COM (2020) 65 final, 2020</p>	<p>2020</p>	<p>Brak wzmianki na temat rozszerzenia katalogu podmiotów o „osobę elektroniczną”. Ostatecznie w Rezolucji w sprawie odpowiedzialności cywilnej za AI oraz w Rezolucji w sprawie własności intelektualnej w dziedzinie AI, PE zaprezentował jednoznaczne stanowisko o rezygnacji z postulatu nadania osobowości prawnej sztucznej inteligencji.</p>
<p>K. Rębisz,</p> <p><i>Wybrane zagadnienia prawa cywilnego w propozycjach regulacyjnych dotyczących sztucznej inteligencji w Unii Europejskiej</i>, „EPS” 2021, nr 10, s. 22-27.</p>	<p>2021</p>	<p>Rezygnacja z idei poszerzenia katalogu osób prawnych jest błędna. Rozwój technologiczny, z czasem doprowadzi do takich form SI, które będą podejmowały autonomiczne decyzje, a zatem będzie potrzeba nadania jej podmiotowości.</p>
<p>Yann LeCun</p> <p>Wywiad dla BBC, czerwiec 2023³⁴⁸.</p>	<p>2023</p>	<p>Robot, aby właściwie ocenić rzeczywistość (być porównywanym do człowieka), powinien „uświadomić sobie” istnienie obiektów ożywionych i nieożywionych, które zasadniczo różnią się od siebie. Nawet wysoce zaawansowany system SI będzie działał w centrum danych gdzieś z wyłącznikiem.</p>

³⁴⁸ K. Cembrowski, *Bezpieczna rewolucja czy przekłete dziecko? Ojcowie AI nie są zgodni*, 15.06.2023, <https://antyweb.pl/lecun-meta-ai> [dostęp: 12.10.2023].

<p>Aleksander Kappes,</p> <p><i>Podmiotowość prawna SI. Rzeczywista potrzeba czy kreacjonizm prawniczy. Krytyka podmiotowości AI. Stanowisko własne, [w:] Non omne quod licet honestum est. Studia z prawa cywilnego i handlowego w 50-lecie pracy naukowej Profesora Wojciecha Jana Katnera, red. S. Byczko, A. Kappes Aleksander, B. Kucharski, U. Promińska i inni. Praca zbiorowa, Warszawa 2022</i></p>	<p>2022</p>	<p>Stanowiska optujące za przyszłą, ewentualną podmiotowością prawną SI nic aktualnie nie wnoszą. Przedstawiciele literatury przedmiotu którzy są za upodmiotowieniem SI nie przedstawiają przekonujących argumentów na poparcie tej tezy, a zwłaszcza nie prezentują realnych celów, dla których SI miałyby uzyskać zdolność prawną.</p>
<p>Projektu Aktu w sprawie sztucznej inteligencji (AI Act)</p>	<p>2023</p>	<p>Brak pojęcia „osoby elektronicznej”. Powaga zmian wyraża się w szczególności w aktualizacji terminologii dot. SI, która będzie miała przełożenie na unormowania dotyczące dostawców, użytkowników (operatorów), importerów oraz dystrybutorów systemów sztucznej inteligencji.</p>
<p>Marek Świerczyński</p> <p>M. Świerczyński, M., Z. Więckowski, <i>A UNIFORM ARTIFICIAL INTELLIGENCE STATUTE</i>, „Zeszyty Prawnicze”, 23(1), s. 217–253.</p>	<p>2023</p>	<p>SI „nie mieści się w ramach dotychczasowych, obowiązujących w Polsce, zasad prawnych”, może wyrażać szkody, stąd dyskusja o odpowiedzialności powinna dotyczyć użytkownika, twórcy(projektanta) systemu SI, producenta oprogramowania, osoby wprowadzającej dany system SI do obrotu. Inne podejście należy ocenić jako prawnie nieracjonalne i nieefektywne, mające na celu uniknięcie odpowiedzialności twórców SI.</p>

Podsumowując, choć pierwsze koncepcje „osoby elektronicznej” sięgają lat 80. ubiegłego wieku³⁴⁹, w obrębie doktryny prawa wciąż trwa spór na ten temat. Sam spór dotyczy kwestii fundamentalnej, a mianowicie odpowiedzi na pytanie, czym właściwie jest sztuczna inteligencja w relacji do istoty ludzkiej, jaki jest jej cel oraz – co dziś staje się kwestią coraz częściej poruszaną – jakie zagrożenia mogą się z nią wiązać.

Pomimo widocznej w literaturze przedmiotu aprobaty dla upodmiotowienia SI bądź idąc dalej, przyznania jej ograniczonej osobowości prawnej, przychyliam się do aktualnego stanowiska prezentowanego na forum unijnym, wedle którego człowiek dopiero zaczyna uświadamiać

³⁴⁹ M. Janowska, *Podmiotowość prawna, [w:] O czym mówią prawnicy...*, dz. cyt., s. 187.

sobie ryzyka i konsekwencje rozwoju technologicznego, który może potencjalnie stanowić dla niego realne zagrożenie. Stąd w obszarze prawa cywilnego, SI nie powinna być pojmowana i rozpatrywana w kontekście nadania jej statusu podmiotu prawa, ani tym bardziej przypisania jej osobowości prawnej. Za tym stanowiskiem przemawiają nie tylko kwestie związane z cechami i wartościami właściwymi jedynie człowiekowi jako osobie fizycznej, działającej również grupowo w organach jednostek organizacyjnych, przemawia za nim również cały system prawa prywatnego oparty na człowieku jako podmiocie, wokół którego ów system jest zbudowany. Nie można stracić z pola widzenia również ryzyka i zagrożeń związanych ze złym pojmowaniem samego celu istnienia SI, który winien być określony przez człowieka, a jego realizacja powinna pozostawać pod jego nadzorem. Inne podejście mogłoby doprowadzić do groźnej patologii takiej, jak chociażby unikanie przez twórców, dostawców, właścicieli systemów odpowiedzialności cywilnej, którą formalnie miałyby ponosić cyfrowy twór.

Teza, wedle której można przypisać podmiotowość prawną sztucznej inteligencji jest wysoce kontrowersyjna, a badacze tematu, którzy jej bronią, nie podnoszą przekonujących argumentów na jej poparcie³⁵⁰. Jestem zdania, że należy przyjąć – zgodnie z dotychczasowym trendem unijnym – że SI ma być narzędziem w rękach człowieka, kontrolowanym i rejestrowanym w najwyższym możliwym stopniu, co jest w interesie uczestników obrotu tak prawnego jak i gospodarczego. W tym miejscu warto zatem rozważyć czym SI jest w swej istocie (rzeczą, utworem, towarem, dobrem kultury), a w związku z tym, jakie prawo można w tym przypadku zastosować na gruncie regulacji tak unijnych, jak i krajowych.

³⁵⁰ A. Kappes, [w:] *Non omne quod licet honestum est. Studia z prawa cywilnego i handlowego w 50-lecie pracy naukowej Profesora Wojciecha Jana Katnera*, red. S. Byczko, A. Kappes, B. Kucharski, U. Promińska, Warszawa 2022.

2.3 KONCEPCJA STATUSU SI JAKO PRZEDMIOTU PRAWA

2.3.1 SI w kontekście ochrony zwierząt w prawie cywilnym

Kodeks cywilny w art. 1, uzależnia powstanie stosunku cywilnoprawnego od łącznego zaistnienia przesłanek w odniesieniu do dwóch elementów, jakimi są podmioty prawa (osoby fizyczne, prawne lub jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej, ale posiadające zdolność do czynności prawnych). Między owymi podmiotami musi istnieć relacja cywilnoprawna oraz zdefiniowany przedmiot tego stosunku, określające rodzaj zobowiązania skorelowanego ze skonkretyzowanym świadczeniem. Dopiero ustalenie, że wszystkie te elementy charakteryzują daną relację, można przejść do sprawdzenia, czy relacja istniejąca pomiędzy podmiotami charakteryzuje się równością stron i autonomią woli oraz pomocniczo ekwiwalentnością świadczeń, koniecznymi do swobodnego kształtowania owego stosunku cywilnoprawnego³⁵¹.

W literaturze przedmiotu, pojawiają się opinie, że przedmiot danego stosunku cywilnoprawnego, najczęściej majątkowy³⁵², jest drugorzędny³⁵³, gdyż podobne cechy mają również świadczenia w relacjach publicznoprawnych³⁵⁴.

Tezą badawczą tej pracy jest wykazanie, że SI nie powinna być poczytywana i opisywana w kontekście nadania jej podmiotowości prawnej. Rozważania w tym temacie budzą wątpliwości i bywają zarzewiem sporów³⁵⁵. Na podstawie wcześniejszych rozważań uznaję za kontrowersyjną kwestię przypisania podmiotowości jednostkom abstrakcyjnym lub bytom potencjalnie niezależnym od ludzi, warto zweryfikować jakie zapatrywanie na ten element relacji cywilnoprawnej istnieje w doktrynie prawa. Choć teoria, że przedmiot jako element konieczny stosunku cywilnoprawnego jest poczytywana za słuszną przez większość uznanych cywilistów, istnieją też tacy, którzy negują celowość jego wyodrębnienia³⁵⁶.

Zbigniew Radwański, odnosił się pozytywnie do kompromisowego ujęcia tej problematyki, zwracając uwagę, że obserwacja zachowania podmiotów stosunków cywilnoprawnych

³⁵¹ Orzeczenie SN z 5.06.1936 r., C.III. 1035/34, Zb. Urz. 1937, poz. 309; postanowienie SN z 2.04.1965 r. I CR 564/64, OSNCP 1966/2, poz. 21; OSPiKA 1966/6, poz. 129, z głosem E. Wengerka; postanowienie SN z 11.07.2001 r., V CKN 389/01, LEX nr 2710464; postanowienie SN z 14.09.2004 r., III CK 566/03, LEX nr 176104; postanowienie SN z 27.03.2013 r., I CSK 402/12, OSNC 2013/10, poz. 120.

³⁵² Niemajątkowy występujący np. w relacjach rodzinnych.

³⁵³ B. Janiszewska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4)), red. J. Gudowski, Warszawa 2021, art.

³⁵⁴ Tamże.

³⁵⁵ P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, Warszawa 2019, art. 1.

³⁵⁶ S. Grzybowski, [w:] *System prawa cywilnego*, T. I, Część ogólna, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985, s. 181 i 189–190.

pozwała na wyodrębnienie kategorii obiektów skorelowanych z tym zachowaniem³⁵⁷ i je uzasadniających³⁵⁸. Niewątpliwie, treść stosunku cywilnoprawnego jest ważnym i nieodłącznym jego elementem, stąd wyodrębnienie z niej kategorii przedmiotu wydaje się zasadne.

W kontekście sztucznej inteligencji postrzeganej w ujęciu przedmiotowym, za słuszną uznaję tezę, że czynnik ludzki jest warunkiem *sine qua non* przypisania podmiotowości prawnej. W tym miejscu chciałabym jednak pochylić się nad hipotezą, że SI mogłaby być potencjalnie rozpatrywana jako odrębny od człowieka gatunek³⁵⁹.

W myśl ogólnej definicji encyklopedycznej gatunek (*lat. species*) jest podstawowym kryterium organizacji świata ożywionego, w którym stanowi konsekwencję ewolucji organizmów, poddanych formalnej systematyce³⁶⁰. Na poziomie naukowym i semantycznym określenie „gatunek” odnosi się więc do świata żywych organizmów. Już z tego powodu, trudno w tym kontekście mówić o SI, nawet tej zaawansowanej. Bardziej adekwatnym pojęciem, które mogłoby służyć opisaniu SI jest szerzej rozumiane określenie „rodzaj”, który mieści w sobie elementy świata ożywionego, jak i nieożywionego. Słownik języka polskiego pod redakcją Witolda Doroszewskiego niezwykle obszernie opisuje desygnaty dla słowa „rodzaj”, które należy poczytywać za pojęcie nadrzędne w relacji do „gatunku”³⁶¹. Stąd w odniesieniu do rodzaju tak ludzkiego jak i materii ożywionej, można przejść do rozważań, na ile analogia SI do zwierzęcia jako przedmiotu stosunków cywilnoprawnych, byłaby możliwa do przyjęcia.

Już René Descartes posłużył się w XVII w. porównaniem bezrozumnego zwierzęcia do maszyny, automatu będącego rezultatem przemyślanych mechanizmów, którego elementami są mięśnie, ścięgna itd. Radykalizm teorii Kartezjusza wyraża się w tym, że zrównuje on *de facto* materię ożywioną (zwierzęta) z materią nieożywioną. Kartezjusz wyjaśniał, że skoro jedna i druga substancja, podlegają tym samym prawom fizycznym, nie ma elementów, które by je od siebie odróżniały. Kartezjusz w myśl metafizycznej wykładni bytu, rozróżnił bowiem dwa typy rzeczy, a mianowicie rzeczy pozbawione rozumu (*res extensa*) i rzeczy myślące (*res cogitans*). Pierwszy typ można opisać poprzez takie atrybuty jak kształt, rozmiar, położenie, ruch i podzielność. Cechami rzeczy myślących (człowiek) jest aktywność intelektualna,

³⁵⁷ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2005, s. 116–117.

³⁵⁸ B. Janiszewska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4)), red. J. Gudowski, Warszawa 2021, art. 1.

³⁵⁹ M. Woźniński, *Robot odpowie za swoją pracę?...* dz. cyt.

³⁶⁰ Encyklopedia PWN, hasło „gatunek” <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/gatunek;3904242.html> [dostęp: 1.09.2023].

³⁶¹ *Słownik języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego, hasło „rodzaj”, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rodzaj;5490284.html> [dostęp: 1.09.2023].

wyobraźnia, odczuwanie pragnienia i artykułowanie sądów. Substancja myśląca nie zależy od żadnego przedmiotu materialnego. Jeśli człowiek może budować skomplikowane maszyny, to tym bardziej doskonały Bóg może takie rzeczy – elementy materii ożywionej (zwierzęta) – stwarzać³⁶². Henry More słusznie skrytykował te tezy Kartezjusza, stwierdzając, że wyrażają one „surowe okrucieństwo” w zrównywaniu zwierząt z „marmurami i maszynami”³⁶³. Jednak dwudziestowieczny polski filozof i bioetyk Jerzy Kopania zauważa, że najważniejszym argumentem przeciwko przyznaniu zwierzętom cech istot myślących stanowi fakt, że nigdy jeszcze nie zaobserwowano by jakiegokolwiek zwierzę posłużyło się rzeczywistą mową (łac. *vera loquela*)³⁶⁴. James Serpell³⁶⁵, specjalista w dziedzinie etyki i dobrostanu zwierząt, podkreślał z kolei, że już w XVII w. akcentowano tezę, że zwierzę jest zdolne do odczuwania, a za zatem człowiek powinien je chronić³⁶⁶. Serpell cytując angielskiego prawnika i filozofa Jeremy’ego Bentham’a (1748-1832)³⁶⁷, zwracał uwagę, że jeśli pod względem fizjologii oraz odruchów ludzie i zwierzęta są podobni, to tak samo odczuwają ból i cierpienie. Nie można zatem ignorować cierpienia zwierzęcia, które Bentham przyrównał do niemowlęcia³⁶⁸. W 1970 roku Richard Jack Dudley Ryder³⁶⁹ jako pierwszy w historii posłużył się pojęciem szowinizmu gatunkowego (ang. *speciesism*)³⁷⁰ w kontekście ochrony zwierząt³⁷¹. Odnosząc się do rozważań Benthama, który stwierdzał: „Należy pytać nie o to, czy zwierzęta mogą rozumować i mówić, ale czy mogą one cierpieć”³⁷², Ryder odpowiada malowniczo, że „zasadniczym podobieństwem łączącym ludzi z innymi zwierzętami jest zdolność cierpienia. Bez względu na liczbę nóg i puszystość futra, wszyscy [ludzie i zwierzęta – przyp. K.T.] jesteśmy zdolni do cierpienia”³⁷³.

³⁶² R. Descartes, *Rozprawa o metodzie właściwego kierowania rozumem i poszukiwania prawdy w naukach*, przeł. W. Wojciechowska, Warszawa 1988, s. 39.

³⁶³ P. Pasięka, Tytuł???? „Filo–Sofija”, nr 17 (2012/2), s. 51- 53 wraz z powołaną tam literaturą; *H. More do Descartes’a, 11 grudnia 1648*, [w:] R. Descartes, *Zarzuty i odpowiedzi późniejsze. Korespondencja z Hyperaspistem, Arnaudem, More’em*, przeł. z jęz. łac. J. Kopania, Kęty 2005, s. 52.

³⁶⁴ J. Kopania, *Descartesa teoria idei*, Białystok 1988, s. 207-208.

³⁶⁵ James A. Serpell- profesor etyki i dobrostanu zwierząt na Uniwersytecie Pensylwanii. Wykładał w Szkole Medycyny Weterynaryjnej na temat etyki weterynaryjnej, stosowanych zachowań i dobrostanu zwierząt oraz interakcji człowiek-zwierzę.

³⁶⁶ J. A. Serpell. *How happy is your pet? The problem of subjectivity in the assessment of companion animal welfare* *Animal Welfare*, Philadelphia 2019, s. 170-179.

³⁶⁷ Tamże, s. 187.

³⁶⁸ M. Węglowski, *Rozwój humanitarnej ochrony zwierząt. Pojęcie humanitaryzmu*, [w:] *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, LEX/el. 2009. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/monografie/przestepstwa-przeciwko-humanitarnej-ochronie-zwierzat-369197535> [dostęp: 1.09.2023].

³⁶⁹ R. D. Ryder (ur. 1940) – brytyjski psycholog i obrońca praw zwierząt. Były przewodniczący Królewskiego Towarzystwa ds. Zapobiegania Okrucieństwu wobec Zwierząt (RSCPA). Zasłynął jako twórca terminu gatunkowizm (ang. *speciesism*). Stał się znany opinii publicznej w roku 1969 za sprawą zdecydowanego sprzeciwu wobec testów na zwierzętach, za „Wikipedia, Wolna encyklopedia”, hasło: R. D. Ryder.

³⁷⁰ Postawa stawiająca interesy własnego gatunku (w domyśle: *Homo sapiens*) ponad interesami innych gatunków.

³⁷¹ R. D. Ryder, *Szowinizm gatunkowy, czyli etyka wiwisekcji*, „Etyka” 1980, nr 18, s. 39-47.

³⁷² J. Bentham, *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, tłum. B. Nawroczyńskiego, Warszawa 1958, s. 419-420.

³⁷³ Tamże, s. 40.

Amerykańska filozofka i obrończyni praw zwierząt Joan Dunayer wyróżnia trzy koncepcje w dyskursie filozoficzno-prawnym, które pojawiają się w literaturze na temat nurtu jakim jest gatunkowizm (inne określenie na szowinizm gatunkowy). Można zauważyć, że reprezentują one pewną gradację pojmowania znaczenia człowieka w świecie. Otóż mowa o gatunkowizmie tradycyjnym, nowym (ang. *neospeciesism*) i tzw. negatunkowizmie (ang. *nonspeciesism*)³⁷⁴. Pierwsza z tych koncepcji stanowi o homocentryzmie, nadrzędności człowieka (ang. *legal person*) nad innymi gatunkami, których nie można zakwalifikować do materii nieożywionej, niemniej nadal są one nierozumne i niewolne³⁷⁵. Stąd zwierzęta trzeba obdarzać troską taką, jaką darzy się użyteczne towary³⁷⁶. Jako byty pozaludzkie, nie mają one żadnych praw (do życia czy wolności), a zabijanie ich nie może być traktowane jak zabójstwo³⁷⁷. Nowy gatunkowizm głosi, że im dane zwierzę jest bardziej podobne pod kątem fizycznym, do człowieka, powinno mieć ono więcej praw³⁷⁸. Negatunkowizm przejawia się, np. w kampaniach bojkotujących nabywanie ubrań wykonanych ze skór, całkowitej odmowie spożywania mięsa i produktów odzwierzęcych itp. Dla Dunayer, wrażliwość jest kluczem do określenia, kto zasługuje na prawa, przy czym istota wrażliwa jest świadoma, zdolna do doświadczenia myśli lub uczuć, a według badaczki „wszystkie zwierzęta żywe są świadome, w tym owady i bezkręgowce promieniste, takie jak meduzy”³⁷⁹.

Zarówno Ryder jak i Dunayer podkreślali, że prawa mogą przysługiwać zwierzętom. Opierali swoje tezy na założeniu, że zwierzęta są zdolne do odczuwania cierpienia, z czym należy się zgodzić. Dunayer poszła nawet dalej w swoim wywodzie, twierdząc, że zwierzęta, bez względu na ich poziom rozwoju ewolucyjnego, są świadome i myślące. Ta nowoczesna idea ukształtowała i nadal kształtuje prawo ochrony zwierząt, które rozwija się już nie tylko w kierunku ich humanitarnego traktowania, ale również zakazu wszelkiego rodzaju przemocy wobec nich³⁸⁰.

Odnosząc się w tym kontekście do sztucznej inteligencji, która należy niewątpliwie do materii nieożywionej, nie można jej przyrównać do zwierząt. Niemniej prawo ochrony zwierząt

³⁷⁴ „The test for speciesism is simple: If the victims were human, would you be speaking and acting as you are?”, za: J. Dunayer, *Speciesism*, Ryce Publishing, Deerwood, Maryland, Ryce Publishing 2004, s. 73, 77.

³⁷⁵ J. Lejman, *Filozoficzne źródła naszego stosunku do zwierząt. Aksjologiczny status zwierząt i ludzi*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II”.

³⁷⁶ J. K. H. Tanner, *Animals, moral risk and moral considerability*, Durham theses, Durham University, 2007 Available at Durham E-Theses. <http://etheses.dur.ac.uk/2477/> s. 199-200, [dostęp: 1.09.2023].

³⁷⁷ Por. J. Dunayer, *Speciesism*, dz. cyt., s. 10-13.

³⁷⁸ R. Barlow, *Should Chimps Have the Rights of People?* Boston University, 19.09.2013r. <https://www.bu.edu/bos-tonia/fall13/chimps/> [dostęp: 1.09.2023].

³⁷⁹ J. Dunayer, *Speciesism*, dz. cyt., s.126.

³⁸⁰ Por. Art. 1, 5, 6 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580). <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/ochrona-zwierzat-16798854> [dostęp: 2.09.2023].

może stanowić pewien model, na którym można byłoby zbudować koncepcję „prawa robotów”, w szczególności opierając się na założeniu, że SI stanowi coś więcej aniżeli rzecz w kontekście prawa rzeczowego, które powinno mieć w tej materii odpowiednie zastosowanie. Niemniej, nie należy tracić z pola widzenia, że istniejące prawo dotyczy ochrony zwierząt, które jako takie nie posiadają podmiotowości prawnej. Stąd potencjalne „prawo robotów”, winno definiować SI jako rzecz, której nie można przypisać cech właściwych ludziom czy zwierzętom.

Warto w tym miejscu nadmienić za Ewą Łętowską, że dereifikacja³⁸¹ zwierząt nie oznacza ich upodmiotowienia, gdyż uzasadnienie dla nadania im pewnych uprawnień nie wynika z ich „personifikacji”³⁸², ale z „operacjonalizacji ich praw, które uznano za im przysługujące”³⁸³. Z kolei Jan Białocerkiewicz odnosząc się do personifikacji zwierząt, uznawał, że jest to konsekwencja uznania za prawdziwą tezę, wedle której zwierzę może odczuwać ból tak jak człowiek, ale zdaniem autora zwierzęta nie są osobami, lecz bytami podobnymi do ludzi³⁸⁴.

Karolina Kuszelewicz słusznie zauważyła, że w ustawie o ochronie zwierząt mamy do czynienia właśnie z ochroną zwierząt, a nie z przyznaniem zwierzętom praw. Niemniej, nie przecza to faktom, że zwierzę posiada umiejętność odczuwania. Już w art. 1 par. 1³⁸⁵ ustawy o ochronie zwierząt, ustawodawca jednoznacznie stwierdza, że zwierzę nie jest rzeczą, ale jednocześnie nie można przypisać mu podmiotowości prawnej. Ustawa w art. 2³⁸⁶ zawęża zakres przedmiotowy do zwierząt kręgowych. Ochrona zwierząt ma swoje źródło w uznaniu ich za istoty żyjące i czujące, a co za tym idzie, człowiek winien objąć je opieką. Nie oznacza to jednak nadania im praw podmiotowych, mimo że od lat termin „prawa zwierząt” jest obecny w judykaturze. Białocerkiewicz w 2005 r. trafnie zdefiniował sytuację zwierząt głosząc, że „prawa

³⁸¹ Dereifikacja (dosłownie: odprzedmiotowanie) oznacza uznanie, że obiekt traktowany wcześniej jak rzecz nie jest rzeczą. Jest to przeciwieństwo „reifikacji”, która oznacza traktowanie jak rzecz czegoś, co nią nie jest. W ustawie o ochronie zwierząt dereifikacja została wprost wyrażona w artykule 1 ust. 1, który brzmi: Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. Za: T. Pietrzykowski, *Rozdz. 7, DEREIFIKACJA*, [w:] *Prawo ochrony zwierząt. Pojęcia, zasady, dylematy*, Warszawa 2022.

³⁸² E. Łętowska, *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja*, [w:] *Studia z prawa prywatnego*, dz. cyt., s. 87.

³⁸³ Tamże s. 85–86.

³⁸⁴ J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń, 2005, s. 77- 107.

³⁸⁵ Art. 1. Podstawowe obowiązki wobec zwierząt; odpowiednie stosowanie przepisów o rzeczach: 1. Zwierzę jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. 2. W sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy. 3. Organy administracji publicznej podejmują działania na rzecz ochrony zwierząt, współdziałając w tym zakresie z odpowiednimi instytucjami i organizacjami krajowymi i międzynarodowymi. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971110724> [dostęp: 21.04.2023].

³⁸⁶ Tamże. Art. 2. [Zakres przedmiotowy ustawy], 1. Ustawa reguluje postępowanie ze zwierzętami kręgowymi, w tym zwierzętami kręgowymi wykorzystywanymi w celach naukowych lub edukacyjnych w zakresie nieuregulowanym w ustawie z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 465).

zwierząt to odzwierciedlenie naszego stosunku do życia jako takiego, do cierpienia, do uniwersalnej zasady humanitaryzmu”³⁸⁷.

Odmienną koncepcję zaproponował Jan Woleński³⁸⁸, zauważając, że jako ludzie powinniśmy spojrzeć na prawa zwierząt nie z „ludzkiego” punktu widzenia, który będzie zawsze subiektywnie skierowany na człowieka, ale z perspektywy zwierzęcia. Przywołując filozofię Nietzschego³⁸⁹, autor ten wskazuje na „animalocentryzm”³⁹⁰ jako postawę ogólną, która powinna wpływać na prawodawstwo³⁹¹. Nie zgadzam się z tym podejściem, zwłaszcza, że tzw. szowinizm gatunkowy, zakładający wyższość jednego gatunku nad drugim, wpisuje się w reguły selekcji naturalnej i jest niezbędny dla przetrwania i rozwoju tak ludzi jak i zwierząt. Przyjmując koncepcję animalocentryzmu, nie można pominąć antropocentryzmu, który jest relatywnie konieczny, biorąc pod uwagę, że człowiek może paść ofiarą zwierzęcia. Prawo nie zawsze jest obiektywne, a niekiedy podejście subiektywne jest konieczne, gdyż zwierzę nie poniesie odpowiedzialności majątkowej za swój „czyn”. Odpowiedzialność tę obiektywnie może ponieść wyłącznie człowiek. Niemniej, zwierzęta są chronione ustawowo, mimo, że nie posiadają podmiotowości³⁹².

W świetle powyższej polemiki znawców przedmiotu, jestem skłonna przychylić się do stanowiska Łętowskiej, która w mojej ocenie najtrafniej określa status zwierząt w polskim prawie. W toku dyskusji z 1997 r. nad obecnym kształtem ustawy o ochronie zwierząt³⁹³ Łętowska opisywała zwierzęta jako byty, będące odbiorcami praw zawartych w przepisach, co jednocześnie nie czyni ich podmiotami. Życie i zdrowie zwierząt są wartością³⁹⁴, a ustawa posługuje się terminem „istota” w odniesieniu do zwierząt (art. 4 pkt 2 u.o.z.), co świadczy o ich podmiotowości (w sensie moralnym, a nie formalnym)³⁹⁵, czego dowodzi odwołanie ustawy do odpowiedniego stosowania przepisów o rzeczach.³⁹⁶

³⁸⁷ K. Kuszlewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1, wraz literaturą tam przywołaną, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/ustawa-o-ochronie-zwierzat-komentarz-587855092> [dostęp: 21.04.2024].

³⁸⁸ M. Goettel, *Zwierzę jako przedmiot stosunku cywilnoprawnego*, [w:] *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013.

³⁸⁹ „Amor fati” 2(2) /2015 – *Tanatologia cz. I - zwierzę. człowiek. nadczłowiek. Myśl antropologiczna Friedricha Nietzschego*, red. K. M. Wieczorek.

³⁹⁰ Według J. Woleńskiego animalocentryzm to pogląd, wedle którego jesteśmy zwierzętami, a potem ludźmi, dostarcza nowej i bardziej właściwej podstawy dla obrony zwierząt i ich dobrostanu. Zob. J. Woleński, *Podmiotowość zwierząt w aspekcie filozoficznym*, [w:] *Status zwierzęcia. Zagadnienia filozoficzne i prawne*, red. T. Gardocka, A. Gruszyńska, Adam Marszałek, Toruń: 2012, s.32.

³⁹¹ Tamże.

³⁹² J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005, s. 9.

³⁹³ K. Kuszlewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, dz. cyt.

³⁹⁴ Wyrok WSA w Poznaniu z 29.08.2018 r., IV SA/Po 332/18, LEX nr 2547468.

³⁹⁵ Tamże.

³⁹⁶ A. Elżanowski, T. Pietrzykowski, *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa*, „Forum Prawnicze” 2013/1, s. 18–27.

Niewątpliwie, w rozumieniu ustawy zwierzę nie jest przedmiotem, ale nie jest również podmiotem. Jest czymś pomiędzy. Karolina Kuszelewicz postulowała nawet ustawowe poszerzenie katalogu podmiotów prawa cywilnego o kolejną kategorię, gdyż w ocenie autorki samo stwierdzenie ustawodawcy, że zwierzę nie jest rzeczą, nie wyczerpuje w pełni jego statusu jako żyjącej i odczuwającej istoty³⁹⁷. Autorka powoływała się przy tym na koncepcję Tomasza Pietrzykowskiego i Andrzeja Elżanowskiego o tzw. „nieosobowej podmiotowości prawnej”, która miałaby być przypisana wszystkim czującym istotom, „które choć nie są ludźmi, posiadają świadomość doznaniową i to ona powinna być wyznacznikiem ich podmiotowości”³⁹⁸.

Mimo że opisane powyżej koncepcje różnią się znacząco między sobą, od tych najbardziej radykalnych w uprzedmiotawianiu zwierząt (Kartezjusz), po tych którzy postulują „animolocentryzm” (Woleński), wszyscy zgadzają się, co do jednego – otóż zwierzę nie powinno być rozpatrywane w kategorii podmiotu. Natomiast ochrona zwierząt realizowana poprzez przepisy ustawy odzwierciedla słuszną według mnie tezę, że zwierzę jest istotą żywą, zdolną do odczuwania i cierpienia. Skoro tak, warto odnieść te ustalenia do sztucznej inteligencji i stosowania do niej pomocniczo przepisów o ochronie zwierząt.

Sztuczna inteligencja, mimo szybkiego rozwoju i nabywania umiejętności, które dotychczas były wyłącznie domeną człowieka, nie może (i moim zdaniem, nigdy nie będzie mogła) być definiowana w kategorii istoty żywej, odczuwającej ból i cierpienie.

Zważywszy na fakt, że zwierzęta, pomimo ich statusu istot żywych i czujących oraz chronionych prawem, nie otrzymały dotychczas praw podmiotowych, trudno mówić o maszynach w tych samych kategoriach. Zwierzę zawsze będzie miało przewagę nad maszyną przez wgląd na swoje cechy i status istoty żywej. „Rozumne” i przydatne człowiekowi roboty – będące wdrożonym przez człowieka systemem, który działa wyłącznie dzięki dostarczonej mu energii pochodzącej z zewnątrz – nie mogą być rozważane jako istoty żywe, niezależne i odczuwające. Odczuwanie cierpienia i czynności życiowe sztucznej inteligencji mogą być na dziś wyłącznie elementem scenariusza filmów *science fiction* lub marzeniem futurologów, takich jak Elon Musk, który w wywiadach prasowych wzbudza kontrowersje, twierdząc, że w bliskiej przyszłości SI będzie trwale i bezpośrednio połączona z ciałem człowieka, co określa mianem

³⁹⁷ K. Kuszelewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, dz. cyt., art. 1., pkt 2 dereifikacja zwierząt.

³⁹⁸ A. Elżanowski, T. Pietrzykowski, *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa*, [w:] *Sprawiedliwość dla zwierząt*, red. B. Błońska i inn., Warszawa 2017, s. 8–15, https://www.inp.pan.pl/wp-content/uploads/2018/06/Sprawiedliwosc-dla-zwierza%CC%A8t_ostateczna--wersja.pdf [dostęp 10.12.2023].

*homo cyberneticus*³⁹⁹. Jego firma Neuralink pracuje nad „urządzeniem”, które jest wszczepiane bezpośrednio pod czaszkę i które ciasno oplata mózg. Taka „neuronowa siateczka” (ang. *neural lace*) będzie łączyć się z komputerem i przekazywać dane bezpośrednio do mózgu, bez potrzeby czytania lub słuchania informacji. *Neural lace* będzie także działać w drugą stronę, czyli przekazywać myśli do komputera. Musk nazywa to szerokopasmowym interfejsem pomiędzy człowiekiem, a komputerem i twierdzi, że: „Symbioza człowieka z maszyną to najlepsze co może nas spotkać”⁴⁰⁰.

Jednak nawet gdyby przyjąć, że taki moment kiedyś nadejdzie i stanie się rzeczywistością, jestem zdania, że tego typu „ulepszenia” powinny być oceniane podobnie jak dzisiejsze protezy kończyn, endoprotezy, rozruszniki serca, czy wszczepiane urządzeń stymulujących mózg w celu leczenia różnych chorób. Nie widzę powodu, żeby w ten lub inny sposób przemodelowani ludzie, mieli być traktowani przez prawo inaczej, aniżeli ci „nieulepszeni”. Pokuszę się wręcz o stwierdzenie, że człowiek zintegrowany z maszyną, jako z założenia istota usprawniona, powinna być traktowana surowiej, gdyż nie będą jej dotyczyły takie instytucje jak domniemania dobrej wiary, okoliczności ekskulpacyjne czy egzoneracyjne. Narzędzia prawne, których przesłankami są niewiedza, brak umiejętności, nieporadność, bazujące na pewnych cechach i słabościach ludzkich jak choroby, upośledzenia, utrudniony dostęp do dużej ilości przefiltrowanych danych, mają z zasady chronić istotę ludzką, słabszą stronę stosunku prawnego. *Homo cyberneticus*, o jakim mówi Elon Musk, potencjalnie będzie wolny od takich ułomności, a co za tym idzie, moim zdaniem powinien być on traktowany przez prawo adekwatnie do swoich możliwości. Relatywne podejście do ulepszonych człowieka powinno być podstawą dla zachowania równości uczestników obrotu prawnego. Jednocześnie rozwój eksperymentów z ludzkim ciałem i umysłem może wymagać wprowadzenia prawnych ograniczeń w zakresie dopuszczalnego poziomu owej ingerencji.

Oczywiście można w tym miejscu podnieść argument, że rozwój sztucznej inteligencji jest konieczny, gdyż będzie pozwalał nie tylko na leczenie, ale również – lub przede wszystkim – na usprawnienie ludzkiego organizmu. Tym bardziej uważam, że taka modyfikacja zawsze będzie skorelowana z człowiekiem jako istotą żywą, stąd nadal nie ma podstaw do

³⁹⁹ B. Breczko, *Elon Musk jest pewien: symbioza człowieka z maszyną, to najlepsze, co może nas spotkać*, „Wirtualna Polska”, 17.09.2018, <https://tech.wp.pl/elon-musk-jest-pewien-symbioza-czlowieka-z-maszyna-to-najlepsze-co-moze-nas-spotkac,6296315498875009a>, [dostęp: 1.09.2023].

⁴⁰⁰ Pojęcie wylansowane przez futurologa Iana Pearsona, który przewiduje, że niebawem na Ziemi pojawi się *homo cyberneticus* – istota, w której „będzie możliwa dwustronna komunikacja między człowiekiem a maszyną”. Za: *Nadchodzi homo cyberneticus: połączenie człowieka i maszyny*, „Onet. Wiadomości”, 6.10.2022, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/nadchodzi-homo-cyberneticus-polaczenie-czlowieka-i-maszyny/mclycmd>[dostęp: 1.09.2023].

wyodrębniania elektronicznej osoby prawnej, zintegrowanej z człowiekiem. Prowadziłyby to do pytania, kim w takim razie byłby człowiek zintegrowany z maszyną: osobą fizyczną, czy już „elektroniczną”? Założenie, że SI winno zyskać podmiotowość staje się w tym kontekście źródłem dodatkowych problemów związanych chociażby z tym konkretnym rozróżnieniem, które nabiera znaczenia prawnego.

Jestem zdania, że maszyny będą zawsze służyły człowiekowi, będą narzędziem, które już dziś sprzyja poprawie jakości życia. Jednak to, w jakim kierunku będzie się rozwijało prawo, zależy od tego jak już dziś nauka i doktryna prawa będą określały status prawny SI. Dalsze rozważania wymagają więc poszukiwań relewantnej prawnie definicji jej statusu. Zakładając, że skoro SI nie może być podmiotem praw, ani nie może być rozpatrywana w kategorii istot żywych tj. chronionych prawem zwierząt, trzeba odpowiedzieć na pytanie czy w takim razie winna ona stanowić przedmiot prawa rzeczowego?

2.3.2 Status prawny *servi* w prawie rzymskim i teoria cyfrowego *peculium*

Przyjąwszy stanowisko o niedopuszczalności upodmiotowienia sztucznej inteligencji, postaram się odnieść do przykładów funkcjonowania bytów, które ze swej istoty opisanej prawem nie wymagały wyniesienia do poziomu „osoby”, żeby brać udział w obrocie i odpowiadać na potrzeby społeczeństw. Już w prawie rzymskim ludzie (łac. *homini*) byli dzieleni na kategorie:

- wolnych z urodzenia (*liberi ingenui*);
- niewolnych (*servi*);
- półwolnych i wyzwolonych (*liberti, libertini*)⁴⁰¹.

Na potrzeby niniejszej pracy, warto przyjrzeć się kategorii niewolnych (*servi*), którzy w obrocie prawnymi byli klasyfikowani jako rzeczy (*res mancipi, res vocale lub instrumentum vocale* – rzecz mówiąca)⁴⁰². W owej kategoryzacji uwidacznia się jednak pewien dualizm, ponieważ *servi* zaliczano do generalnego zbioru *homini*, co bynajmniej nie oznaczało, że korzystali oni z przymiotu podmiotowości prawnej ze wszystkimi tego konsekwencjami jak zakaz posiadania dóbr majątkowych, zawierania umów, udziału w procesie, czy wreszcie zawierania

⁴⁰¹ Tamże.

⁴⁰² L. Schumacher, *Niewolnictwo antyczne*, Wydawnictwo Poznańskie 2005, s. 254.

małżeństw. Co do zasady popadnięcie w stan niewoli miało miejsce z chwilą pojmania przez nieprzyjaciela (*captivitas*). Obywatele Rzymu, odmiennie od obcokrajowców, w razie popadnięcia w niewolę mieli jednak możliwość powrotu (*ius postliminii*) i powtórnego nabycia statusu wolnych z mocy prawa. Niewolnicy, którzy w niewoli zmarli, byli przez prawo traktowani jako zmarli w momencie popadnięcia w niewolę. *Servi* byli przedmiotem obrotu, mogli być sprzedani w drodze licytacji lub przejmowało ich państwo (*servi publici*). Dzieci niewolników były traktowane jak pożytki z rzeczy. Co więcej, niewolnictwo było dziedziczne (*verna*) chociaż dziecko niewolnicy, która w czasie trwania ciąży była wolna, nawet przez krótki, określony czas, rodziło się jako wolny człowiek. Niewola groziła również różnym grupom, które stanowiły obciążenie dla społeczeństwa lub ludziom, którzy łamali prawo jak np. dłużnikom niewypłacalnym (*nexi*), dezerterskom z wojska, skazanym (*servi poenae*): na śmierć, na pracę w kopalniach (*damnatio in metallum*) lub na walkę z dzikimi zwierzętami (*damnatio ad bestias*). W niewolę popadał również ten, który chciał się oddać odpłatnie w niewolę w celem uzyskania w ten sposób zarobku (*ad pretium participandum*)⁴⁰³.

Czynności zarobkowe podejmowane przez niewolnika nie były chronione prawem i mogły jedynie poprawić sytuację materialną pana, chyba, że decyzją pana miało stać się inaczej. W konsekwencji, w prawie rzymskim wolność była przywilejem nabytym za sprawą norm stanowionego prawa. Nie była wartością przyrodzoną⁴⁰⁴.

Zbudowany na podwalinach prawa rzymskiego⁴⁰⁵ system europejskiego prawa prywatnego, nie przewiduje dziś podobnych rozwiązań, wolność jest traktowana jako prawo podstawowe, przyrodzone, przysługujące każdemu człowiekowi bez wyjątku⁴⁰⁶. Kontrowersyjnym byłoby stwierdzenie, że niektóre aspekty prawne dotyczące niewolnictwa można byłoby przywrócić na potrzeby zmieniającej się rzeczywistości, mimo że miały one swoje uzasadnienie praktyczne i tło kulturowe starożytnych społeczeństw. Pojęcie niewolnictwa już nawet na poziomie semantycznym posiada zbyt negatywne konotacje przez fakt trudnej historii wyzysku,

⁴⁰³ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1996, s. 192 i 379; W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1994, s. 121.

⁴⁰⁴ Z punktu widzenia prawa cywilnego niewolnicy mają zerową osobowość – *non tamen et iure naturali, quia, quod ad ius naturale attinet, omnes homines aequales sunt* (Digesta 50.17.32., Instytucje Justyniana 1,3). Prawo zabraniało bezzasadnego zabijania niewolników czy znęcania się nad nimi „ponad miarę” (Instytucje Gajusza 1,53). Normy te porównać można do dzisiejszych przepisów o ochronie zwierząt. Za: Władysław Rozwadowski, *Prawo rzymskie. Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*, Poznań 1992.

⁴⁰⁵ Prawo rzymskie (*lac. Ius Romanum*) – termin oznaczający najczęściej prawo starożytnego Rzymu, które rozwijało się od czasów prawa zwyczajowego, aż do kodyfikacji Justyniana I Wielkiego (VI wiek n.e.). Prawo rzymskie miało istotny wpływ na rozwój prawodawstwa europejskiego (tzw. recepcja prawa rzymskiego) w postaci prawa powszechnego (*lac. ius commune*) w średniowieczu, pandektystykę, która osiągnęła swoje apogeum w XIX w., a także na współczesną naukę, rozwijaną jako przedmiot uniwersytecki.

⁴⁰⁶ Tamże.

który sięgał do połowy XIX⁴⁰⁷. Niemniej racjonalny wydaje się postulat, że wybrane instytucje prawa rzymskiego dotyczące *servi* można byłoby rozważać w kontekście regulacji prawnych dla SI. Historyczny rozwój instytucji podmiotu prawa stanowi punkt wyjścia dla dalszej analizy, popartej postulatem utrzymania stabilności i integralności systemu prawa.

Poglądy prezentowane w literaturze fachowej na tle problematyki statusu SI w ujęciu przedmiotowym odnoszą się do rzymskiego *peculium*⁴⁰⁸. Rzymianie zmuszeni byli ustalić metody praktyczne, za sprawą których możliwe byłoby uczestnictwo w obrocie gospodarczym osób *alieni iuris*⁴⁰⁹, nie negując przy tym zasad samego *ius civile*. Jednym z takich rozwiązań było właśnie zezwolenie osobie podległej i kontrolowanej przez *pater familias*, aby prowadziła ona działalność gospodarczą, na podstawie pewnego wydzielonego majątku, będącego jednak nadal formalnie własnością zwierzchnika rodziny. Z uwagi na to, że osoby *alieni iuris* nie miały w prawie rzymskim zdolności majątkowej *sensu stricto*, samo *peculium* również nie było zdefiniowane w sensie prawnym, a funkcjonowało jedynie w sferze ekonomicznej. Osoba podległa władzy *pater familias* stawała się zarządcą i mogła pobierać pożytki z powierzonego jej faktycznie majątku, które jednak w sensie prawnym stanowiły przychód zwierzchnika. Podobne rozwiązanie, wzorowane na prawie rzymskim, mogłoby kwalifikować roboty wyłącznie jako swoiste, wyspecjalizowane narzędzie, które jest wykorzystywane dla celów zdefiniowanych przez człowieka i na warunkach ściśle przez niego określonych⁴¹⁰.

Ugo Pagallo, profesor prawoznawstwa na Uniwersytecie w Turynie, w 2013 roku zaproponował innowacyjne rozwiązanie, które działałoby podobnie do rzymskiego *peculium*, tzw. „cyfrowe *peculium*”⁴¹¹. Autor ten wskazuje, że głównym celem owego cyfrowego *peculium* byłoby zabezpieczenie na wypadek szkody spowodowanej przez SI⁴¹². Odmienne jednak od

⁴⁰⁷ Niewolnictwo zniosły państwa Ameryki Łacińskiej (m.in. Chile 1823, Meksyk 1829, Peru 1854, a jako ostatnia Brazylia 1888); w USA nastąpiło to w wyniku wojny secesyjnej (1863 proklamacja emancypacji, 1865 poprawka do konstytucji).

⁴⁰⁸ E. Jankowska, *Peculium filiae familias w okresie późnej republiki rzymskiej i pryncypatu*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 57(2005), z. 2, s. 240-249; E. Jankowska, *Położenie prawne filiae familias i jej udział w obrocie prawno-gospodarczym państwa rzymskiego w okresie późnej republiki i pryncypatu (zarys problematyki)*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 6(2006) 1, s. 47-63.

⁴⁰⁹ „Do kategorii osób *alieni iuris* należały przede wszystkim osoby podlegające władzy ojcowskiej (tzw. łac. *patria potestas*), tj. synowie (*filius familias*), córki (*filiae familias*), wnuki i dalsi zstępni oraz adoptowani. Ponadto osobą *alieni iuris* mogła być żona (*uxor*) ojca rodziny lub osoby mu podległej, jeżeli weszła pod władzę (*manus*) męża. Żona ojca rodziny, która była *in manu* (podlegała jego władzy), nazywana była wówczas *mater familias*”. Za: M. Kuryłowicz, A. Wiliński, *Rzymskie prawo prywatne: zarys wykładu*, Kraków 1999.

⁴¹⁰ K. Biczysko-Pudełko, D. Szostek, *Koncepcje dotyczące osobowości prawnej robotów zagadnienia wybrane*. „Prawo Mediów Elektronicznych”, 2019 r., s. 2, 9-15.

⁴¹¹ U. Pagallo. *Law of Robots. Crimes, Contracts, and Torts*. cyt. za: M. Ziemiński, *Osoba elektroniczna posiadająca osobowość elektroniczną*, Torino 2013, „In Gremio” 2017, Nr 1, s. 29.

⁴¹² Tamże.

wielu omawianych przez mnie wcześniej badaczy, nie optuje za rozszerzeniem uprawnień SI „tak aby mogła ona stać się najemcą lub nawet właścicielem dóbr majątkowych”⁴¹³.

Dużo bardziej zasadne i bezpieczne z punktu widzenia stabilności prawa, byłoby potraktowanie SI jako przedmiotu, któremu można byłoby przypisać określone prawo, z którego pożytki mógłby czerpać jej właściciel. Przykładem takiej relacji może być chociażby czerpanie przez właściciela korzyści i pożytków z faktu posiadania ziemi, na której posadowiona jest nieruchomość. Oczywiście taki układ nie jest wolny od obciążeń, takich jak np. podatki czy spłata hipoteki, niemniej idea cyfrowego *peculim* pozwala w teorii, na zabezpieczenie interesów uczestników obrotu, którzy mieliby swoistą gwarancję zaspokojenia na wypadek poniesionej szkody, co mogłoby stanowić czynnik sprzyjający transakcjom, w których umowa jest faktycznie wykonywana przez SI, przy czym SI nie jest jej stroną. Z kolei brak cyfrowego *peculium* stanowiłby czynnik ryzyka.

2.3.3 SI jako przedmiot prawa rzeczowego

a) Definicja mienia i rzeczy w polskim prawie cywilnym

Tytuł III Księgi pierwszej k.c. otwiera art. 44, w którym pojawia się termin „mienie”, choć dotyczy ono *de facto* dwóch odrębnych pojęć. W pierwszej kolejności ustawa porządkuje normy dotyczące mienia jako zbioru ogółu praw majątkowych w stosunkach cywilnoprawnych (art. 44 i 44¹ k.c.). Następnie kodeks opisuje przedmioty w stosunku cywilnoprawnym, takie jak rzeczy, w tym przedsiębiorstwo i gospodarstwo rolne (art. 45–553)⁴¹⁴.

Co istotne, w doktrynie prawa podnosi się niezmiennie, że desygnatem określenia „mienie” są aktywa⁴¹⁵ – własność i prawa majątkowe przysługujące podmiotowi prawa⁴¹⁶. Tym samym, zakres ten nie obejmuje pasywów i długów.

Sformułowanie „własność i inne prawa majątkowe” dowodzi, że ustawodawca ma na myśli prawa o charakterze cywilnym⁴¹⁷. W literaturze przedmiotu uznaje się tradycyjnie, że

⁴¹³ M. Ziemiński, *Osoba elektroniczna...*, dz. cyt.

⁴¹⁴ W. J. Katner, *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, wyd. II, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, art. 44, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-czesc-ogolna-wyd-ii-587250194> [dostęp: 2.09.2023].

⁴¹⁵ Por. M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, art. 44.

⁴¹⁶ Wyrok SN z dnia 3 grudnia 2009 r., II CSK 215/09, Lex nr 551060); Skowrońska-Bocian, M. Warciński, [w:] *Kodeks cywilny*, T. 1, red. K. Pietrzykowski, 2018, kom. do art. 44, nb 4, P. Nazaruk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2023, art. 44, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany-587857707> [dostęp: 3.09.2023].

⁴¹⁷ E. Gniewek, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 109.

prawo własności jest nadrzędnym prawem podmiotowym do rzeczy, a pozostałe prawa majątkowe są jego pochodną⁴¹⁸. Piotr Nazaruk podkreślał, że mienie jest niekiedy mylone z pojęciem „majątek”, majątek zaś posiada dwa znaczenia: majątek jako ogół praw i obowiązków majątkowych danego podmiotu (majątek w szerokim rozumieniu) oraz ogół praw (majątek w rozumieniu wąskim). Zdaniem autora majątek w ujęciu węższym może być rozumiany w kategorii mienia, gdyż w obu przypadkach stanowi on desygnat podmiotowego prawa majątkowego, ale również posiadania lub ekspektatywy⁴¹⁹. Co istotne, ustawa nie definiuje pojęcia „majątek”, stąd wymaga ono interpretacji w kontekście konkretnego przypadku⁴²⁰. Mienie oraz własność są aktualnie odnoszone do podmiotów, które wedle ustawy są równe, ale nie zawsze tak było. Dopiero nowelizacja Kodeksu cywilnego⁴²¹ uchylająca art. 126-135 k.c. ostatecznie zniosła nierównoprawne pozycje podmiotów praw rzeczowych, które w zależności od typu własności: indywidualnej, osobistej lub społecznej, korzystały z różnego poziomu ochrony. Uchylenie art. 131 i 139 k.c. dało pole do budowania nowej, jednolitej definicji i ochrony własności w prawie cywilnym⁴²². Zgodnie z art. 45 k.c., rzeczami są tylko przedmioty materialne.

Stanisław Rudnicki dowodził, że prawa podmiotowe mają za przedmiot dobra materialne rzeczy i niematerialne, które rzeczami nie są⁴²³. Dlatego też tak doniosła jest kwestia określenia desygnatu rzeczy. Przywoływany autor podkreślał, że cechą wyróżniającą przedmiot materialny jest jego samoistność, rozumiana jako odrębność od innych przedmiotów. Co więcej, przedmiot prawa, nabiera znaczenia normatywnego, jeśli zostanie on oddany człowiekowi pod jego faktyczne władztwo. Rzeczami w rozumieniu k.c., są tylko takie elementy materialne, które mogą być przedmiotem praw cywilnych. Na ten temat reprezentowane są w literaturze przedmiotu rozbieżne zapatrywania, nie wszyscy bowiem podzielają pogląd, że rzeczą może być tylko taki przedmiot materialny, który podlega władzy człowieka.⁴²⁴

⁴¹⁸ E. Niezbecka, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom I. Część ogólna, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 44, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-tom-i-czesc-ogolna-wyd-ii-587244775> [dostęp: 2.09.2023].

⁴¹⁹ P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. II, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014, art. 44, podobnie S. Rudnicki, R. Trzaskowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Księga pierwsza. Część Ogólna, red. J. Gudowski, Warszawa 2014, art. 44.

⁴²⁰ S. Rudnicki, R. Trzaskowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Księga pierwsza. Część Ogólna, red. J. Gudowski, Warszawa 2014, art. 44.

⁴²¹ Wprowadzona przez ustawę z 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321 ze zm.).

⁴²² Tamże.

⁴²³ S. Rudnicki, [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego*, Księga pierwsza. Część ogólna, wyd. X, Warszawa 2011, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/komentarz-do-kodeksu-cywilnego-ksiega-pierwsza-czesc-ogolna-wyd-x-587559112> [dostęp: 2.09.2023].

⁴²⁴ W mniejszości znajduje się pogląd przeciwny, według którego zwierzęta w stanie wolnym są rzeczami, gdyż stanowią samoistny przedmiot materialny, choć nie poddany władztwu człowieka; tak w zasadzie SN 19.04.1974, OSPiKA 5/1975/104 z glosą aprobującą A. Agopszowicza, s. 205. Za: M. Bednarek, [w:] *Mienie. Komentarz do art. 44-55(3) Kodeksu*

Wynika z tego, że rzecz w rozumieniu k.c., powinna spełniać następujące warunki:

- powinna stanowić materialny element przyrody (w sensie pierwotnym lub przetworzonym), desygnatem rzeczy nie są więc elementy niematerialne jak dobra niematerialne, prawa lub energie;
- powinna mieć charakter samodzielny – wyodrębniony z przyrody (w sposób naturalny lub sztuczny), co pozwoli na obrót nią stosunkach społeczno-gospodarczych⁴²⁵.

Konieczność wyodrębnienia rzeczy samoistnych oznacza, że *res omnium communes*, takie jak ciecze i gazy, wolne powietrze atmosferyczne, woda w morzu, woda płynąca, kopaliny w złożu, znajdują się poza tą kategorią⁴²⁶, chociaż np. energia lub prawa mogą być przedmiotem obrotu prawnego. Ciekawym jest stanowisko doktryny prawnej⁴²⁷, wedle którego zmaterializowanie dóbr niematerialnych np. w postaci dyskiety czy płyty, stanowi jedynie ich *corpus mechanicum*⁴²⁸.

Podział na *corpus mechanicum* oraz *corpus mysticum* istnieje zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w orzecznictwie⁴²⁹. Owa dystynkcja jest powiązana z zagadnieniem ustalenia i utrwalenia utworu, o czym szerzej piszę w dalszej części rozprawy. W tym miejscu warto jednak nadmienić, że *corpus mysticum* odnosi się do intelektualnej zawartości przedmiotu materialnego⁴³⁰. *Corpus mysticum* może odnosić się do dóbr niematerialnych, takich jak wynalazki lub wzory użytkowe. Dla owej niematerialnej wartości istnieje urzeczywistnienie materialne tj. *corpus mechanicum*, które w doktrynie ogranicza się do przedmiotów materialnych⁴³¹.

cywilnego, Kraków 1997, art. 45, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/mienie-komentarz-do-art-44-55-3-ko-deksu-cywilnego-587270812> [dostęp: 3.09.2023].

⁴²⁵ Kopaliny, choć są przedmiotami materialnymi, nie stanowią rzeczy w znaczeniu techniczno-prawnym z uwagi na brak wyodrębnienia z przyrody. Podlegają one systemowi norm prawa geologicznego i górnictwa, który tworzy szczególny reżim prawny dla tej kategorii dóbr materialnych. Zob. A. Kaźmierczyk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom I. Część ogólna (art. 1-125), red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 45, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-tom-i-czesc-ogolna-art-1-125-587748092> [dostęp: 2.09.2023].

⁴²⁶ P. Nazaruk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. II, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014, art. 45.

⁴²⁷ M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, art. 45 wraz z literaturą tam powołaną, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany-587923629> [dostęp: 3.09.2023].

⁴²⁸ Zazwyczaj przejaw twórczej działalności człowieka (utwór) sfinalizowany zostaje w formie materialnego bytu, egzemplarza. Egzemplarz utworu traktuje się jako medium, środek komunikacji pomiędzy artystą a odbiorcą. Realnie jest to po prostu rzecz, na której „zapisuje się” dobro niematerialne. Zob. A. Kozek-Kapuścińska, <https://prawochronisztuke.pl/oryginalne-egzemplarze-utworu/> [dostęp: 13.10.2023].

⁴²⁹ Zob. wyrok TS z 22.01.2015 r., C-419/13, Art & Allposters International BV przeciwko Stichting Pictoright, EU:C:2015:27, LEX nr 1611265, pkt 37; z polskiej judykatury zob. wyrok SN z 15.11.2012 r., V CSK 545/11, LEX nr 1276237

⁴³⁰ A. Niewęglowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/prawo-autorskie-komentarz-587871674> [dostęp: 2023-09-22 01:39].

⁴³¹ M. M. Bieczyński, *Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych*, Warszawa 2011, s. 168; M. Jankowska, *Autor i prawo do autorstwa*, Warszawa 2011, s. 186; A. Nowak-Gruca, *Cywilnoprawna ochrona autorskich praw majątkowych w świetle ekonomicznej analizy prawa*, Warszawa 2013, s. 61.

W doktrynie prawa przyjmuje się, że ustawa pozwala na kategoryzację rzeczy. Do najbardziej istotnych zalicza się podział na rzeczy:

- znajdujące się w obrocie i wyłączone z obrotu;
- nieruchomości i rzeczy ruchome;
- podzielne i niepodzielne;
- oznaczone co do gatunku i oznaczone co do tożsamości;
- istniejące i przyszłe⁴³².

Na potrzeby niniejszej pracy, warto przyjrzeć się tej klasyfikacji pod kątem funkcjonowania sztucznej inteligencji i oceny, jak należałoby SI pożytywać w kontekście prawa rzeczowego.

b) Rzeczy obecne w obrocie i wyłączone z obrotu

Rzeczy znajdujące się w obrocie to takie, które mogą stanowić przedmiot stosunków cywilnoprawnych bez żadnych ograniczeń⁴³³.

U podstaw ograniczeń i wyłączenia z obrotu może leżeć tylko ważny interes publiczny (art. 22 Konstytucji RP 1997) i to zarówno natury gospodarczej, jak i społecznej, np. obowiązek państwa w zakresie zapewnienia ochrony życia i zdrowia obywateli, względy obronności i bezpieczeństwa państwa. Zasadą jest, że rzeczy mogą być przedmiotem obrotu. Spośród wyjątków od tej reguły wyłączenie z obrotu należy do rzadkości⁴³⁴. Najczęściej stosuje się konstrukcję ograniczeń (głównie administracyjnoprawnych) w obrocie na zasadzie systemu zezwoleń i koncesji (zob. np. art. 11 ust. 1 u.d.g., a zwłaszcza pkt 2, 2a, 3, 8a, 9, 10, 15 i 18 tego art.). Przez rzeczy ograniczone w obrocie należy zatem rozumieć rzeczy uczestniczące w obrocie na warunkach określonych przez przepisy szczególne⁴³⁵. Zakładając, że sztuczna inteligencja jest rzeczą materialną, wyodrębnioną i podlegającą władzy i kontroli człowieka, może ona stanowić przedmiot prawa rzeczowego, może być zbywana, nabywana lub obciążana. Przy założeniu, że SI stanowi oprogramowanie, system informatyczny, należałoby rozpatrywać ją w świetle prawa autorskiego. Sprawa komplikuje się, jeśli SI jest rozpatrywana jako połączenie nośnika

⁴³² Np. A. Kaźmierczyk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, dz. cyt.

⁴³³ W. Pawlak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4)), red. J. Gudowski, Warszawa 2021, art. 45.

⁴³⁴ Tak też A. Wolter i inn., *Prawo cywilne*, dz. cyt., s. 222.

⁴³⁵ M. Bednarek, [w:] *Mienie. Komentarz do art. 44-55(3) Kodeksu cywilnego*, Kraków 1997, art. 45.

z oprogramowaniem. Wtedy w zależności od tego czy to połączenie będzie poprzedzone (np. instalacją aplikacji, wymagające rejestracji) czy przedmiotem obrotu będzie odrębnie nośnik i oprogramowanie, konieczne będzie odwołanie się do przepisów o prawie własności intelektualnej, gdyż oprogramowanie jest w literaturze przedmiotu uznawane za prawo niematerialne, wychodzące poza zakres definicyjny rzeczy w rozumieniu art. 44 k.c., o czym szerzej piszę w rozdziale dotyczącym kontraktowania (umowa licencyjna).

Z kolei rozpatrując sztuczną inteligencję w kontekście rzeczy wyłączonych z obrotu, warto przywołać wyrok Sądu Najwyższego z dnia, 7 kwietnia 2018 r., który w uzasadnieniu uznał, że Internet jest miejscem publicznym⁴³⁶. Wyrok ten w moim przekonaniu stanowi potwierdzenie, że Internet jest dobrem wyłączonym z obrotu, stanowiącym przestrzeń publiczną, dobro wspólne⁴³⁷ (łac. *res publicae extra commercium*), które może być jedynie przedmiotem własności publicznej (np. Skarbu Państwa)⁴³⁸. W kontekście SI, wydają się więc, że mogłaby ona być potencjalnie wyłączona z obrotu, jeśli dostęp do niej mieliby wszyscy obywatele na takich samych zasadach. Mam tu na myśli odpowiednik kontrowersyjnego systemu SI o nazwie ChatGPT, który używany jako narzędzie komunikacji obywatela z Państwem, powinien być klasyfikowany jako *res publicae extra commercium*.

Sztuczną inteligencją podlegającą wyłączeniu z obrotu będzie, w moim przekonaniu, również ta, która została opisana w AI Akcie jako zakazana poprzez otwarty katalog praktyk niedozwolonych. Unia Europejska winna dążyć do ustanowienia normatywnego zakazu obrotu tego typu SI, w tym wprowadzania jej do obrotu i oddawania jej do użytku. Ustawodawca unijny ograniczył się jednak, najprawdopodobniej pod wpływem nacisków zainteresowanych grup społecznych, do wylistowania zakazanych praktyk takich jak stosowanie SI w systemach punktacji społecznej (ang. *social scoring*), identyfikacji biometrycznej w czasie rzeczywistym w miejscach publicznych, jak również w systemach wykorzystujących techniki podprogowe, z wyjątkiem SI przeznaczonej dla celów terapeutycznych.

Druga grupa sztucznej inteligencji, której obrót jest przynajmniej ograniczony, dotyczy systemów SI wysokiego ryzyka: np. stosowanej w medycynie czy w sądownictwie. Do trzeciej

⁴³⁶ SN: Internet jest miejscem publicznym. 17 kwietnia 2018 r. IV KK 296/17.

http://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Komunikaty_o_sprawach.aspx?ItemSID=223-271e0911-7542-42c1-ba34-d1e945caefb2&ListName=Komunikaty_o_sprawach [dostęp: 2.09.2023]. Przepisy nie definiują, czym jest miejsce publiczne. Por. (sygn. akt III CR 9/65) Sąd Najwyższy do miejsc użytku publicznego zaliczył przybrzeżne pasy morskie wraz z pasami wód, położone w rejonie uzdrowisk morskich, drogi, place, parki.

⁴³⁷ Tamże.

⁴³⁸ Tamże.

grupy należą systemy ograniczonego ryzyka, co do których rozporządzenie wymaga utrzymania przejrzystości systemów⁴³⁹.

W tym miejscu warto podkreślić, że k.c. nie wypowiada się wprost odnośnie do skutków czynności mającej za przedmiot rzecz wyłączoną z obrotu, niemniej ustawa określa skutek nieważności czynności prawnej sprzecznej z ustawą, albo mającej na celu obejście ustawy. Z powyższego można więc wywieść, że czynności prawne dotyczące rzeczy wyłączonych z obrotu są bezwzględnie nieważne (art. 58 k.c.). Z kolei jeśli obrót daną rzeczą jest ograniczony ustawą, to o stopniu jej nieważności stanowią okoliczności i uwarunkowania prawne takiej czynności⁴⁴⁰.

c) Nieruchomości i rzeczy ruchome

Zastanawiając się nad zakwalifikowaniem sztucznej inteligencji do jednej z kategorii rzeczy ruchomych lub nieruchomych (oczywiście przy założeniu, że SI jest rozumiana jako oprogramowanie zintegrowane z nośnikiem) na pierwszy rzut oka można stwierdzić, że nie ma przesłanek ani żadnych konotacji SI z obszarem prawnym nieruchomości. Jeśli bowiem wyjdziemy od definicji nieruchomości w polskim prawie cywilnym, nie budzi wątpliwości ich klasyczny podział na nieruchomości:

- gruntowe – części powierzchni ziemskiej będące odrębnym przedmiotem własności;
- budynkowe – trwale związane z gruntem budynki stanowiące przedmiot odrębnej od gruntu własności;
- lokalowe – części budynków będące odrębnym przedmiotem własności⁴⁴¹.

W tym miejscu warto dodać, że wyżej wskazany podział nieruchomości budynkowych i lokalowych stanowi wyjątek od zasady *superficies solo cedit* (art. 48 k.c.), wedle której własność budynku (oraz innych rzeczy połączonych z gruntem) wzniesionego na gruncie wiąże się z własnością tego gruntu, tj. co do zasady częścią składową gruntu są wszystkie rzeczy, a także

⁴³⁹ Tamże.

⁴⁴⁰ W.J. Katner, [w:] *Kodeks cywilny komentarz*, red. M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak, kom. do art. 45, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-czesc-ogolna-wyd-ii-587250194> [dostęp: 21.04.2024].

⁴⁴¹ P. Nazaruk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, Warszawa 2019, art. 46, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-587804202> [dostęp: 3.09.2023].

rośliny, trwale związane z tą nieruchomością ziemską⁴⁴². Wyjątek ów wyraża się w tym, że własność nieruchomości budynkowej wzniesionej na gruncie będącym w użytkowaniu wieczystym jest prawem związanym z tym użytkowaniem (art. 235 § 2), jednocześnie prawo własności lokalu jest nadrzędne wobec udziału, który we współwłasności nieruchomości jest prawem związanym z własnością lokalu⁴⁴³.

Z perspektywy własności, ciekawym aspektem jest wyłączenie, zgodnie z art. 49 § 1 k.c. zasady *superficies solo cedit* w odniesieniu do urządzeń przesyłowych od momentu wejścia w skład przedsiębiorstwa przesyłowego⁴⁴⁴. Z kolei w myśl art. 305¹ k.c. można uznać, że urządzeniami przesyłowymi są urządzenia służące do doprowadzania lub odprowadzania płynów, pary, gazu, energii elektrycznej oraz inne im podobne. Definicja ta jest szeroka i obejmuje swym zakresem również instalacje telekomunikacyjne, które zapewniają budynkom przyłącze internetowe. Zakładając, że sztuczna inteligencja uczy się i funkcjonuje dzięki analizie danych pobieranych za pomocą Internetu, oraz że aplikacje i oprogramowanie SI działa w Internecie, można przyjąć, że dostęp do przyłącza jest warunkiem korzystania z pewnych publicznie dostępnych form SI, takich jak np. bing czy ChatGPT. Idąc tym tropem warto odpowiedzieć na pytanie, czy przyłącze internetowe, a zatem dostęp do SI, może być w jakimś stopniu związany z tytułem do nieruchomości.

W świetle art. 49 § 1 urządzenia przesyłowe nie stanowią części składowej nieruchomości, jeżeli wchodzi w skład przedsiębiorstwa, przy czym przedsiębiorstwo należy rozumieć zgodnie z treścią art. 55¹ k.c., w znaczeniu przedmiotowym jako zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. *A contrario*, można byłoby stwierdzić, że jeżeli urządzenia przesyłowe nie wchodzi w skład przedsiębiorstwa, stanowią one część składową nieruchomości⁴⁴⁵.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 13 stycznia 1995 r. powołując się na literalne brzmienie art. 191 k.c. wskazał na niedopuszczalność zastosowania zasady *superficies solo cedit* gdy spełniona jest przesłanka z art. 49 k.c. Oznacza to, że po wejściu urządzeń w skład

⁴⁴² Łac. *superficies solo cedit*, czyli to, co jest na powierzchni, co przypada gruntowi – rzymska zasada prawna odnosząca się do związania. W polskim porządku prawnym zasada uregulowana jest w art. 48 i 191 k.c.,

⁴⁴³ E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński, [w:] *Kodeks cywilny*, T. 1, red. K. Pietrzykowski, 2018, kom. do art. 46, nb. 1.

⁴⁴⁴ Z orzecznictwa zob. m.in. wyroki SN: z 26.11.2019 r., IV CSK 382/18, LEX nr 2772587; z 27.08.2020 r., IV CSK 635/18, LEX nr 3057427. [dostęp: 3.09.2023].

⁴⁴⁵ Regulacja art. 49 § 1 stanowi wyjątek od zasady *superficies solo cedit*. W jego świetle urządzenia przesyłowe nie stanowią części składowej nieruchomości, jeżeli wchodzi w skład przedsiębiorstwa, przy czym przedsiębiorstwo należy rozumieć zgodnie z treścią art. 55¹, w znaczeniu przedmiotowym jako zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. Należy z tego wnioskować, że jeżeli urządzenia przesyłowe nie wchodzi w skład przedsiębiorstwa, to wtedy będą one stanowić część składową nieruchomości.

przedsiębiorstwa lub zakładu, w myśl art. 49 k.c. nie mogą one stanowić części składowej żadnej nieruchomości, z którą są trwale związane tj. nieruchomości, na której były wzniesione, ani nieruchomości, na której są jedynie zainstalowane lub przez nią przebiegają.

Zasada ta dotyczy również nieruchomości należących do przedsiębiorstwa, w skład którego weszły. Dlatego nie jest uzasadnione wskazywanie na krzyżowanie się zakresów art. 49 k.c. i 191 k.c. jako na podstawę uznania, że przyłącza te mogą wchodzić w skład nieruchomości, jeśli warunek z art. 49 k.c. jest spełniony⁴⁴⁶. Prowadzi to do konkluzji, że status własnościowy przyłącza internetowego nie jest związany z nieruchomością na zasadzie jej części składowej i należy je traktować w kategorii ruchomości. Dostęp do Internetu, a co za tym idzie również sztuczna inteligencja poprzez przyłącze wchodzące w skład przedsiębiorstwa przesyłowego, stanowi raczej przedmiot prawa zobowiązań⁴⁴⁷, które regulują relacje na linii przedsiębiorstwo i odbiorca usługi. Niemniej, istnieje podstawa prawna, wedle której użytkownik końcowy nieruchomości, może żądać od jej dysponenta dostępu do Internetu⁴⁴⁸. Otóż art. 30 ust. 1 cytowanej ustawy tzw. szerokopasmowej, określa cel nałożenia na właściciela, użytkownika wieczystego lub zarządcę nieruchomości obowiązku zapewnienia dostępu do nieruchomości. Celem tym jest zapewnienie telekomunikacji w tym budynku poprzez umożliwienie stworzenia, wykorzystania czy też odtworzenia instalacji i przyłączy telekomunikacyjnych⁴⁴⁹.

W moim przekonaniu ów przepis podkreśla wagę i kierunek prac ustawodawcy, który zauważa, że dostęp do technologii winien stanowić dobro uregulowane normatywnie, jako prawo podmiotowe i źródło zobowiązań ciążących na dysponentach nieruchomości. Okolicznością przemawiającą za tym stwierdzeniem jest powiązany z tym projekt ustawy wprowadzającej ustawę Prawo komunikacji elektronicznej⁴⁵⁰, na mocy której na grunt prawa polskiego zostaną wdrożone normy unijne⁴⁵¹, które przełożą się na zmiany o szerokim zasięgu w wielu gałęziach

⁴⁴⁶ A. Olejniczak, *Własność urządzeń przyłączonych do sieci przedsiębiorstwa energetycznego (uwagi do wykładni art. 49 k.c.)*, „Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny” Rok LXII – zeszyt 4 – 2000, s.26.

⁴⁴⁷ Wyrok NSA z 12.04.2017 r., II GSK 1905/15, LEX nr 2316097.

⁴⁴⁸ Otóż art. 31 ustawy z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych stanowi, że jeśli nieruchomość lub jej część zajmowana przez użytkownika końcowego nie posiada przyłączenia do sieci telekomunikacyjnej, odpowiadającego potrzebom użytkownika końcowego, właściciel nieruchomości, użytkownik wieczysty nieruchomości, osoba, której przysługuje spółdzielcze prawo do lokalu lub zarządca nieruchomości, nie może odmówić, z wyjątkiem przypadków wynikających z przepisów prawa, instalacji, utrzymania lub wymiany zewnętrznej instalacji telekomunikacyjnej. Za: Ustawa z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 733 z późn. zm.). [https://sip.lex.pl/#/act/17624877?unitId=art\(31\)](https://sip.lex.pl/#/act/17624877?unitId=art(31)) [dostęp: 3.09.2023].

⁴⁴⁹ Wyrok WSA w Warszawie z 1.04.2015 r., VIII SA/Wa 1054/14, LEX nr 1734319.

⁴⁵⁰ Przepisy wprowadzające ustawę Prawo komunikacji elektronicznej. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo komunikacji elektronicznej. Status: aktualny Wersja: Projekt Ustawy, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/akty-korporacyjne/rzadowy-projekt-ustawy-przepisy-wprowadzajace-ustawe-prawo-komunikacji-290218213> [dostęp: 5.09.2023].

⁴⁵¹ Niniejsza ustawa: 1. w zakresie swojej regulacji wdraża dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiającą Europejski kodeks łączności elektronicznej (Dz. Urz. UE L 321 z 17.12.2018, str. 36, z późn. zm.); 2. służy stosowaniu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1139

prawa krajowego.⁴⁵² Rozwój sztucznej inteligencji jest bardzo ściśle powiązany z dynamiką otoczenia, zwłaszcza z rosnącą popularnością nowych mediów⁴⁵³, a tym samym wprowadzaniem innowacyjnych rozwiązań komunikacyjnych z zakresu robotyki, widzenia komputerowego⁴⁵⁴, a także komputerowego rozpoznawania mowy (ChatGPT-3).

W obecnych realiach rynkowych działanie niektórych rzeczy jest uzależnione od dedykowanego im oprogramowania. Zakładając, że sztuczna inteligencja działa poprzez określony system informatyczny (oprogramowanie) można wyróżnić przynajmniej dwa warianty funkcjonowania jej w obrocie.

z dnia 4 lipca 2018 r. w sprawie wspólnych zasad w dziedzinie lotnictwa cywilnego i utworzenia Agencji Unii Europejskiej ds. Bezpieczeństwa Lotniczego oraz zmieniającego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 2111/2005, (WE) nr 1008/2008, (UE) nr 996/2010, (UE) nr 376/2014 i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/30/UE i 2014/53/UE, a także uchylającego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 552/2004 i (WE) nr 216/2008 i rozporządzenie Rady (EWG) nr 3922/91 (Dz. Urz. UE L 212 z 22.08.2018, str. 1, z późn. zm.).

⁴⁵² Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, ustawę z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawę z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, ustawę z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, ustawę z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, ustawę z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawę z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, ustawę z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane, ustawę z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, ustawę z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej, ustawę z dnia 21 czerwca 1996 r. o szczególnych formach sprawowania nadzoru przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, ustawę z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska, ustawę z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, ustawę z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, ustawę z dnia 3 lipca 2002 r. - Prawo lotnicze, ustawę z dnia 5 lipca 2002 r. o ochronie niektórych usług świadczonych drogą elektroniczną opartych lub polegających na dostępie warunkowym, ustawę z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną, ustawę z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, ustawę z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe, ustawę z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawę z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawę z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, ustawę z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego, ustawę z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, ustawę z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej, ustawę z dnia 13 kwietnia 2007 r. o kompatybilności elektromagnetycznej, ustawę z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, ustawę z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych, ustawę z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, ustawę z dnia 30 czerwca 2011 r. o wdrożeniu naziemnej telewizji cyfrowej, ustawę z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, ustawę z dnia 23 listopada 2012 r. - Prawo pocztowe, ustawę z dnia 22 listopada 2013 r. o systemie powiadamiania ratunkowego, ustawę z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, ustawę z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta, ustawę z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim, ustawę z dnia 15 maja 2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne, ustawę z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej, ustawę z dnia 2 grudnia 2016 r. o wyposażeniu morskim, ustawę z dnia 27 października 2017 r. o Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej, ustawę z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa, ustawę z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, ustawę z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców, ustawę z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ustawę z dnia 31 lipca 2019 r. o powszechnym spisie rolnym w 2020 r., ustawę z dnia 9 sierpnia 2019 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2021 r., ustawę z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych oraz niektórych innych ustaw, ustawę z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny oraz ustawę z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

⁴⁵³ M. Makowski. *Komunikacja z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w turbulentnych warunkach Rynkowych*, „Media Biznes Kultura”, nr 1 (14) 2023 / Vol. 1 (14) 2023, s.91-95.

⁴⁵⁴ Rozpoznawanie obrazu (także: widzenie komputerowe, od ang. *computer vision*) – przetwarzanie obrazu przez maszynę za pomocą urządzeń zewnętrznych (np. skaner) w opis cyfrowy tegoż obrazu w celu dalszego przetwarzania. Przykładem takiego działania jest OCR czy też OMR. Dalsze przetwarzanie i ostateczna klasyfikacja obrazu częstokroć dokonywana jest przy wykorzystaniu metod inteligencji obliczeniowej.

- maszyna, która wymaga wgrania oprogramowania;
- maszyna zaprogramowana.

W pierwszym przypadku o istnieniu sztucznej inteligencji decyduje oprogramowanie, podczas gdy sama maszyna jest rzeczą lub zbiorem rzeczy ruchomych, które jako takie stanowią jedynie bazę do działania SI, a każdy z tych elementów może stanowić odrębny przedmiot obrotu. W drugim przypadku natomiast mamy do czynienia z kompletną SI, której działanie może być zintegrowane i uzależnione od konkretnej bazy zaprojektowanej w taki sposób, że oprogramowanie nie może zostać odtworzone na innym urządzeniu. Sytuacja może też wyglądać tak, że producent jedynie rekomenduje fabryczną integrację maszyny z konkretnym oprogramowaniem. Powyższa refleksja prowadzi do wniosku, że SI stanowi oprogramowanie lub jest z nim związana (w sposób integralny, nierozdzielny bądź taki, który pozwala na działanie systemu na różnych nośnikach danych).

Skoro związek SI z oprogramowaniem jest tak istotny, warto rozważyć, czym taki program jest w istocie w świetle prawa. Już w 1993 r., czyli zanim aktualne prawo autorskie weszło w życie, Sąd Apelacyjny w Gdańsku⁴⁵⁵ uznał, że „oprogramowanie komputerowe może być traktowane jako utwór o charakterze naukowym lub literackim (art. 1 ust. 1 prawa autorskiego z 1952 r.), jeżeli posiada ono cechę oryginalności twórczej, spełnia przewidziany przez ustawę wymóg odpowiedniego ustalenia (łac. *verba legis*: „ustalony w jakiegokolwiek postaci”) i zawiera elementy indywidualizujące twórcę programu”⁴⁵⁶. Odnosząc się w tym miejscu do problematyki prawnej SI, warto zauważyć, że oprogramowanie, które ją napędza jest chronione cytowaną ustawą o prawach autorskich.

Ustawa o prawie autorskim⁴⁵⁷ nie zawiera definicji programu komputerowego, choć Rozdział I, art. 1 ust. 2 pkt. 1 głosi, że jest on przedmiotem ustaw. Art. 74 § 1 cytowanej ustawy stanowi porównanie, wedle którego „programy komputerowe podlegają ochronie jak utwory literackie, o ile przepisy niniejszego działu nie stanowią inaczej”. Powyższe braki ustawowej terminologii są moim zdaniem zabiegiem zamierzonym, gdyż tak jak w przypadku definicji sztucznej inteligencji, terminologia ta kształtuje się w zależności od kontekstu w jakim się jej używa, a ponadto ulega ona dynamicznym zmianom w czasie. Próba ubrania „programu” w sztywne ramy pojęciowe mogłaby powodować niestabilność obrotu prawnego, a co za tym idzie – wpływać na poziom zaufania obywatela do państwa. Taki sposób definiowania jest konsekwencją

⁴⁵⁵ W wyroku z dnia 29 stycznia 1993 r. I AGCr 369/92.

⁴⁵⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 29.01.1993 r. I AGCr 369/92, Lex Prestige.

⁴⁵⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz.U.2022.2509 tj. z dnia 2022.12.06.

niezależnej decyzji polskiego ustawodawcy, wobec braku takowych uregulowań⁴⁵⁸ na gruncie prawa międzynarodowego, w tym ustawodawstwa UE.⁴⁵⁹ Rafał Marcin Sarbiński, wieloletni arbiter Komisji Prawa Autorskiego, twierdzi, że można na tej podstawie sformułować ogólny wniosek, że utwór w prawie europejskim stanowi oryginalny „wytwór”. Przy czym oryginalność oznacza własną intelektualną twórczość autora i stanowi wyraz jego indywidualnych cech charakteru. Oznacza to, że kryteria przyznania ochrony są zbliżone do stosowanych w polskim prawie autorskim, przy czym ogólne pojmowanie twórczości nie wyklucza pewnych modyfikacji tego pojęcia⁴⁶⁰.

Damian Flisak, słusznie wskazał, że urządzenia elektroniczne są powszechnie wykorzystywane w pracy twórczej (z ang. *computer assisted creativity*), co może stanowić istotny problem w rozróżnieniu, komu należałoby przypisać rezultat tej pracy: człowiekowi czy maszynie. Autor podkreślał, że korzystanie przez człowieka z oprogramowania w celu napisania opowiadania, utworu muzycznego czy wykreowania dzieła wizualnego, bezsprzecznie można rozpatrywać w kategorii utworu na gruncie prawa autorskiego (z ang. *computer aided works*), gdzie twórcą jest człowiek. Natomiast dzieło stworzone przez autonomicznie działającą maszynę, nie będzie stanowiło utworu⁴⁶¹, ponieważ rezultat nie będzie pochodził bezpośrednio od człowieka (utwory stworzone komputerowo, z ang. *computer generated works*), znane w tradycji anglosaskiej. Brytyjskie prawo jednoznacznie stanowi, że prawa autorskie w takim przypadku nabywa podmiot, w tym osoba prawna, który stworzył warunki umożliwiające ich powstanie⁴⁶².

Polskie ustawodawstwo nie wypracowało na dziś podobnych regulacji. Niemniej, *de lege ferenda*, w następstwie wypracowania konsensusu w przedmiocie statusu prawnego sztucznej inteligencji, powinny iść dalsze regulacje, na wzór chociażby przywołanego przykładu prawa brytyjskiego, stabilizujące ten obszar prawny, jakim jest prawo autorskie. Przy braku przepisów ochrona prawna „utworów SI” stanowi przedmiot indywidualnych negocjacji na gruncie prawa zobowiązań.

⁴⁵⁸ Pkt 8 preambuły dyrektywy 2009/24/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2009 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz. Urz. UE 2009 L 111/6-22). Kryteria stosowane przy ustalaniu, czy program komputerowy jest, czy nie jest dziełem oryginalnym, nie powinny być stosowane żadne testy dotyczące jakościowych czy estetycznych wartości programu. Na podstawie art. 1 ust. 3 tej dyrektywy program komputerowy podlega ochronie, jeżeli jest oryginalny w takim rozumieniu, że jest własną intelektualną twórczością jego autora.

⁴⁵⁹ R. M. Sarbiński, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz do wybranych przepisów*, red. M. Siciarek, Warszawa 2014, art. 1.

⁴⁶⁰ R. M. Sarbiński, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. W. Machała, Warszawa 2019, art. 1.

⁴⁶¹ Podobnie A. Niewęgłowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1.

⁴⁶² D. Flisak, [w:] *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, LEX/el. 2018, art. 1. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/komentarz-do-wybranych-przepisow-ustawy-o-prawie-autorskim-i-587780437> [dostęp: 5.09.2023].

d) Rzeczy oznaczone co do gatunku i co do tożsamości

W kontekście generalnego podziału na rzeczy oznaczone co do gatunku *in genere* oraz co do tożsamości *in specie*, literatura przedmiotu i orzecznictwo przyjmują jednolite stanowisko. Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń jeszcze z 1988 r., jednoznacznie przyjął, że rzeczy oznaczone co do tożsamości wykazują cechy indywidualne, posiadają swoiste właściwości i są niezastępowalne. Są to również rzeczy wyraźnie wskazane przez strony stosunku prawnego lub wyprodukowane na indywidualne zamówienie⁴⁶³.

Z kolei rzeczy oznaczone co do gatunku określone są poprzez cechy ogólne, takie jak waga, standard, poziom jakości, są przy tym zastępowalne. Można więc przyjąć, że ów podział jest osadzony na rozstrzygnięciu czy dana rzecz może być z łatwością zamieniona na inną, o tych samych cechach, właściwościach i funkcjonalności.

Aneta. Kaźmierczyk podawała przykład samochodu produkowanego seryjnie, który nawet jeśli zostanie zindywidualizowany w umowie i będą mu nadane cechy wyróżniające, takie jak wyposażenie dodatkowe, czy numer VIN i numer rejestracyjny, nadal pozostaje rzeczą oznaczoną co do gatunku. Kaźmierczyk podkreśla, że ów podział nie jest obiektywny, gdyż jest uzależniony od treści konkretnego zobowiązania oraz woli stron. Niemniej, judykatura nadaje znaczenie obiektywnym cechom rzeczy⁴⁶⁴. Moim zdaniem, w odniesieniu do przywołanego przykładu, zasada ta nie będzie miała zastosowania w przypadku samochodu kolekcjonerskiego lub zabytkowego, który przed sprzedażą został poddany renowacji. W takim przypadku nie jest możliwe, aby ów pojazd można było zastąpić, gdyż był on faktycznie zindywidualizowany w takim stopniu, że nabiera on cechę unikalności. To samo odnosiłoby się w moim przekonaniu do pojazdu rzadkiego, produkowanego w krótkiej serii lub pojazdu specjalnego, np. luksusowego, zmodyfikowanego pod indywidualne zamówienie poprzez zastosowanie specyficznego wyposażania.

Według stanowiska utrwalonego w doktrynie prawa, podział na rzeczy oznaczone co do tożsamości i co do gatunku, odnosi się wyłącznie do ruchomości⁴⁶⁵. Nieruchomości są w obrocie taktowane jako *in specie*⁴⁶⁶. Biorąc pod uwagę ten podział, jeśli założymy, że sztuczna inteligencja stanowi połączenie oprogramowania (wartości niematerialnej i prawnej) oraz maszyny

⁴⁶³ Uchwała SN z 30.12.1988 r., III CZP 48/88, OSNC 1989/3, poz. 36.

⁴⁶⁴ Wyrok SN z 18.12.1973 r. I CR 363/73, LEX nr 7364.

⁴⁶⁵ M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, art. 155, dz. cyt.

⁴⁶⁶ np. M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, art. 45, dz. cyt.; P. Nazaruk, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, dz. cyt.

(rzeczy w rozumieniu art. 45 k.c.), które stanowią przedmiot obrotu, należałoby w pierwszej kolejności przyjąć, że w tym układzie SI nie stanowi zbioru rzeczy, tylko pewien konglomerat rzeczy ruchomej i utworu.

Adrian Niewęgłowski⁴⁶⁷, odnosił się do *corpus mechanicum*, pojęcia szeroko opisanego w polskiej literaturze przedmiotu, które dotyczy wyłącznie materialnych rzeczy ruchomych⁴⁶⁸ i oznacza nośnik, rzecz konieczną do utrwalenia dobra niematerialnego⁴⁶⁹. Andrzej Kopff⁴⁷⁰ w ramach *corpus mechanicum* dostrzegał jeszcze dwa pojęcia. Były to *corpora vegetativa*, czyli rzeczy, które służą poznaniu utworów plastycznych (takich jak w szczególności rzeźby oraz dzieła malarskie) oraz *corpora comunicativa*, czyli faktyczne nośniki jak np. książki czy płyty⁴⁷¹.

W przypadku sztucznej inteligencji, takim nośnikiem może być każde urządzenie elektroniczne, na którym dany system (aplikacja, oprogramowanie) będzie mógł być przenoszony i odtwarzany. Co więcej, współcześnie dodatkowym elementem, który charakteryzuje SI – przynajmniej na etapie jej „uczenia się” – jest Internet, który poza kontrolą twórcy dostarcza SI danych, które następnie są poddawane przetwarzaniu. Z punktu widzenia prawa Internet nie ma cech rzeczy, nie jest bytem materialnym, niemniej stanowi on źródło informacji, które są dorobkiem cywilizacyjnym i zbiorem wiedzy pokoleń, zaimplementowanym przez ludzi do przestrzeni, którą można – za przywoływanym już w tej pracy orzecznictwem⁴⁷² – nazwać przestrzenią publiczną, do której dostęp może mieć każdy. Ci którzy tego dostępu nie mają, stanowią grupę, której udziałem jest wykluczenie technologiczne. Jednocześnie w odniesieniu do aspektu materialnego SI, owo *corpus mechanicum* może być przedmiotem prawa rzeczowego, a zatem może być oznaczone co do tożsamości oraz co do gatunku.

Przykładem maszyny oznaczonej co do tożsamości będzie wykorzystywany w medycynie od 2022 r, robot da Vinci, który przeprowadzając małoinwazyjne operacje zbierał dane,

⁴⁶⁷ Autor, powołując się na literaturę przedmiotu, twierdzi, że nośniki dzielą się ze względu na stopień ugruntowania na nich utworu. Utwór literacki i muzyczny nie są ściśle związane z egzemplarzami, gdyż można je z łatwością rozłączyć od rzeczy ruchomej – płyty, książki itp. Natomiast dzieło plastyczne pozostaje w ścisłym związku z *corpus mechanicum*. Różni to w sposób istotny utwór plastyczny od twórczości literackiej i muzycznej.

⁴⁶⁸ M.M. Bieczyński, *Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych*, Warszawa 2011, s. 168; M. Jankowska, *Autor i prawo do autorstwa*, Warszawa 2011, s. 186; A. Matlak, *Prawo autorskie w europejskim prawie wspólnotowym*, ZNUJ PWiOWI 2002/79, s. 67; I. Matusiak, *Gra komputerowa jako przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2013, s. 160; A. Nowak-Gruca, *Cywilnoprawna ochrona autorskich praw majątkowych w świetle ekonomicznej analizy prawa*, Warszawa 2013, s. 61.

⁴⁶⁹ A. Niewęgłowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1.

⁴⁷⁰ A. Kopff, *Dzieło sztuk plastycznych i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*, Kraków 1961, s. 28; A. Kopff, [w:] S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda, *Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973, s. 21.

⁴⁷¹ A. Niewęgłowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, dz. cyt.

⁴⁷² SN: Internet jest miejscem publicznym. 17 kwietnia 2018 r. IV KK 296/17, http://www.sn.pl/aktualnosci/SitePages/Komunikaty_o_sprawach.aspx?ItemSID=223-271e0911-7542-42c1-ba34-d1e945caefb2&ListName=Komunikaty_o_sprawach [dostęp: 2.09.2023].

analizował je i uczył się, a następnie wykorzystywał tę wiedzę na potrzeby kolejnych zabiegów chirurgicznych⁴⁷³. Moim zdaniem maszyną oznaczoną co do gatunku będzie produkowana seryjnie pralka lub lodówka wyposażona w system zintegrowany ze smartfonem, który na podstawie danych zebranych o właścicielu będzie przypominać np. o kolejnym praniu lub o zrobieniu zakupów⁴⁷⁴. Podział ten nabiera znaczenia prawnego przez wzgląd na różne skutki czynności rozporządzających i zobowiązujących czy też np. w ustalaniu uprawnień rękojmi⁴⁷⁵ za wady rzeczy⁴⁷⁶. Rękojmia za wady⁴⁷⁷, tak prawne jak i fizyczne, odnosi się do przedmiotu stosunku zobowiązaniowego, tradycyjnie w zakresie rzeczy materialnych lub niematerialnych. Natomiast w odniesieniu do wad dzieła, odpowiednie zastosowanie mają przepisy o rękojmi przy sprzedaży. Rękojmia jest swoistym zabezpieczeniem ustawowym konsumenta przed ryzykiem związanym z ukrytą wadą fabryczną (fizyczną) lub prawną, która istniała w dniu wydania towaru lub przeciwko nieuczciwym praktykom sprzedawcy, który potencjalnie mógł ową wadę zataić. Ustawodawca unijny, wraz z rozwojem technologicznym, uznał za konieczne wdrożenie zmian w obszarze rękojmi, które odpowiadałyby aktualnym potrzebom nabywców rzeczy lub oprogramowania, które tym rzeczom towarzyszy albo stanowi odrębny przedmiot umowy.

Dyrektywa cyfrowa z 2019 r.⁴⁷⁸ odnosił się do pojęcia „usług cyfrowych” w rozumieniu usług w zakresie wytwarzania, przetwarzania, przechowywania oraz korzystania z danych. Odrębną kategorią są natomiast treści cyfrowe tj. dane dostarczane w postaci cyfrowej lub towary z elementami cyfrowymi (m.in. smartfony, inteligentny sprzęt AGD). Treści cyfrowe lub usługi cyfrowe są przedmiotami obrotu, często łączonymi w jeden pakiet z innym produktem (smartfonem, zegarkiem) lub usługami kierowanymi do konsumentów (np. TV). Dyrektywa zakłada, że takie sytuacje w relacji z konsumentem kreują umowy obejmujące zarówno dostarczanie treści cyfrowych lub usługi cyfrowej, jak i sprzedaży towarów, świadczenie usług. Niemniej dyrektywa ma zastosowanie wyłącznie do tych elementów kompleksowej umowy, które dotyczą

⁴⁷³ P. Mirowicz, wywiad z Dr A. Mikszewiczem, *Roboty w trakcie operacji zbierają informacje i tworzą sztuczną inteligencję*, „Puls Medycyny”, 26.09.2022, <https://pulsmedycyny.pl/roboty-w-trakcie-operacji-zbieraja-informacje-i-tworza-sztuczna-inteligencje-wywiad-1164733> [dostęp: 5.09.2023].

⁴⁷⁴ T. Domański, *Komu potrzebne są pralki ze sztuczną inteligencją? Odpowiadam: nam wszystkim*, 6.09.2019, <https://spidersweb.pl/2019/09/lg-pralka-sztuczna-inteligencja-ifa-2019.html> [dostęp: 5.09.2023].

⁴⁷⁵ Art. 557 par. 2 k.c. Gdy przedmiotem sprzedaży są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku albo rzeczy mające powstać w przyszłości, sprzedawca jest zwolniony od odpowiedzialności z tytułu rękojmi, jeżeli kupujący wiedział o wadzie w chwili wydania rzeczy.

⁴⁷⁶ A. Kaźmierczyk, [w:] *Kodeks cywilny...*, dz. cyt. art. 45.

⁴⁷⁷ Tamże.

⁴⁷⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.), <https://sip.lex.pl/#/act/69186722?cm=DOCUMENT> [dostęp: 6.09.2023].

dostarczania treści cyfrowych lub usług cyfrowych, regulując odpowiedzialność za ich niezgodność z umową oraz odpowiedzialność odszkodowawczą⁴⁷⁹.

Zakres umowy obejmujący rzeczy materialne normują, co do zasady⁴⁸⁰, przepisy prawa krajowego⁴⁸¹ (rękojmia przy sprzedaży, odstąpienie)⁴⁸². Powyższe regulacje można odnieść do sztucznej inteligencji, która stanowi system, oprogramowanie, które można, w myśl art. 2 pkt 5-5e Ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 287 z późn. zm.) zakwalifikować jako usługę cyfrową⁴⁸³, czyli usługę, która pozwala konsumentowi na:

- wytwarzanie, przetwarzanie, przechowywanie lub dostęp do danych w postaci cyfrowej;
- wspólne korzystanie z danych w postaci cyfrowej, które zostały przesłane lub wytworzone przez konsumenta lub innych użytkowników tej usługi;
- inne formy interakcji za pomocą danych w postaci cyfrowej lub jako towar z elementami cyfrowymi, element materialny, który zawiera w sobie treść cyfrową lub usługę cyfrową – element ten może być też z nimi połączony, np. poprzez oprogramowanie (aplikację), która warunkuje prawidłowe funkcjonowanie rzeczy.

Zrozumiała i zasadna jest zatem tendencja do poszerzenia katalogu dóbr, stanowiących przedmiot obrotu, również na wspomniane treści i usługi cyfrowe, jednak moim zdaniem owa regulacja z kilku względów nie jest wystarczająca w przypadku sztucznej inteligencji. Może ona, choć nie musi, w pewnym zakresie dotyczyć prostszych postaci SI o niewielkim ryzyku. Z całą pewnością jednak nie odnosi się ona do definiowanej jako „samouczący się” system informatyczny SI o średnim i wysokim ryzyku, który stanowi dobro niematerialne lub w połączenie tego dobra z materialnym nośnikiem. Co więcej, zakres podmiotowy cytowanej ustawy nie obejmuje osób prawnych ani jednostek posiadających zdolność do czynności prawnych, które mogą być również narażone na nadużycia oraz zagrożenia, jakie niesie za sobą zaawansowana sztuczna inteligencja. W moim przekonaniu SI nie jest również rzeczą w rozumieniu Kodeksu cywilnego ani towarem w rozumieniu ustawy o ochronie praw konsumenta,

⁴⁷⁹ Art. 11 Dyrektywy 2019/770, M. Gumularz, Zapłata danymi osobowymi – co musisz wiedzieć o nowej dyrektywie o dostarczaniu treści cyfrowych i usług cyfrowych, LEX/el. 2019, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/zaplata-danymi-osobowymi-co-musisz-wiedziec-o-nowej-470119851> [dostęp: 6.09.2023].

⁴⁸⁰ Lub innymi przepisami prawa Unii regulującymi dany sektor lub obszar.

⁴⁸¹ Art. 536 i nast. k.c., art. 27 Ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 287 z późn. zm.).

⁴⁸² Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta, ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. poz. 2337) wdrażająca m. in. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.).

⁴⁸³ Art. 2 pkt 5a Ustawy o ochronie praw konsumenta.

gdyż może ona przybrać postać niematerialną. W pewnym sensie stanowi ona jednak usługę, która może być zaprojektowana na potrzeby konkretnego zleceniodawcy.

e) Rzeczy istniejące i przyszłe

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że rzeczą w rozumieniu art. 45 k.c. są przedmioty istniejące, a nie mające powstać dopiero w przyszłości. Do tych ostatnich zastosowanie będą miały przepisy prawa zobowiązań. Umowa o przeniesieniu własności rzeczy przyszłej jest zobowiązująca, przy czym jej skutek rzeczowy następuje z momentem powstania rzeczy (uzyskaniem przez nią samodzielnego bytu prawnego) i przeniesieniem jej posiadania (art. 155 § 2 k.c.)⁴⁸⁴. Rzecz przyszła powinna być również skonkretyzowana, wyodrębniona od innych podobnych rzeczy – pojedynczy przedmiot majątkowy, a nie zbiór rzeczy *universitas rerum* albo zbiór praw, czyli *universitas iuris* tj. np. przedsiębiorstwo⁴⁸⁵.

Podobnie jak w odniesieniu do rzeczy oznaczonych co do gatunku, do przeniesienia własności rzeczy przyszłej warunkiem koniecznym jest przeniesienie posiadania rzeczy⁴⁸⁶. W przypadku nieruchomości, przeniesienie własności następuje z chwilą dokonania wpisu w księdze wieczystej. Jest to przykład ustawowego uzależnienia skutku rzeczowego od dodatkowej przesłanki⁴⁸⁷. Natomiast rzeczą istniejącą jest rzecz obecna w obrocie, stanowiąca samoistny, materialny byt prawny (istnieje realnie w chwili zawierania umowy)⁴⁸⁸.

Przenosząc powyższe zasady na grunt rozważań o statusie sztucznej inteligencji jako przedmiotu, a konkretnie rzeczy w rozumieniu art. 45 k.c., w moim przekonaniu można byłoby przyjąć, że jest ona jednak tworem złożonym, jako że zawiera ona w sobie zarówno pierwiastek materialny, podlegający zasadom prawa rzeczowego, jak i pierwiastek abstrakcyjny, czyli pewną wartość niematerialną o znaczeniu prawnym, będącą przedmiotem prawa autorskiego i prawa zobowiązań. Pewnym tropem w poszukiwaniu charakteru prawnego SI w ujęciu przedmiotowym, jest ustawa o podatku PIT⁴⁸⁹ w art. 22b ust. 1 ustawy, która definiuje wartości niematerialne i prawne jako nabyte przez jednostkę, zaliczane do aktywów trwałych, prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania, o przewidywanym okresie ekonomicznej

⁴⁸⁴ A. Kaźmierczyk, [w:] Kodeks cywilny... dz. cyt.

⁴⁸⁵ S. Rudnicki, [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego*, Księga pierwsza. Część ogólna, wyd. X, Warszawa 2011, art. 45. dz. cyt.

⁴⁸⁶ Wyrok SN z 10.11.1999 r I CKN 201/98, OSNC 2000/5, poz. 93. Tak też m.in. E. Gniewek, Przeniesienie własności a umowa przedwstępna, NP 1979/7–8, s. 54.

⁴⁸⁷ Np. art. 921⁹ § 3 k.c., wymagając do przeniesienia praw z dokumentu na zlecenie jego wydania.

⁴⁸⁸ J. Ciszewski, J. Bocianowska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. P. Nazaruk, Warszawa 2019, art. 155.

⁴⁸⁹ Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz.U.2022.2647 t.j. z dnia 2022.12.16.

użyteczności dłuższym niż rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki. Są to w szczególności:

- autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje;
- prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych;
- *know-how*.

Do wartości niematerialnych i prawnych zalicza się również nabytą wartość firmy oraz koszty zakończonych prac rozwojowych⁴⁹⁰. Wartości niematerialne i prawne mogą stanowić przedmiot użyczenia, najmu, dzierżawy, leasingu lub innej tego typu umowy i są one z tego względu zaliczane do aktywów trwałych jednej ze stron stosunku zobowiązaniowego, zgodnie z art. 3 ust. 4 u.r.⁴⁹¹

W myśl 1 pkt 12 cytowanej ustawy, aktywa trwale to: „kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych”.

Można z tego wywieść, że oprogramowanie sztucznej inteligencji wchodzi w zakres wartości niematerialnych i prawnych, które mogą stanowić przedmiot stosunku zobowiązaniowego i mają charakter majątkowy. Owo oprogramowanie niekiedy wymaga nośnika, którym może być np. komputer, telefon czy specjalistyczne urządzenie medyczne, które jest wyposażone w niematerialny system SI, co do którego nie ma zastosowania prawo rzeczowe w rozumieniu art. 45 k.c. W konsekwencji może ono być przedmiotem obrotu, jeśli zakwalifikuje się je jako rzecz przyszłą, tj. taką, która ma powstać np. zamówienie lub w ramach badań naukowych.

W moim przekonaniu charakter niematerialny jest jednak w przypadku SI przeważający za sprawą Internetu, a przynajmniej systemu informatycznego – jego cech i celu, od których uzależniona jest funkcjonalność materialna konstrukcji. Sztuczna inteligencja powinna być zatem definiowana w kategorii systemu, oprogramowania determinującego określony, ustalony przez człowieka cel gospodarczy lub społeczny.

⁴⁹⁰ M. Brzostowska, P. Kubiesa, [w:] M. Brzostowska, P. Kubiesa, *PIT. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2023, art. 22(a), art. 22(b), art. 22(c).

⁴⁹¹ Ustawa o rachunkowości, Dz.U.2023.120 tj. z dnia 2023.01.16 Status: Akt obowiązujący. Wersja od: 15 lutego 2023 r. do: 30 czerwca 2024 r.

2.3.4 Ograniczone prawa rzeczowe ustanawiane na SI

Ważką cechą ograniczonych praw rzeczowych (obok praw rzeczowych nieograniczonych jak własność i użytkowanie wieczyste) jest to, że są to prawa podmiotowe bezwzględnie skuteczne przeciwko wszystkim osobom (łac. *erga omnes*). Uprawnieniom wynikającym z tych praw odpowiadają obowiązki biernego zachowania się innych tj. nie działania (*non facere*), nieingerowania we władztwo podmiotu uprawnionego⁴⁹². Wszystkie prawa rzeczowe ujęte są w treści art. 244 k.c., który statuuje katalog zamknięty (*numerus clausus*) pięć typów tych praw: użytkowanie, służebność, zastaw, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu oraz hipoteka⁴⁹³.

Status ograniczonego prawa rzeczowego warunkuje jasna podstawa ustawowa, zarówno w kodeksie cywilnym, jak i innych ustawach pozakodeksowych⁴⁹⁴. Przedmiotem ograniczonych praw rzeczowych są rzeczy. Można jednak wskazać na wyjątki od tej zasady, które reguluje ustawodawca. Otóż trzy z wymienionych w art. 244 k.c. praw rzeczowych ograniczonych (odnoszących się wyłącznie do rzeczy w rozumieniu art. 45 k.c.) za przedmiot mogą mieć również prawa. Dotyczy to użytkowania, hipoteki i zastawu. Co do użytkowania i hipoteki obciążane nimi mogą być tylko prawa na nieruchomości.

Z kolei w odniesieniu do zastawu ustawodawca dopuszcza ustanowienie go na prawach niezwiązanych z nieruchomością (np. zastaw na wierzytelnościach lub na papierach wartościowych)⁴⁹⁵. Doktryna prawna dopuszcza również tzw. subintabulat⁴⁹⁶ oraz użytkowanie na prawie, uzasadniając to stanowisko możliwością szerszego wykorzystania praw rzeczowych na potrzeby obrotu cywilnoprawnego⁴⁹⁷. Opierając się na tezie, że głównym komponentem zakładanej tu sztucznej inteligencji jest element niematerialny, można wywieść wniosek, że SI jako taka (a przynajmniej przez cechy ją determinujące) nie jest rzeczą w rozumieniu prawa rzeczowego. Niemniej ograniczone prawa rzeczowe mogą być ustanawiane również na

⁴⁹² S. Rudnicki, *Komentarz*, 2007, s. 425; K.A. Dadańska, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2007, s. 188.

⁴⁹³ Tamże.

⁴⁹⁴ M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, T. II. Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126-352), red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, art. 244.

⁴⁹⁵ Np. G. Sikorski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, art. 244, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany-587857707> [dostęp: 7.09.2023].

⁴⁹⁶ Zabezpieczenie wierzytelności poprzez obciążenie hipoteką innej wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie. Obecne brzmienie przepisów (art. 108¹ i nast. ustawy) jest nieomal identyczne z art. 238-243 dawnego Prawa rzeczowego. Należy jednak zaznaczyć, iż wbrew oczekiwaniom w praktyce subintabulat zupełnie nie funkcjonuje. Jego gospodarczą rolę częściowo pełnią listy zastawne banków hipotecznych.

⁴⁹⁷ M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, art. 327, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/kodeks-cywilny-komentarz-aktualizowany-587923629>[dostęp: 7.09.2023].

prawach, zatem jeśli przyjąć, że jeśli SI może mieć charakter majątkowy, może też stanowić wierzytelność. Ustawodawca nie definiuje literalnie pojęcia wierzytelności, jednak można uznać, że implikuje ją treść stosunku zobowiązaniowego, czyli uprawnienia wierzyciela względem dłużnika, które powstaje na gruncie umowy lub jednostronnej czynności prawnej. Może mieć ona charakter pieniężny lub niepieniężny⁴⁹⁸.

Zastaw na prawach dotyczy wyłącznie praw majątkowych. Prawo będąc przedmiotem zastawu musi być zbywalne, egzekwowalne oraz umożliwiające rozporządzanie nim (nie może to być np. prawo do alimentów)⁴⁹⁹. Zdaniem przedstawicieli doktryny niedopuszczalne jest ustanowienie zastawu na ogóle praw i obowiązków współnika spółki osobowej⁵⁰⁰. Czyli *implicite* zastawem może być obciążone określone, wyodrębnione ze zbioru prawo.

W ramach doktryny prawa uznaje się, że przedmiotem zastawu mogą stać się także majątkowe prawa autorskie⁵⁰¹. Na gruncie tych rozważań, można wspomnieć, że art. 244 k.c. przez swoją zwięzłość, daje szerokie pole do interpretacji, co zapewne było założeniem racjonalnego ustawodawcy⁵⁰². W praktyce bowiem zabezpieczenie, jakim jest zastaw i jego dopuszczalność, są poddawane ocenie przy uwzględnieniu specyfiki danego przedmiotu⁵⁰³.

2.3.5 Koncepcja statusu SI jako dobra niematerialnego

a) SI jako przedmiot prawa autorskiego

Sąd Apelacyjny w Poznaniu uznał, że utwór stanowi przejaw działalności twórczej, czyli winien być rezultatem działalności o charakterze kreacyjnym. Natomiast warunek „oryginalności” jest spełniony, jeśli powstanie subiektywnie nowy wytwór intelektu (człowieka)⁵⁰⁴. Ustawa o prawie autorskim w treści art. 19 ust. 3 pkt 1 i 2 wskazuje, że utwory oryginalne to egzemplarze wykonane osobiście przez twórcę oraz kopie, pod warunkiem, że wykona je autor lub zostaną

⁴⁹⁸ G. Sikorski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, dz. cyt., art. 308, dz. cyt. P. Stec, *Zabezpieczenia rzeczowe a prawa na dobrach niematerialnych*, PUG 2004/4, s. 14 i nast.

⁴⁹⁹ Por. E. Gniewek, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 4, red. E. Gniewek, 2005, s. 343. G. Sikorski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 327, wraz z literaturą tam powołaną.

⁵⁰⁰ M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, dz. cyt. art. 327, powołując się na I. Gębusia, *Zastaw na prawach współnika w spółce osobowej*, *Mon. Pr. Handl.* 2014/3, s. 21.

⁵⁰¹ Zagadnienia dopuszczalności ustanawiania praw na dobrach niematerialnych omawia P. Stec, *Zabezpieczenia rzeczowe a prawa na dobrach niematerialnych*, PUG 2004/4, s. 14 i nast.

⁵⁰² Szerzej o koncepcji racjonalnego ustawodawcy: E. Kustra, *Racjonalny ustawodawca: analiza teoretycznoprawna*, Toruń 1980.

⁵⁰³ M. Balwicka-Szczyrba, [w:] *Kodeks cywilny...* dz. cyt.

⁵⁰⁴ Sygn. Akt. I ACa 800/07.

one wykonane pod jego osobistym nadzorem. Ów nadzór winien być potwierdzony poprzez podpis autora i oryginalne autorskie oznaczenie⁵⁰⁵.

Według Adriana Niewęgłowskiego, powołującego się na stanowisko Karoliny Szobryn⁵⁰⁶, zapis elektroniczny danej treści na nośniku, w celu wprowadzenia go do obrotu i powielenia, stanowi czynność „utrwalenia”. W wyroku z 3 lipca 2012⁵⁰⁷ ETS uznał, że kopia utrwalona na dysku wirtualnym, mimo że jest tożsama z kopią na trwałym nośniku, nie mieści się w pojęciu egzemplarza. Zdaniem Katarzyny Klafkowskiej-Waśniowskiej, terminem utrwalenia można nazwać tylko taki zapis, „który pozwala na zwielokrotnianie utworu”⁵⁰⁸. Ustawa natomiast odnosi się do egzemplarza w kontekście publikacji utworu, który został za zgodą twórcy zwielokrotniony i udostępniony publicznie.

Publikacja w tradycyjnym rozumieniu polega na wydaniu i rozpowszechnieniu dzieła drukiem, video, lub jako kopii programu komputerowego na nośnikach⁵⁰⁹. Trwały nośnik jest zdefiniowany na gruncie ustawy o prawach konsumenta i w myśl art. 2 pkt 4 stanowi on „materiał lub narzędzie umożliwiające konsumentowi lub przedsiębiorcy przechowywanie informacji kierowanych osobiście do niego, w sposób umożliwiający dostęp do informacji w przyszłości przez czas odpowiedni do celów, jakim te informacje służą, i które pozwalają na odtworzenie przechowywanych informacji w niezmienionej postaci”⁵¹⁰.

Co ciekawe, w literaturze przedmiotu obecne są poglądy, wedle których egzemplarzem nie może być rzecz, której główną funkcją nie jest rozpowszechnianie utworów jak np. telefon komórkowy, kamera i aparat cyfrowy⁵¹¹ czy zestawy multimedialne wbudowane w pojazd. Można zatem wnioskować, że system SI, który jest zapisany na dysku wirtualnym, nie może być rozpatrywany w kategorii utworu opublikowanego do czasu utrwalenia go na materialnym nośniku (rozumianym wąsko jako np. fonogram) i skopiowania programu komputerowego na nośnikach i wprowadzenia ich do obrotu.

⁵⁰⁵ A. Niewęgłowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, dz. cyt.

⁵⁰⁶ K. Szobryn, Zasada wyczerpania prawa a sprzedaż programu komputerowego on-line. Glosa do wyroku TS z 3.07.2012 r., C-128/11, „Glosa” 2014/2, s. 76 i nast.).

⁵⁰⁷ C-128/11, podobnie w sprawie UsedSoft GmbH przeciwko Oracle International Corp., EU:C:2012:407, LEX nr 2002335.

⁵⁰⁸ Np. K. Klafkowska-Waśniowska, *Prawa do nadań programów radiowych i telewizyjnych w prawie autorskim*, Warszawa 2008, s. 203, powołując się na poglądy E. Traple.

⁵⁰⁹ M. Czajkowska-Dąbrowska, E. Traple, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, wyd. V, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, art. 6. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/ustawa-o-prawie-autorskim-i-prawach-pokrewnych-komentarz-wyd-v-587311727> [dostęp: 5.09.2023].

⁵¹⁰ Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 287 z późn. zm.). <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawa-konsumenta-18105223> [dostęp: 5.09.2023].

⁵¹¹ J. Szczotka, *Najem i użyczenie egzemplarzy utworu jako odrębne pola eksploatacji*, Warszawa 2013, s. 186.

Monika Czajkowska-Dąbrowska zwracała uwagę, że publikacja w prawie autorskim jest kluczowa w kontekście skutków takich, jak np. istnienie ochrony autorów obcych, dozwolony użytek, licencje pozaumowne, działanie tzw. *domaine public payant*⁵¹² (art. 40 u.p.a.p.)⁵¹³. W raporcie UNESCO⁵¹⁴ z 1949 r. stwierdzono, że podstawowe znaczenie tego terminu implikuje, że po upływie normalnego okresu ochrony, tj., gdy utwór przechodzi do domeny publicznej, nie można z niego swobodnie korzystać, jak mogłoby to mieć miejsce w przypadku bezpłatnej domeny publicznej. Zamiast tego użytkownik musi uiścić opłatę, zwykle na rzecz stowarzyszeń autorów, które wykorzystują te fundusze na cele kulturalne lub na pomoc potrzebującym autorom i ich rodzinom. W niektórych przypadkach państwo również uczestniczy w tych opłatach licencyjnych⁵¹⁵.

Michał Bania podaje za Antonim Kopffem, że takie rozwiązanie wywodzi się jeszcze ze starożytnego Rzymu. Prawo rzymskie знаło instytucję służącą ludziom rzeczy wspólnej *sensu stricte* (łac. *res omnium communes*), jak powietrze, wodę płynącą, drogi czy akwedukty. Należały do niej tzw. *res extra commercium*, a więc rzeczy, wyłączone z obrotu.

b) SI jako dobro kultury

Polskie prawo cywilne nie zna pojęcia rzeczy wspólnej, niemniej koncepcja ta pojawia się w odniesieniu do dóbr kultury, które tworzą domenę publiczną⁵¹⁶. Pojęcia dóbr kultury i światowego dziedzictwa wprowadziła paryska konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z dnia 16 listopada 1972 roku⁵¹⁷. Termin „dziedzictwo” posiada odniesienie zarówno do dobra historycznego, jak i dobra mającego znaczenie dla przyszłych pokoleń⁵¹⁸. Co więcej, pojęcie „dziedzictwa”, w odróżnieniu od „dobra” jest szersze

⁵¹² M. Bania, *Domaine public payant – geneza, podstawowe założenia i charakter instytucji*, „Monitor Prawniczy” 20/2014, Moduł: własność intelektualna. Autor podaje, że *domaine public payant* to koncepcja autorskiego prawa grupowego, polegająca na tym, że po upływie okresu ochrony prawa autorskiego każdy jest uprawniony do rozpowszechniania utworu pod warunkiem uiszczenia odpowiedniej opłaty na rzecz wskazanego podmiotu. Rozpowszechnianie takiego utworu nie wymaga zgody twórcy ani jego następcy prawnego. Podmiot, który ma być beneficjentem opłat pobieranych z tego tytułu z założenia powinien być związany z szeroko pojętym „światem artystycznym”, a tak zgromadzone fundusze powinny być przeznaczone na cele wspierania twórczości, bądź związane z nimi cele socjalne.

⁵¹³ M. Czajkowska-Dąbrowska, E. Traple, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, dz. cyt., art. 6.

⁵¹⁴ UNESCO (ang. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) – organizacja wyspecjalizowana ONZ, której podstawowym celem jest wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury, sztuki i nauki, a także wzbudzanie szacunku dla praw człowieka, bez względu na kolor skóry, status społeczny i religię.

⁵¹⁵ Raport UNESCO z 1949 r., s. 2. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114590> [dostęp: 10.09.2023].

⁵¹⁶ M. Bania *Domaine public payant...*, dz. cyt.

⁵¹⁷ Art. 1 konwencji UNESCO z 1970 r.

⁵¹⁸ A. A. Yusuf, Article 1, *Definition of Cultural Heritage*, [w:] F. Francioni, F. Lenzerini, *The 1972*

World Heritage Convention – A Commentary, Oxford 2008, s. 27.

znaczeniowo i obejmuje rzeczy materialne, ale również dobra niematerialne. Status takiego dobra w ujęciu „światowym” nie może być uzależniony od arbitralnej decyzji danego państwa, co oznacza, że odnosi się on do interesu całej społeczności międzynarodowej tj. na poziomie ponadnarodowym⁵¹⁹.

Zatem trudno nazwać sztuczną inteligencję wspólnym, publicznym dobrem kultury, jeśli myśli się o niej jak o narzędziu – maszynie, która ma spełniać konkretne zadania. Jednak SI już dziś funkcjonuje w przestrzeni publicznej jaką jest Internet i „korzysta” z nieprzebranych zasobów wiedzy i kultury, przetwarzając je nieustannie. Takie działanie SI może przekładać się oczywiście m. in. na rozwój, efektywność pracy człowieka, ale może też stwarzać zagrożenia, takie jak „tworzenie” fałszywych treści czy kopiowanie dóbr kultury takich jak obrazy⁵²⁰ i inne dzieła sztuk wizualnych⁵²¹, utwory muzyczne, dzieła literackie czy też dzieła materialne, jak np. rzeźby, w tym pomniki⁵²².

2.3.6 Identyfikacja i Rejestr AI

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji Europejskiej w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL))⁵²³, zwracała uwagę na potrzebę ustanowienia jednego rejestru, w którym byłaby prowadzona ewidencja systemów uznawanych za sztuczną inteligencję. Postulat PE był motywowany potrzebą identyfikacji oraz kategoryzacji robotów. System rejestracji w tym pierwszym, wyrażonym w Rezolucji zamyśle, miał działać na terenie całej UE i obejmować rynek wewnętrzny. Systemy rejestracji rzeczy lub praw są znane polskiemu prawu krajowemu. Przykładem może być chociażby rejestr ksiąg wieczystych, który obejmuje swym zakresem zasób informacji dotyczących stanu prawnego nieruchomości lokalowych, gruntowych,

⁵¹⁹ F. Francioni, *The Evolving Framework for the Protection of Cultural Heritage in International Law*, [w:] *Cultural Heritage, Cultural Rights, Cultural Diversity*, red. S. Borelli, F. Lenzerini, Leiden 2012, s. 7.

⁵²⁰ G. Kubera, *Sztuczna inteligencja została pozwana przez Getty Images. To chyba pierwszy taki przypadek*, „My Company Polska”, 21.01.2023, <https://mycompanypolska.pl/artykul/sztuczna-inteligencja-pozwana-przez-getty-images/11086> [dostęp: 21.04.2023].

⁵²¹ W konkursie sztuki wizualnej w Kolorado praca generowana przez SI zajęła pierwsze miejsce, zdobywając 300 dol. nagrody. Wygrana wywołała kontrowersje wśród współuczestników konkursu i rozgrzała debatę nad tym, na ile narzędzia do generowania obrazów są etyczne i zgodne z prawem. Za: A. Wittenberg, *Sztuka kontra AI, czyli o nieetycznych skutkach rozwoju sztucznej inteligencji*, „Gazeta Wyborcza”, 11.12.2022, <https://www.gazetaprawna.pl/magazyn-na-weekend/artykuly/8606641,ai-problemy-czy-sztuczna-inteligencja-respektuje-prawa-autorskie.html> [dostęp: 10.09.2023].

⁵²² *Nowa wersja pomnika Czynu Rewolucyjnego. Od... sztucznej inteligencji*, „Rzeszów News. Portal informacyjny”, <https://rzeszow-news.pl/nowa-wersja-pomnika-czynu-rewolucyjnego-od-sztucznej-inteligencji/> [dostęp: 10.09.2023].

⁵²³ Rezolucji Parlamentu Europejskiego zawierającej zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)).

budynkowych oraz spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego⁵²⁴. W praktyce od 1 stycznia 2015 r. wszystkie papierowe księgi wieczyste zostały zastąpione nowoczesnym informatycznym systemem, który zmienił sposób prowadzenia ksiąg.⁵²⁵ Inne publiczne rejestry, obecnie już również elektroniczne, jak rejestr zastawów⁵²⁶, własności przemysłowej, Krajowy Rejestr Sądowy, Centralna Ewidencja Informacji o Działalności Gospodarczej⁵²⁷ itp. łączy wspólna idea uporządkowania i kategoryzowania praw podmiotowych oraz profesjonalnych uczestników obrotu i ich statusu prawnego, sytuacji finansowej oraz reprezentacji⁵²⁸. Są to bezsprzecznie przydatne narzędzia, które stanowią również pewien mechanizm kontroli suwerena i budowania zaufania obywatela do państwa i prawa, gdyż informacje tam umieszczone są objęte domniemaniem ich prawdziwości⁵²⁹. Tę samą funkcję pełni rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych w przypadku informacji o statusie prawnym zarejestrowanych nieruchomości⁵³⁰. Ochroną objęte jest zaufanie społeczne do danych ujawnionych w księgach, które przejawia osoba dokonująca czynności prawnej odnośnie do prawa wpisanego w tej księdze⁵³¹.

Na gruncie zagadnienia rejestrowania systemów SI, wydaje się, że regulacja tej sfery i uruchomienie takiego ogólnego rejestru jest uzasadnione, zwłaszcza przez wzgląd na potencjalne trudności z ustaleniem podmiotów odpowiedzialnych za sztuczną inteligencję. Przyjmując, że stanowi ona dobro niematerialne, oprogramowanie o skonkretyzowanych cechach, które jednocześnie przez swoją dwoistość substancji posiada również *corpus mechanicum*, mogłaby ona być porządkowana za pomocą odpowiedniego rejestru. W moim przekonaniu taki rejestr powinien obejmować przynajmniej informację o typie i rodzaju oprogramowania, dane

⁵²⁴ W myśl ustawy, z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, wszystkie księgi wieczyste jako publiczne rejestry prawne, są zakładane i prowadzone w postaci elektronicznej.

⁵²⁵ D. Długosz, *Znaczenie elektronicznej księgi wieczystej dla bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2015, nr 20, Uniwersytet Jagielloński s. 207.

⁵²⁶ Tamże.

⁵²⁷ Tamże.

⁵²⁸ Ogólne informacje o Krajowym Rejestrze Sądowym, komunikat na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości, 27.05.2019, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ogolne-informacje-o-krajowym-rejestrze-sadowym> [dostęp: 10.09.2023].

⁵²⁹ Art. 17. [Domniemanie prawdziwości wpisów do Rejestru]: 1. Domniemywa się, że dane wpisane do Rejestru są prawdziwe. 2. Jeżeli dane wpisano do Rejestru niezgodnie ze zgłoszeniem podmiotu lub bez tego zgłoszenia, podmiot ten nie może zasłaniać się wobec osoby trzeciej działającej w dobrej wierze zarzutem, że dane te nie są prawdziwe, jeżeli zaniechał wystąpić niezwłocznie z wnioskiem o sprostowanie, uzupełnienie lub wykreślenie wpisu. Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 685).

⁵³⁰ Art. 5. [Rękojmia wiary publicznej]: W razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym treść księgi rozstrzyga na korzyść tego, kto przez czynność prawną z osobą uprawnioną według treści księgi nabył własność lub inne prawo rzeczowe (rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych). Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 146 z późn. zm.).

⁵³¹ T. Czech, [w:] *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, T. I, *Księgi wieczyste*, Warszawa 2022, art. 5. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze/ksiegi-wieczyste-i-hipoteka-komentarz-tom-i-ksiegi-wieczyste-wyd-587891520> [dostęp: 7.09.2023]; Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 685).

podmiotu, który jest za nie odpowiedzialny oraz numer seryjny urządzenia, na którym oprogramowanie, czyli dany system, będzie odtwarzane. Unijny AI Act w artykułach 51 i 60 reguluje zasady rejestracji sztucznej inteligencji, ograniczając jednak ów obowiązek do SI wysokiego ryzyka⁵³². Co prawda katalog tych systemów jest otwarty, a załącznik nr III określa jedynie przykładowe praktyki dotyczące systemów niedozwolonych, ale wszystkie pozostałe tj.: wychodzące poza zakres art. 6 i 7 ust. 1 lit a i b AI Aktu, nie stanowią systemów wysokiego ryzyka, a zatem nie podlegają rejestracji. Problem ów został dostrzeżony przez PE, który w swoim stanowisku zarekomendował poszerzenie katalogu SI wymagającej wpisu do rejestru o systemy wykorzystywane do wpływania na wyborców używane przez platformy mediów społecznościowych, do czego ostatecznie nie doszło. Jest to jedynie połowiczne rozwiązanie, które w praktyce będzie działało dopiero w sytuacji, kiedy niebezpieczny system zostanie wprowadzony do obrotu i wyrządzi znaczącą szkodę, która skłoni polityków do dyskusji. Co więcej, poszerzanie lub – o zgrozo – zawężanie katalogu SI wysokiego ryzyka, będzie w praktyce uzależnione od posiadającej większość głosów opcji politycznej, a więc nie jest to regulacja stanowiąca ścisły standard ochrony.

W związku z następującymi szybkimi zmianami technologicznymi, nieustannie poszerzanie tego katalogu będzie moim zdaniem konieczne. Dlatego lepszym rozwiązaniem byłoby stworzenie powszechnego rejestru SI podzielonego na kategorie, analogicznie do KRS. Mieściłyby się w nim zarówno systemy ogólnego przeznaczenia, które nie będą kwalifikowane jako systemy wysokiego ryzyka, jak i systemy podlegające szczególnej kontroli. Takie rozwiązanie byłoby bardziej przejrzyste, prostsze i bezpieczniejsze z punktu widzenia użytkownika i konsumenta, w szczególności przez wzgląd na ustalenie podmiotu odpowiedzialnego za dany system SI. Parlament Europejski w swoim stanowisku podkreślał wagę regulacji sztucznej inteligencji ogólnego przeznaczenia (w tym tzw. modeli generatywnych⁵³³) SI, której nie przypisuje się wysokiego ryzyka, ale która towarzyszy i będzie towarzyszyć człowiekowi na co dzień i nie jest objęta obecnie obowiązkiem rejestracji⁵³⁴.

⁵³² Zob. art. 51 i 60 AI Act.

⁵³³ PE proponował, aby modele generatywne wykorzystywane jako systemy generatywnej sztucznej inteligencji (takie jak ChatGPT), które wykorzystują duże modele językowe (LLM) do tworzenia sztuki, muzyki i innych treści, podlegały rygorystycznym obowiązkom w zakresie przejrzystości. Dostawcy takich modeli i treści generatywnych musieliby ujawniać, że treści zostały wygenerowane przez sztuczną inteligencję, a nie przez ludzi, a także szkolić i projektować swoje modele w taki sposób, który pozwoli zapobiec generowaniu nielegalnych treści. Byliby również zobowiązani do publikowania informacji na temat wykorzystania danych szkoleniowych chronionych prawem autorskim.

⁵³⁴ PE optował za nakładaniem na dostawców modeli generatywnych obowiązku zapewnienia solidnej ochrony praw podstawowych, zdrowia, bezpieczeństwa, środowiska, demokracji i praworządności. Podmioty miały być zobowiązane do oceny i ograniczania ryzyka związanego z ich modelami, przestrzegania niektórych wymogów projektowych, informacyjnych i środowiskowych oraz rejestrowania takich modeli w unijnej bazie danych.

Marek Kozłowski, kierownik Laboratorium Inżynierii Lingwistycznej przy Ośrodku Przetwarzania Informacji Państwowego Instytutu Badawczego (OPI PIB), jest zdania, że ChatGPT generując swoje odpowiedzi może się mylić. Informacje, które są podawane jako prawdziwe nie zawsze są poparte faktami i prawdziwymi danymi, gdyż SI „jest w stanie »zmyślić« odpowiedź (zjawisko określane jako „halucynacje sztucznej inteligencji)”⁵³⁵. Już dziś znane są przykłady narzędzi takich jak np. generator GPT, który może wprowadzać w błąd, podawać fałszywe dane i zniekształcać fakty, co w dłuższej perspektywie może być niebezpieczne i generować szkody^{536,537}.

Pojawiają się co prawda narzędzia informatyczne służące wykrywaniu, np. plagiatu⁵³⁸, niemniej zjawiska, takie jak tzw. z ang. *fake news*⁵³⁹, czy *deep fake*⁵⁴⁰, które to techniki wytwarzania fałszywych wiadomości z wykorzystaniem SI są szczególnie niebezpieczne, gdyż wpływają na kształtowanie opinii publicznej, zwłaszcza w kontekście wyborów politycznych⁵⁴¹. Pewną odpowiedzią na tego typu zagrożenia jest art. 12 i nast. AI Aktu, ale i w tym przypadku ustawodawca wyłącza z zakresu przedmiotowego tej normy systemy inne aniżeli systemy wysokiego ryzyka.

AI Act zawiera procedurę tzw. rejestru zdarzeń. Ów rejestr dotyczy systemów wysokiego ryzyka i jest definiowany jako „spełniająca specyficzne normy funkcja danego urzędnika, umożliwiająca automatyczne rejestrowanie zdarzeń podczas działania systemów”⁵⁴², ma za zadanie m.in. monitorowanie działania SI, tj.:

⁵³⁵ K. Pondel-Sycz, *Dr Marek Kozłowski: Sztuczna Inteligencja jest w stanie stworzyć bardzo przekonujące odpowiedzi, które nie są poprawne ze strony faktów – to tzw. halucynacja Sztucznej Inteligencji*, „Dziennik Gazeta Prawna”. 2.03.2023, <https://www.gazetaprawna.pl/podcasty/eureka/wideo/8671253,dr-marek-kozlowski-sztuczna-inteligencja-jest-w-stanie-stworzyc-bardzo-przekonujace-odpowiedzi-ktore-nie-sa-poprawne-ze-strony-faktow-to-tzw-halucynacja-sztucznej-inteligencji-podcast.html> [dostęp: 10.09.2023].

⁵³⁶ J. Marteklas, *Jak rozpoznać prace naukowe pisane przez sztuczną inteligencję?*, „Focus”, 14.06.2023, <https://www.focus.pl/artykul/narzedzie-do-wykyrwan-prac-naukowych-pisanych-przez-sztuczna-inteligencje> [dostęp: 10.09.2023].

⁵³⁷ K. Wesolowski, *Jak poznać zdjęcia generowane przez sztuczną inteligencję?*, „Deutsche Welle”, 10.04.2023 r., <https://www.dw.com/pl/jak-rozpozna%C4%87-zdj%C4%99cia-generowane-przez-sztuczna%C4%85-inteligencja%C4%99/a-65267697> [dostęp: 10.09.2023].

⁵³⁸ Natalia Kania-Kuc, *Napisaleś wypracowanie za pomocą ChatGPT? Jest narzędzie, które to sprawdzi*, „oiot.pl”, 1.02.2023, <https://oiot.pl/detectgpt-sprawdzi-chatgpt-ai/> [dostęp: 10.09.2023].

⁵³⁹ AI Act, s. 4.

⁵⁴⁰ W odniesieniu do niektórych szczególnych systemów sztucznej inteligencji proponuje się wyłącznie minimalne obowiązki dotyczące przejrzystości, w szczególności w przypadku stosowania *chatbotów* lub zmanipulowanych cyfrowo obrazów lub nagrań wideo (ang. *deepfake*).

⁵⁴¹ Wraz z rozwojem technologii *deepfake* służy do rozprzestrzeniania dezinformacji np. w sferze politycznej i wpływu na opinię publiczną w zakresie konkretnych osób pełniących funkcje publiczne, co przekłada się na wzrost ilości zagrożeń związanych z rozpowszechnianiem nieprawdziwych informacji.

⁵⁴² Poprawki przyjęte przez Parlament Europejski w dniu 14 czerwca 2023 r. w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii (COM (2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD)) (1) popr. 24 Wniosek dotyczący rozporządzenia. Motyw 8.

- okresu każdego wykorzystania systemu (data i godzina rozpoczęcia oraz data i godzina zakończenia każdego wykorzystania);
- referencyjnej bazy danych, względem której system sprawdził dane wejściowe;
- danych wejściowych, w których przypadku wyszukiwanie doprowadziło do osiągnięcia celu;
- danych umożliwiających identyfikację osób fizycznych zaangażowanych w weryfikację wyników⁵⁴³.

Co ciekawe, ustawodawca unijny zastrzega, że rejestr ma działać w całym cyklu życia systemu SI, co można porównać do swoistej czarnej skrzynki umieszczanej w samolotach czy łodziach podwodnych w celu rejestrowania przebiegu rejsu i ustalaniu przyczyn ewentualnych wypadków, co pozwala na poprawę procedur, a w konsekwencji bezpieczeństwa pasażerów. Podobnie jak w przypadku unijnego rejestru SI, powyższe rozwiązanie należy ocenić jako dobre, jednak bardziej zasadny byłby mechanizm odnoszący się do każdego systemu, który spełnia przesłanki sztucznej inteligencji, zdefiniowanej w rozporządzeniu. Jestem zdania, że SI codziennego użytku, jak aplikacja na telefon, czy nowoczesny sprzęt AGD posiadający system identyfikowany jako SI, już mogą stwarzać potencjalnie zagrożenie dla zdrowia, bezpieczeństwa lub praw podstawowych np. z art. 8 Karty Praw Podstawowych UE⁵⁴⁴, dotyczących ochrony danych osobowych, zwłaszcza w sferze konsumenckiej⁵⁴⁵.

⁵⁴³ Art. 12 AI Act.

⁵⁴⁴ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. (2016/C 202/02). Art. 8., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=DE> [dostęp: 10.09.2023].

⁵⁴⁵ Na przykładzie Ubera, zob. M. Strzałkowski, *Uber pod lupą UE. Regulatorzy danych osobowych zajmą się sprawą wycieku danych klientów*, „Euractiv”, 30.11.2017, <https://www.euractiv.pl/section/gospodarka/news/uber-celowniku-ue-regulatorzy-danych-osobowych-zajma-sie-sprawa-wycieku-danych-klientow/> [dostęp: 10.09.2023]; J. Chustecki, *Uber będzie mieć własnego chatbota AI*, „Computerworld”, 8.08.2023, <https://www.computerworld.pl/news/Uber-bedzie-miec-wlasnego-chatbota-AI,446252.html> [dostęp: 10.09.2023].

Rozdział III

STATUS SZTUCZNEJ INTELIGENCJI JAKO PRZEDMIOTU STOSUNKÓW ZOBOWIĄZANIOWYCH

3.1 STATUS SI JAKO PRODUKTU NIEBEZPIECZNEGO W KONTEKŚCIE PRAWA CYWILNEGO

Regulacje polskiego prawa cywilnego w zakresie statusu sztucznej inteligencji w kategorii produktu niebezpiecznego nie są jeszcze dostosowane do wyzwań, które stawia raptowny rozwój narzędzi i systemów opartych na SI. Dlatego też należałoby poszukiwać rozwiązań w już istniejących przepisach, które, jeśli okażą się niewystarczające, będą podlegały z czasem dostosowaniu, na co wskazuje prawodawstwo unijne. Już w latach osiemdziesiątych istniały przepisy o odpowiedzialności za produkt niebezpieczny, zawarte w dyrektywie Rady Europejskiej nr 85/374/EWG z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty⁵⁴⁶. Z kolei do cytowanej już *Białej księgi* odnosi się raport traktujący o odpowiedzialności za produkty i usługi wykorzystujące SI⁵⁴⁷. Celem zarówno aktów normatywnych UE, jak i aktualnych wytycznych ekspertów jest ujednoczenie i harmonizacja prawa sprzyjające wspólnemu rynkowi wewnętrznemu, jak również zwiększeniu ochrony konsumenta, który z powodu produktu spełniającego przesłanki niebezpieczeństwa, może być narażony na utratę życia zdrowia lub mienia.

Na gruncie polskiego porządku prawnego normy te zostały wprowadzone do kodeksu cywilnego i są one zgodne z cytowaną dyrektywą. Kolejnym krokiem unijnego prawodawcy w kierunku wzmocnienia tej ochrony jest Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów⁵⁴⁸. Dyrektywa ta, zwana dyrektywą nowego podejścia, stanowiła podstawę dla polskiej regulacji dotyczącej odpowiedzialności za produkt niebezpieczny, znajdującej się w Tytule VI¹ k.c. Ówczesnie przedstawiciele literatury przedmiotu wskazywali na problematykę dostosowania prawa polskiego do dyrektyw odnoszących się do zwiększania ochrony rynku wewnętrznego przed produktami, które mogą być źródłem szkód. Dla przykładu Przemysław Saganek stwierdził, że cytowana dyrektywa nie była aktem harmonizacji minimalnej, co oznacza, że na jej podstawie Państwa Członkowskie nie mogą wprowadzić dalej idących wymogów na gruncie prawa

⁵⁴⁶ Dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe (Dz. U. UE. L. z 1985 r. Nr 210, str. 29 z późn. zm.) [dostęp: 22.09.2023].

⁵⁴⁷ Zob. *Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: Report on the safety and liability implications of Artificial Intelligence, the Internet of Things and robotics*, COM (2020) sixty-four final.

⁵⁴⁸ Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów (Dz. U. UE. L. z 2002 r. Nr 11, str. 4 z późn. zm.).

krajowego, gdyż byłoby to zaprzeczeniem podstawowej zasady wolnego przepływu towarów i usług⁵⁴⁹. Zdaniem komentatora inne podejście prowadziłyby do faktycznego braku harmonizacji w takich sektorach jak np. sektor urządzeń i maszyn elektrycznych. *Lege non distinguente* danego państwa członkowskiego potencjalnie byłoby władne do ustalenia listy obszarów gospodarki, które wymagają wzmożonej ochrony (np. sprzęt AGD, oprogramowanie komputerowe, usługi cyfrowe), co blokowałoby potencjalnie dostęp przedsiębiorców do rynków krajowych⁵⁵⁰. Dlatego też wskazany uprzednio obowiązek nieutrudniania dostępu do własnego rynku przesądza o pełnym charakterze harmonizacji. AI Act odnosi się już bezpośrednio do SI i z założenia będzie stanowił podstawę dla rewizji przepisów sektorowych dotyczących produktów (np. dyrektywy w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów i.in.⁵⁵¹) oraz propozycji odnoszących się do nowych technologii, w tym systemów sztucznej inteligencji, jak i kierunków polityki w tym obszarze, wskazanej w komunikacie pt. *Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy*⁵⁵² oraz podpisanej 15 grudnia 2022 r. Europejskiej deklaracji praw i zasad cyfrowych w cyfrowej dekadzie⁵⁵³.

W Tytule III AI Aktu znajdują się normy szczegółowe odnoszące się do systemów SI, którym można przypisać wysokie ryzyko zarówno dla zdrowia jak bezpieczeństwa osób fizycznych. Legislatura unijna przyjął więc model klasyfikacji sztucznej inteligencji opartej na ocenie ryzyka, od którego poziomu uzależnia on dopuszczenia danej SI do obrotu na terenie Unii Europejskiej. Dodatkowymi przesłankami dopuszczalności jest spełnienie określonych wymogów obowiązkowych oraz dokonanie analizy zgodności *ex ante*. Co istotne, sama klasyfikacja SI jako systemu wysokiego ryzyka, ma związek z celem, do jakiego SI ma być przeznaczona i mają do niej zastosowanie przepisy dotyczące bezpieczeństwa produktów⁵⁵⁴.

Na gruncie polskiej regulacji mamy do czynienia z przepisami o odpowiedzialności za produkt niebezpieczny, ujętymi w Tytule VI¹ k.c. (art. 449¹–449¹⁰ k.c.) Regulacja ta jest swoistym rodzajem odpowiedzialności, pierwszy raz wdrożonym 1 lipca 2000 r. ustawą

⁵⁴⁹ Artykuł 26 (rynek wewnętrzny), art. 49-55 (prawo przedsiębiorczości) oraz art. 56–62 (usługi) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

⁵⁵⁰ P. Saganek, *Dyrektywy nowego podejścia a problem dostosowania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej (wybrane zagadnienia)*, „Przegląd prawa europejskiego” 2001, nr 2, s. 39.

⁵⁵¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 765/2008 ustanawiające wymagania w zakresie akredytacji i nadzoru rynku produktów, decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady nr 768/2008/WE w sprawie wspólnych ram dotyczących wprowadzania produktów do obrotu oraz rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1020 w sprawie nadzoru rynku i zgodności produktów („nowe ramy prawne”).

⁵⁵² Komunikat Komisji pt. „Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy”, COM (2020) 67 final.

⁵⁵³ Europejska deklaracja praw i zasad cyfrowych w cyfrowej dekadzie (2023/C 23/01) Parlament Europejski, Rada i Komisja uroczyście proklamują następującą wspólną deklarację praw i zasad cyfrowych w cyfrowej dekadzie, <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030.pl>; [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123(01)) [dostęp: 23.09.2023].

⁵⁵⁴ AI Act, s. 14.

z 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, która z kolei była wynikiem implementacji dyrektywy 85/374/EWG. Ustawodawca określił ten rodzaj odpowiedzialności w sposób odmienny, nie nadając jej charakteru umownego (brak węzła obligacyjnego). Odpowiedzialność ta jest uwarunkowana powstaniem szkody wyrządzonej przez produkt wprowadzony do obrotu. Stąd odpowiedzialność ta jest rozpatrywana w reżimie deliktowym, na zasadzie ryzyka, za czym przemawia obecność przesłanek egzoneracyjnych⁵⁵⁵.

Wprowadzanie produktów do obrotu wiąże się z wieloma wyzwaniem, z którymi muszą się zmierzyć producenci, dostawcy, a także inne podmioty biorące udział w obrocie produktami, m.in. importerzy i dystrybutorzy. Niezależnie od licznych wymogów regulacyjnych, określonych dla konkretnych kategorii produktów w przepisach szczególnych, zgodnie z art. 10 ust. 1 Ustawy o ogólnym bezpieczeństwie produktów⁵⁵⁶, producent jest zobowiązany wprowadzać na rynek wyłącznie produkty bezpieczne. Wprowadzenie do obrotu produktu niebezpiecznego wiąże się poniesieniem za to odpowiedzialności, egzekwowanej na gruncie Kodeksu cywilnego.

O ile w przypadku regulacji dotyczących poszczególnych kategorii produktów trzeba poruszać się wśród różnych ustaw i rozporządzeń, o tyle przy odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny istnieją uniwersalne reguły przewidziane przez normy cywilnego prawa materialnego. Dlatego też (w mojej ocenie) niezależnie od tego czy będzie to dobro materialne, czy niematerialne, zastosowanie winny mieć przepisy Kodeksu cywilnego, co dotyczy również wszystkich państw członkowskich UE. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny została uregulowana w cytowanej już Dyrektywie Rady z 25 lipca 1985 r., w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe, a aktualne przepisy polskiego Kodeksu cywilnego stanowią jej implementację.

Artykuł 449¹ § 2, statuuje legalną definicję produktu. Bogusław Gnela słusznie zauważył, że powyższy artykuł nie powinien odnosić się do zwierząt, a do wyrobów z nich wytworzonych⁵⁵⁷, pomimo literalnego brzmienia przepisu. Przedmiotem regulacji są natomiast rzeczy ruchome lub rzeczy ze sobą połączone. Ów zakres, stosując interpretację *prima facie*, wyklucza dobra niematerialne, jakimi są postacie sztucznej inteligencji w formie oprogramowania, nawet

⁵⁵⁵ L. Jantowski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, art. 449(1).

⁵⁵⁶ Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz.U.2016.2047 tj. z dnia 2016.12.16).

⁵⁵⁷ B. Gnela, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt. s. 38.

te połączone z materialnym nośnikiem⁵⁵⁸. Niemniej, w polskiej literaturze przedmiotu pojawiają się głosy, że przepis ten powinien być rozumiany szerzej, w drodze wykładni funkcjonalnej, obejmującej oprogramowanie. Otóż w obliczu informatyzacji i powszechnego dostępu do Internetu, należy moim zdaniem, przyjąć, że skoro SI może wiązać się z ryzykiem, takie dobra niematerialne jak programy komputerowe, nośniki wyposażone w inteligentne oprogramowanie, zbiory algorytmów, czy samouczące się systemy, powinny wchodzić w zakres tej regulacji.⁵⁵⁹

Odnosząc się do brzmienia § 3 cytowanego przepisu, produkt w ramach normalnego, zgodnego z jego przeznaczeniem, użycia powinien być bezpieczny⁵⁶⁰. *A contrario*, produktem niebezpiecznym będzie taki, który stanowi zagrożenie dla jego użytkowników⁵⁶¹. Wprowadzenie produktu do obrotu implikuje możliwość dokonania weryfikacji, czy dany produkt spełnia kryteria bezpieczeństwa⁵⁶². Stąd kluczowe jest każdorazowe poinformowanie użytkownika o wszystkich jego właściwościach i ryzyku związanym z jego użytkowaniem. Między innymi na podstawie tych informacji lub ich braku, będzie dokonywana ocena bezpieczeństwa produktu. W mojej ocenie *ex ante* produkty, których składową jest SI bądź zaliczają się do oprogramowania o cechach SI, powinny być uznane za niebezpieczne, gdyż człowiek może nie mieć wpływu na treść informacji generowanej przez te systemy, które działają na zasadzie pewnej autonomii. Co istotne, w omawianym przypadku ochroną objęty jest nie tylko sam nabywca, ale każda osoba, która korzysta z produktu⁵⁶³. Powyższa teza jest jednak przedmiotem krytyki⁵⁶⁴. Niejasności i skomplikowany charakter technologii cyfrowych stanowią przeszkodę w jednoznacznej kwalifikacji SI jako niebezpiecznej⁵⁶⁵. Leszek Bosek wskazywał, że takim kryterium niebezpieczeństwa może być zdolność uczenia się oraz autonomiczność maszyny, której działanie jest niemożliwe do przewidzenia przez człowieka na etapie produkcji⁵⁶⁶. Do tych kryteriów dodałabym również możliwość oddziaływania takiego systemu (np.

⁵⁵⁸ Odmienne np. § 10631 estońskiej ustawy o prawie zobowiązań, gdzie oprogramowanie włączono do definicji produktu.

⁵⁵⁹ E. Bagińska, *Nowe unormowanie odpowiedzialności cywilnej za produkt*, PS 2000/9, s. 52–53.

⁵⁶⁰ B. Gnela, *Odpowiedzialność...*, dz. cyt. s. 39.

⁵⁶¹ Co do pojęcia produktu bezpiecznego zob. art. 4 ustawy z 12.12.2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz.U. z 2021 r. poz. 222).

⁵⁶² Co do pojęcia wprowadzenia do obrotu zob. wyrok TS z 9.02.2006 r., C-127/04, Declan O’Byrne przeciwko Sanofi Pasteur MSD Ltd i Sanofi Pasteur SA, EU:C:2006:93, w którym wskazano, że produkt należy uznać za wprowadzony do obrotu wówczas, gdy opuścił proces produkcji rozpoczęty przez producenta i wszedł do procesu handlowego, w którym jest oferowany odbiorcom w celu użycia lub konsumpcji.

⁵⁶³ Zob. wyrok SN z 29.05.2019 r., III CSK 209/17, LEX nr 2680303.

⁵⁶⁴ K. Bączyk-Rozwadowska, *Odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone w związku z zastosowaniem sztucznej inteligencji w medycynie*, Przegląd Prawa Medycznego, nr 3–4/2021 (8) s.18-19.

⁵⁶⁵ M. Jagielska, [w:] *Prawo...*, dz. cyt.

⁵⁶⁶ L. Bosek, dz. cyt.. s. 8.

ChatGPT) na liczne grupy odbiorców. Istnieje, omawiane już wyżej, realne zagrożenie zniekształceniem oferowanych przez ten system informacji, a to z kolei implikuje wprowadzanie w błąd odbiorców na masową skalę.

Dalsza analiza zakresu pojęciowego produktu z art. 449¹ § 2 prowadzi więc do wniosku, że ustawodawca winien szerzej określić, czym jest produkt. Wszak już sama definicja słownikowa tego pojęcia zakłada, że produktem są nie tylko rzeczy ruchome, ale wszystko to, co zostało wyprodukowane i przeznaczone na sprzedaż: wytwór czyjejś działalności artystycznej, społecznej, czyjegoś umysłu, dóbr i usług wytworzonych przez społeczeństwo⁵⁶⁷.

W nauce istnieje spór co do wykładni tego przepisu: według jednego stanowiska powinien on być interpretowany literalnie, według innego – dopuszczalna jest wykładnia rozszerzająca⁵⁶⁸. Jerzy Ciszewski uznał, że słuszna jest wykładnia funkcjonalna, z tego względu, że opiera się ona na okoliczności, że zasada ryzyka nie jest w ramach odpowiedzialności deliktowej wyjątkiem, który wykluczałby wykładnię rozszerzającą⁵⁶⁹. Uznając ten pogląd za słuszny, za produkt niebezpieczny można uznać programy komputerowe i inne dobra niematerialne działające poprzez *corpus mechanicum*. Ciszewski trafnie zauważył, że produkt niebezpieczny nie jest tym samym, co produkt wadliwy w rozumieniu art. 556¹ k.c., lecz zakresy obu pojęć przenikają się. W obrocie mogą zaistnieć produkty niebezpieczne, których wartość lub funkcjonalność jest w pełni zgodna z umową, jak również mogą istnieć rzeczy wadliwe, których jednocześnie nie można zakwalifikować do kategorii produktów niebezpiecznych⁵⁷⁰. Za przykład można tutaj podać oprogramowanie, które dotknięte błędem na etapie produkcji, kwalifikuje się jako wadliwe, co nie oznacza, że jest ono niebezpieczne. Tak samo autonomiczna sztuczna inteligencja, która nie jest wadliwa w rozumieniu cytowanego art. 556¹ k.c., może – poprzez samodzielne działanie – spowodować wypadek zagrażający bezpieczeństwu pracowników.

Podsumowując, choć definicja legalna produktu niebezpiecznego na gruncie art. 449¹ i n. k.c. nie obejmuje oprogramowania, w piśmiennictwie przebija się trafne stanowisko wedle którego, pojęcie produktu należy interpretować w drodze wykładni rozszerzającej⁵⁷¹, co

⁵⁶⁷ Internetowy słownik języka polskiego PWN, hasło: produkt, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/produkt.html> [dostęp: 23.09.2023].

⁵⁶⁸ Z. Banaszczyk, [w:] *Kodeks cywilny*, T. I. Komentarz do artykułów 1-44911, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2005 (wyd. IV), s. 1328.

⁵⁶⁹ E. Łętowska. *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2002, s. 94; G. Karaszewski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, art. 449(1). Podobnie: M. Jagielska, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 6, 2009, s. 899 i nast.

⁵⁷⁰ Tamże.

⁵⁷¹ E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, dz. cyt. s. 94.

oznacza, że jego zakres winien obejmować, poza rzeczami w rozumieniu art. 45 k.c., również dobra o charakterze niematerialnym, jak sztuczna inteligencja⁵⁷². W mojej ocenie, takie dobra funkcjonując w obrocie jako przedmiot podobny do produktu, mają duży potencjał do stwarzania zagrożenia, a co za tym idzie mogą wyrządzić one szkodę osobie fizycznej⁵⁷³.

Nawet, gdyby przyjąć za Zbigniewem Banaszczykiem, że oprogramowanie samo w sobie nie jest produktem⁵⁷⁴, sztuczna inteligencja nadal, jako komponent produktu, który staje się jego nośnikiem (jako rzeczy ruchomej), będzie mogła zostać zakwalifikowana jako funkcjonalny układ stanowiący produkt⁵⁷⁵. Poglądy podzielające tę tezę, są motywowane wzmocnieniem ochrony osoby korzystającej z produktu, która w dobie cyfryzacji, jest szczególnie narażona na szkodę tak majątkową, np.: kradzież, jak i krzywdę będącą skutkiem naruszenia dóbr osobistych⁵⁷⁶.

⁵⁷² P. Machnikowski, *European Product Liability. An Analysis of the State of the Art in the Era of New Technologies*, „Intersentia” 2016, s. 46–47. Problematyka ta jest aktualnie przedmiotem dyskusji w doktrynie prawa. W niektórych systemach prawnych oprogramowanie ujęto jednak w definicji produktu. Rozwiązanie to przewiduje m.in. § 10631 estońskiej ustawy o prawie zobowiązań. Na ten temat zob. T. Liivak, *Liability of a Manufacturer of fully autonomous and connected vehicles under the product liability directive*, „International Comparative Jurisprudence” 2018, T. IV, nr two, s. 180.

⁵⁷³ F. Mohmand, *Pojęcie produktu niebezpiecznego w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego o odpowiedzialności za produkt*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Kraków 2004, s. 148–149.

⁵⁷⁴ Z. Banaszczyk, [w:] *Kodeks cywilny*, T. I. Komentarz do artykułów 1–44911, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2005 (wyd. IV), s. 1328.

⁵⁷⁵ J. Rajski, *Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny w świetle nowych przepisów kodeksu cywilnego*, „PPH” 2001, nr 100, s. 25; M. Jagielska, [w:] *System Prawa Prywatnego*, T. VI. *Zobowiązania – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018, s. 1011.

⁵⁷⁶ L. Bosek, dz. cyt. s. 8.; zob. także. F. Mohmand, dz. cyt., s. 148–149.

3.2 STATUS SI JAKO TOWARU W KONTEKŚCIE PRZEPISÓW O OCHRONIE PRAW KONSUMENTA

3.2.1 SI jako towar w świetle prawa unijnego

Z dniem 1 stycznia 2023 r. obowiązują znowelizowane przepisy prawa polskiego konsumenckiego, wdrażające trzy unijne dyrektywy: Towarową⁵⁷⁷, Cyfrową⁵⁷⁸ i Omnibus⁵⁷⁹, których treść wskazuje na kierunek rozwoju tej gałęzi prawa cywilnego. Unia Europejska dąży tym samym do rozszerzenia ochrony konsumenckiej na inne podmioty oraz kładzie nacisk na obowiązki informacyjne przedsiębiorców wobec konsumentów, w szczególności na gruncie procesu umów sprzedaży towarów, w tym towarów z elementem cyfrowym.

Artykuł 26 ust. 1 i 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) stanowi, że Unia przyjmuje środki w celu ustanowienia lub zapewnienia funkcjonowania rynku wewnętrznego, obejmującego obszar bez granic wewnętrznych, w którym jest zapewniony swobodny przepływ towarów i usług. Z kolei w myśl art. 169 ust. 1 i ust. 2 lit. a TFUE, Unia przyczynia się do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony konsumentów poprzez środki przyjmowane na podstawie art. 114 TFUE w ramach urzeczywistniania rynku wewnętrznego konsumentów i propagowaniem konkurencyjności przedsiębiorstw, przy jednoczesnym zapewnieniu poszanowania zasady pomocniczości⁵⁸⁰. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 ustanawiająca przepisy regulujące niektóre wymogi dotyczące umów o dostarczanie treści cyfrowych lub usług cyfrowych wraz z dyrektywą (UE) 2019/771 ustanawiającą przepisy, których przedmiotem jest sprzedaż towarów, w zamyśle ustawodawcy unijnego mają wzajemnie się uzupełniać⁵⁸¹.

Dyrektywa Towarowa zawiera przepisy dotyczące towarów z elementami cyfrowymi, z ograniczeniem do istotnych elementów umowy. Takie podejście ma na celu wyeliminowanie

⁵⁷⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 28 z późn. zm.).

⁵⁷⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.).

⁵⁷⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Tekst mający znaczenie dla EOG).

⁵⁸⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.).

⁵⁸¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.).

barier na rynku wewnętrznym, wynikających z krajowego prawa umów i umożliwienie MŚP dotarcie do zagranicznych rynków zbytu w ramach UE⁵⁸². Dlatego też służy ona harmonizacji przepisów o zgodności towarów z umową mającą zapewnić konsumentom wzmoczoną ochronę w porównaniu do dyrektywy 1999/44/WE⁵⁸³. Dyrektywa Towarowa ma zastosowanie do umów sprzedaży towarów, w tym towarów z elementami cyfrowymi, które potrzebują treści cyfrowych lub usługi cyfrowej, aby pełnić swoje funkcje. Z kolei uzupełnieniem dyrektywy Towarowej jest Dyrektywa Cyfrowa (UE) 2019/770, ustanawiająca wymogi dotyczące umów, których przedmiotem jest dostarczanie treści cyfrowych lub usług cyfrowych, o czym piszę w dalszej części tego opracowania. Dyrektywa precyzując pojęcie „towar” wprowadza definicję „towaru z elementem cyfrowym”, co oznacza, że pojęcie to obejmuje treści cyfrowe lub usługi cyfrowe połączone z towarem w sposób warunkujący działanie takiego urządzenia lub w sposób komplementarny, uzupełniający istniejący już *software*. Owe treści w postaci oprogramowania mogą być przedmiotem umowy sprzedaży⁵⁸⁴ jako system stanowiący stały element towaru lub może on być na danym urządzeniu instalowany już po zakupie towaru⁵⁸⁵. Co więcej, treści te można określić jako dane wytwarzane i dostarczane w formie cyfrowej, których przykładem może być SI przybierająca postać oprogramowania, któremu towarzyszą usługi generowania, zbierania, przetwarzania i archiwizacji danych w przestrzeni cyfrowej, jaką jest chmura obliczeniowa, nawigacja GPS czy monitorowanie procesów życiowych przez urządzenia osobiste, jak np. zegarek lub telefon⁵⁸⁶.

W treści wyroku z dnia 16 września 2021 r., w sprawie *The Software Incubator*,⁵⁸⁷ TSUE po raz pierwszy dokonał wykładni terminów „sprzedaż” i „towary” w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 86/653/EWG, czyli przepisu definiującego pojęcie

⁵⁸² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 28 z późn. zm.).

⁵⁸³ Dyrektywa 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji.

⁵⁸⁴ W wyroku TSUE z 3.07.2012 r., C-128/11, *UsedSoft*, *Legalis*. Trybunał wskazał, że sprzedaż jest umową, w której jedna strona przenosi na drugą, w zamian za zapłatę ceny, prawo własności do należącego do niej dobra materialnego lub niematerialnego. W szczególnym przypadku sprzedaży kopii oprogramowania, z orzecznictwa TSUE wynika, że pobranie kopii programu komputerowego i zawarcie związanej z nią umowy licencji na korzystanie są ze sobą nierozzerwalnie powiązane. W rzeczywistości bowiem pobranie kopii programu komputerowego jest pozbawione użyteczności, jeśli posiadacz tej kopii nie może z niej korzystać. Trybunał uznał, że udostępnienie kopii oprogramowania komputerowego w drodze jego pobrania oraz zawarcie powiązanej z nią umowy licencji na korzystanie mają na celu umożliwienie bezterminowego korzystania z tej kopii przez klientów w zamian za zapłatę ceny mającej umożliwić podmiotowi praw autorskich uzyskanie wynagrodzenia odpowiadającego wartości gospodarczej kopii dzieła, którego jest on właścicielem, z czym wiąże się przeniesienie prawa własności tej kopii (wyrok *UsedSoft*, pkt 45, 46).

⁵⁸⁵ Tamże.

⁵⁸⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE.

⁵⁸⁷ C-410/19, *Legalis*.

„przedstawiciela handlowego”. W myśl owej wykładni odpłatne dostarczenie klientowi oprogramowania komputerowego drogą elektroniczną może być objęte zakresem pojęcia „sprzedaży towarów” w rozumieniu tego przepisu pod warunkiem, że owej transakcji towarzyszy udzielenie bezterminowej licencji na korzystanie z tego oprogramowania. TSUE dodatkowo podkreślił, że może ono obejmować oprogramowanie informatyczne, i to niezależnie od nośnika, na którym oprogramowanie to jest dostarczane⁵⁸⁸.

Z kolei Dyrektywa Cyfrowa 2019/770 odnosi się do transakcji, których przedmiotem jest dostarczanie treści cyfrowych lub usług cyfrowych, w tym treści cyfrowych dostarczanych na trwałym nośniku materialnym⁵⁸⁹, takim jak płyty DVD, płyty CD, pamięć podręczna USB i karty pamięci. Odnosi się także do samego nośnika materialnego⁵⁹⁰, pod warunkiem, że służy on jedynie jako nośnik treści cyfrowych⁵⁹¹. Dyrektywa Omnibus wyraźnie wskazuje na ujednolicenie definicji pojęć towaru z elementem cyfrowym, treści i usług cyfrowych. Dla zobrazowania różnic redakcyjnych przydatna może być poniższa tabela:

⁵⁸⁸ Ewa Skibińska, *Dostarczanie oprogramowania informatycznego drogą elektroniczną*, Legalis, komentarz do C-410/19.

⁵⁸⁹ Zgodnie z definicją legalną termin „trwały nośnik” oznacza „materiał lub urządzenie umożliwiające konsumentowi lub przedsiębiorcy przechowywanie informacji kierowanych osobiście do niego, w sposób umożliwiający dostęp do informacji w przyszłości przez okres odpowiedni do celów, jakim te informacje służą, i które pozwala na odtworzenie przechowywanych informacji w niezmienionej postaci [...]”. Prawodawca krajowy rozszerzył ustawowe określenie tego pojęcia o słowo »materiał« w stosunku do definicji zawartej w dyrektywie 2011/83/UE, nie naruszając jednak zasad jej transpozycji”. Zob. M. Maciejewska-Szałas, *Wybrane zagadnienia problematyki zawarcia umowy na odległość w świetle ustawy o prawach konsumenta*, GSP 2017/1/289-304.

⁵⁹⁰ O trwałym nośniku (ang. *durable medium*, fr. *support durable*, niem. *dauerhafter Datenträger*) można mówić natomiast wyłącznie wówczas, gdy dany materiał lub urządzenie będzie pozwalać na utrwalenie przekazanej informacji w niezmienionej treści przez określony okres i jej odtworzenie. Pojęcie „trwałego nośnika” jest więc neutralne technologiczne, a wyłączną cechą parametryzującą trwałe nośniki jest umożliwienie konsumentowi przechowywania informacji tak długo, jak jest to dla niego konieczne w celu ochrony swoich interesów wynikających ze stosunków łączących go z przedsiębiorcą. Możliwość zakwalifikowania konkretnego materiału, urządzenia lub narzędzia jako trwałego nośnika uwarunkowana jest zatem posiadaniem przez niego: a) zdolności do przechowywania informacji; b) możliwości odtworzenia przechowywanych informacji w niezmienionej formie; c) trwałości, umożliwiającej niezakłócony dostęp do zawartych w nim treści przynajmniej przez czas odpowiedni, do celów, jakim zgromadzone na nim informacje służą. Dopiero kumulatywne wystąpienie tych cech pozwala na zakwalifikowanie danego nośnika jako „trwałego nośnika”.

⁵⁹¹ M. Sieradzka, *Niektóre aspekty umów sprzedaży towarów*, LEX/el. 2019, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/niektore-aspekty-umow-sprzedazy-towarow-470130594> [dostęp: 21.09.2023].

	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. ⁵⁹²	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. ⁵⁹³	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. ⁵⁹⁴	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. ⁵⁹⁵	Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta ⁵⁹⁶
towar	Art. 2 pkt 3) „towary” oznaczają towary w rozumieniu art. 2 pkt 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 20	Art. 2 pkt 3) „towary z elementami cyfrowymi” oznaczają materialne rzeczy ruchome, które zawierają w sobie treści cyfrowe lub usługę cyfrową lub są z takimi treściami lub taką usługą wzajemnie połączone w taki sposób, że brak tych treści cyfrowych lub usługi cyfrowej uniemożliwiłby tym towarom wykonywanie ich funkcji;	Art. 2 pkt. 5) b) „towary” oznaczają materialne rzeczy ruchome, które zawierają w sobie treści cyfrowe lub usługę cyfrową lub są z takimi treściami lub usługą wzajemnie połączone w taki sposób, że brak tych treści cyfrowych lub usługi cyfrowej uniemożliwiłby tym towarom pełnienie ich funkcji (zwane dalej „towarami z elementami cyfrowymi”);	Artykuł 4 W dyrektywie 2011/83/UE wprowadza się następujące zmiany: 1) w art. 2 akapit pierwszy wprowadza się następujące zmiany: a) pkt 3 otrzymuje brzmienie: 3) towary „oznaczają towary w rozumieniu art. 2 pkt 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771	Art. 2 pkt 4a) towar – rzecz ruchomą, a także wodę, gaz i energię elektryczną, w przypadku, gdy są oferowane do sprzedaży w określonej objętości lub ilości; 5b) towar z elementami cyfrowymi - towar zawierający treść cyfrową lub usługę cyfrową lub z nimi połączony w taki sposób, że brak treści cyfrowej lub usługi cyfrowej uniemożliwiłby

⁵⁹² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. U. UE. L. z 2011 r. Nr 304, str. 64 z późn. Zm.).

⁵⁹³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.).

⁵⁹⁴ w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 28 z późn. zm.).

⁵⁹⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 328, str. 7).

⁵⁹⁶ Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 287 z późn. zm.). Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji wdraża dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1 z dnia 11 grudnia 2018 r. mającą na celu nadanie organom ochrony konkurencji państw członkowskich uprawnień w celu skuteczniejszego egzekwowania prawa i zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego (Dz. Urz. UE L 11z 14.01.2019, str. 3). 2) Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, ustawę z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawę z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, ustawę z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej, ustawę z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, ustawę z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych, ustawę z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz ustawę z dnia 17 listopada 2021 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi. Źródło: Jan Marek Szczygieł, Trwały nośnik w obrocie konsumenckim, IKAR 2017, nr 3.

Powyższe unijne regulacje potwierdzają zatem, że towar, podobnie jak produkt, jest rozumiany na gruncie prawa unijnego, jak i zharmonizowanego, polskiego prawodawstwa, jako konglomerat rzeczy materialnej z dobrem niematerialnym. Warto w tym miejscu dodać, że dostawa treści cyfrowych, które są zawarte w towarze bądź połączonych z nim treści cyfrowych lub usług cyfrowych, stanowi element umowy sprzedaży.

3.2.2 SI jako towar w świetle polskiego prawa konsumenckiego

Przykładowym studium przypadku, wymagającym wieloaspektowej kwalifikacji danego towaru w zależności od jego powiązania z usługą lub treścią cyfrową, może być transakcja sprzedaży nowoczesnego, zaopatrzonego w SI, pojazdu marki Mercedes-Benz. Umowa sprzedaży takiego towaru nie zawiera wzmianki dotyczącej samej sztucznej inteligencji, która jest wbudowana w pojazd jako całość. Co więcej, z zakupem pojazdu powiązane są dodatkowe usługi i treści cyfrowe tworzone przez producenta i przez niego dostarczane, które są uzależnione od pobrania przez kupującego określonej aplikacji, która na bieżąco przypomina o wizytach serwisowych, przebiegu pojazdu lub występujących w nim usterkach. Stałym elementem takiego pojazdu jest inteligentny system komend głosowych tzw. MBUX⁵⁹⁷, który zapewnia ograniczoną komunikację z pojazdem. System ten jest instalowany fabrycznie na nośniku wbudowanym w pojazd, ale wymaga on bieżącej aktualizacji, która z kolei jest uzależniona od dostawy jej nowej wersji przez producenta. W takim przypadku mamy do czynienia z sytuacją, w której towar z elementem cyfrowym – już zainstalowany i skonfigurowany – wymagana każdorazowo aktualizacji, gdyż w innym razie nie będzie spełniał swojej funkcji. Natomiast towarzyszące transakcji uruchomienie aplikacji do powiadomień dotyczących pojazdu stanowi odrębną umowę licencyjną pomiędzy nabywcą a producentem, powiązaną z umową główną, która wymaga instalacji na smartfonie nabywcy. Pojazd co prawda zachowuje swoją funkcjonalność bez takiej aplikacji, wszak zachowuje on swoją podstawową funkcjonalność jaką jest jazda, ale pojazd pozbawiony systemu MBUX bądź np. z systemem pozbawionym możliwości

⁵⁹⁷ Inteligentny, głosowy System operacyjny MBUX jest obecny w nowych modelach pojazdów marki Mercedes-Benz, który już fabrycznie jest gotowy do pracy i wstępnie skonfigurowany.

aktualizacji, jest dotknięty wadą. Konieczność owej aktualizacji, która jest warunkiem *sine qua non* prawidłowego działania systemu MBUX, kwalifikuje ów system jako powiązany z elementem cyfrowym, gdyż nabywca jest zmuszony do jej wykonania dla zachowania standardowych funkcji pojazdu w czasie. W takim przypadku z punktu widzenia konsumenta słuszne byłoby ujęcie takiego zobowiązania (do bieżącego aktualizowania oprogramowanie) po stronie nabywcy w umowie. W przeciwnym razie konsument mógłby potraktować towar (pojazd) jako wadliwy, nieposiadający cech ujętych w specyfikacji.

Potwierdzeniem tej tezy jest opisany w Dyrektywie Towarowej ograniczony obowiązek aktualizacji ciążyący na przedsiębiorcy. Taka aktualizacja sprowadza się do zachowania zgodności z obiektywnymi i subiektywnymi wymogami umowy, przewidzianymi w dyrektywie. *A contrario*, wszelkie ulepszenia jak np. nowa wersja systemu MBUX, która zakłada szerszy wybór komend⁵⁹⁸, nie wchodzi w zakres podstawowej aktualizacji, chyba że strony umówią się inaczej⁵⁹⁹.

O ile nie nastąpi wyraźne wyłączenie w umowie, sprzedawca będzie musiał zapewnić bieżące informowanie konsumenta o aktualizacjach, w tym aktualizacjach zabezpieczeń, które są niezbędne do zachowania zgodności towaru z umową. Dlatego zgodność towaru z elementem cyfrowym powinna być zawsze oceniana w kontekście wypełnienia przez przedsiębiorcę obowiązków związanych z aktualizacjami, a brak takowych stanowi o wadliwości takiego towaru⁶⁰⁰. Ową wadliwością, w myśl ww. regulacji, dotknięte są również te aktualizacje, które nie działają, których brakuje lub są niekompletne⁶⁰¹.

Podsumowując, dyrektywa 2019/771 obejmuje swoim zakresem umowy konsumencie, których przedmiotem mogą być towary z elementem cyfrowym, a co za tym idzie wyposażone są w inteligentne oprogramowanie lub z takim powiązane⁶⁰². Choć unijny prawodawca dopuścił ograniczony zakres podmiotowy dyrektyw do osób fizycznych lub prawnych, jak organizacje pozarządowe i wybrane przedsiębiorstwa (MŚP)⁶⁰³, to na gruncie polskich regulacji prawa konsumenckiego z zakresu podmiotowego wyłączone są wszystkie osoby prawne i nieposiadające osobowości prawnej jednostki organizacyjne, posiadające zdolność prawną oraz

⁵⁹⁸ Przy braku ustaleń umownych, sprzedawca nie powinien być zobowiązany do dostarczania nowych wersji treści lub usługi cyfrowej stanowiących element towaru ani do ulepszania lub dodawania funkcjonalności towarów wykraczającego poza wymogi zgodności z umową. Zob.: M. Sieradzka, *Niektóre aspekty umów*, dz. cyt. LEX/el. 2019, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/niektore-aspekty-umow-sprzedazy-towarow-470130594> [dostęp: 21.09.2023].

⁵⁹⁹ Art. 6-7 UE 2019/771.

⁶⁰⁰ M. Sieradzka, *Niektóre aspekty umów*, dz. cyt.

⁶⁰¹ Tamże.

⁶⁰² Zob. art. 3 dyrektywy 2019/770.

⁶⁰³ Motyw 16 dyrektywy 2019/770. Tak też w motywie 21 dyrektywy 2019/771.

jednoosobowe działalności gospodarcze, których PKD wskazuje na profesjonalną działalność przedsiębiorcy ściśle i merytorycznie powiązaną z zawieraną umową. Takie uregulowanie w obliczu coraz popularniejszych transakcji, których przedmiotem jest towar z elementem cyfrowym będącym SI, nie stanowi wystarczającej ochrony. W moim przekonaniu popularność nowej technologii i zagrożenia, które niesie ona z sobą, są argumentem przemawiającym za ochroną również pozostałych uczestników obrotu prawnego, korzystających z SI, zwłaszcza w zakresie, w którym wadliwa SI mogłaby stanowić źródło szkód na dużą skalę. Producent i sprzedawca SI winien przekazywać nabywcy wszystkie informacje na temat towaru jakim ona jest oraz gwarantować jego aktualizację. Sztuczna inteligencja jest bowiem szczególnym rodzajem towaru z elementem cyfrowym bądź elementem treści cyfrowej, obciążonym zwiększonym ryzykiem. Stąd, jeśli ustawodawca nie obejmuje ochroną prawną wszystkich uczestników obrotu, winien przynajmniej wyróżnić ten szczególny rodzaj towaru, z którym powinny być powiązane uniwersalne obowiązki sprzedawców wobec wszystkich kategorii nabywców. Na dziś kategoria towaru z elementem cyfrowym oraz treści cyfrowej jest znana konsumentowi prawu krajowemu i odnosi się do niejasnego aksjologicznie zakresu podmiotowego, co w konsekwencji powoduje wiele niejasności interpretacyjnych i konieczność stosowania dwóch reżimów ustawowych (prawa konsumenckiego oraz k.c.) jak również konieczność dodatkowej argumentacji, że SI spełnia przesłanki kwalifikujące ją do znanych prawu kategorii towarów.

3.2.3. SI jako towar na przykładzie maszyn autonomicznych

3.2.3.1 Pojazdy autonomiczne

O samej idei pojazdów autonomicznych pisał już Leonardo da Vinci⁶⁰⁴. Historia osobowych pojazdów mechanicznych sięga XVII w., kiedy w Norymberdze Johann Hautsh, artysta-kowal, zbudował z drewna pojazd, który był wprawiany w ruch za pomocą mechanizmu sprężynowego, napędzanego siłą czterech „pachołków”. Sprężyna napędzała koła tylnej osi i umożliwiała poruszanie się z prędkością około półtora kilometra na godzinę. Kontynuowanie jazdy wymagało jednak każdorazowo zatrzymania się i nakręcenia sprężyny po przebyciu około 200 metrów. Pierwszy pojazd mechaniczny napędzany tłokowym silnikiem parowym zbudowano

⁶⁰⁴ „Napędy lotnicze. Studenckie Koło Naukowe”, Od sprężyny Leonarda Da Vinci do świata elektrycznych samochodów Elona Muska, 10.08.2017, <http://napedylotnicze.pollub.pl/index.php/projekty/hydros/31-od-sprezyny-leonarda-da-vinci-do-swiata-elektrycznych-samochodow-elona-muska> [dostęp: 24.06.2022].

dopiero w 1769 r. W dalszej kolejności projektowano elektromobile zasilane z baterii akumulatorów. Ówczesnie osiągały one prędkości przekraczające nawet 100 km/h, na początku XX w. zaczęto używać ich jako miejskie taksówki⁶⁰⁵. We wrześniu 1968 r. na torze testowym w Lüneburger Heide po raz pierwszy w historii użyto samochodu poruszającego się bez kierowcy. Automobil ten był sterowany w pełni zdalnie, a jego zadaniem było testowanie opon. Warto podkreślić, że pierwsze pojazdy bezzałogowe nie były autonomiczne – w maszynach tych zastąpiono kierowcę układem zdalnego sterowania, kontrolowanym z samochodu jadącego z tyłu⁶⁰⁶.

Obecnie idea automatyzacji transportu, zarówno drogowego jak i powietrznego oraz morskiego, stanowi centrum debaty o kierunkach rozwoju technologii transportu, obejmującej nie tylko branżę motoryzacyjną i usługi informatyczne, ale również prawo nowych technologii, co wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Przedstawiciele nauki badają zagadnienia techniczne, jak zarządzanie ruchem, projektowanie odpowiedniej infrastruktury oraz łączności pomiędzy pojazdami. Istotne są tu również zagadnienia prawne związane ze zjawiskiem automatyzacji maszyn, a także skutki tych regulacji oraz ich odbiór społeczny⁶⁰⁷.

a) Transport autonomiczny w świetle międzynarodowych regulacji prawnych

Postęp technologiczny pozwala maszynom na uzyskanie coraz większej autonomii, co z kolei prowadzi do głębokich zmian w strukturze transportu. Jednak wprowadzenie do ruchu drogowego innowacyjnych pojazdów, sprawdzanych w laboratoriach i halach testowych, wymaga odpowiednich regulacji prawnych, które powinny zostać wypracowane w toku rzetelnej debaty publicznej. Międzynarodowe konwencje dotyczące prawa o ruchu drogowym (Genewska⁶⁰⁸ i Wiedeńska⁶⁰⁹), których Polska jest sygnatariuszem, traktują o obowiązkach i ograniczeniach dla kierującego pojazdem. Obie konwencje stanowią o tym, że kierowca powinien

⁶⁰⁵ W. Rychter, *Dzieje samochodu*. Warszawa 1987. Str.7-8.

⁶⁰⁶ *Pierwszy samochód autonomiczny powstał ponad 50 lat temu*, „Motofocus”, 28.10.2019, <https://motofocus.pl/pogodzinach/79663/pierwszy-samochod-autonomiczny-powstal-ponad-50-lat-temu-film> [dostęp: 24.06.2022].

⁶⁰⁷ K. Turcza, *Pojazdy autonomiczne w świetle polskich i międzynarodowych regulacji prawnych, Współczesne problemy współczesnych społeczeństw*, Warszawa 2022, s.267-282, wraz z powołaną tam literaturą.

⁶⁰⁸ Konwencja o ruchu drogowym, Protokół w sprawie znaków i sygnałów drogowych oraz Akt końcowy, podpisane w Genewie dnia 19 września 1949 r. Dz.U. 1959 nr 54 poz. 321

⁶⁰⁹ Konwencja o ruchu drogowym, sporządzona w Wiedniu dnia 8 listopada 1968 r. Dz.U. 1988 nr 5 poz. 40 – międzynarodowy traktat określający ogólne zasady ruchu drogowego obowiązujące w krajach będących jego sygnatariuszami. Konwencja ta została sporządzona 8 listopada 1968 roku w Wiedniu. Rada Państwa PRL ratyfikowała tę konwencję 24 lutego 1988 roku. Konwencja o ruchu drogowym z 1968 r. ma zastosowanie w większości państw członkowskich UE. Konwencję genewską z 1949 r. (będącą poprzedniczką konwencji wiedeńskiej) stosują niektóre państwa członkowskie UE.

móc kontrolować pojazd, np. w sytuacji zagrożenia. Próba odniesienia się do zmieniającej się rzeczywistości była poprawka nr 79 do Konwencji Genewskiej uchwalona w 2017 r., która określała prawa i obowiązki w zakresie produkcji, testowania i korzystania z samochodów z systemem wspomaganie kierowcy. Dotychczasowe zmiany na gruncie wspomnianych konwencji opierały się na założeniu, że pojazd autonomiczny zawsze musi być pod kontrolą człowieka⁶¹⁰.

Większe pole do rozwoju na gruncie niezależnej od kierowcy mobilności mają kraje, które nie podpisały Konwencji Genewskiej i Wiedeńskiej. Jednym z takich krajów są Stany Zjednoczone, gdzie pojazdy autonomiczne są rejestrowane i poruszają się po drogach publicznych.⁶¹¹ W amerykańskim prawie przepisy o dopuszczeniu do ruchu samochodów autonomicznych pojawiły się już w 2013 r. Dzięki temu jazda takimi pojazdami dozwolona jest w czterech stanach: Nevada (pierwszy, w którym weszły przepisy), Kalifornia, Floryda i Michigan⁶¹². Stany Zjednoczone zaktualizowały swoje normy bezpieczeństwa samochodowego z dniem 10 marca 2022 r., wydając pierwszy w swoim rodzaju przepis uwzględniający te pojazdy, w których całkowicie postawiono na zautomatyzowane systemy jazdy, rezygnując ze wszystkich elementów sterujących⁶¹³. Pod tym względem amerykańskie regulacje prawne są bardziej liberalne od europejskich, gdyż dopuszczają one do obrotu maszyny, które potencjalnie będą mogły być w przyszłości w pełni autonomiczne, niezależne od działania człowieka. Warto w tym miejscu wspomnieć, że konwencji nie podpisał również rząd Zjednoczonego Królestwa, co w założeniu ma pozwolić Brytyjczykom na śmiałe plany rozwoju zautomatyzowanej mobilności⁶¹⁴.

W rozporządzeniu ONZ z dnia 6 kwietnia 2020 r.⁶¹⁵ określono ściśle wymagania dotyczące przyszłych pojazdów autonomicznych, które będą w stanie przejąć kontrolę nad pojazdem. Wedle założeń ww. dokumentu, zautomatyzowane samochody będą mogły jeździć

⁶¹⁰ Agreement Concerning the Adoption of Harmonized Technical United Nations Regulations for Wheeled Vehicles, Equipment and Parts which can be Fitted and/or be Used on Wheeled Vehicles and the Conditions for Reciprocal Recognition of Approvals Granted on the Basis of these United Nations Regulations (2017), UN Regulation, No. 79, <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/main/wp29/wp29regs/2017/R079r3e.pdf>, [dostęp: 26.06.2022].

⁶¹¹ *EU countries want legal change for driverless cars – but they will have to wait*, 27.09.2026, [w:] *Road Transport, Special Report 2016*, <https://www.euractiv.com/section/transport/news/eu-countries-want-legal-change-for-driverless-cars-but-theyll-have-to-wait/> [dostęp: 2.04.2024].

⁶¹² K. Niewiński, „Autokult”, <https://autokult.pl/t/50240,samochody-autonomiczne> [dostęp: 02.04.2024].

⁶¹³ Steven S. Cliff, Deputy Administrator, National Highway Traffic Safety Administration, 49 CFR Part 571, Docket No. NHTSA-2021-0003, RIN 2127-AM06, Occupant Protection for Vehicles With Automated Driving Systems, document dostępny na stronie The National Highway Traffic Safety Administration: <https://www.nhtsa.gov/sites/nhtsa.gov/files/2022-03/Final-Rule-Occupant-Protection-Amendment-Automated-Vehicles.pdf> [dostęp: 25.06.2022].

⁶¹⁴ *EU countries want legal change for driverless cars – but they will have to wait*, [w:] *Road Transport, Special Report 2016*.

⁶¹⁵ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/087/82/PDF/G2008782.pdf?OpenElement> [dostęp: 25.06.2023].

wyłącznie po drogach bez pieszych i rowerzystów, nie będą mogły przekraczać prędkości 60 km/h, będą też wyposażone w czarną skrzynkę⁶¹⁶. W dokumencie wspomina się również o odpowiednim zabezpieczeniu przed cyberatakami i możliwością przejęcia kontroli nad maszyną przez człowieka⁶¹⁷.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że udział polskiego ustawodawcy w procesie zbliżania prawodawstwa regulacji ruchu drogowego na poziomie ONZ⁶¹⁸ jest istotny, zwłaszcza w zakresie szkolenia kierowców pod kątem zautomatyzowanego transportu⁶¹⁹. Aktualnie jednak ustawa o kierujących pojazdami⁶²⁰ nie reguluje tej materii wprost, np. w kontekście zakresu szkolenia przyszłych kierowców (art. 23 ust. 2 pkt 1) oraz ich egzaminowania (art. 49 i n.), w tym badań lekarskich i psychologicznych (art. 75 i n. w zw. z art. 82 i n.)⁶²¹.

Tymczasem w maju 2022 r. organizacja Roadpol, Europejskie Stowarzyszenie Badań Wypadków Drogowych „EVU” oraz firma prowadząca kontrole pojazdów Dekra, wspólnie zaapelowały do Komisji Europejskiej o określenie w ustawie o ochronie danych osobowych⁶²² zasad dostępu do informacji w samochodach połączonych z Internetem oraz pojazdów autonomicznych⁶²³. Według twórców apelu dane do weryfikacji powinny być zapisane w formacie ogólnodostępnym i uniwersalnym niezależnie od producenta. Kontrola działania autonomicznych pojazdów jest kluczowa także podczas badań diagnostycznych, gdyż ma ona bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo. Wzmiankowane organizacje podkreślają, że producenci aut nie powinni mieć monopolu na dostęp do danych z systemów operacyjnych pojazdów. Ich przesyłanie powinno odbywać się wyłącznie za zgodą użytkownika⁶²⁴.

Warto w tym miejscu zasygnalizować, że Polski dotyczy nowy system prawny regulujący sposób wykorzystywania bezzałogowych statków powietrznych (w skrócie: BSP) inaczej zwanych dronami. Regulacje w tej materii są ujęte w kilku unijnych aktach prawnych. Wśród nich najważniejsze jest rozporządzenie w sprawie przepisów i procedur dotyczących

⁶¹⁶https://unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2019/sc3/ECE-NižANS-SC.3-172-Rev.2e_for_web.pdf [dostęp: 25.06.2023].

⁶¹⁷https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/ir_201218_RAPORT_Monitoring-trendw-w-innowacyjności-niżgrudzien-2020_final_220215.pdf s. 45, [dostęp: 26.06.2022 r.]. link nie działa, brak danych do przypisu; <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/087/82/PDF/G2008782.pdf?OpenElement>, [dostęp: 26.06.2023].

⁶¹⁸ S. Rudnik, *Kierunek rozwoju regulacji prawnych pojazdów autonomicznych w ramach prac Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (UNECE) oraz Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU)*, „Autobusy” 2017, nr 6.

⁶¹⁹ M. Burtowy, [w:] *Prawo o ruchu drogowym. Komentarz* Warszawa 2021, art. 1.

⁶²⁰ Ustawa dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami Dz. U. 2011 Nr 30 poz. 151.

⁶²¹ M. Burtowy, [w:] *Prawo o ruchu drogowym*, dz. cyt.

⁶²² Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych Dz. U. 2018 poz. 1000

⁶²³<https://logistyknizp.pl/systemy-it/art36240971-policja-zastanawia-sie-jak-kontrolowac-autonomicznesamochody>, [dostęp: 25.06.2022].

⁶²⁴<https://theworldnews.net/pl-neniżpolicja-zastanawia-sie-jak-kontrolowac-autonomiczne-samochody> [dostęp: 26.06.2022 r.].

eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych⁶²⁵. Co istotne, unijne rozporządzenie jest stosowane w Polsce wprost. Urząd Lotnictwa Cywilnego nadzorujący rynek dronów wymaga przestrzegania przepisów tej regulacji, mimo, że rodzimy ustawodawca nie znowelizował dotychczas ustawy z 3 lipca 2002 r. o prawie lotniczym⁶²⁶. Od daty wejścia w życie przepisów unijnych, tj. od dnia 31.12.2020 r. ważną zasadą jest obowiązek rejestracji operatorów, a nie samych dronów⁶²⁷.

b) Pojazd autonomiczny – definicja i regulacje w prawie polskim

W polskim porządku prawnym z dniem 22 lutego 2019 r. do ustawy Prawo o ruchu drogowym⁶²⁸ dodano oddział 6, który skupia się na zagadnieniu wykorzystania dróg na potrzeby prac badawczych nad pojazdami autonomicznymi. Nowa regulacja jako pierwsza wprowadziła do polskiego prawodawstwa definicję legalną pojazdu autonomicznego. Zgodnie z art. 65k cytowanej ustawy, ilekroć w niniejszym oddziale jest mowa o pojeździe autonomicznym, należy przez to rozumieć pojazd samochodowy wyposażony w systemy sprawujące kontrolę nad ruchem tego pojazdu i umożliwiające jego przemieszczanie bez ingerencji kierującego, który w każdej chwili może przejąć kontrolę nad tym pojazdem.

W literaturze przedmiotu można spotkać się z poglądem, że należałoby w przyszłości poszerzyć tę definicję, aby pojazdem autonomicznym mógł być także np. pojazd wolnobieżny (art. 2 pkt 34 p.r.d.), ciągnik rolniczy (art. 2 pkt 44 p.r.d.), motocykl i motorower (art. 2 pkt 45–46 p.r.d.) oraz tramwaj (art. 2 pkt 82 p.r.d.)⁶²⁹. Do tego katalogu można by z powodzeniem dopisać z powodów praktycznych również autobus (art. 2 pkt 41 p.r.d.), zespół pojazdów (art. 2 pkt 49 p.r.d.) czy wózek inwalidzki (art. 2 pkt 48). Transport drogowy, to nie tylko samochody osobowe, ale również samochody ciężarowe oraz autobusy. Pojazdy ciężkie, jak i usługi świadczone przy ich użyciu stanowią podstawę polskiej gospodarki. Obecnie ich autonomiczność sprowadza się jednak do wyposażenia pojazdów ciężarowych w systemy automatycznego hamowania, monitoring „martwej strefy” czy kontrolę zmęczenia kierowcy.

⁶²⁵ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2019/947 z 24 maja 2019 r. w sprawie przepisów i procedur dotyczących eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych (Dz.Urz. UE z 2019 r. L 152 s.45).

⁶²⁶ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12-50601/katalog/12811945> - projekt na etapie opiniowania, [dostęp: 26.06.2022 r.].

⁶²⁷ Ustawa Prawo lotnicze, Dz.U. z 2019 r. poz. 1580; ost.zm. Dz.U. z 2020 r. poz. 1378.

⁶²⁸ Dział 6 dodany przez art. 55 pkt 1 ustawy z dnia 11 stycznia 2018 r. (Dz.U.2018.317) zmieniającej ustawę Prawo o ruchu drogowym z dniem 2niżutego 2018 r., z tym, że art. 65l ust. 4 pkt 3 wszedł w życie z dniem 1 lipca 2019 r.

⁶²⁹ M. Burtowy, [w:] *Prawo o Ruchu drogowym*, dz. cyt., art. 1.

Działania w stronę rozwoju technologii są prowadzone przez firmy, takie jak Daimler, Volvo, Toyota i Volkswagen. Według wstępnych prognoz w 2025 roku część produkowanych pojazdów ciężarowych będzie wyposażona w autonomiczny system sterowania.⁶³⁰

Ustawodawca rozumie więc przez pojazd autonomiczny *de facto* pojazd samochodowy o ograniczonym zakresie autonomii, jeśli sterowanie jego ruchem wymaga obecności kierowcy na pokładzie. Taki *quasi* autonomiczny pojazd powinien być skonstruowany w sposób pozwalający na przejście nad nim kontroli przez człowieka. W tym miejscu warto pochylić się na ustaleniu zakresu autonomii pojazdów, wśród których znajdują się zarówno takie, których działanie wymaga udziału człowieka jak i te, które takiego udziału nie wymagają w ogóle.

Dla pojazdów drogowych istnieją obecnie dwie podstawowe klasyfikacje: amerykańska – przygotowana przez agencję National Highway Traffic Safety Administration (NHTSA)⁶³¹ w 2013 r., która wyróżnia pięć różnych kategorii autonomicznej jazdy – oraz europejska, opracowana przez International Society of Automotive Engineers w 2014 r. (SAE)⁶³². Unia Europejska w swoich opracowaniach korzysta z klasyfikacji SAE w standardzie SAE J3016126, która zakłada sześć poziomów autonomii pojazdów⁶³³.

W 2019 r. SAE stworzyło międzynarodowy standard⁶³⁴, który zdefiniował sześć poziomów automatyzacji w transporcie pod względem stopnia przejścia kontroli przez maszynę. Poziomy według SAE zaczynają się od 0 do 5 i z każdym kolejnym rola podmiotu kierującego jest coraz mniejsza.

- Poziom 0 dotyczy technologii pasywnego wspomaganie, takich jak m. in ostrzeżenie o „martwym polu” i ostrzeżenie przed kolizją.
- Poziom 1 obejmuje systemy elektroniczne związane z adaptacyjnym tempomatem i kontrolą zmiany pasa ruchu, a kierowca musi być gotowy do przejścia prowadzenia pojazdu w razie wystąpienia takiej konieczności.

⁶³⁰ *Autonomiczne ciężarówki mogłyby zastąpić 90% kierowców na trasach długodystansowych*, „Na fali nauki”, 23.03.2022, <https://nafalinauki.pl/aktualnosci/autonomiczne-ciezarowki-moglyby-zastapic-90-kierowcow-na-trasach-dlugodystansowych/>, [dostęp: 26.06.2023].

⁶³¹ Amerykański urząd ds. bezpieczeństwa ruchu drogowego, założony przez Kongres Stanów Zjednoczonych 31 grudnia 1970 z siedzibą w Waszyngton, Stany Zjednoczone.

⁶³² SAE International, dawniej pod nazwą Society of Automotive Engineers, to działające na całym świecie stowarzyszenie zawodowe i organizacja opracowująca standardy dla inżynierów z różnych branż z siedzibą w Stanach Zjednoczonych. Główny nacisk kładzie się na globalne branże transportowe, takie jak lotnictwo, motoryzacja i pojazdy użytkowe. Organizacja przyjęła nazwę SAE International, aby odzwierciedlić szerszy nacisk na mobilność.

⁶³³ *Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles J3016_201806*, 15.06.2018, https://www.sae.org/standards/content/j3016_201806/ [dostęp: 26.06.2022].

⁶³⁴ *SAE Standards News: J3016 automated-driving graphic update*, 1.07.2019, <https://www.sae.org/news/2019/01/sae-updates-j3016-automated-driving-graphic> [dostęp: 26.06.2022].

- Poziom 2 pozwala na przejęcie kontroli przez maszynę nad częścią elementów odpowiedzialnych za prowadzenie pojazdu na drogach.
- Poziom 3 dotyczy pojazdów, które monitorują otoczenie i dbają o kierowanie, hamowanie i regulację przepustnicy w określonych warunkach. Pojazd może też zmieniać samodzielnie pas ruchu, ale kierowca nadal musi monitorować jego zachowania, aby w razie konieczności przejąć kontrolę nad samochodem⁶³⁵.
- Poziom 4 obejmuje automatyzację w samodzielnym prowadzeniu pojazdów⁶³⁶. W tym trybie samochód może przejechać samodzielnie z punktu startowego do docelowego, gdy sprzyjają temu warunki drogowe i pogodowe.
- Poziom 5 – pojazdy samojezdne z tego poziomu najprawdopodobniej nigdy nie będą przewidywały ingerencji kierowcy w prowadzenie i jazdę z zadanego miejsca do celu. Są one przewidziane dla systemów wypożyczania samochodów do przemieszczania się z punktu A do B. Prowadzeniem ma w tym przypadku zajmować się system komputerowy, który będzie całkowicie odpowiedzialny za sterowanie samochodem lub pojazdem. Ma on mieć łączność z innymi pojazdami oraz elementami infrastruktury drogowej, aby zapewnić jak największy zakres bezpieczeństwa użytkownikom⁶³⁷.

Dla trzech pierwszych poziomów (0–2) kierowca jest odpowiedzialny za monitorowanie otoczenia oraz musi być gotów na przejęcie kontroli. W przypadku poziomu trzeciego nie musi już obserwować otoczenia, za to powinien być gotowy na przejęcie kontroli. Od poziomu czwartego kierowca w teorii nie musi już w ogóle zajmować się samochodem i tym, co dzieje się na drodze⁶³⁸.

Krajowe regulacje odnoszą się do możliwości testowania pojazdów autonomicznych, nad którymi człowiek może przejąć kontrolę w każdej chwili, czyli tych z poziomu trzeciego. Testowane samochody powinny być więc wyposażone w takie systemy, jak np. układ

⁶³⁵ Mercedes-Benz stał się pierwszym producentem, który spełnił wymagania określone przez przepisy ONZ dotyczące systemów autonomicznych z poziomu 3, zob. *Rewolucja w zakresie zautomatyzowanej jazdy: Mercedes-Benz wprowadza w USA pierwszy na świecie system certyfikowany na trzecim poziomie SAE – DRIVE PILOT*, „Mercedes-Benz. Media”, 3.10.2023,

<https://media.mercedes-benz.pl/rewolucja-w-zakresie-zautomatyzowanej-jazdy-mercedes-benz-wprowadza-w-usa-pierwszy-na-swiecie-system-certyfikowany-na-trzecim-poziomie-sae--drive-pilot/> [dostęp: 26.06.2023].

⁶³⁶ Obecnie jest opracowywany i testowany przez kilka koncernów motoryzacyjnych. Zob. *Mercedes wprowadza Drive Pilot. Jazda na autopilocie*, „Auto-motor i Sport”, <https://www.auto-motor-i-sport.pl/wydarzenia/Mercedes-wprowadza-Drive-Pilot-Jazda-na-autopilocie,47636,1> [dostęp: 26.06.2022].

⁶³⁷ K. Turcza, *Pojazdy autonomiczne w świetle polskich i międzynarodowych regulacji prawnych, Współczesne problemy współczesnych społeczeństw*, Warszawa 2022, s.267-282, wraz z powołaną tam literaturą.

⁶³⁸ T. Neumann, *Perspektywy wykorzystania pojazdów autonomicznych w transporcie drogowym w Polsce*, „Auto-busy” 2018, nr 12.

kierowniczy, hamulce i inne urządzenia umożliwiające sprawowanie nad nimi kontroli przez człowieka.

Możliwość testowania takich pojazdów przewiduje ustawa o elektromobilności i paliwach alternatywnych z 2018 r., która znowelizowała Prawo o ruchu drogowym⁶³⁹, wprowadzając do niego zapisy umożliwiające testowanie pojazdów autonomicznych na drogach publicznych po uzyskaniu zezwolenia od zarządcy drogi. Obowiązkowe jest m.in. posiadanie przez pojazd testowy zgodnej z przepisami prawa tablicy rejestracyjnej, przeprowadzenie konsultacji z mieszkańcami gminy na temat testów pojazdu, a także obecność osoby w pojeździe, która w każdej chwili może przejąć kontrolę nad tym pojazdem⁶⁴⁰. Ustawodawca musi więc mieć na uwadze konieczność wdrażania infrastruktury i usług łączności w celu wspierania pojazdów zautomatyzowanych, uwzględniając w tym celu np. unijną strategię na rzecz sieci piątej generacji (sieci 5G). Maszyny działające z wykorzystaniem technologii sieci 5G będą mogły komunikować się między sobą oraz z infrastrukturą drogową czy innymi urządzeniami. Z takich systemów będą mogły skorzystać także samochody, w których za kierownicą będzie siedział człowiek⁶⁴¹. Komisja Europejska podjęła działania mające na celu promowanie wdrażania infrastruktury i usług łączności w celu wspierania pojazdów zautomatyzowanych, przyjmując strategię na rzecz sieci piątej generacji⁶⁴², współpracujących inteligentnych systemów transportowych⁶⁴³ oraz strategię kosmiczną⁶⁴⁴.

c) Aktualne regulacje i postulaty *de lege ferenda* w kontekście odpowiedzialności za wypadki spowodowane przez pojazdy autonomiczne

W roku 2018, w mieście Tempe w Arizonie doszło do pierwszego w historii (nagłośnionego) wypadku spowodowanego przez pojazd bezzałogowy, podczas którego zginął

⁶³⁹ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym – przepisy regulujące prawa i obowiązki uczestników ruchu drogowego. Dz.U. z 2022 r. poz. 988.

⁶⁴⁰ Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o elektromobilności i paliwach alternatywnych Dz.U. 2018 poz. 317.

⁶⁴¹ M. Górecki, *Jak będą działać autonomiczne samochody w technologii 5G?*, „Polityka bezpieczeństwa”, 10.12.2021, <https://www.politykabezpieczenstwa.pl/pl/a/jak-beda-dzialac-autonomiczne-samochody-w-technologie-5g>, [dostęp: 26.06.2023].

⁶⁴² Komunikat Komisji *Sieć 5G dla Europy: plan działania*, COM (2016) 588.

⁶⁴³ Komunikat Komisji dotyczący współpracujących inteligentnych systemów transportowych, COM (2016) 766.

⁶⁴⁴ Komunikat Komisji *Strategia kosmiczna dla Europy*, COM (2016) 705; K. Myszona-Kostrzewa, E. Mreńca, P. Benedykt Zientarski, *Prawne aspekty działalności kosmicznej*, Warszawa 2019 s.10; W. Żurawski, *Chińczycy wystrzelili satelity niezbędne dla pojazdów autonomicznych*, „wnp.pl Motoryzacja”, 2.06.2022, <https://www.wnp.pl/motoryzacja/chinczycy-wystrzelili-satelity-niezbedne-dla-pojazdow-autonomicznych,587367.html> [dostęp: 30.06.2023].

przechodzeń⁶⁴⁵. Zdarzenie to, a także kolejne podobne, zapoczątkowały dyskusje na temat tego, jak powinna się kształtować odpowiedzialność za wypadki z udziałem autonomicznych pojazdów. W 2019 r., na kanwie tego zdarzenia prokuratura w Arizonie uznała, że firma Uber, która testowała pojazd, nie poniesie odpowiedzialności karnej za wypadek. Także Krajowa Rada Bezpieczeństwa Transportu przypisała katastrofę głównie błędowi ludzkiemu⁶⁴⁶.

W przypadku pojazdów autonomicznych zupełnie nowego znaczenia nabiera odpowiedzialność za szkody. W 2018 r. Kongres Stanów Zjednoczonych zaproponował przepisy, które zwalniają pojazdy autonomiczne z pełnej odpowiedzialności za szkody. Amerykanie, wychodząc naprzeciw problematyce związanej ze szkodami spowodowanymi przez pojazdy samojazdne, stosują rozwiązanie prawne polegające na utworzeniu funduszu kompensacyjnego w celu rozwiązywania spraw bez orzeczenia winy⁶⁴⁷.

W zakresie odpowiedzialności wykroczeniowej⁶⁴⁸ w literaturze przedmiotu⁶⁴⁹ podnoszono zasadność odwoływania się do analogii regulacji dotyczących ruchu kolejowego, przyjętej w jednym z rozstrzygnięć sądowych. Stwierdzono w nim, że okresowe wyłączenie pewnego odcinka szlaku kolejowego z normalnego ruchu w celu przeprowadzenia na tym odcinku odpowiednich prób badawczych, w razie spowodowania wypadku nie ma znaczenia dla oceny zachowania się sprawcy w aspekcie odpowiedzialności za jego spowodowanie⁶⁵⁰.

Pewna analogia jest widoczna również w kontekście statusu prawnego instruktora nauki jazdy, który jest gwarantem (w rozumieniu art. 2 k.k.) zachowania zasad ostrożności w ruchu drogowym poruszającego się pojazdu. W sytuacji wypadku powodowanego przez kursanta także instruktor nauki jazdy może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej⁶⁵¹. Odmienne rozwiązanie zaproponowane zostało przez Parlament Europejski. W świetle tych założeń, spowodowanie szkody, która nastąpiła w związku z działaniem systemu SI, niewłaściwego

⁶⁴⁵ M. Orlowski, „Gazeta Wyborcza”, 19.03.2018, *Pierwsza śmierć spowodowana przez bezzałogowy samochód. Uber zawiesza testy w USA*, <https://wyborcza.pl/7,75399,23162966,pierwsza-smierc-spowodowana-przez-samosterujacy-samochod-uber.html?disableRedirects=true>, [dostęp: 27.06.2023].

⁶⁴⁶ Pracownica Ubera oskarżona o nieumyślne spowodowanie śmierci, „Autoświat”, 16.09.2020, <https://www.auto-swiat.pl/wiadomosci/aktualnosci/pracownica-ubera-oskarzona-za-nieumyslne-spowodowanie-smierci-w-wypadku/v1txx1d>, [dostęp: 27.06.2023].

⁶⁴⁷ R. Tyson, G. Schultz, *Liability in the age of autonomous vehicles*, „PropertyCasualty360”, 6.06.2018 [dostęp: 27.06.2023]; K. Wałdoch, *Kompensacja następstw wypadków związanych z ruchem samochodów autonomicznych w Stanach Zjednoczonych*, tekst dostępny na stronie Polskiej Izby Ubezpieczeń 2019, <https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2019/06/WU-2019-01-04-waldoch.pdf> [dostęp: 15.04.2023].

⁶⁴⁸ Na przykład. z art. 86 lub 97 Ustawy z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń. Dz.U. 1971 nr 12 poz. 114.

⁶⁴⁹ M. Burtowy, *Samochody autonomiczne a prawo karne Zarys stanu badań*, tekst dostępny na stronie Archiwum Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Prof. dra Jana Sehna w Krakowie, https://arch.ies.gov.pl/images/PDF-Paragraf_na_Drozdze/2021%20PnD/04_2021/PnD.2021.4.04%20samochody.pdf [dostęp: 15.04.2023].

⁶⁵⁰ Wyrok SN z 30.09.1982 r., Rw 841/82, OSNKW 1983/1, poz. 11.

⁶⁵¹ K. Mamak, *Gdy samochód zabija. Odpowiedzialność karna w dobie samojeżdżących samochodów*, „Criminal future”, 30.11.2015, <http://criminalfuture.com/2015/11/> [dostęp: 25.06.2023].

szkolenia, błędu w oprogramowaniu bądź konstrukcji, obciąża podmiot będący twórcą maszyny. Natomiast gdy szkoda była skutkiem naruszenia zasad ostrożności przez użytkownika, to jemu należałoby przypisać za nią odpowiedzialność⁶⁵².

W tym kontekście zasadny jest postulat obowiązku zapisywania danych i parametrów pojazdu w trakcie jazdy i możliwości ich odtworzenia w późniejszym czasie. Jest to ważne z punktu widzenia postępowania dowodowego i ustalenia czy pojazd znajdował się w trybie autonomicznym czy manualnym⁶⁵³. Znaczący przedmiot zauważają potrzebę ujawniania danych systemów EDR⁶⁵⁴ (Event Data Recorder) dotyczących poszczególnych parametrów ewentualnych wypadków. Zwracają oni również uwagę na konieczność współpracy środowiska technologicznego ze środowiskami prawnym i ustawodawczym już na etapie rozwijania poszczególnych funkcjonalności⁶⁵⁵. Jawność danych otwiera jednak dyskusję dotyczącą ochrony danych osobowych, w tym wrażliwych danych biometrycznych, które winny być odpowiednio chronione już na etapie projektowania danego systemu⁶⁵⁶.

Według ustaleń *AI Ethics Study*, poczynionych w ramach badań przeprowadzonych przez EY i The Future Society, kluczowym problemem, który pojawia się w obszarze działalności z wykorzystaniem sztucznej inteligencji jest biometria i urządzenia służące do rozpoznawania twarzy w przestrzeni publicznej. Choć w tym kontekście pojawiają się wątpliwości, co do neutralności oraz ochrony danych, powyższe rozwiązania stanowią milowy krok w kierunku rozwoju społeczeństwa cyfrowego, otwartego na wszelkiego rodzaju usługi z wykorzystaniem SI⁶⁵⁷. Autonomia działania systemów sztucznej inteligencji, która dąży do marginalizacji roli kierującego pojazdem, wymaga opracowania takich mechanizmów prawnych, które pozwolą na dostęp do danych. Niemniej dane systemowe to nie tylko dane osobowe, ale również

⁶⁵² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)), Dz. Urz. UE z 2018 r., nr C 252/239.

⁶⁵³ J. Kaczmarek, A. Sampolski, *Wybrane zagadnienia odpowiedzialności karnej pojazdów autonomicznych*, „Monitor Prawniczy” 2018, s. 9.

⁶⁵⁴ Endpoint Detection and Response (EDR) to narzędzie służące wykrywaniu i reagowaniu na podejrzone aktywności na urządzeniach końcowych. W przeciwieństwie do dotychczas wykorzystywanych technologii EDR nie koncentruje się na identyfikowaniu złośliwego oprogramowania, a na detekcji nieprawidłowych działań.

⁶⁵⁵ K. Pinter, Z. Szalay, G. Vida, *Liability in Autonomous Vehicle Accidents*, „Communications” 2017, No. 4. M. Pourabdollah, E. Björkvik, F. Furer, B. Lindenberg, K. Burgdorf, *Fuel economy assessment of semi-autonomous vehicles using measured data*, <https://ieeexplore.ieee.org/document/7993365/authors> [dostęp: 25.06.2023].

⁶⁵⁶ Wytyczne 01/2020 dotyczące przetwarzania danych osobowych w kontekście pojazdów podłączonych do Internetu i aplikacji związanych z mobilnością, wer. 2.0 z dnia 09.03.2021 r., s.19, https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-012020-processing-personal-data-context_pl [dostęp: 02.04.2024].

⁶⁵⁷ Badanie EY i The Future Society zostało przeprowadzone na przełomie 2019 i 2020 roku w 55 krajach, wśród 71 legislatorów, regulatorów i doradców w zakresie sztucznej inteligencji oraz 284 firm wykorzystujących tę technologię) 72 proc. przedsiębiorców oświadczyło, że SI będzie wykorzystywana dla dobra konsumentów i społeczeństwa, W zapewnienia te wierzy jedynie 44 %. legislatorów, regulatorów i ekspertów - wynika z globalnego badania EY. Zob. M. Werner-Woś, *EY: mniej niż połowa ekspertów wierzy w dobre intencje dot. sztucznej inteligencji*, „Bankier.pl”, 11.08.2020, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/EY-mniej-niz-polowa-ekspertow-wierzy-w-dobre-intencje-dot-sztucznej-inteligencji-7941806.html>[dostęp: 29.08.2023].

informacje mogące stanowić tajemnicę prawnie chronioną, dotyczącą oprogramowania. Nie bez znaczenia jest również to, że zaawansowane systemy sztucznej inteligencji są bardzo złożone i pracują na dużej ilości danych, stąd wymykają się spod nadzoru człowieka⁶⁵⁸. Rozwój technologiczny, wymusza poszukiwanie rozwiązań prawnych, w tym takich, które powinny zmierzać w kierunku kontroli nad sztuczną inteligencją, która z kolei w praktyce może zostać wykorzystana zarówno do popełniania przestępstw, jak i do walki z nimi⁶⁵⁹. Próby upodmiotawiania maszyn mogą prowadzić do śmiałych tez prowadzących do wniosku, że „im wyższy poziom autonomii tym mniejsza odpowiedzialność za działania i zaniechania twórcy, dostawcy czy właściciela”⁶⁶⁰.

Istotnym zagadnieniem związanym z przypisaniem odpowiedzialności karnej i cywilnej za skutki spowodowane funkcjonowaniem w pełni autonomicznych systemów SI jest sytuacja, w której człowiek ani nie wydaje szczegółowych poleceń, ani nie nadzoruje działania systemu. Zanika wtedy związek pomiędzy działaniem systemu SI a sferą świadomości i wolą człowieka w przypadku systemów w pełni autonomicznych w sensie modelu eksploatacji (ale nie w sensie sprawstwa twórcy czy cyberprzestępcy)⁶⁶¹. Maszyna, która z perspektywy technicznej będzie w pełni autonomiczna w taki sposób, że będzie samodzielnie i poza kontrolą człowieka podejmowała decyzje, mimo tego zawsze będzie powiązana z działalnością człowieka, chociażby na etapie jej projektowania. Sam system, nie będąc podmiotem prawa, nie może ponosić odpowiedzialności za wywołane przez siebie skutki⁶⁶².

Podobne wnioski stanowiły punkt wyjścia dla założeń do strategii o wykorzystaniu sztucznej inteligencji w Polsce⁶⁶³. Na gruncie krajowego porządku prawnego nie jest możliwe uznanie samego systemu sztucznej inteligencji za sprawcę czynu zabronionego, który może być popełniony jedynie przez człowieka. Kamil Mamak słusznie wskazał, że w takich sytuacjach próbuje się niekiedy przypisać odpowiedzialność karną temu, kto taki system uruchomił⁶⁶⁴. Na

⁶⁵⁸ R. Rejmanski, *Rocznik Nauk Prawnych*, T. XXXI, numer 3 – 2021, s. 12.

⁶⁵⁹ J. Taczowska-Olszewska, *Internet rzeczy, sztuczna inteligencja i robotyka w transformacji przedsiębiorstw a potrzeba penalizacji nowych typów przestępstw – zakres regulacji*, [w:] *Możliwe przyczyny i rodzaje przestępczości w przyszłości oraz przygotowania prewencyjne*, red.: R. Koszewski, B. Oręziak, M. Wielec, Warszawa, 2021, s. 222–225.

⁶⁶⁰ G. Urbanik, *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez pojazd autonomiczny w kontekście art. 446 k.c.*, *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*, 2019, nr 2, s. 84–91.

⁶⁶¹ R. Rejmanski, dz. cyt. s. 14.

⁶⁶² *Wytyczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji*, Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji, Bruksela: Komisja Europejska 2019, s. 20, https://www.europarl.europa.eu/meet-docs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf [dostęp: 25.06.2022]; *Biała księga...*, dz. cyt., s. 11.

⁶⁶³ *Założenia do strategii AI w Polsce*, Ministerstwo Cyfryzacji 2018, s. 131; Uchwała nr 196 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia *Polityki dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od roku 2020*, *Monitor Polski* z 2021 r., poz. 23, załącznik, s. 66, 71.

⁶⁶⁴ Tak *de lege lata* w odniesieniu do w pełni autonomicznych pojazdów: K. Mamak, *Prawo karne przyszłości*, Warszawa 2017, s. 97.

gruncie odpowiedzialności cywilnej polskie prawo odnosi się do szeroko pojętego „ruchu” pojazdu autonomicznego, a zatem także jego unieruchomienia⁶⁶⁵. Zagadnienie to reguluje obecnie przede wszystkim obowiązujące ustawodawstwo, a zatem art. 436 k.c.⁶⁶⁶ W razie zbiegu przyczyn może dojść do odpowiedzialności kilku podmiotów na zasadzie art. 441 k.c.⁶⁶⁷

W kontekście autonomii w transporcie na marginesie warto wspomnieć o regulacjach krajowych i unijnych dotyczących bezzałogowych statków powietrznych, które już dziś dopuszczają możliwość wykonywania autonomicznych operacji lotniczych, gdzie czynnik ludzki jest ograniczony⁶⁶⁸. Zgodnie z prawem lotniczym odpowiedzialność za przebieg lotu i jego skutki ponosi operator BSP. Regulacje dotyczące operacji autonomicznych wprowadzają szczególne wymagania techniczne i operacyjne, umożliwiające podział ról związany z jej wykonywaniem. Zgodnie z polskimi regulacjami lot automatyczny jest operacją, w której bezzałogowy statek powietrzny w sposób automatyczny realizuje start i lądowanie w wyznaczonym miejscu oraz lot po zaprogramowanej trasie, gdy operator pełni jedynie zdalny nadzór nad operacją, zachowując możliwość niezwłocznego przejęcia zdalnego sterowania bezzałogowym statkiem powietrzny lub podjęcia innych działań na wypadek wystąpienia niebezpiecznej sytuacji⁶⁶⁹. Rozporządzenie wykonawcze Komisji Europejskiej (UE) 2019/947 z dnia 24 maja 2019 r. w sprawie przepisów i procedur dotyczących eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych⁶⁷⁰ definiuje operacje autonomiczne jako te, w których bezzałogowy statek powietrzny wykonuje lot bez możliwości podjęcia interwencji przez pilota. Przy każdej autonomicznej operacji należy zapewnić odpowiedni podział obowiązków i zadań między podmiotami, które mają być w nią zaangażowane⁶⁷¹.

⁶⁶⁵ M. Burtowy, [w:] *Prawo o ruchu drogowym. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1.

⁶⁶⁶ A. Wilk, *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez ruch tzw. pojazdów autonomicznych. Czy polskie prawo nadąża za rozwojem techniki?*, „Edukacja Prawnicza” 2019, s. 2.

⁶⁶⁷ M. Burtowy, *Samochody autonomiczne. Wybrane problemy prawne*, [w:] „Paragraf na Drodze” 2020, s. 2.

⁶⁶⁸ Autor pod pseudonimem „Adam”, *Czy leci z nami pilot? Kiedy pojawią się autonomiczne samoloty pasażerskie?*, „Chip”, 30.01.2022, <https://www.chip.pl/2022/01/czy-leci-z-nami-pilot-kiedy-pojawia-sie-autonomiczne-samoloty-pasazerskie/> [dostęp: 15.07.2023].

⁶⁶⁹ Szczegółowe zasady wykonywania lotów zostały opisane w wytycznych Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego z dnia 9 czerwca 2021 r. w sprawie sposobów wykonywania operacji przy użyciu systemów bezzałogowych statków powietrznych w związku z wejściem w życie przepisów rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 2019/947 z dnia 24 maja 2019 r. w sprawie przepisów i procedur dotyczących eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych.

⁶⁷⁰ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2019/947 z dnia 24 maja 2019 r. w sprawie przepisów i procedur dotyczących eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0947&from=ES> [dostęp: 29.07.2023].

⁶⁷¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, i Komitetu Regionów, Droga do zautomatyzowanej mobilności: strategia UE na rzecz mobilności w przyszłości, Bruksela, dnia 17.05.2018 r. COM (2018) 283 final.

3.3 STATUS SI JAKO USŁUGI W KONTEKŚCIE PRAWA W ŚWIETLE PRAWA KONSUMENCKIEGO

3.3.1 SI jako usługa cyfrowa

*Artificial Intelligence Index Report*⁶⁷² z 2023 roku traktuje o dziesięciu aspektach sztucznej inteligencji mających kluczowy wpływ na obszary gospodarki tak w wymiarze społecznym, jak i politycznym. Jednymi z najistotniejszych w kontekście niniejszej pracy są te aspekty, które dotyczą minimalizacji kosztów prowadzenia działalności, w tym kosztów pracy. Z kwestią tą związane są również nowe usługi teleinformatyczne z zastosowaniem SI. Cytowany raport opisuje ponadto ryzyka i zagrożenia związane z użyciem SI. Są nimi m.in. wysokie zapotrzebowanie na energię, konieczną dla działania maszyn, wysokie koszty dla środowiska naturalnego, związane chociażby z utylizacją i produkcją sprzętu (ang. *hardware*), jak również utratę kontroli nad etyczną stroną inteligentnego oprogramowania.

Biorąc pod uwagę istniejące w nauce tendencje⁶⁷³ w kierunku rozwijania sztucznej inteligencji z wykorzystaniem uczenia maszynowego (ang. *machine learning*)⁶⁷⁴ na podstawie wprowadzonych do systemu danych, można stwierdzić, że SI będzie zdolna do predykcji i podejmowania decyzji za pomocą przetwarzania języka naturalnego (ang. *NLP, natural language processing*). Proces ten prowadzi do powstania systemów generujących ludzki język.

Innym rodzajem sztucznej inteligencji jest ta, która służy do interpretacji obrazów, jak chociażby w autonomicznych pojazdach, gdzie istotne jest rozpoznawanie sytuacji na drodze i jej analiza. Z kolei uczenie głębokie (ang. *deep learning*) ma za zadanie rozpoznawanie obrazów i przetwarzanie języka naturalnego podobnego do ludzkiego, przy udziale tzw. sieci neuronowych (ang. *neural networks*) o strukturze zbliżonej do struktury mózgu ludzkiego⁶⁷⁵.

Uczenie maszynowe, głębokie uczenie oraz sieci neuronowe z dnia na dzień stają się coraz bardziej zaawansowane i znajdują zastosowanie w kluczowych sektorach gospodarki jak przemysł, produkcja czy usługi. Zjawiskiem, które ilustruje szybki postęp sztucznej inteligencji

⁶⁷² *Artificial Intelligence Index Report 2023*, Stanford University, Human Centred AI, https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2023/04/HAI_AI-Index-Report_2023.pdf. / [dostęp: 15.07.2023].

⁶⁷³ Na wzrost znaczenia usług w erze Przemysłu 4.0 wskazują również prognozy dotyczące wielkości rynku *The Managed Service Market* (obejmującego *Managed Data Center, Managed Security, Managed Communications, Managed Network, Managed Infrastructure, Managed Mobility, Managed Print Services, Managed Cloud Infrastructure*), które szacują prawie dwukrotny wzrost wartości tego rynku do 2025 r., z 185,98 mld dolarów w 2019 r. do 356,24 mld dolarów (*Mordor Intelligence* 2020; 2021).

⁶⁷⁴ Tamże.

⁶⁷⁵ Tamże.

jest tzw. ChatGPT (Generative Pretrained Transformer)⁶⁷⁶. Konsekwencją rozwoju sztucznej inteligencji i stosowania jej w obrocie jest niewątpliwie wpływ na rynek pracy poprzez automatyzację zadań i zwiększenie udziału usług świadczonych z udziałem SI⁶⁷⁷. Zupełnie odrębnym zagadnieniem, które wykracza jednak poza ramy niniejszego opracowania są zmiany na rynku pracy związane z rozwojem technologicznym oraz perspektywy prawne z tym związane. Na marginesie warto jednak zaznaczyć, że wbrew powszechnym opiniom, wedle których SI jest wyłącznie zagrożeniem dla rynku pracy i będzie zastępować człowieka we wszystkich dziedzinach⁶⁷⁸, prognozy PE wskazują, że nie musi tak być. Analizy te wskazują kierunek zwiększenia wydajności pracy, a co za tym idzie raczej zwiększenia zapotrzebowania na nowe stanowiska pracy i nowych pracowników, którzy będą te procesy nadzorować i realizować⁶⁷⁹.

Na poziomie prawa unijnego do usług cyfrowych odnosi się Dyrektywa cyfrowa z 2019 r.⁶⁸⁰, która definiuje je jako usługi w zakresie wytwarzania, przetwarzania, przechowywania danych oraz korzystania z danych. Z kolei „treści cyfrowe” są definiowane jako dane dostarczane w postaci cyfrowej lub towary z elementami cyfrowymi (m.in. smartfony i zaopatrzone w SI urządzenia RTV). Rozpowszechnienie dostępu do Internetu sprawiło, że treści cyfrowe i usługi cyfrowe są przedmiotami obrotu. Co więcej, zarówno usługi, jak i treści cyfrowe są często funkcjonalną fuzją, która stanowi jednolity przedmiot umowy. Przykładem może być chociażby smartfon zaopatrzone w system rozpoznawania linii papilarnych. Cytowana dyrektywa konstytuuje relacje B2C oraz z tzw. prosumentami⁶⁸¹ w kontekście

⁶⁷⁶ Jest to model języka naturalnego, który może generować tekst, odpowiadać na pytania, tworzyć rozmaite rodzaje kreatywnych treści czy tłumaczyć między językami. Jest następstwem pojawienia się dużych modeli językowych (od ang. LLM), które były trenowane na ogromnych zbiorach danych tekstowych i kodu. Są one przykładem szerszego typu sztucznej inteligencji, zwanego „generatywnym AI”. To taki rodzaj algorytmów, które są w stanie tworzyć spójne, realistyczne treści. Oprócz wspomnianego ChatGPT do tego typu sztucznej inteligencji należą m.in. takie aplikacje, jak Midjourney.com (tworząca obrazy na podstawie opisu w formie tekstu – tzw. promptów) oraz Pictory (służąca do tworzenia i edycji wideo).

⁶⁷⁷ Parlament Europejski szacuje jednak, że „14% miejsc pracy w krajach OECD można w wysokim stopniu zautomatyzować, a kolejne 3 2% może stać w obliczu poważnych zmian” s. 5.

⁶⁷⁸ M.H. Jarrahi zwracał uwagę na nieuzasadnioną obawę o to, że sztuczna inteligencja znalazła zastosowanie w wielu procesach organizacyjnych, co może skutkować zastąpieniem ludzi przez maszyny w procesie podejmowania decyzji, który charakteryzuje się niepewnością, złożonością oraz niejednoznacznością. Zdaniem badacza sztuczna inteligencja wspiera zdolności poznawcze ludzi w radzeniu sobie ze złożonością w procesie podejmowania decyzji, z kolei ludzie zapewniają holistyczne i intuicyjne podejście w radzeniu sobie z niepewnością i niejednoznacznością w procesie podejmowania decyzji. Zatem intencją projektowania systemów sztucznej inteligencji powinno być zwiększanie możliwości decyzyjnych ludzi, a nie zastępowanie ludzi w tym procesie przez sztuczną inteligencję.

⁶⁷⁹ Algorithmic Management and Algorithmic Competencies: Understanding and Appropriating Algorithms in Gig Work. Jarrahi, M.H. and Sutherland, W (2019). International Conference on Information (iConference 2019), Washington D.C. 31 March – 3 April. <https://sils.unc.edu/people/mohammad-hossein-jarrahi/> [dostęp: 20.10.2023.]

⁶⁸⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.). <https://sip.lex.pl/#/act/69186722?cm=DOCUMENT> [dostęp: 6.09.2023].

⁶⁸¹ Osoba prowadząca jednoosobową działalność gospodarczą.

dostarczania treści cyfrowych lub usług cyfrowych, regulując odpowiedzialność za ich niezgodność z umową oraz odpowiedzialność odszkodowawczą⁶⁸².

Z kolei na gruncie prawa polskiego w historycznej wersji ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz. U. poz. 827), przewidziano legalną definicję treści cyfrowych. W świetle art. 2 pkt 5 cytowanej ustawy, owe treści są danymi wytwarzanymi i dostarczanymi w postaci cyfrowej. Wprowadzone ustawą *novum* w postaci treści cyfrowych będących swoistym towarem było i nadal jest, z oczywistych względów, przedmiotem żywych dyskusji w literaturze przedmiotu⁶⁸³. Treści cyfrowe są przedmiotem obrotu i mają (podobnie jak rzeczy w rozumieniu art. 45 k.c.) wartość ekonomiczną, pomimo że nie mają one materialnego komponentu. Co więcej, można owe treści oceniać podobnie do rzeczy w kontekście prawidłowości, przydatności do określonego użytku czy wadliwości. Możliwe jest także objęcie ich władztwem, jak też wyzbycie się tego władztwa zarówno w kontekście nośnika (np. płyty CD lub DVD), jak i bez takiego nośnika⁶⁸⁴.

Należy przy tym rozróżnić produkty i usługi świadczone przez Internet, które są w pełni powiązane z rzeczami materialnymi, a których przykładem są rzeczy noszone przy ciele (ang. *wearables*) oraz te produkty bądź usługi, które, przez wzgląd na to, że są w większym zakresie realizowane przez Internet, nie wymagają istnienia dodatkowego dobra materialnego, które byłoby z nimi powiązane⁶⁸⁵, jak np. wspomniany wcześniej ChatGPT, który stanowi swoistą usługę cyfrową, świadczoną przez Internet na podstawie umowy licencyjnej.

Implementacja cytowanej Dyrektywy⁶⁸⁶, zmieniającej ustawę z dnia 30 maja 2004 r. o prawach konsumenta (Dz. U. z 2020 r. poz. 287) oraz w ustawę z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U.2020.0.1740), miała na celu m.in. dostosowanie i dookreślenie definicji usługi cyfrowej, która pozwala konsumentowi na wytwarzanie, przetwarzanie, przechowywanie danych lub dostęp do danych w postaci cyfrowej. Miało to ponadto umożliwić wspólne z innymi użytkownikami korzystanie z danych w postaci cyfrowej, które zostały przesłane lub

⁶⁸² Art. 11 Dyrektywy 2019/770; M. Gumularz, *Zaplata danymi osobowymi – co musisz wiedzieć o nowej dyrektywie o dostarczaniu treści cyfrowych i usług cyfrowych*, LEX/el. 2019. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/zaplata-danymi-osobowymi-co-musisz-wiedziec-o-nowej-470119851> [dostęp: 6.09.2023].

⁶⁸³ B. Kaczmarek-Trempin, [w:] *Ustawa o prawach konsumenta*, red. D. Karczewska, M. Namysłowska, T. Skoczny, Warszawa 2015, s. 94–96; W. Dziomdziora, *Umowy dotyczące treści cyfrowych niezapisanych na nośniku materialnym w świetle ustawy o prawach konsumenta*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy” 2014, nr 8(3), s. 32–33.

⁶⁸⁴ M. Wyrwiński, *Dostarczanie treści cyfrowych w Internecie – problem kwalifikacji prawnej świadczenia*, [w:] *Nie tylko hipoteka. Zeszyt jubileuszowy dedykowany Profesorowi Jerzemu Pisulińskiemu*, red. M. Kućka, K. Pałka, Warszawa 2015.

⁶⁸⁵ Tamże, art.3.

⁶⁸⁶ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych (COM (2015) 634 final - 2015/0287 (COD)) oraz w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów zawieranych przez Internet lub w inny sposób na odległość (COM (2015) 635 final - 2015/0288 (COD)) (Dz. U. UE. C. z 2016 r. Nr 264, str. 57).

wytworzone przez konsumenta lub innych użytkowników tej usługi oraz inne formy interakcji przy pomocy takich danych. Przykładem takiej usługi może być dostęp do konta sprzedawcy lub kupującego na platformie sprzedażowej, ale coraz częściej na takiej zasadzie działa również redakcja postów, artykułów i komentarzy w mediach społecznościowych. Wraz z nowym dobrem niematerialnym zaczynają się utrzymywać nowe rodzaje świadczeń wzajemnych. Polskie przepisy przewidują więc regulacje, które odnoszą się do danych osobowych, stanowiących szczególnego rodzaju walutę, dobro niematerialne, które jest świadczone przez konsumenta w zamian za dostęp do usługi cyfrowej. Skoro ochrona danych osobowych jest prawem podstawowym⁶⁸⁷, niedopuszczalne jest traktowanie ich jako towar. Konieczna jest zatem zwiększona ochrona konsumenta w kontekście usług cyfrowych.

Nowe obowiązki przedsiębiorców względem konsumentów w zakresie jakości usługi cyfrowej są częściowo zbieżne z tymi, które odnoszą się do zgodności towaru z umową. Jednak moim zdaniem ochrona konsumenta w tej materii jest zwiększona, gdyż poza kwestią standardowej niezgodności z umową⁶⁸⁸, usługa lub treść cyfrowa powinna dodatkowo być zgodna z oczekiwaniami konsumenta w szczególności w zakresie aktualizacji, interoperacyjności⁶⁸⁹ i kompatybilności⁶⁹⁰. Oznacza to, że treść cyfrowa może być dotknięta wadą, jednak nie będzie to wada fizyczna, a niezgodność z umową, pewien uszczerbek w warstwie wewnętrznej – cyfrowej, bądź w zakresie funkcjonalności o charakterze zewnętrznym, nie dotyczącym samej treści lub usługi, ale ich funkcjonalności i usług posprzedażowych. Z kolei w kontekście wady prawnej, która może być udziałem sztucznej inteligencji jako przedmiotu umowy o świadczenie usług cyfrowych, należy podkreślić, że powinny one być kwalifikowane przez pryzmat prawa własności intelektualnej. Wady prawne są szczególnie ważną kwestią w przypadku treści cyfrowych i usług cyfrowych, które podlegają prawom własności intelektualnej. Wada prawna może odnosić się do istnienia wyłączeń lub ograniczeń w korzystaniu z usługi, do której uprawnienie może mieć osoba trzecia, co może skutecznie ograniczyć lub uniemożliwić pełne, funkcjonalne

⁶⁸⁷ Karta Praw Podstawowych UE (2016/C 202/02). Art. 8.

⁶⁸⁸ Zgodność opisu, rodzaju, ilości oraz kompletność treści cyfrowej lub usługi cyfrowej, a także przydatność do szczególnego celu, do którego są potrzebne konsumentowi, o którym przedsiębiorca został powiadomiony podczas zawierania umowy. Zob. W. Bańczyk, *Transpozycja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady EU 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2021, z. 4, s. 925-926; T. Targosz, M. Wyrwiński, *Dostarczanie treści cyfrowych a umowa sprzedaży. Uwagi na tle projektu nowelizacji art. 555 kodeksu cywilnego*, „Forum Prawnicze” 2015, nr 1, s. 20.

⁶⁸⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn. zm.). Art. 2. <https://sip.lex.pl/#/act/69186722?cm=DOCUMENT> [dostęp: 6.09.2023].

⁶⁹⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/770 z 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/ALL/?uri=CELEX%3A32019L0770> [dostęp: 6.09.2023].

korzystanie z danej usługi cyfrowej. Należy zatem uznać, że jeśli naruszono prawa osób trzecich, wskutek czego ograniczono lub uniemożliwiono korzystanie z treści cyfrowych lub usługi cyfrowej zgodnie z subiektywnymi i obiektywnymi wymogami zgodności z umową, konsument powinien móc skorzystać ze środków ochrony prawnej, chyba że ustawodawstwo krajowe przewiduje nieważność lub rozwiązanie umowy, na przykład w przypadku odpowiedzialności ustawowej z tytułu wad prawnych⁶⁹¹.

Ciekawym zastrzeżeniem, o którym mowa w treści Dyrektywy Cyfrowej, jest wyłączenie jej stosowania w przypadku usług świadczonych przez profesjonalistów wykonujących zawody regulowane jak np.: tłumaczy, architektów, prawników, lekarzy lub innych, w ramach których świadczone są usługi doradcze. Oczywistym jawi się jednak fakt, że już dziś sztuczna inteligencja jest obecna w pracy profesjonalistów i to przy jej zastosowaniu niektóre usługi są w dużej mierze świadczone. Można zatem przyjąć, że takie podejście wskazuje na pewne rozróżnienie usług *stricto* cyfrowych od usług świadczonych z wykorzystaniem SI, które mogą być dostarczane w formie cyfrowej, jak np. wirtualny projekt architektoniczny czy wzorzec umowy opracowany z użyciem SI.

Jak dotąd pewne wątpliwości budziły usługi centrów danych, jak np. chmura obliczeniowa, na które zwracał uwagę Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny. Usługi te wiążą się również z usługami lub produktami kierowanymi do konsumentów i stąd są aktualnie objęte regulacją. EKES słusznie podnosił kwestię, która ostatecznie została uwzględniona w treści regulacji unijnych, potrzebę objęcia dyrektywą pakietu usług treści cyfrowych z usługami komunikacyjnymi, takimi jak Facebook Messenger czy Google Hangout. Powoływano się przy tym na pogląd, że usługi te winny być kwalifikowane jako usługi łączności elektronicznej, co wiąże się z większą ochroną konsumenta⁶⁹².

Taka tendencja wskazuje pośrednio na utylitarny charakter SI jaki nadaje jej ustawodawca unijny. Sztuczna inteligencja jest w tym kontekście narzędziem ułatwiającym pracę i świadczenie usług profesjonalnych, ale nie jest ona w tych obszarach usługą samą w sobie. Wyłączenie to dotyczy również świadczenia usług publicznych, zabezpieczeń społecznych, dokumentów urzędowych, w których SI jest jedynie środkiem służącym wsparciu

⁶⁹¹ P. Sliż, E. Dobrowolska, *Rynek usług generowanych z wykorzystaniem technologii sztucznej inteligencji – przegląd organizacji w Europie Środkowo-Wschodniej*, Gdańsk 2022, s.11-14.

⁶⁹² Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społeczny w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych (COM (2015) 634 final - 2015/0287 (COD)) oraz w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów zawieranych przez Internet lub w inny sposób na odległość (COM (2015) 635 final - 2015/0288 (COD)) (Dz. U. UE. C. z 2016 r. Nr 264, str. 57).

podmiotów je świadczących⁶⁹³. Ustawodawca unijny wprost wyłącza zastosowanie norm ochronnych do tzw. otwartego oprogramowania, którego kod źródłowy jest powszechnie dostępny, a użytkownicy mają do niego swobodny dostęp. W moim przekonaniu w powyższe kryteria wpisuje się chociażby przeglądarka firmy Microsoft o nazwie bing⁶⁹⁴, której kolejne wersje są bezpłatnie dostępne i działają obok tradycyjnych przeglądarek internetowych. Działanie bing jest oparte na SI i moim zdaniem, nawet argumenty przemawiające za ewolucją rynku treści i usług cyfrowych nie usprawiedliwiają normatywnego ograniczenia możliwości ochrony użytkowników takich narzędzi internetowych, które są powszechnie dostępne.

Właśnie owa powszechna dostępność jest obiektywnym czynnikiem ryzyka. Nie ma bowiem w tym zakresie żadnych systemowych mechanizmów (poza obowiązującymi przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych), które pozwoliłyby na możliwość formułowania roszczeń z tytułu wadliwości takiego oprogramowania, które jest obecnie w fazie testów i już w pierwszych miesiącach jego dostępności, która była bezpłatna i powszechna, budziła kontrowersje oraz stała się przedmiotem szerokiej krytyki środowiska naukowego⁶⁹⁵.

Nazwa aktu normatywnego	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. ¹	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. ¹	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. ¹	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. ¹	Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta ¹ .
Treść cyfrowa	11) „treści cyfrowe” oznaczają treści cyfrowe w rozumieniu art. 2 pkt 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 26;	Art. 2 1) „treści cyfrowe” oznaczają dane wytwarzane i dostarczane w postaci cyfrowej;	6) „treści cyfrowe” oznaczają dane tworzone i dostarczane w postaci cyfrowej;	d) pkt 11 otrzymuje brzmienie: 11) » treści cyfrowe « oznaczają treści cyfrowe w rozumieniu art. 2 pkt 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770	5) treść cyfrowa - dane wytwarzane i dostarczane w postaci cyfrowej;

⁶⁹³ Założenia, preambuła do tzw. dyrektywy cyfrowej.

⁶⁹⁴ Bing (poprzednio: Windows Live Search i MSN Search) – wyszukiwarka internetowa stworzona przez amerykańską firmę Microsoft, początkowo jako część portalu MSN. Później stała się częścią Windows Live, a obecnie jest samodzielną wyszukiwarką. Producent nazywa ją nie tylko wyszukiwarką internetową, ale również silnikiem decyzyjnym ze względu na liczbę zaimplementowanych funkcji pomagających podjąć decyzję odnośnie do wyboru restauracji czy biletów lotniczych.

⁶⁹⁵ Tamże.

<p>Usługa cyfrowa</p>	<p>6) „umowa o świadczenie usług” oznacza każdą umowę inną niż umowa sprzedaży, na mocy której przedsiębiorca świadczy lub zobowiązuje się do świadczenia usługi, w tym usługi cyfrowej, na rzecz konsumenta;</p>	<p>2) „usługa cyfrowa” oznacza: a) usługę pozwalającą konsumentowi na wytwarzanie, przetwarzanie i przechowywanie wytworzone przez konsumenta lub innych użytkowników tej usługi, lub inne formy interakcji przy pomocy takich danych;</p>	<p>7) „usługa cyfrowa” oznacza: a) usługę pozwalającą konsumentowi na wytwarzanie, przetwarzanie i przechowywanie danych lub dostęp do nich w postaci cyfrowej; lub b) usługę pozwalającą na wspólne korzystanie z danych w postaci cyfrowej, które zostały przesłane lub wytworzone przez konsumenta lub innych użytkowników tej usługi, lub inne formy interakcji przy pomocy takich danych;</p>	<p>e) dodaje się litery w brzmieniu: 16)» usługa cyfrowa «oznacza usługę cyfrową w rozumieniu art. 2 pkt 2 dyrektywy (UE) 2019/770;</p>	<p>5a) usługa cyfrowa – usługę pozwalającą konsumentowi na: a) wytwarzanie, przetwarzanie, przechowywanie lub dostęp do danych w postaci cyfrowej, b) wspólne korzystanie z danych w postaci cyfrowej, które zostały przesłane lub wytworzone przez konsumenta lub innych użytkowników tej usługi, c) inne formy interakcji za pomocą danych w postaci cyfrowej;</p>
------------------------------	---	--	--	---	--

Powyższe zestawienie pozwala na prześledzenie definicji treści i usług cyfrowych w świetle dyrektyw unijnych oraz prawa polskiego, które co do zasady pokrywają się pojęciowo. Na tle unormowań prawa, zarówno unijnego jak i krajowego, dość skomplikowaną kwestią jest charakter umów, których przedmiotem są usługi lub treści cyfrowe. Jednak z drugiej strony, dyrektywa cyfrowa wskazuje, że jeśli umowa będzie dotyczyła np. pakietu tj. towaru oraz powiązanej z nim usługi cyfrowej, unormowania dotyczące takich usług będą miały zastosowanie tylko częściowo tj. tam, gdzie jest mowa o usłudze lub treści cyfrowej. W pozostałym zakresie umowę należy kwalifikować zgodnie z prawem krajowym dotyczącym poszczególnych typów umów. Jeśli przedmiotem umowy miałyby być usługa lub treść cyfrowa wraz z usługą łączności interpersonalnej lub dostęp do Internetu, „dla spójności” zastosowanie będzie miała dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 dotycząca sprzedaży pakietowej. Z kolei Dyrektywa Towarowa dotyczy towarów powiązanych z usługami lub treściami. Natomiast łączenie ofert na dostawę treści cyfrowych lub usług cyfrowych z ofertą dostawy towarów lub innych usług podlega przepisom dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym. Takie rozproszenie regulacji prawnych wydaje się być jednak nie do końca trafnym rozwiązaniem. Uważam, że konieczne jest dążenie do ujednoczenia tych przepisów, zwłaszcza przez wzgląd na istotny i postęp technologiczny dotyczący tzw. „Internetu rzeczy”,

związanego z przedmiotami użytkowymi gromadzącymi i wymieniającymi dane za pomocą instalacji elektrycznej lub sieci komputerowej. W moim przekonaniu sztuczna inteligencja, która jest zintegrowana z towarem, sama w sobie stanowi towar, produkt lub usługę, stąd winna być przedmiotem odrębnej, spójnej regulacji, która obejmowałaby przepisy dotyczące ochrony konsumenta, takie jak odpowiedzialność za wady, obowiązki informacyjne. Przepisy powinny uwzględniać również specyfikę i cechy SI, opisane na bazie dotychczasowych uregulowań dotyczących niezgodności towaru z umową, bez względu na to, czy SI będzie stanowił główny przedmiot umowy czy też będzie jedynie jej elementem⁶⁹⁶.

Sztuczna inteligencja jako system, który w moim przekonaniu powinien zasadniczo być uznawany za system wysokiego ryzyka bez względu na kwalifikację ustawową, zasługuje na odrębną i kompleksową regulację, którą można byłoby nazwać „prawem robotów”. Według doktryny prawa, pewne *superfluum*⁶⁹⁷, czyli zbyt duża ilość aktów normatywnych, do których należy odnosić dane pojęcie, nie sprzyja poczuciu pewności prawa, a każda zmiana w jego zakresie pociąga za sobą zmiany wielu przepisów jednocześnie, co z kolei może mieć wpływ i negatywne oddziaływanie systemowe, gdyż każdy akt prawny dotyczy innego obszaru prawa⁶⁹⁸. Stąd jednym z postulatów *de lege ferenda* jest opracowanie jednolitej i spójnej regulacji dotyczącej SI jako przedmiotu prawa zobowiązań⁶⁹⁹. Ponadto należy wziąć pod uwagę, że profesjonalny uczestnik obrotu jest w uprzywilejowanej pozycji względem konsumenta, który może mieć problemy ze skomplikowaną i niejednoznaczną formą oraz zakresem definicyjnym treści i usług cyfrowych, a który – w przeciwieństwie do tego pierwszego – nie posiada dostępu do wiedzy, danych specjalistycznych, wsparcia technicznego oraz wysoko rozwiniętych technologii. Co więcej, to przedsiębiorca jest w stanie ocenić, czy brak dostawy lub zgodności z umową wynika z niekompatybilności środowiska cyfrowego konsumenta z wymogami sprzętowymi technicznymi dla danych treści cyfrowych lub usługi cyfrowej⁷⁰⁰. Dlatego jestem zdania, że regulacja

⁶⁹⁶ Taka praktyka sprzedaży łączonej nie jest sama w sobie zakazana na mocy dyrektywy 2005/29/WE. Jest ona jednak zakazana, jeżeli zostanie uznana za nieuczciwą w wyniku indywidualnej oceny zgodnie z kryteriami ustanowionymi w tej dyrektywie. Unijne prawo konkurencji zezwala również na zajęcie się praktykami sprzedaży związanej i łączonej, jeżeli mają one wpływ na konkurencję i szkodzą konsumentom.

⁶⁹⁷ Z łac. nadregulacja.

⁶⁹⁸ M. Koralewski, *Rękojmia i gwarancja konsumencka*, LEX/el. 2022.

<https://sip.lex.pl/#/publication/470192419/koralewski-michal-rekojmia-i-gwarancja-konsumentencka?cm=RELATIONS>[dostęp: 22.09.2023].

⁶⁹⁹ T. Targosz, M. Wyrwiński, *Dostarczanie treści cyfrowych a umowa sprzedaży. Uwagi na tle projektu nowelizacji art. 555 kodeksu cywilnego*, 18 Forum Prawnicze, 2015, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/10983/targosz_wyrwinski_dostarczanie_tresci_cyfrowych_a_umowa_sprzedazy_2015.pdf?sequence=3&isAllowed=y[dostęp: 22.09.2023].

⁷⁰⁰ Motyw 59 Dyrektywy 2019/77(Dz.U.UE.L.2019.305.60), zmieniony przez pkt 13 sprostowania z dnia 26 listopada 2019 r.

prawna powinna być bardziej przejrzysta, a umowy dotyczące treści lub usług cyfrowych winny być traktowane na równi z umową sprzedaży, również w zakresie ochrony konsumenckiej.

3.3.2 SI jako usługa na przykładzie zaawansowanego oprogramowania typu „ChatGPT”

Opracowany w listopadzie 2022 r. przez OpenAI, amerykańską organizację badawczą założoną przez Elona Muska, system ChatGPT stanowi źródło inspiracji dla naukowców i prasy. Świat nauki przewiduje, że wraz z momentem wprowadzenia tego narzędzia do obrotu, nastąpiła nowa era technologiczna, a świat już nigdy nie będzie taki sam. Co prawda to samo można było powiedzieć niegdyś o wynalezieniu druku, kolei parowej, silnika spalinowego, czy wreszcie Internetu, jednak w tym przypadku wizjonerzy i specjaliści mają podstawy by sądzić, że „samoucząca się” maszyna może potencjalnie stanowić zagrożenie dla jej użytkowników i to na dużą skalę. Yuval Noah Harari, izraelski historyk z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, przyrównuje ChatGPT do broni masowego rażenia, stwierdzając, że musimy się z nią zmierzyć, gdyż może ona całkowicie unicestwić nasz mentalny i społeczny świat. Ludzkość musi więc szybko znaleźć sposób na jej kontrolę⁷⁰¹.

Zdaniem Natali Helberger, specjalistki w dziedzinie prawa i technologii cyfrowej z Uniwersytetu Amsterdamskiego, oraz Nicholasa Diakopoulosa z Wydziału Nauk Informacyjnych i Mediów Uniwersytetu w Bergen, generatywna sztuczna inteligencja, jaką jest ChatGPT, swoją dynamiką i skalą zastosowania różni się istotnie od podobnych programów SI poprzedniej generacji (czyli sprzed roku 2022). Obecnie może być ona wykorzystana przez każdego, a nie jak dotychczas tylko przez profesjonalistów lub wojsko⁷⁰². Innowacją jest zastosowanie w owym oprogramowaniu tzw. sieci neuronowych podobnych do ludzkiego systemu nerwowego, dzięki którym SI można zasilać danymi pochodzącymi z różnych źródeł, w tym przede wszystkim z Internetu. Tym sposobem ChatGPT może służyć do rozpoznawania i generowania tekstu oraz tłumaczenia za pomocą wprowadzonych do systemu baz danych⁷⁰³. Niektórzy znawcy przedmiotu, twierdzą wręcz, że ChatGPT należy traktować nie jako bazę danych, lecz jako „silnik

⁷⁰¹ M. G. Pascual, *Laureat Nagrody Turinga: AI to nasza przyszłość. O ile ją poskromimy*, przedruk wywiadu z Geoffrey'em Hintonem z „El País”, „Gazeta Wyborcza”, 12.05.2023, <https://wyborcza.pl/7,179012,29745711,laureat-nagrody-turinga-ai-to-nasza-przyszlosc-o-ile-ja-poskromimy.html> [dostęp: 21.04.2023].

⁷⁰² N. Helberger, N. Diakopoulos, *ChatGPT and the AI Act*, „Internet Policy Review” 2023/2(1), <https://policyreview.info/essay/chatgpt-and-ai-act> [dostęp: 25.05.2023].

⁷⁰³ D. Lo, *what is generative AI? Here's how ChatGPT and artificial intelligence will change business*, *FAST COMPANY*, 18.12.2022 r., <https://www.fastcompany.com/90826178/generative-ai> [dostęp: 25.05.2023].

rozumowania dedukcyjnego”⁷⁰⁴. Nie mogę się jednak zgodzić z tym twierdzeniem, gdyż rozumowanie poza logicznym procesem myślowym zakłada również spontaniczne powstawanie przekonań, nabywanie ich w procesie wychowania, intuicję i doświadczenia właściwie dla ludzi⁷⁰⁵.

Biorąc pod uwagę okoliczność, że o Chacie GPT świat dowiedział się pod koniec 2022 r., założenia AI Act, procedowanego od kwietnia 2021 r. (Projekt KE), nie zakładały (i w moim przekonaniu nadal nie zakładają) zagrożeń jakie niesie za sobą generatywna sztuczna inteligencja (ang. *Generative AI*) oparta na modelach językowych, takich jak ChatGPT. Uwzględniając rolę nowej technologii oraz jej wpływ na społeczeństwo i gospodarkę Parlament Europejski wydał stanowisko, wedle którego zaproponowano poprawkę o numerze 99, odnoszącą się wprost do wspomnianego już modelu generatywnej SI⁷⁰⁶, definiując szeroko to zjawisko. Inicjatywa PE świadczy również o powadze problemu i konieczności stałego monitorowania postępu prac nad zaawansowaną sztuczną inteligencją. W moim przekonaniu to właśnie dopuszczenie do obrotu generatywnej SI w postaci Chatu GPT jest jedną z ważniejszych przyczyn wydłużenia prac nad nową regulacją prawną.

Spoglądając w przyszłość nie należy zapominać o rozwiązaniach dotychczas wypracowanych na gruncie prawa cywilnego, kształtowanego w oparciu o zmiany gospodarcze i rozwój technologii. Mam tu na myśli instytucję odpowiedzialności na zasadzie ryzyka za szkody wywołane przez przedsiębiorstwo wprowadzane w ruch za pomocą sił przyrody⁷⁰⁷. Sędzia Trybunału

⁷⁰⁴ Por. E. Helmore, *We are a little bit scared: Open AI CEO warns of risks of artificial intelligence*, „The Guardian”, 17.03.2023, <https://www.theguardian.com/technology/2023/mar/17/openai-sam-altman-artificial-intelligence-warning-gpt4> [dostęp: 25.05.2023].

⁷⁰⁵ M. Koszowski, *Bezpieczeństwo a pewność prawa: dwie metody stosowania prawa w ramach Unii Europejskiej*, [w:] *Kategoria bezpieczeństwa w prawnym wymiarze UE*, red. S. M. Grochalski, Dąbrowa Gornicza 2013, s.113-134.

⁷⁰⁶ Poprawki przyjęte przez Parlament Europejski w dniu 14 czerwca 2023 r. w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii (COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD))(1)Poprawka 99 motyw 60 60e). Modele generatywne to nowe zjawisko, w którym modele sztucznej inteligencji są opracowywane na podstawie algorytmów zaprojektowanych w celu optymalizacji pod kątem ogólnego i wszechstronnego charakteru wyników. Modele te są często trenowane na szerokim wachlarzu źródeł danych i dużej ilości danych w celu realizacji szerokiego zakresu zadań niższego szczebla, w tym niektórych, w odniesieniu do których nie zostały one specjalnie opracowane i przetrenowane. Model generatywny może być jednomodalny lub multimodalny, przetrenowany za pomocą różnych metod, takich jak uczenie nadzorowane lub uczenie przez wzmocnienie. Systemy sztucznej inteligencji o szczególnym przeznaczeniu lub systemy sztucznej inteligencji ogólnego przeznaczenia mogą być wdrożeniem modelu generatywnego, co oznacza, że każdy model generatywny może być ponownie wykorzystany w niezliczonych systemach sztucznej inteligencji niższego szczebla lub systemach sztucznej inteligencji ogólnego przeznaczenia. Modele te mają coraz większe znaczenie dla wielu aplikacji i systemów niższego szczebla. Za: Akt w prawie sztucznej inteligencji, [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_PL.html#:~:text=60e\)%C2%A0%C2%A0Modele,sytem%C3%B3w%20ni%C5%BCszego%20szczebla](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_PL.html#:~:text=60e)%C2%A0%C2%A0Modele,sytem%C3%B3w%20ni%C5%BCszego%20szczebla) [dostęp: 25.05.2023].

⁷⁰⁷ G. Karaszewski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, art. 435.

Konstytucyjnego, profesor Biruta Lewaszkiewicz Petrykowska⁷⁰⁸, już w latach 60. ubiegłego wieku pisała, powołując się na art. 152 k.z.⁷⁰⁹, że skoro przedsiębiorstwo będące w ruchu, które działa, aby przynieść wymierną korzyść ekonomiczną, to może ono potencjalnie stanowić zagrożenie i wyrządzić szkodę za sprawą czynników zewnętrznych, na które sam człowiek nie ma wpływu. Podmioty prowadzące owe przedsiębiorstwo powinny ponosić odpowiedzialność surowszą, na zasadzie ryzyka, za szkody pozostające w związku z ruchem przedsiębiorstwa w rozumieniu przedmiotowym⁷¹⁰. W tamtym czasie owa koncepcja stanowiła swoiste *novum*, pewien przełom i odejście od zasady winy, na rzecz zdecydowanie surowszej, gwarancyjnej odpowiedzialności odszkodowawczej. Miała na celu wzmożenie ochrony w dobie intensywnej modernizacji i industrializacji. Ówczesnie zastanawiano się, w jaki sposób prawo może odpowiedzieć na aktualne potrzeby społeczne i w moim przekonaniu zrobiono to w sposób syntetyczny i funkcjonalny, ujmując w ramy prawne przypadek będący pochodną rozwoju technologicznego w tamtym czasie.

Na kanwie tego przykładu widać wyraźnie, że nowinki technologiczne – zwłaszcza takie, które mogą stanowić zagrożenie, a służą ich twórcom dla celów ekonomicznych – powinny być obwarowane surowymi normami, które mają za zadanie chronić człowieka przed nieokiełznaną siłą połączenia przyrody z technologią. Regulacja ta obowiązuje niezmiennie od 1965 r., a swoje źródło ma jeszcze w art. 152 kodeksu zobowiązań z 1934 r.

Mutatis mutandis pojawienie się w przestrzeni prawnej wspomnianego oprogramowania ChatGPT, opartego na sztucznej inteligencji, stanowi pewną analogię dla dotychczasowych tendencji. Tak jak niegdyś maszyny stanowiące składnik przedsiębiorstwa wprawianego w ruch za pomocą sił przyrody, tak dziś maszyny oparte na sztucznej inteligencji stanowią część globalnego przedsiębiorstwa o istotnym oddziaływaniu na społeczeństwo⁷¹¹.

⁷⁰⁸ Biruta Maria Lewaszkiewicz-Petrykowska, ur. 26 sierpnia 1927 w Krakowie, zm. 9 czerwca 2022 w Łodzi – polska prawnik, profesor nauk prawnych, nauczyciel akademicki Uniwersytetu Łódzkiego, sędzia Trybunału Konstytucyjnego.

⁷⁰⁹ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Responsibility on the Risk Principle of Persons Conducting at Their Own Account Enterprises set in Motion by Natural Forces*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1968, nr 30, z. 1, s. 49-68. „L'activité technique et économique de l'entreprise causant le dommage engage la responsabilité de l'exploitant. Celui-ci peut se libérer s'il prouve que le dommage est dû exclusivement à la faute de la victime, d'un tiers, ou à la force majeure. Il reste donc responsable de chaque dommage sauf ceux qui sont causés par des faits exonérateurs. Ce principe de la responsabilité objective permet de mettre à la charge de l'exploitant les dommages dont la cause demeure inconnue. Les établissements mus par les forces de la nature occasionnent toujours des dangers et des préjudices graves. Il faut encore souligner que la difficulté de trouver la cause de l'accident technique rend quelquefois impossible la preuve précise de la causalité. Nous pensons donc qu'il faut établir une présomption de causalité entre le dommage et le fonctionnement de l'entreprise. Il faut donc assumer que des accidents sont toujours l'effet normal, adéquat du fonctionnement d'une entreprise”.

⁷¹⁰ Wyrok SN z dnia 19 czerwca 2001 r., II UKN 424/00, OSNP 2003, nr 6, poz. 155).

⁷¹¹ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, dz. cyt. *Responsibility*, s.50.

Dla lepszego opisu zjawiska, jakim jest ChatGPT, konieczne jest w tym miejscu odniesienie się do zbioru pojęciowego, właściwego dla tzw. uczenia maszynowego. Za sprawą specjalistycznego oprogramowania, komputer zyskuje zdolność „uczenia się” poprzez przetwarzanie dużej ilości danych wprowadzanych do systemu przez człowieka. Maszyna z czasem zaczyna zwiększać swoją wydajność i nie wymaga już programowania, zmniejsza się też potrzeba bieżącej nad nią kontroli. Istniejące już algorytmy mogą być nieustannie udoskonalane, zwiększa się też sukcesywnie moc obliczeniowa komputerów, które obsługują sztuczną inteligencję. W ten sposób maszyna zaczyna formułować zdania podobnie jak człowiek, z tą jednak różnicą, że informacje są przetwarzane szybciej. Wyróżnia się przynajmniej trzy typy nauczania maszynowego⁷¹². Pierwszy typ dotyczy nabywania wiedzy bez nadzoru człowieka. W ten sposób zaprogramowana maszyna poszukuje wzorców, na podstawie których dociera do właściwych informacji. Przykładem uczenia się maszyny bez udziału człowieka są systemy stosowane na potrzeby profilowania klientów na podstawie ich postaw zakupowych. Taki system można nauczyć, np. rozpoznawania sygnatur znanych wirusów komputerowych, może on też rozpoznawać notowanych przestępców na filmach z monitoringu. Drugi rodzaj uczenia się maszyny wymaga nadzoru człowieka. Maszyna otrzymuje wtedy dane wejściowe oraz wyjściowe, a następnie poszukuje elementu je łączącego. Tego rodzaju systemy nie są instruowane co do tego, jak należy zaklasyfikować dane wejściowe, one same „uczą się” rozróżniać dane. Ich przykładowe zastosowania to wykrywanie anomalii w ruchu sieciowym lub wykrywanie intruzów czy nietypowych sytuacji w danych z monitoringu. Takie systemy znajdują zastosowanie np. przy rozpoznawaniu pisma ręcznego i mowy⁷¹³. Kolejnym bardzo szybko rozwijającym się działem sztucznej inteligencji jest tzw. „uczenie ze wzmacnianiem” (ang. *Reinforcement learning* – RL). W tego typu zastosowaniach SI nie otrzymuje zbioru danych treningowych, ale dostęp do środowiska, w którym uczy się podejmować kolejne decyzje tak, aby zmaksymalizować końcowy wynik. Typowe zastosowania systemów RL to aplikacje grające w różnego rodzaju gry (np. szachy). W przypadku cyberbezpieczeństwa można tutaj przykładowo wyobrazić sobie agenta, który na różne sposoby próbuje skompromitować zabezpieczenia systemu komputerowego danego mu jako środowisko.⁷¹⁴

⁷¹² Comarch, *Wykorzystanie Sztucznej Inteligencji i Uczenia Maszynowego*, <https://www.comarch.pl/ai/> [dostęp: 10.10.2023].

⁷¹³ Tamże.

⁷¹⁴ Dr hab. Dariusz Szostek, prof. ucz. dr hab. inż. Paweł Kasprowski, prof. ucz. dr hab. Jan Kozak, prof. ucz. dr inż. Adrian Kapczyński dr n. pr. inż. Rafał Prabucki Śląskie Centrum Inżynierii Prawa, Technologii i Kompetencji Cyfrowych CYBER SCIENCE, *Wyzwania i zagrożenia z zakresu cyberbezpieczeństwa podczas projektowania lub wykorzystywania AI w cyberbezpieczeństwie*, [w:] Aleksandra Szczęsna, Monika Stachoń, *Raport Cyberbezpieczeństwo AI. AI w cyberbezpieczeństwie*, NASK, 2023, s. 22-25,

3.3.3 Postulaty *de lege ferenda* w zakresie dostępu SI do danych osobowych w tym lokalizacyjnych oraz ich profilowania

Ludzie nie chcą uczyć się na błędach i doświadczeniach takich wynalazców jak choćby Alfred Nobel czy Julius Robert Oppenheimer, którzy całkowicie wbrew swoim pierwotnym intencjom przyczynili się do stworzenia śmiertelnych narzędzi. W moim przekonaniu narastającym problemem dzisiejszych społeczeństw w kontekście sztucznej inteligencji jest wykluczenie technologiczne, które stanowi ogromne pole do nadużyć ze strony tych, którzy stoją za SI, tworzą i wprowadzają ją do obrotu. Badania i doświadczenia, takie jak te przeprowadzone przez firmę Google z wykorzystaniem *voicebotów*, które mogą się ze sobą porozumiewać, uświadamiają z jakim potencjałem przyjdzie się mierzyć ludzkości.

ChatGPT oraz działające na tej samej zasadzie wyszukiwarki o nazwach Bing czy Bard⁷¹⁵ są popularne, dostępne i niemal każdy może z nich korzystać. Są one w stanie prowadzić ograniczony dialog z człowiekiem, a stąd już tylko krok do procederu, w którym pod przykrywką niewinnej konwersacji – całkowicie przypominającej tą, którą można odbyć z człowiekiem – system będzie pozyskiwał informacje na niespotykaną wcześniej skalę. Mogą one być wykorzystane np. na potrzeby profilowania reklam, ale także do znacznie groźniejszych manipulacji, do cyberataków i ujawniania danych osobowych, w tym tych wrażliwych, które SI jest w stanie zebrać w trakcie rozmów. Mogą one także posłużyć do destabilizowania rynku pracy, np. poprzez zastępowanie stanowisk pracy przez oprogramowanie przygotowane specjalnie na potrzeby przedsiębiorstw w oparciu o zebrane w ten sposób dane. W związku z powyższym, należy uznać za słuszną propozycję Harariego⁷¹⁶ co do stosowania dodatkowych, specjalistycznych badań i kontroli przed powszechnym wprowadzeniem każdego systemu SI do obrotu. Harari porównuje taki proces do badań poprzedzających dopuszczenie leków do użytku przez konsumenta. Nie sposób się z tym nie zgodzić – możliwe zagrożenia i ich skala są porównywalne do wprowadzania potencjalnie niebezpiecznych medykamentów na rynek. Tego typu rozwiązania dotyczące wysokich standardów wdrażania SI, powinny być szeroko stosowane. Systemy sztucznej

<https://cyberpolicy.nask.pl/wp-content/uploads/2023/09/Cyberbezpieczenstwo-AI.-AI-w-cyberbezpieczenstwie.pdf> [dostęp: 10.10.2023].

⁷¹⁵ Ale też por. DALL-E 2, Midjourney i Stable Diffusion. Zob. M. Mamczur, *Dall-E2 vs Midjourney vs Stable Diffusion*, 30.11.2022, <https://mirosławmamczur.pl/dall-e2-vs-midjourney-vs-stable-diffusion/> [dostęp: 21.04.2024].

⁷¹⁶ Historyk, myśliciel, filozof Yuval Noah Harari autor książek *Homo Deus. Krótka historia jutra* oraz *Sapiens: od zwierząt do bogów*, cytowany przez „Spider’sWeb”: P. Pająk, *Harari: Jeśli nie opanujemy sztucznej inteligencji, ona opanuje nas*, 24.03.2023, <https://spidersweb.pl/2023/03/harari-sztuczna-inteligencja-zagrozenia.html> [dostęp: 11.10.2023].

inteligencji, takie jak ChatGPT, powinny być rejestrowane, poddawane rygorystycznym badaniom i regularnym kontrolom, a ich producenci i dystrybutorzy powinni być objęci ubezpieczeniem OC. Postulatem *de lege ferenda* byłoby również utworzenie zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym, systemu refundacji szkód spowodowanych z udziałem SI, którego nie ma nawet w samym projekcie AI Aktu.

Stworzenie funduszu kompensacyjnego byłoby uzasadnione, zwłaszcza że Parlament Europejski zwrócił szczególną uwagę na potencjalną szkodliwość sztucznej inteligencji w obszarze przetwarzania danych, manipulacji oraz nieuczciwych praktyk handlowych⁷¹⁷. Jednak z drugiej strony ustanowienie funduszu może być rozwiązaniem korupcyjnym, a ubezpieczenia mogą okazać się niewystarczające w obliczu szkód na ogromną skalę. Pojawia się również pytanie, w jaki sposób taki fundusz miałby być zasilany. Jestem zdania, że obciążenia związane z potencjalnymi szkodami powstałymi na skutek, lub w związku z działaniem albo zaniechaniem działania SI, powinny ponosić przedsiębiorstwa projektujące i wprowadzające ją do obrotu. Najprostszą formą kontroli i egzekwowania tej odpowiedzialności mogłyby być odpowiednio oszacowane podatki.

Poza tworzeniem zabezpieczeń finansowych, konieczne jest poszerzenie uprawnień i kompetencji UOKIK⁷¹⁸ w celu objęcia nadzorem podmiotów odpowiedzialnych za produkcję i dystrybucję SI, w tym za przeprowadzanie sektorowych kontroli i audytów.

W moim przekonaniu, rozwiązania polegające jedynie na niwelowaniu negatywnych skutków działania sztucznej inteligencji mogą okazać się niewystarczające, dlatego kluczowe może okazać się postawienie wyraźnych granic prawnych i etycznych w kluczowych społecznie obszarach, takich jak rynek pracy, ochrona praw konsumenta, ochrona danych osobowych czy ochrona praw autorskich.

⁷¹⁷ Poprawki przyjęte przez Parlament Europejski w dniu 14 czerwca 2023 r. w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii (COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD))(1)Poprawka 38. Wniosek dotyczący rozporządzenia Motyw 16. Zakazy dotyczące takich praktyk w zakresie sztucznej inteligencji stanowią uzupełnienie przepisów dyrektywy 2005/29/WE, zgodnie z którymi nieuczciwe praktyki handlowe są zakazane niezależnie od tego czy dochodzi do nich z użyciem systemów sztucznej inteligencji czy w inny sposób.

⁷¹⁸ Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

3.4 STATUS SI JAKO UTWORU W KONTEKŚCIE PRAWA AUTORSKIEGO

Od czasu zaprezentowania w listopadzie 2022 r., Chatu GPT tj. sztuczna inteligencja w postaci „samouczącego się” tworu, oprogramowania udostępnianego przez koncerny informatyczne poprzez popularne przeglądarki internetowe, można z łatwością zaobserwować, że są tego typu mechanizmy są przystosowane do przetwarzania dużych ilości danych w stosunkowo krótkim czasie. Na gruncie prawa autorskiego już samo zwielokrotnianie utworu (w zasobach komputera osobistego lub poprzez oprogramowanie) jest działaniem, które wkracza w prawa autorskie.⁷¹⁹ Dlatego „korzystanie” przez twórców systemów typu ChatGPT z danych spełniających kryteria utworu w procesie „uczenia się” SI, winno odbywać się z poszanowaniem praw własności intelektualnej.

W literaturze przedmiotu toczą się dyskusje zarówno na temat dopuszczalności powielania i korzystania przez SI i jej twórców z własności intelektualnej dostępnej w Internecie, jak również (co budzi kontrowersje) na temat autorstwa dzieł wytworzonych przy udziale SI lub przez SI, która na pewnym etapie szkolenia jest w stanie generować teksty, filmy, zdjęcia i inne podobne do dzieł przejawy kreacji, według niektórych znawców przedmiotu posiadające cechy oryginalności⁷²⁰. Niemniej, zagadnieniem, które wymaga rozstrzygnięcia w dalszej części tego opracowania jest kwestia spełnienia przez SI kryteriów właściwych dla utworu w rozumieniu normatywnym. Innymi słowy: czy SI można nazwać utworem w rozumieniu prawa autorskiego, a jeśli tak, czy dotyczy to każdej formy SI czy może tylko tych jej form, które w całości są przejawem twórczości człowieka?

3.4.1 SI jako utwór w świetle prawa unijnego

Wypracowane i podpisane w 1994 roku Porozumienie TRIPS⁷²¹, będące załącznikiem do porozumienia w sprawie utworzenia Światowej Organizacji handlu WTO, odnosiło się do

⁷¹⁹ Por. np. amerykańskie orzeczenie w sprawie *Sega Enterprises Ltd. v. Accolade, Inc.*, 977 F.2d 1510, 1518 (9th Cir. 1992), czy art. 2 dyrektywy 2001/29.

⁷²⁰ J.V. Grubow, *O.K. Computer: The Devolution of Human Creativity and Granting Musical Copyrights to Artificially Intelligent Joint Authors*, *Cardozo Law Review* 2018, T. XXXX, s. 409; E. Bonadio, L. McDonagh, *Artificial intelligence as producer and consumer of copyright works: evaluating the consequences of algorithmic creativity*, *Intellectual Property Quarterly* 2020, Nr 2, s. 114; A. Nowak-Gruca, *O problemach prawa autorskiego w kontekście twórczości sztucznej inteligencji*, [w:] *Copyright challenges in the context of artificial intelligence creativity*, t. LXXV z nr 2/2022 (884) z DOI 10.33226/0137-5490.2022.2.3 22 ISSN 0137-5490 *BUSINESS LAW JOURNAL* wraz z powołaną tam literaturą.

⁷²¹ Porozumienie w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (*ang. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS*) – załącznik do porozumienia w sprawie utworzenia Światowej Organizacji Handlu (WTO). Porozumienie TRIPS, zawarte w 1994 r., przewiduje stosowanie zasady równego traktowania podmiotów

ochrony programów komputerowych. Polska, będąca jednym państw założycielskich WTO, jest członkiem porozumienia TRIPS od 1994 r. Z kolei krajowe prawo autorskie tj. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych po nowelizacji z 9 czerwca 2000 r. odpowiada warunkom porozumienia TRIPS, które w art. 10 ust. 1 stanowi, że programy komputerowe, zarówno w kodzie źródłowym, jak i przedmiotowym, będą chronione tak jak dzieła literackie na podstawie Konwencji Berneńskiej⁷²². Podobnie traktat WIPO o prawie autorskim (WIPO Copyright Treaty - WCT), który w art. 4 stanowi, że programy komputerowe są chronione jak utwory literackie w rozumieniu art. 2 Konwencji Berneńskiej. Regulacje te stanowiły odpowiedź na postęp technologiczny, który uwidaczniał się w latach 90. ubiegłego wieku. Powstanie pierwszych komputerów osobistych, a wraz z nimi oprogramowania, zdeterminowało objęcie ochroną prawną autorską programów komputerowych⁷²³. Zdaniem Zbigniewa Okonia, regulacje w tym przedmiocie, choć pionierskie, od samego początku były niekompletne, przez co nie wywarły one dużego wpływu na prawodawstwo UE⁷²⁴. Tezę tę podzielał Filip Radoniewicz, zwracając uwagę, że porozumienie TRIPS oraz traktat WCT, nie definiują dostatecznie przedmiotu ochrony, stąd inaczej niż ma to miejsce w przypadku regulacji unijnych (dyrektywy 91/250/EWG), sygnatariusze mieli w tym zakresie większą wolność interpretacyjną⁷²⁵.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego, dla którego dane stają się swoistym towarem (dobrem niematerialnym, któremu nadaje się wartość), sprawił, że owe formy wysiłku intelektualnego ludzi (oprogramowanie) stały się powszechnym przedmiotem obrotu, a co za tym idzie również przedmiotem ochrony prawnej⁷²⁶.

Ochrona programów komputerowych w UE została wdrożona dyrektywą Rady 91/250/EWG z 14.05.1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych⁷²⁷, która uszczegółowiła status tego typu utworów, w porównaniu do uprzednich regulacji na szczeblu międzynarodowym. W treści preambuły do dyrektywy 91/250/EWG zaznaczano, że w związku z postępem technicznym rośnie rola, jaką programy komputerowe odgrywają w wielu gałęziach

wszystkich krajów członkowskich TRIPS, w zakresie ochrony własności intelektualnej (podmioty innych krajów członkowskich mają być traktowane nie mniej korzystnie niż własne podmioty).

⁷²² Porozumienie w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej. eur-lex.europa.eu, 1994-12-23. [dostęp 13.10.2023].

⁷²³ Z. Okoń, *Podsumowanie*, [w:] *Prawnoautorska ochrona programów komputerowych*, Warszawa 2022.

⁷²⁴ Tamże.

⁷²⁵ F. Radoniewicz, *Ochrona programów komputerowych w prawie UE* (cz. I), „EPS” 2009, nr 3, s. 22-28, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/artykuly/ochrona-programow-komputerowych-w-prawie-ue-cz-i-151092150> [dostęp 13.10.2023].

⁷²⁶ Tamże.

⁷²⁷ Dyrektywa Rady z dnia 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A31991L0250> [dostęp 13.10.2023].

gospodarki, a co za tym idzie – nowe technologie mają niebagatelne znaczenie dla rozwoju przemysłowego⁷²⁸ Wspólnoty Europejskiej⁷²⁹.

Przyjmując założenie, że sztuczną inteligencję można kwalifikować jako szczególnego rodzaju oprogramowanie, warto rozważyć czy można zatem przyjąć, że stanowi ona utwór. W pierwszej kolejności warto odnieść się do definicji utworu. Próżno jednak poszukiwać jej w treści dyrektywy 91/250/EWG, nie ma jej również na kartach Konwencji Berneńskiej. W literaturze przedmiotu utrwaliły się jednolite przesłanki, które decydują o ochronie prawnej tego dobra. Powinno ono spełniać łączne następujące warunki:

- stanowić rezultat pracy człowieka;
- stanowić przejaw działalności twórczej;
- mieć indywidualny charakter⁷³⁰.

Filip Radoniewicz wprost wskazuje, że w rozumieniu art. 1 dyrektywy 91/250, aby można było zakwalifikować program komputerowy do dóbr chronionych prawem autorskim, musi on spełniać takie same przesłanki jak utwór literacki. Artykuł 1 ust. 3 dyrektywy 91/250/EWG wskazuje jedynie na kryterium oryginalności, a zatem przedmiotem dyrektywy są programy oryginalne. Nie jest istotne czy posiadają one wartość estetyczną, użytkową czy ekonomiczną, irrelewantne dla ich statusu są również poziom złożoności czy wartość rynkowa, a także forma oprogramowania (system operacyjny, aplikacja użytkowa, gra komputerowa) oraz cel i przeznaczenie programu (cele edukacyjne, rozrywkowe, użytkowe)⁷³¹. Z kolei przesłanka odnosząca się do rezultatu pracy ludzkiej do niedawna nie budziła kontrowersji, natomiast w dobie intensywnej dyskusji na temat sztucznej inteligencji nabiera ona nowego wymiaru. Przedstawiciele doktryny prawa spierają, czy jest to warunek *sine qua non* kwalifikacji danego „dzieła” do katalogu utworów chronionych prawem.

⁷²⁸ Pierwsza dyrektywa w dziedzinie prawa autorskiego powstała dopiero w 1991 r. W krótkim czasie powstały jeszcze cztery inne dyrektywy, a w ostatnich latach kolejne dwie. Tak więc, dorobek prawny Unii Europejskiej w zakresie prawa autorskiego obejmuje: 1. Dyrektywę Rady 91/250/WE z dnia 14 maja 1991 r. o prawnej ochronie programów komputerowych; 2. Dyrektywę Rady 92/100/WE dotyczącą prawa najmu i użyczenia oraz określonych praw pokrewnych w zakresie własności intelektualnej; 3. Dyrektywę Rady 93/83/WE z dnia 27 września 1993 r. w sprawie koordynacji określonych przepisów prawa autorskiego i praw pokrewnych w odniesieniu do przekazu satelitarnego i rozpowszechniania kablowego; 4. Dyrektywę Rady 93/98/WE z dnia 29 października 1993 r. w sprawie ujednoczenia czasu ochrony prawa autorskiego i określonych praw pokrewnych; 5. Dyrektywę Parlamentu i Rady 96/9/WE z dnia 11 marca 1996 r. o prawnej ochronie baz danych; 6. Dyrektywę Parlamentu i Rady 2001/29/WE z dnia 22 maja 2001 r. o harmonizacji określonych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym; 7. Dyrektywę Parlamentu i Rady 2001/84/WE z dnia 27 września 2001 r. w sprawie prawa twórcy do odsprzedaży oryginałów dzieł sztuki.

⁷²⁹ M. Czajkowska-Dąbrowska, J. Marcinkowska, A. Matlak, A. Nowicka, A. Pązik, R. Skubisz, [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*. T. I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, art. 6.

⁷³⁰ J. Barta, R. Markiewicz, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005, s. 66.

⁷³¹ Tamże, teza 1 i 2.

Moim zdaniem, aby można było rozpatrywać problematykę twórczości sztucznej inteligencji, w pierwszej kolejności trzeba odpowiedzieć na pytanie czy SI sama w sobie jest rezultatem twórczości człowieka. Dopiero w konsekwencji powyższych ustaleń warto pochylić się nad zagadnieniem zdolności twórczych maszyn. Pojawienie się SI postawiło przed prawem wyzwania polegające na przededefiniowaniu pewnych pojęć, jako, że jego zmiany są z reguły wtórne do tego, co dzieje się w przestrzeni technologicznej i powinno być ono interpretowane oraz stosowane zgodnie z postulatem *law in action*⁷³². Stąd wykładnia takich pojęć jak utwór, w moim przekonaniu nabiera relewancji prawnej i wymaga ciągłej dyskusji. Aurelia Nowicka słusznie wskazuje, że „[...] opracowanie SI lub zastosowanie wynalezionych ostatnio komputerów biologicznych, wykorzystujących cząsteczki DNA lub RNA, wymuszą potrzebę zrewidowania tradycyjnych zapatrywań na istotę twórczości, co jednak wymagałoby przełamania zasady, że twórcza działalność intelektualna jest właściwa tylko istocie ludzkiej”⁷³³.

Przechodząc do pierwszej z wyżej wymienionych przesłanek, warunkiem przypisania SI statusu przedmiotu prawa autorskiego jest bycie wynikiem twórczej działalności człowieka, czyli działalności kreacyjnej, której charakterystyczną cechą jest „oryginalność”⁷³⁴. Doktryna prawa opisuje oryginalność jako wynik przebiegu procesu twórczego opartego na samodzielności i odczuciach twórcy (ujęcie subiektywne) oraz jako wynik porównania potencjalnego utworu z już istniejącymi pod kątem oceny poziomu „nowości” (ujęcie obiektywne).

To drugie, obiektywne ujęcie jest szerzej uznane na gruncie regulacji unijnych, a uzasadnieniem jego popularności w prawie kontynentalnym (w odróżnieniu od prawa USA) jest uproszczona metoda ustalania owej oryginalności utworu, wyłączająca kryteria oceny nacechowane zakresem i skalą indywidualnych odczuć twórcy, które są w zasadzie nieuchwytnie⁷³⁵. Można przyjąć, że przynajmniej na etapie projektowania, a następnie wdrażania oprogramowania do użytku, a także przy jego modyfikacji dokonanej przez człowieka, program komputerowy spełnia owe kryterium. Co więcej, kolejną przesłanką warunkującą istnienie w kontekście oprogramowania utworu chronionego prawnie, jest jego indywidualny charakter. Oprogramowanie winno zatem być dziełem indywidualnym jako rezultat własnej twórczości

⁷³² D. K. Gęsicka, *Wykładnia pojęć w prawie autorskim*, ZNUJ. PPWI 2012, nr 3, s. 66-77.

⁷³³ A. Nowicka, w: J. Barta (red.), J. Błeszyński, M. Czajkowska-Dąbrowska, T. Grzeszak, S. Grzybowski, M. Kępiński, R. Markiewicz, A. Nowicka, M. Poźniak-Niedzielska, J. Preussner-Zamorska, E. Traple, A. Wojciechowska, E. Wojnicka, *System prawa prywatnego*, T. 13, Prawo autorskie, Warszawa 2003, s. 65.

⁷³⁴ F. Radoniewicz, *Ochrona programów komputerowych*, dz. cyt.

⁷³⁵ A. Matlak, *Prawo autorskie w europejskim prawie wspólnotowym*, „Zeszyty Naukowe UJ, PWiOWI” 2002/79, s. 68-69.

podmiotu prawa⁷³⁶. Słuszne wydaje się zatem stanowisko przyjęte przez Janusza Bartę i Ryszarda Markiewicza, którzy stwierdzają, że obydwie wyżej wymienione przesłanki (oryginalności i indywidualności), dopiero jeśli są spełnione łącznie, stanowią o istnieniu „twórczości”⁷³⁷. Za spełnione lub niespełnione można je uznać, badając np. dobór, układ i uporządkowanie elementów utworu – poziom swobody w doborze owych elementów determinuje poziom twórczości⁷³⁸.

Adrian Niewęglowski zwraca ponadto uwagę, że poza wyżej wymienionymi przesłankami indywidualności i oryginalności w odniesieniu do oprogramowania, istnieją pewne odrębności w porównaniu do utworów w rozumieniu prawa autorskiego. Otóż, zgodnie z art. 1 ust. 3 dyrektywy 91/250/EWG warunkiem koniecznym dla przyznania programowi komputerowemu statusu utworu jest jego indywidualność, pozostająca w bezpośrednim związku z intelektualną twórczością jego autora. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że owa niezdefiniowana przesłanka powinna być oceniana przez pryzmat przejawów intelektu, które w minimalnym stopniu wyróżniają się z istniejącego zasobu dzieł⁷³⁹. Z drugiej strony istnieją koncepcje zaostrzające kryterium indywidualnego charakteru, wedle których dzieło winno być statystycznie jednorazowe tzn. nie mogło istnieć w przeszłości w postaci podobnego poprzednika, a ponadto statystycznie nieprawdopodobne byłoby stworzenie takiego dzieła w przyszłości⁷⁴⁰.

Faktem jest, że bardziej zawężona interpretacja wymogu indywidualnego charakteru przekłada się na zwiększoną kreatywność twórców i minimalizuje zagrożenie naruszenia praw podmiotowych.

⁷³⁶ I. Kuś, Z. Senda, *Prawo autorskie i prawa pokrewne -Poradnik przedsiębiorcy, Zmiany prawa w związku z dostosowaniem przepisów do prawa Unii Europejskiej*, red. E. Skrzybowska Recenzent Janusz Kolczyński, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2004 s. 72-74.

⁷³⁷ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2008, s. 28-29.

⁷³⁸ Obecnie, zgodnie z teorią *kleine Münze* uważa się, że dla przyznania ochrony wystarcza choćby minimalny wkład pracy twórczej. Z niem. - dosłownie „drobne monety”, które też mają wartość i powinny być doceniane, stąd prawdopodobnie nazwa zasady – tak jak dla przyznania wartości monetom wystarczy ich mały nominal, tak i dla uznania wytworu za utwór wystarcza niewielki stopień twórczości.

⁷³⁹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, dz. cyt. s. 29.

⁷⁴⁰ Koncepcja poddawana krytyce, zob. D. Flisak, *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości – pozorne rozwiązanie problematycznej oceny indywidualności dzieła*, [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 292.

3.4.2 SI jako utwór w świetle polskiego prawa autorskiego

Barta i Markiewicz przewidują na podstawie dotychczasowego, dość liberalnego, podejścia do przesłanki twórczości (czyli indywidualności i oryginalności) zarówno sądów polskich, jak i innych państw, że z ochrony będzie korzystać wiele produktów informatycznych, jeśli tylko „nie będą miały charakteru całkowicie banalnego, rutynowego oraz o ile nie będą w całości zeterminowane przez postawione zadanie”⁷⁴¹.

Według Jerzego Szczotki, owej indywidualności należy poszukiwać raczej w unikalności danego oprogramowania aniżeli w subiektywnie rozumianej twórczości jego autora⁷⁴². Małgorzata Byrska podkreśla z kolei, że przesłanka indywidualności jest osiągnięta, jeśli utwór będzie charakteryzowało „minimalne piętno indywidualności”⁷⁴³, zaś Zbigniew Okoń uważa, że „uwzględniając poglądy zgłaszane w literaturze przedmiotu, poza zakresem ochrony prawnoautorskiej należałoby w typowej sytuacji pozostawić algorytm, rozumiany jako pewien abstrakcyjny sposób rozwiązania problemu”⁷⁴⁴. W mojej opinii należy zgodzić się z Jerzym Szczotką, iż algorytm – jeżeli jest na tyle precyzyjny i kompletny, że jego przekształcenie do postaci kodu źródłowego ma charakter czysto mechaniczny, niewymagający twórczej ingerencji człowieka – jest po prostu jedną z form wyrażania programu, a co za tym idzie, powinna mu zostać udzielona ochrona prawnoautorska. W pozostałych wypadkach należałoby zaliczyć algorytm do koncepcji i zasad leżących u podstaw programu⁷⁴⁵.

Ciekawym aspektem jest brak definicji programu komputerowego w treści Dyrektywy 91/250/EWG, co jest zapewne podyktowane (podobnie jak w przypadku definicji SI) zbyt szybkim postępem technologicznym, a co za tym idzie ryzykiem zbyt częstych zmian w tym zakresie i szybką dezaktualizacją kluczowych terminów prawnych. Należy pozytywnie ocenić tego typu strategię, gdyż faktycznie na dziś trudno ująć jednoznacznie, czym faktycznie jest owo oprogramowanie. Jednak w moim przekonaniu daje to pole do szerokiej interpretacji tego pojęcia oraz kazuistycznego podejścia orzecznictwa do tej problematyki.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że znamieną jest w tej materii również obserwowana niejednorodność linii orzeczniczej w obszarze programów komputerowych. Dla przykładu:

⁷⁴¹ J. Szczotka, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, red. M. Poźniak-Niedzielska, M. Mozgawa, J. Szczotka, Bydgoszcz 2007, s. 150.

⁷⁴² Tamże.

⁷⁴³ M. Byrska, *Prawne aspekty modyfikowania programu komputerowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1996/4, s. 698.

⁷⁴⁴ Z. Okoń, *Podsumowanie*, dz. cyt.

⁷⁴⁵ F. Radoniewicz, *Ochrona programów komputerowych w prawie UE (cz. I)*, „EPS” 2009, nr 3, s. 22-28.

w sprawie BSA, TSUE przyjął wykładnię zawężającą przy ocenie tego, czy graficzny interfejs użytkownika stanowi przykład chronionego programu komputerowego, choć uznał możliwość jego ochrony jako „tradycyjnie” rozumianego utworu na gruncie dyrektywy 2001/29. Z kolei w sprawach, gdzie badano ograniczenie ochrony programu komputerowego (SAS i UsedSoft), TSUE zastosował wykładnię rozszerzającą, stwierdzając, że obejmuje on swoim zakresem również kopie niematerialne programu komputerowego. Następnie w orzeczeniu w sprawie Nintendo TSUE, oceniając czy gra komputerowa powinna być kwalifikowana jako program komputerowy, zastosował interpretację zawężającą⁷⁴⁶. Z kolei na kanwie sprawy Ranks i Vasiļevičs kontra Microsoft Corp. i inn.⁷⁴⁷, Trybunał zastosował po raz kolejny interpretację zawężającą, oceniając skutki wyczerpania prawa. Elementem łączącym przywołane wyżej sprawy jest powoływanie się na argumenty dotyczące konieczności zapewnienia wysokiej ochrony podmiotów uprawnionych, choć przyjęta wykładnia była uzależniona od danego przypadku⁷⁴⁸.

W myśl art. 74 prawa autorskiego, program komputerowy stanowi utwór wyrażony za pomocą znaków graficznych. Można go zdefiniować jako uporządkowany zbiór instrukcji przeznaczonych dla urządzenia, którym jest komputer, rozumiany jako maszyna cyfrowa. Termin „program komputerowy” jest zatem zawężony do skonkretyzowanych danych, znaków i instrukcji dla urządzenia cyfrowego. Innymi słowy, nie dotyczy on innych elementów, które współdziałają z oprogramowaniem jak np. treści cyfrowe. Z zakresu pojęciowego programu komputerowego wyłączony został również interfejs użytkownika rozumiany jako wizualna manifestacja programu komputerowego, widoczna dla użytkownika na ekranie urządzenia cyfrowego. Interfejs stanowi odrębne dobro niematerialne, które po spełnieniu wszystkich ku temu przesłanek, można kwalifikować jako odrębny utwór⁷⁴⁹.

Z kolei na mocy postanowień dyrektywy 2009/24/WE dot. prawnej ochrony programów komputerowych (treść Motywu 7), termin „program komputerowy” należy odnosić do programów wyrażonych w dowolnej formie, w tym zintegrowanych z urządzeniem komputerowym. Co więcej, w treści przytaczanego Motywu wskazano, że „pojęcie to obejmuje również

⁷⁴⁶ W istocie TSUE przyjął, że gra komputerowa stanowi zasadniczo utwór złożony, hybrydowy, składający się zarówno z programu komputerowego, jak i utworów „tradycyjnych”, zob. pkt 23 uzasadnienia: „zgodnie bowiem z art. 1 ust. 1 dyrektywy 2009/24 przewidziana w niej ochrona ogranicza się do programów komputerowych. Tymczasem z postanowienia odsyłającego wynika, że gry wideo, jak te będące przedmiotem postępowania głównego stanowią złożony materiał obejmujący nie tylko program komputerowy, ale także elementy graficzne i dźwiękowe.

⁷⁴⁷ Wyrok TSUE z 12.10.2016 r. w sprawie C-166/15 Aleksandrs Ranks i Jurijs Vasiļevičs przeciwko Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūra i Microsoft Corp., EU:C:2016:762.

⁷⁴⁸ E. Laskowska-Litak, R. Markiewicz, G. Mania, J. Marcinkowska, M. Markiewicz, A. Matlak, A. Tischner, E. Traple, J. Zygmunt, Część I, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz do wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, red. E. Laskowska-Litak, R. Markiewicz, Warszawa 2019.

⁷⁴⁹ Zob. szerzej na ten temat uwagi w komentarzu do art. 1, teza VI i podane tam orzecznictwo A. Niewęglowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 74.

przygotowawcze prace projektowe prowadzące do rozwoju programu komputerowego z zastrzeżeniem, że charakter prac przygotowawczych jest taki, że program komputerowy może korzystać z nich na późniejszym etapie”. W obrębie doktryny prawa podkreśla się, że to stwierdzenie nadaje status utworu również nieukończonym programom komputerowym, ale tylko tym, które rokują na bycie ukończonymi w przyszłości, stanowią zatem pewien potencjał powstania dobra niematerialnego objętego ochroną prawnoautorską⁷⁵⁰.

Program komputerowy stanowi dobro niematerialne znajdujące się na pograniczu utworów i wynalazków⁷⁵¹. Jak wskazuje Niewęglowski, problematyczne jest jednak to, że programy komputerowe nie podlegają w Polsce opatentowaniu. Jest to wynik ustawowego zakazu, który wynika wprost z art. 28 ust. 1 pkt 5 p.w.p.⁷⁵². W praktyce prawo patentowe może mieć zastosowanie do programu komputerowego jedynie w sposób pośredni tzn. w ramach urządzenia czy wynalazku zastrzeżonego w kategorii sposobu odtworzenia. Jeśli wobec tego patent chroni np. smartfon lub sprzęt AGD, to pośrednio ochrona dotyczy również dedykowanej do owego sprzętu aplikacji. Ta sama aplikacja odtwarzana na innym sprzęcie nie będzie już podlegała ochronie⁷⁵³.

Program komputerowy ma cechy dobra niematerialnego i nie traci tych cech przy zmianie formy wyrażania czy nośnika (CD, DVD, mp3, impulsy elektryczne przesyłane siecią informacyjną), zmienia się wtedy wyłącznie jego materialna postać⁷⁵⁴.

Jak stwierdził NSA w wyroku z 16 marca 2011 r. (II GSK 374/10, LEX nr 1080129):

[...] zasadnicze znaczenie w ocenie zdolności patentowej ma kryterium technicznego charakteru wynalazku, bowiem niestwierdzenie przez Urząd Patentowy tej przesłanki skutkuje uznaniem braku zdolności patentowej zgłoszonego wynalazku i powoduje, iż dalszego badania nie prowadzi się, a ochrona patentowa jest wykluczona⁷⁵⁵.

Wynalazek jest zatem charakteryzowany przez pryzmat instrukcji technicznej pozwalającej na jego odtworzenie. Liczy się więc procedura prowadząca do osiągnięcia określonego rezultatu w postaci dzieła, a nie sama idea czy konkretne, gotowe i zaprogramowane urządzenie.

⁷⁵⁰ *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii, Część IV: Ochrona wytworów nowych technologii i sztucznej inteligencji, Uczenie maszynowe jako pole eksploatacji utworów*, red. B. Fischer Bogdan, A. Pązik, M. Świerczyński, Warszawa 2021.

⁷⁵¹ Tamże, s.75.

⁷⁵² Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. - Prawo własności przemysłowej. Dz.U.2023.0.1170.

⁷⁵³ M. Jezińska-Zięba, [w:] *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. M. Kondrat, Warszawa 2021, art. 29.

⁷⁵⁴ A. Niewęglowski, [w:] *Prawo autorskie*, dz. cyt. art. 74.

⁷⁵⁵ Podobnie wyrok WSA w Warszawie z 8.03.2017 r., VI SA/Wa 1558/16, LEX nr 2328893

Zgodnie z art. 24 PWP: „patenty są udzielane – bez względu na dziedzinę techniki – na wynalazki, które są nowe, posiadają poziom wynalazczy i nadają się do przemysłowego stosowania”⁷⁵⁶. Odnosząc powyższe stwierdzenia do sztucznej inteligencji przyjmującej, np. postać Chatu GPT, mogłaby ona potencjalnie spełniać przesłanki wynalazku.

Ciekawym przykładem może być DABUS (ang. Device for the Autonomous Bootstrapping of Unified Sentience), tj. system informatyczny służący do kreowania wynalazków (np. inteligentny pojemnik spożywczy i urządzenie emitujące światło)⁷⁵⁷, który należy do dr Stephena Thalera. Naukowiec poszukiwał na całym świecie ochrony patentowej dla swojego systemu, jednak wskazywał maszynę jako twórcę wynalazków, a siebie jedynie jako właściciela i twórcę systemu⁷⁵⁸. Thaler uciekł się do przeprowadzenia swoistego eksperymentu, który wzbudził kontrowersje w międzynarodowym środowisku naukowców i znawców przedmiotu⁷⁵⁹. Tym bardziej, że w 2021 r. UP w RPA wydał decyzję o udzieleniu ochrony patentowej, zgodnie z wnioskiem Thalera stwierdzając, że wynalazek stanowi wynik niezależnych działań maszyny⁷⁶⁰ (należy przy tym zauważyć, że RPA nie prowadzi merytorycznego badania wniosków patentowych w sposób, w jaki robią to EPO i urzędy patentowe we wskazanych dalej państwach)⁷⁶¹. Decyzja ta nie została jednak uznana w innych krajach jak USA czy Wielka Brytania, które wskazały na niedopuszczalność nadania maszynie (systemowi) statusu wynalazcy, tj. podmiotu, któremu mogłyby przysługiwać jakiegokolwiek prawa własności intelektualnej. Z kolei w myśl treści orzeczenia australijskiego Sądu Federalnego pierwszej instancji, sztuczna inteligencja może być wpisana jako wynalazca we wniosku patentowym⁷⁶².

⁷⁵⁶ Kryteria z art. 24 PWP uściślono kolejno w art. 25-27 PWP.

⁷⁵⁷ *US Patent* 10423875B2, Stephen L. Thaler, *Electro-optical device and method for identifying and inducing topological states formed among interconnecting neural modules*, published 2019-09-24, issued 2019-09-24, assigned to Stephen L. Thaler. <https://patents.google.com/patent/US10423875B2/en> [dostęp 10.03.2024].

⁷⁵⁸ Sąd Najwyższy Wielkiej Brytanii w prawomocnym orzeczeniu 2023 r. stwierdził, że zgodnie z ustawą Patents Act 1977 we wniosku patentowym nie można wskazać wynalazku stworzonego przez SI jako twórcy (ID sprawy: 2021/0201). SN tym samym podzielił twierdzenie sądów niższej instancji, a także brytyjskiego Urzędu ds. Własności Intelektualnej (UK IPO), że wynalazek ma zdolność patentową tylko wtedy, gdy zawiera nazwę „osoby fizycznej”. Za: A. Sandys, *UK Supreme Court has final say on Dabus as named inventor*, „Juve Patent”, 21.12.2023, <https://www.juve-patent.com/cases/uk-supreme-court-dabus-named-inventor-patent-stephen-thaler/> [dostęp 10.03.2024].

⁷⁵⁹ Komisja Rewizyjna Biura Praw Autorskich w Stanach Zjednoczonych pochyliła się nad drugim wnioskiem Stevena Thalera. o ponowne zbadanie, czy wytworzony komputerowo obraz krajobrazu pt. *A Recent Entrance to Paradise* może podlegać ochronie praw autorskich. Pierwsza decyzja organu była negatywna, a ww. Komisja utrzymała ją w mocy, uzasadniając, że obraz przygotowany przez algorytm nazwany „Kreatywną Maszyną” (ang. *Creative Machine*) nie spełniał koniecznego warunku związanego z autorstwem człowieka. Thaler podnosił, że SI może być autorem na podstawie doktryny *work made for hire* (WMFH), zgodnie z którą pracodawca, a nie pracownik jest właścicielem utworu. Jednak sędziowie orzekli, że nie można utożsamiać właściciela z autorem, a co więcej SI nie może skutecznie zawrzeć umowy.

⁷⁶⁰ Dziennik Patentowy RPA, wyd. 54(7) z dnia 28.07.2021 r., s. 254, https://iponline.cipc.co.za/Publications/PublishedJournals/E_Journal_July%202021%20Part%202.pdf. [dostęp: 13.10.2023].

⁷⁶¹ M. Czajkowska, *Czy sztuczna inteligencja może być twórcą wynalazku? Decyzja w sprawie DABUS (J 8/20)*, 15.12.2022, <https://hrp.pl/blog/decyzja-dabus> [dostęp: 13.10.2023].

⁷⁶² Wyrok Sądu Federalnego w Australii z dnia 30.07.2021 r., [2021] FCA 879, dostępny pod adresem: <https://www.judgments.fedcourt.gov.au/judgments/Judgments/fca/single/2021/2021fca0879>. [dostęp: 13.10.2023].

Orzeczenie zostało uchylone w kwietniu 2022 r. przez pełny skład australijskiego Sądu Federalnego⁷⁶³. W uzasadnieniu wskazano, że „źródło uprawnienia do udzielenia patentu leży w ludzkim przedsięwzięciu”. W dniu 11 listopada 2022 r. nad sprawą pochylił się australijski Sąd Najwyższy. Po wysłuchaniu ustnych argumentów Sąd odrzucił wniosek zgłaszającego i podzielił stanowisko wyrażone przez pełen skład Sądu Federalnego, wedle którego SI nie może być twórcą oznaczonym w zgłoszeniu patentowym⁷⁶⁴. Australijski prawnik Mark Summerfield zwrócił uwagę, że decyzje, w których SI jest uznawana za wynalazcę, mogą prowadzić do sytuacji, w której wniosków patentowych dotyczących pomysłów SI będzie tak dużo, że wdrażanie innowacji przez ludzi będzie znacznie utrudnione⁷⁶⁵. W grudniu 2022 r. roku Europejski Urząd Patentowy uznał, że wnioski patentowe Thalera nie mogą zostać uwzględnione z powodu niespełnienia wymogów. Nie były też zgodne z Europejską Konwencją Patentową (EPC)⁷⁶⁶. W treści uzasadnienia podano, że wynalazca wskazany w patencie europejskim musi być osobą fizyczną⁷⁶⁷. Jednym z filarów unijnego prawa patentowego jest bowiem status prawny wynalazcy, którym nie może być maszyna. Z punktu widzenia formalnego, w samym zgłoszeniu znajdują się wymogi dotyczące nazwiska oraz adres wynalazcy. Urząd podkreślił, że „nazwisko pełni funkcję nie tylko identyfikacyjną, a także umożliwia egzekwowanie przysługujących praw i stanowi część »osobowości«”. Urząd uznał, iż nazw nadanych rzeczom nie można utożsamiać z nazwiskami osób fizycznych⁷⁶⁸. Ciekawym wątkiem w tej sprawie jest stanowisko Federalnego Sądu Patentowego w Niemczech, który uznał, że osoba fizyczna, której można przypisać proces twórczy musi być oznaczona mianem wynalazcy w zgłoszeniu patentowym⁷⁶⁹, ale może być ono wtórnie uzupełnione z uwzględnieniem w nim sztucznej inteligencji. Powyższe rozwiązanie nie stanowi w moim przekonaniu uznania SI za twórcę, niemniej

⁷⁶³ „The Australian patent application, AU 2019363177, was filed by Davies Collison Cave on behalf of Dr Thaler”. Tamże.

⁷⁶⁴ „On 27 August 2021, the Commissioner of Patents lodged an appeal (case no. VID496/2021) against the decision of Justice Beach in the Federal Court of Australia finding that the ‘AI’ machine known as DABUS could be named as sole inventor on an Australian patent application.”. Tamże.

⁷⁶⁵ M. Summerfield, *Australian court decision to recognise non-humans as inventors is brave, verging on foolhardy*, „IAM”, 2.08.2021, <https://www.iam-media.com/article/australia-court-decision-dabus> [dostęp: 14.10.2023].

⁷⁶⁶ Zgłoszenia patentowe EP 18275163.6 oraz EP 18275174.3, dostępne pod adresami: <https://register.epo.org/application?number=EP18275163> oraz <https://register.epo.org/application?number=EP18275174> [dostęp 14.10.2023].

⁷⁶⁷ Komunikat prasowy EPO dotyczący decyzji Izby Odwoławczej z dnia 21.12.2021 r. w połączonych sprawach J 8/20 oraz J 9/20, dostępny pod adresem: <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/communications/2021/20211221.html>. [dostęp: 14.10.2023].

⁷⁶⁸ Tamże.

⁷⁶⁹ K. Sasimowska, *Czy uzyskanie patentu na wynalazek jest w zasięgu sztucznej inteligencji?*, 3.12.2022 <https://rkkw.pl/publikacja/czy-uzyskanie-patentu-na-wynalazek-jest-w-zasiegu-sztucznej-inteligencji/> [dostęp: 14.10.2023].

otworzono możliwość „dopisania SI” do zgłoszenia jako narzędzia, którym osoba fizyczna posłużyła się w procesie twórczym.

Cytowane orzeczenia w większości potwierdzają hipotezę, że wobec prawa wyłącznie człowiek może posiadać status wynalazcy, który determinuje przypisanie mu procesu twórczego. Aleksandra Nowak-Gruca aprobuje jednak stanowisko prezentowane przez Thalera i wskazuje, że tzw. podejście *work made for hire* dopuszcza „aktywną i samodzielną zdolność tworzenia przez sztuczną inteligencję, z drugiej strony tworzy system prawnych gwarancji i rozwiązuje problem odpowiedzialności za działania systemów SI”⁷⁷⁰, która byłaby po stronie osób fizycznych lub osób prawnych korzystających ze sztucznej inteligencji. Znaczący przedmiot nie przychyliła się natomiast do proponowanych w nauce rozwiązań dotyczących wprowadzenia dzieł SI do domeny publicznej, gdyż takie podejście może prowadzić do sytuacji, w których dane służące do opracowywania utworów z wykorzystaniem SI nie będą chronione, jak również nie będzie wiadomo, kto odpowiadałby za naruszenia spowodowane przez sztuczną inteligencję⁷⁷¹.

Odmiennego zdania jest Przemysław Juściński, który postawił tezę, że konstrukcja współautorstwa wytworów SI w jakiegokolwiek kombinacji (tj. współtwórczości SI i jej twórcy, współtwórczości SI i jej użytkownika bądź też współtwórczości użytkownika i twórcy SI) powinna zostać odrzucona⁷⁷². Podobnie uważa Adrian Niewęglowski, który wskazał, że nie stanowią utworu aplikacje komputerowe, które imitują ludzki proces kreacji. Jego zdaniem, utworem może być wyłącznie rezultat pracy i kreacji człowieka, a przynajmniej człowiek musi mieć decydujący wpływ na jego powstanie (nadając mu cechy, które sprawiają, że ma twórczy i indywidualny charakter)⁷⁷³.

W literaturze przedmiotu są również obecne głosy sprzeciwiające się przyznaniu ochrony prawa autorskiego utworom generowanym komputerowo (ang. *computer generated works*)⁷⁷⁴. Dla przykładu, Damian Flisak zauważył, że wykorzystanie translatorskiego oprogramowania do przetłumaczenia tekstu nie prowadzi do powstania utworu, „[...] gdyż końcowy

⁷⁷⁰A. Grendys, *Prawa autorskie sztucznej inteligencji powinny być chronione?*, „Platforma przemysłu przyszłości”, 8 marca 2022, <https://przemyslprzyszlosci.gov.pl/czy-prace-sztucznej-inteligencji-moga-podlegac-ochronie-praw-autorskich/> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁷¹Tamże.

⁷⁷²P. P. Juściński, *Prawo autorskie w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji*, ZNUJ. PPWI 2019, nr 1, s. 5-44, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/artykuly/prawo-autorskie-w-obliczu-rozwoju-sztucznej-inteligencji-151348313> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁷³A. Niewęglowski, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1.

⁷⁷⁴Rozróżnia się tu kilka kategorii: *computer aided works* (gdzie komputer stanowi środek służący do stworzenia utworu), *computer produced works* (gdzie o treści i formie utworu decyduje „współstanowienie” programu z jego użytkownikiem) oraz *computer generated works* (gdzie dochodzi do powstania produktów niepodlegających ochronie, ponieważ zostały stworzone przez maszyny). Za: D. Flisak, *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Warszawa 2008, s. 44.

efekt w postaci tłumaczenia nie będzie pochodną wysiłku ludzkiego intelektu, lecz zautomatyzowanej logiki”⁷⁷⁵. W mojej opinii taki program nadal stanowi jedynie środek do celu jakim jest tłumaczenie, które powinno podlegać ochronie prawa autorskiego. Zwłaszcza, że tłumacz, znając cel i kontekst tłumaczonego opracowana, dostosowuje je do potrzeb danego zlecenia. Aktualnie nie ulega wątpliwości, że również w przypadku tak powstałych produktów mamy do czynienia z utworem – rezultatem pracy człowieka. Wytwory wygenerowane komputerowo, nadal przynależą do człowieka, który ów program opracował. Stąd generatory cyfrowe służące do pisania programów stanowią narzędzie, wypracowane i wykorzystywane przez człowieka⁷⁷⁶. Problem może pojawić się w momencie, kiedy sam system będzie projektował program, który następnie wytworzy oprogramowanie niezależnie od woli człowieka. Nie można wykluczyć, że takie przypadki zaistnieją w przyszłości. Niemniej, jestem zdania, że sztuczna inteligencja zawsze u źródła będzie wymagała kodu pierwotnie napisanego i opracowanego przez człowieka. Dlatego przyjąwszy, że jeśli sztuczna inteligencja wygeneruje kolejne formy SI, będą one powstawać nie tylko na podstawie nowego kodu, ale również z wykorzystaniem danych i informacji dostarczonych jej pierwotnie przez człowieka. Dlatego w mojej opinii działanie SI niezmiennie będzie miało charakter odtwórczy, a co za tym idzie stawia SI w pozycji li tylko narzędzia, które zawsze będzie pochodziło od człowieka i będzie miało za zadanie mu służyć, podobnie jak współcześnie młotek lub dawniej szabla. Istotne jest jednak pewne ograniczenie w jej stosowaniu – tak jak kontroli prawnej podlega chociażby pozwolenie na posiadanie broni palnej lub posiadanie specjalistycznego sprzętu.

W literaturze przedmiotu pojawiają się jednak odmienne opinie, wedle których sztuczna inteligencja może działać autonomicznie, a jej działania i wytwory tych działań mają cechy oryginalności⁷⁷⁷. Ireneusz Matusiak podaje, że SI może działać w sposób, w którym człowiek nie ma „żadnego udziału”. Autor wyróżnia SI pierwszej generacji tzw. *computer assisted* oraz *computer generated works*⁷⁷⁸ w twórczości komputerowej i cytując za Dariuszem

⁷⁷⁵ J. M. Doliński, 5.3. *Google Translate*, [w:] *Tłumaczenie w prawie autorskim*, Warszawa 2021.

⁷⁷⁶ Z. Okoń, 6. *Podsumowanie*, [w:] *Prawnoautorska ochrona programów komputerowych*, Warszawa 2022, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/monografie/prawnoautorska-ochrona-programow-komputerowych-369516223> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁷⁷ A. Nowak-Gruca, 5. *Zakończenie. Pytanie o przyszłość prawa autorskiego*, [w:] *Verba volant, scripta manet. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Bogusławie Gneli*, red. A. Kaźmierczyk, K. Michałowska, M. Szaraniec, Warszawa 2023, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/monografie/verba-volant-scripta-manet-ksiega-jubileuszowa-dedykowana-pani-369531848> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁷⁸ Wyjaśnienie pojęcia *computer generated work* znajduje się m.in. w prawie irlandzkim, nowozelandzkim, brytyjskim, np. Artykuł 178 Copyright, Design and Patents Act 1988, uznaje za *computer generated work* wygenerowane przez komputer dzieło, któremu nie można przypisać autora. <https://www.lexisnexis.co.uk/legal/legislation/uk-parliament-acts/copyright-designs-and-patents-act-1988-c48/part-i/section-178> [dostęp: 22.09.2023].

Kotem, przyznaje mu rację stwierdzając, że „aktywność programu komputerowego, której wynik – przy wykorzystaniu ogólnych zasad prawa autorskiego – nie może być jednoznacznie przysądzony ani twórcy programu, ani osobie posługującej się tym programem”⁷⁷⁹. Za kryterium determinujące „samodzielność”, autor przyjmuje możliwość lub jej brak przewidzenia wyniku działania SI, a poglądy, że to podmiot, który podjął działania niezbędne do powstania dzieła (człowiek – twórca), uznaje za „archaiczne”, jednocześnie cytując orzecznictwo, które zaprzecza tej tezie⁷⁸⁰.

Prawdą jest, że wraz z rozwojem technologii oraz mocy obliczeniowej komputerów można przyjąć, że mamy do czynienia, jak wskazuje Matusiak, z SI drugiej generacji, która wykonuje działania, „niezaprogramowane” przez człowieka, z wykorzystaniem tzw. sieci neuronowych zbudowanych na wzór układu nerwowego człowieka. Niemniej, nie można zgodzić się ze stwierdzeniem, że skoro skutki działania zaawansowanej SI są nieprzewidywalne z uwagi na możliwość „samouczenia się”, i kiedy na dodatek „zdaje” ona test Turinga, to można na tej podstawie przypisać jej autorstwo „własnych dzieł”. Jeśli przyjmiemy ten tok rozumowania, to również ruletka lub automat do gier losowych czy kalejdoskop, których działania nie można przewidzieć, moglibyśmy potencjalnie zaliczyć do maszyn, których „wytwory” stanowią samodzielne i autonomiczne dzieła. Na niekorzyść SI przemawia także argument o „nieprzewidywalności”, która, jest nieodłącznym elementem działania maszyn, które z różnych przyczyn mogą działać niezgodnie z przewidywaniem lub ich przeznaczeniem. Z kolei możliwość „samouczenia się” z gruntu odbywa się na bazie danych, których człowiek dostarcza maszynie i które zawsze pierwotnie pochodzą od człowieka. Dlatego wynik tych działań, w moim przekonaniu, zawsze – bez względu na stopień oryginalności – będzie wynikiem odtwórczego działania maszyny, której nie można przypisać kreatywności właściwej dla istoty ludzkiej.

Dalej autor argumentuje, że skoro do uzyskania statusu twórcy nie jest konieczna zdolność do czynności prawnych, można przypisać ją maszynie bez konieczności nadawania jej

⁷⁷⁹ I. Matusiak, *Postacie świata wirtualnego w prawie autorskim*, [w:] *Przegląd prawa handlowego* 2009. s. 37-38, wraz z literaturą tam powołaną.

<https://www.spidor.pl/wp-content/uploads/2014/05/awatar.pdf> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁸⁰ Na podstawie regulacji brytyjskiego Copyright, Designs and Patents Act wydano liczne orzeczenia, w tym m.in. wyrok w sprawie *Express Newspapers plc v. Liverpool Daily Post & Echo plc*. W sprawie tej, sąd nie podzielił argumentacji pozwanego, iż stosowane przez niego listy używane w konkursie nie są chronione prawem autorskim (czego domagał się powód), gdyż to maszyna, a nie człowiek, stworzył te listy. Sąd podkreślił, że SI jedynie narzędziem, za pomocą którego wykreowano listy, przy zastosowaniu instrukcji programisty. Sąd posłużył się pojęciem tzw. autorstwa pośredniego (*ang. indirect human authorship*), które ma miejsce, kiedy AI jest jedynie jako narzędzie w twórczym działaniu człowieka – tak jak np. pędzel w ręku malarza (*ang. computer assisted creation*). Dzieło powstałe w ten sposób jest utworem i to „korzystający” z tego narzędzia jest podmiotem praw autorskich. Zob: *Express Newspapers Plc v Liverpool Daily Post & Echo Plc [1985] 3 All E.R. 680*, *Andres Guadamuz, Impact of Artificial Intelligence on IP Policy, University of Sussex Commenting in a personal capacity*, https://www.wipo.int/export/sites/www/aboutip/en/artificial_intelligence/call_for_comments/pdf/ind_guadamuz.pdf [dostęp: 22.09.2023]; <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gb/gb334en.html> [dostęp: 22.09.2023].

zdolności do czynności prawnych. To prawda, jednak nadal sam fakt braku zdolności do czynności prawnych nie przesądza o braku podmiotowości, czego autor zdaje się nie dostrzegać. Człowiek posiada podmiotowość prawną, niezależnie od stanu psychicznego, stanu postrzegania czy ograniczeń percepcyjnych, których maszynie (przynajmniej na razie) nie można przypisać, stąd żadne jej działania nie mogą być rozpatrywane w kategoriach podmiotowych, a co za tym idzie – relewantnych prawnie. Wreszcie, nie można zgodzić się tezę podnoszoną przez autora, że wytwory SI winny być objęte ochroną prawną, gdyż może to mieć kluczową rolę dla rozwoju innowacji⁷⁸¹. Rozwój innowacji postępuje niezależnie i nie wymaga w tym zakresie zmian prawnych, a zmiany te w moim przekonaniu doprowadziłyby do całkowitego zanegowania istoty prawa autorskiego, gdyż ochroną byłby objęty przedmiot, a nie podmiot będący twórcą, jego prawa osobiste i majątkowe. Z kolei odrębna regulacja w tym zakresie, którą proponuje autor, stanowiłaby w moim przekonaniu nadmiarowe regulacje, które zamiast ułatwiać rozwój technologiczny, prowadziłyby do komplikacji i wypaczeń w tej materii, zwłaszcza w obszarze działalności gospodarczej. Ostatecznie doprowadziłyby to do powstania absurdalnych pytań o to, kto w takim razie byłby odpowiedzialny za owe „autonomiczne dzieła SI”, kto korzystałby z praw z nimi powiązanych, osobistych i majątkowych, należących również do SI? Czy sztuczna inteligencja miałaby by w takim układzie prawo do posiadania majątku i zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków oraz dochodzenia swoich praw na drodze postępowania sądowego? Moim zdaniem owa wizja nie jest ani logiczna, ani korzystna dla społeczeństwa. Nie widzę w tych rozwiązaniach żadnych argumentów przemawiających za zmianami prawa w zakresie przyznania autorstwa sztucznej inteligencji, która sama stanowi utwór i tak winna być postrzegana, bez względu na stopień jej zaawansowania.

Do obowiązków i zadań człowieka należy stworzenie regulacji, które pozwoliłyby na zachowanie kontroli nad zaawansowaną SI oraz ochronę społeczeństwa przed negatywnymi skutkami jej wykorzystania przez jej twórców, właśnie po to, żeby uniknąć roztaczanej przez Matusiaka wizji „dominacji SI” nad inteligencją biologiczną, o czym pisze Raymond Kurzweil w książce *Nadchodzi osobliwość*⁷⁸². Wizja ta, choć wydawałaby się dzisiaj nieprawdopodobna, wcale nie wyklucza takich wydarzeń w przyszłości, stąd działania podejmowane aktualnie

⁷⁸¹ Tamże.

⁷⁸² R. Kurzweil, *Nadchodzi osobliwość* (tytuł ang. *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*) Wydawca: Viking Press – wydana w 2005 r. aktualizacja książki Raymonda Kurzweila *Wiek maszyn duchowych* (tytuł ang. *The Age of Spiritual Machines*) z 1999 roku oraz książki *Wiek maszyn inteligentnych* (tytuł ang. *The Age of Intelligent Machines*) z 1990 roku. W książce tej, podobnie jak w dwóch poprzednich, Ray Kurzweil wykreował obraz przyszłości, w której człowiek zetknie się z Technologiczną Osobliwością, która zmieni świat. Osobliwość będzie wynikiem połączenia trzech ważnych technologii XXI wieku: genetyki, nanotechnologii i robotyki (w tym sztucznej inteligencji).

powinny pomóc uchronić ludzkość przed patologiami, które w związku z rozwojem technologii, mogą nastąpić, w szczególności na gruncie niewłaściwie napisanego prawa⁷⁸³.

Ryszard Markiewicz wyraża swoje zaniepokojenie Chatem GPT w kontekście prawa własności intelektualnej i postuluje, aby publikacje i wypowiedzi naukowe były cytowane na zasadach ogólnych. Wypowiedzi, na które powołuje się zaawansowana przeglądarka internetowa, winny być wyraźnie oznaczone poprzez wskazanie danych (nazwisko i afiliacja) osoby rozpowszechniającej tekst wraz z zaznaczeniem sposobu i stopnia weryfikacji publikowanych informacji (w tym rodzaj wykorzystanej SI, jej zadań i celów). Z kolei w razie wkładu osoby fizycznej, która np. uzupełniła swój tekst komentarzem, SI powinna wyraźnie oznaczać ten fakt i odróżniać jej twórczość od tekstu generowanego maszynowo. Zgadzam się z autorem, że nie jest konieczna zmiana zakresu ochrony utworu, ani odnoszenie się do stopnia twórczości człowieka przy ocenie istnienia utworu. Markiewicz słusznie zwraca uwagę, że działanie Barta, binga, Chata GPT i podobnych systemów stanowi „pasożytowanie” na twórczości autorów, stąd nieuzasadnione jest rozszerzanie ochrony prawnej na wytwory takiej zaawansowanej sztucznej inteligencji. Jego zdaniem, które podzielam, warto przywrócić się temu zagadnieniu od strony nieuczciwej konkurencji⁷⁸⁴ w odniesieniu do „naśladownictwa” cudzej twórczości, która to twórczość winna być odpowiednio wynagradzana w przypadku, kiedy jest cytowana, przetwarzana lub powielana przez SI. Podobnie niedopuszczalne jest przyznawanie statusu utworu tylko takim rezultatom twórczości człowieka, które nie mogłyby być wytworzone przez SI. Autor zwraca także uwagę na ciekawy problem wprowadzających w błąd wytworów SI, które byłyby generowane przypadkowo, z wyłączeniem kontroli człowieka. Jest to moim zdaniem ważne zagadnienie, zwłaszcza w dobie społeczeństw informacyjnych, których zachowania mogą być manipulowane za pomocą zaawansowanych systemów, których twórcy woleliby odciąć się od odpowiedzialności za swoje działania, twierdząc, że publikacje SI były „niezależne” i całkowicie niepodlegające kontroli człowieka. Markiewicz zaproponował zatem, aby każda publikacja, utwór, informacja czy film były odpowiednio oznaczane jako utwór pochodzący od człowieka, a dowód wiarygodności tych danych spoczywałby na podmiocie publikującym. Autor proponuje również zmiany w prawie konkurencji, które miałyby na celu ochronę przez niezgodnymi z prawem działaniami podmiotów publikujących przy użyciu SI. Ze swojej

⁷⁸³ I. Matusiak, D. Flisak, *AB HOMINE AUCTORE AD ROBOTUM AUCTORUM*, [w:] *Opus auctorem laudat. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej*, red. I. Matusiak, K. Szczepanowska-Kozłowska, Ł. Żelechowski, Warszawa 2019, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/monografie/opus-auctorem-laudat-ksiega-jubileuszowa-dedykowana-profesor-369450904> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁸⁴ Ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233 ze zm.) – dalej u.z.n.k.

strony dodałabym również przepisy o charakterze prawnokarnym, które dotyczyłyby każdego podmiotu, któremu przysługują prawa do wprowadzającej w błąd SI i który nie oznaczył źródła w odpowiedni sposób, a dowiedziawszy się o niezgodnych z prawem wytworach SI, nie wykonał konkretnych działań nakierowanych na usunięcie ich z przestrzeni publicznej⁷⁸⁵.

⁷⁸⁵ R. Markiewicz, *ChatGPT i prawo autorskie Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2/2023, s. 146-148.

3.5 SI JAKO PODMIOT STOSUNKÓW ZOBOWIĄZANIOWYCH NA PRZYKŁADZIE UMOWY TYPU „RESPONSIBLE AI LICENCES” – ICH CEL I ZAKRES

Umowa licencyjna, podobnie jak umowa przeniesienia autorskich praw majątkowych, jest powszechnym sposobem uregulowania zasad korzystania z praw autorskich. Umowa licencyjna po raz pierwszy pojawiła się w polskim porządku prawnym wraz z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r. Wcześniejsza ustawa z 1952 r. nie zawierała przepisów dotyczących wprost umowy licencyjnej, choć ten typ umowy ówczesnie nienazwanej funkcjonował w obrocie. Sięgano wówczas do ustawy z 19 października 1972 r. o wynalazczości (Dz.U. 1993 r. Nr 26, poz. 117 ze zm.)⁷⁸⁶, w której taka licencja była uregulowana⁷⁸⁷.

Zgodnie z art. 67 polskiej ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁷⁸⁸, licencjodawca (twórca) upoważnia licencjobiorcę do korzystania z utworu w określony sposób przez określony czas. W odróżnieniu od umowy o przeniesieniu praw autorskich, umowa licencji nie prowadzi do przeniesienia praw autorskich na licencjobiorcę. Gdy treść umowy jest niejednoznaczna lub występują w niej sprzeczności co do rodzaju umowy zawartej między stronami, uważa się, że twórca udzielił licencji. Umowa licencji może mieć charakter wyłączny lub niewyłączny. Ta pierwsza wersja zakłada, że wyłącznie licencjobiorca jest uprawniony, z pominięciem innych osób, do korzystania z utworu w określony umową sposób. Ten typ umowy wymaga dla swej ważności zachowania formy pisemnej. Z kolei licencja niewyłączna pozwala na korzystanie z utworu również innym osobom poza samym licencjobiorcą. Licencjobiorca, przy braku odmiennych postanowień umowy, nie może udzielać dalszych licencji (sublicencji). Taka sublicencja wygasa najpóźniej w momencie wygaśnięcia umowy licencyjnej⁷⁸⁹, co potwierdza jej akcesoryjny charakter.

Jeśli przyjąć, że przedmiotem umowy licencyjnej jest oprogramowanie, takie jak system sztucznej inteligencji, obok tej umowy, zazwyczaj pojawiają się inne umowy towarzyszące, regulujące relacje między stronami. Program komputerowy stanowi złożony przedmiot stosunków zobowiązaniowych, gdyż mógł on istnieć jeszcze przed podpisaniem umowy, w postaci częściowej lub kompletnej, a po zawarciu tej umowy ów program będzie dalej rozbudowywany

⁷⁸⁶ M. Wyrwiński, [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*, T. I, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, art. 67.

⁷⁸⁷ J. Barta, R. Markiewicz, [w:] Barta, Markiewicz, *Prawo...*, dz. cyt. s. 415.

⁷⁸⁸ Dz.U. 2007 nr 99 poz. 662, 2007-06-20.

⁷⁸⁹ Art. 67. - [Rodzaje licencji. Forma umowy. Uprawnienia licencjobiorcy] - Prawo autorskie i prawa pokrewne.U.2022.2509.

i modyfikowany na potrzeby konkretnego licencjobiorcy. Nie można zapomnieć również o konieczności aktualizacji i dołączaniu szeregu innych produktów, których działanie może poprawić lub uzupełnić działanie oprogramowania. Co więcej, dokumentacja dołączona do oprogramowania stanowi odrębny utwór, co do którego należy zawrzeć dodatkową umowę⁷⁹⁰. Regulacje majątkowych praw autorskich do programu komputerowego oraz prawa i obowiązki korzystającego z programu (art. 74 ust. 4 i art. 75 pr. aut. 3 oraz odpowiadające im przepisy prawa unijnego 4) nie uległy zmianie od lat 90. ubiegłego wieku. W myśl dyrektywy 2009/24/WE w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz.U. UE. L. z 2009 r. Nr 111, str. 16) każdy typ interfejsu stanowi „część systemu łączący się z innymi elementami oprogramowania i sprzętu komputerowego” i, co za tym idzie, jest integralną częścią programu komputerowego⁷⁹¹. Można wyprowadzić z tego faktu prosty wniosek, że na gruncie prawa krajowego istnieje możliwość uregulowania umowy licencyjnej, zmodyfikowanej i dostosowanej do specyfiki systemów SI. Co więcej, na zasadach ogólnych k.c., przez art. 56, przy braku zaznaczenia przez strony właściwych pól eksploatacji, można w pewnym zakresie ustalać je w oparciu o wolę stron i kontekst zawarcia umowy.

Dobłą ilustracją mechanizmu działania regulacji licencji w kontekście programów komputerowych jest sprawa UsedSoft III, w której niemiecki Federalny Sąd Najwyższy (BGH) rozstrzygał spór dotyczący oprogramowania, które według umowy licencyjnej miało być używane tylko w celach edukacyjnych i jedynie przez instytucje edukacyjne⁷⁹². Rozstrzygnięcie dotyczyło statusu licencji obecnej w obrocie wtórnym, w którym podmiot, który nabył prawa z licencji, nie spełniał warunku działalności edukacyjnej, co wykluczało oznaczone w licencji kryterium podmiotowe. Problem opierał się zatem na tym, czy mógł on korzystać z prawa do programu na zasadzie § 69d ust. 1 UrhG, czyli przepisu, którego polskim odpowiednikiem jest art. 75 ust. 1 pr. Aut., a ograniczenia ujęte w umowie licencyjnej miały skutek nie tylko *inter partes*, ale *erga omnes*. FSN rozstrzygnął, że owe ograniczenia obowiązują jedynie między stronami, a zatem kształtują one wyłącznie stosunek obligacyjny między stronami⁷⁹³.

⁷⁹⁰ P. Wasilewski, *Licencjonowanie i prawa autorskie w umowach IT – aspekty praktyczne*, LEX/el. 2021.

⁷⁹¹ Tamże.

⁷⁹² Sprawa C-666/18: Wyrok Trybunału (piąta izba) z dnia 18 grudnia 2019 r. (wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez *Cour d'appel de Paris* - Francja) – *IT Development SAS/Free Mobile SAS* (Odesłanie prejudycjalne – Własność intelektualna – Egzekwowanie praw własności intelektualnej – Dyrektywa 2004/48/WE – Ochrona prawna programów komputerowych – Dyrektywa 2009/24/WE – Umowa licencyjna dotycząca oprogramowania – Nieautoryzowana modyfikacja kodu źródłowego programu komputerowego przez licencjobiorcę z naruszeniem umowy licencyjnej – Powództwo o stwierdzenie naruszenia prawa do znaku towarowego wniesione przez autora oprogramowania przeciwko licencjobiorcy – Charakter mającego zastosowanie reżimu odpowiedzialności) (Dz. U. UE. C. z 2020 r. Nr 61, str. 15/2).

⁷⁹³ Por. odmiennie, orzeczenie BGH w sprawie *World of Warcraft*, w którym BGH uznał, że licencja i ograniczenia z niej wynikające są skuteczne wobec kolejnych użytkowników. BGH zajął stanowisko, wedle którego już samo

Zarówno w obrębie judykatury, jak i doktryny prawa, zakłada się, że nie można jednoznacznie przyjąć, że naruszenie umowy stanowi naruszenie prawa autorskiego. Ustalenie charakteru uprawnień wymaga weryfikacji i ustalenia czy klauzule obecne w treści umowy są sformułowane w sposób wystarczająco uniwersalny i klarowny dla uczestników obrotu. Jeśli umowa licencyjna jest rozbudowana, a jej postanowienia skomplikowane, nasuwa to wątpliwości w kwestii jej skuteczności w relacji *erga omnes*⁷⁹⁴.

Z punktu widzenia licencjobiorcy najkorzystniejszym rozwiązaniem jest umowa przeniesienia majątkowych praw autorskich, która gwarantuje mu uzyskanie pełni niezależności od wykonawcy. Dotyczy to w szczególności następujących sytuacji:

- oprogramowania tzw. pudełkowego, co do którego wykonawca chce pozostawić sobie możliwość wielokrotnego udzielania praw;
- oprogramowania w wersji testowej, które nie zostało jeszcze formalnie odebrane przez zamawiającego, a zatem które nie jest jeszcze przedmiotem zasadniczej umowy prawno-autorskiej będącej elementem umowy IT (zamawiający winien mieć możliwość korzystania z oprogramowania w celu jego testowania, co również wkracza w prawa autorskie wykonawcy);
- oprogramowania udostępnianego na najbardziej popularnej licencji GNU – General Public License, gdyż tego rodzaju oprogramowanie poprzez zawartą w licencjach klauzulę *copyleft*, upoważnia jedynie do udzielania takich samych lub kompatybilnych z licencjami *open source* licencji (zarówno wobec wersji pierwotnych, jak i modyfikacji oprogramowania powstałych w drodze oprogramowania *open source*)⁷⁹⁵.

Jednak problematyka skuteczności pewnych postanowień licencji na oprogramowanie wobec osób trzecich dotyczy odpowiedzialności za sztuczną inteligencję oraz zachowania etycznego, które powinny obejmować każdego kolejnego licencjobiorcę. Zagadnienia dotyczące etycznej SI były wielokrotnie poruszane na konferencjach naukowych oraz w opracowaniach państw europejskich⁷⁹⁶. Sztuczna inteligencja może być bowiem użyta nie tylko np. do

obowiązywanie przepisów o dozwolonym użytku prywatnym może świadczyć o tym, że mowa o dostatecznie wyodrębnionym kryterium. Przytoczone ograniczenie nie miało zatem wyłącznie obligacyjnego charakteru.

⁷⁹⁴ B. Widła, *Naruszenie zobowiązania czy naruszenie majątkowych praw autorskich do oprogramowania? Kilka uwag na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie IT Development*, ZNUJ. PPWI 2020, nr 2, s. 228-243.

⁷⁹⁵ Tamże.

⁷⁹⁶ *Sztuczna Inteligencja – Polska 2118* (raport i transmisja online), 9.11.2018, *MS Mermaid Conference Centre*, ul. Wioślarska 8, Warszawa <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/sztuczna-inteligencja-polska-2118> [dostęp: 22.09.2023].

obsługi „inteligentnego domu” czy klientów telemarketingu, ale również do inwigilacji obywateli. Moim zdaniem, dotyczy to SI na każdym poziomie ryzyka.

Pewną odpowiedzią na pytanie o etykę i bezpieczeństwo sztucznej inteligencji są Responsible AI Licenses, których zadaniem i celem jest ograniczanie zakresu działania SI poprzez umożliwienie architektom algorytmów modyfikację kodu SI w taki sposób, który zapewniałby bezpieczeństwo.

Oprócz rozwiązań legislacyjnych, zajmujących się definiowaniem i ujmowaniem SI w ramy prawne, w obrocie mamy do czynienia ze zjawiskiem, jakim są umowy tzw. licencji Responsible Artificial Intelligence⁷⁹⁷ (RAIL lub Responsible AI Licenses), których przedmiotem jest SI i które regulują status SI w stosunkach zobowiązaniowych. Wzorzec RAIL określa zestandaryzowaną i aktualną listę nieakceptowalnych zastosowań algorytmów, która ma być z biegiem czasu uzupełniana. Najprościej rzecz ujmując, RAIL⁷⁹⁸ to umowy pomiędzy podmiotami posiadającymi prawa do SI a osobami chcącymi z niej korzystać⁷⁹⁹. W literaturze przedmiotu wyróżnia się dwa typy tego rodzaju umów: Licencję Odpowiedzialnego Użytkownika Końcowego SI, które przedmiotem jest konkretna, już opracowana i kompletna sztuczna inteligencja, bez możliwości jej modyfikacji w jakiegokolwiek formie oraz Licencję na Odpowiedzialny Kod Źródłowy AI, która ustala sposób wykorzystania kodu źródłowego sztucznej inteligencji, przy założeniu i możliwości jego modyfikacji.

Licencje tego typu są zazwyczaj ograniczone, osobiste (niewyłączne), odwoławalne i niezbywalne⁸⁰⁰. W roku 2022 na stronie www.licenses.ai⁸⁰¹ grupa badaczy przedmiotu umieściła pionierskie wzory tego typu umów. Są one zdefiniowane tam jako licencje odpowiedzialnej

⁷⁹⁷ W istotny sposób przyczyniło się do tego używanie tych terminów przez ustawodawcę unijnego (por. raport Grupy Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Sztucznej Inteligencji z dnia 8 kwietnia 2019 r. pt. „Wytoczne etyczne dla godnej zaufania sztucznej inteligencji”; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Budowanie zaufania do sztucznej inteligencji zorientowanej na człowieka (COM (2019)168)).

⁷⁹⁸ Carlos Muñoz Ferrandis, przewodniczący WG ds. prawnych i etycznych, BigScience, 21 października 2022 r. RAIL to licencje specyficzne dla sztucznej inteligencji, które obejmują ograniczenia dotyczące sposobu, w jaki licencjobiorca może korzystać z sztucznej inteligencji. Podejście to dotyczy dwóch istniejących typów tych licencji. Licencji RAIL można używać do modeli ML, kodu źródłowego, aplikacji i usług oraz danych. Z kolei, jeśli licencje umożliwiają bezpłatny dostęp i elastyczną dalszą dystrybucję licencjonowanej funkcji AI, są to licencje OpenRAIL. Zob. C. M. Ferrandis, *Responsible AI licenses: a practical tool for implementing the OECD Principles for Trustworthy AI*, „OECD. AI Policy Obserwatory”, 21.10.2022, <https://oecd.ai/en/wonk/rails-licenses-trustworthy-ai> [dostęp: 22.09.2023].

⁷⁹⁹ Tamże.

⁸⁰⁰ Tamże.

⁸⁰¹ Więcej informacji na temat oprogramowania open source: G. Bassett, B. Fitzgerald (red.), *Legal Issues Relating to Free and Open Source Software*, s. 1–126, dostępne pod adresem: http://eprints.qut.edu.au/13673/1/open_source_book.pdf [dostęp: 25.05.2020]; *Revista Ibérica do Direito*. SSN 2184-7487 Vol. 1, Número 2 Lipca/Dez.2020 Instituto Iberoamericano de Estudos Jurídicos Kamil Szpyt 181. D. Contractor, D. McDuf, J. Haines, B. Hecht i C. Hines zostali wymienieni jako autorzy projektów umów (RAIL) na stronie internetowej; pochodzenie tych licencji: K. Johnson, *RAIL debuts license agreements for the responsible use of AI*, <https://venturebeat.com/2019/02/11/rail-debuts-license-agreements-for-the-responsible-use-of-ai/> [dostęp: 25.05.2020]. Zob.: *Responsible AI End-User License*, dostępna pod adresem: <https://www.licenses.ai/enduser-license> [dostęp: 25 maja 2020] i *Responsible AI Source Code License*, dostępna pod adresem: <https://www.licenses.ai/open-source-license> [dostęp: 25.09.2023].

sztucznej inteligencji (RAIL)⁸⁰², które dają programistom możliwość ograniczenia wykorzystania technologii SI w potencjalnie szkodliwych aplikacjach.

Licencje te zawierają klauzule dotyczące użytkowania behawioralnego, które przyznają uprawnienia dla określonych przypadków użycia i/lub ograniczają określone przypadki użycia. Przyglądając się ich treści można zauważyć, że poza standardowymi postanowieniami w przedmiocie ograniczeń i zobowiązań wobec licencjodawcy (jak np. zakaz naruszania praw własności intelektualnej osób trzecich), obie te umowy zawierają również klauzule o bardziej ogólnym, etycznym charakterze⁸⁰³. Założeniem jest przypisanie licencjodawcom praw autorskich do sztucznej inteligencji, co jest jednak uzależnione od woli stron. Nie jest wykluczone, aby licencjonowana sztuczna inteligencja była produktem działalności innej sztucznej inteligencji, co w praktyce w większości jurysdykcji europejskich wzbudziłoby podejrzenie (uzasadniałoby stanowisko), że nie można jej uznać za utwór prawnie chroniony⁸⁰⁴.

RAIL zawierają klauzule zabraniające wykorzystywania SI do działań uznanych za moralnie wątpliwe (przynajmniej w opinii licencjodawcy). Można pokusić się o stwierdzenie, że owe klauzule dotyczące moralności pozwalają na kształtowanie statusu SI drogą umowy licencyjnej jako narzędzia do kompleksowej regulacji stosunków zobowiązaniowych pomiędzy stronami.

Moim zdaniem warto postulować, aby te umowy miały charakter semiiperatywny, pozwalający na ochronę konsumenta będącego w pozycji licencjobiorcy. Na dziś nie istnieją regulacje prawne, których przedmiotem byłyby tego typu umowy, należy je zatem traktować w kategoriach umów nienazwanych, których ważność i skuteczność jest uzależniona od międzynarodowego i krajowego porządku prawnego.

Dla przykładu, klauzule znajdujące się w treści wzorców dostępnych na cytowanej stronie internetowej mogą mieć charakter zakazów jak np. zakaz:

- gromadzenia i analizowania szczegółowych informacji o osobach fizycznych (mający na celu ochronę prawa do prywatności i danych osobowych);

⁸⁰² Responsible AI Licenses (RAIL) umożliwiają programistom ograniczanie wykorzystania technologii sztucznej inteligencji w celu zapobiegania nieodpowiedzialnym i szkodliwym aplikacjom. Licencje te zawierają klauzule dotyczące użytkowania behawioralnego, które przyznają uprawnienia dla określonych przypadków użycia i/lub ograniczają określone przypadki użycia. www.licenses.ai.

⁸⁰³ K. Szpyt, *Sztuczna inteligencja i nowe technologie (nie zawsze) w służbie ludzkości, czyli cywilnoprawna problematyka rozwoju i popularyzacji technologii »deepfake«*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe...*, dz. cyt. s. 75-94; D. Harris, *Deepfakes: False pornography is here, and the law cannot protect you*, in: *Duke Law & Technology Review*, vol. 17, 2019.

⁸⁰⁴ Tamże.

- fałszowania lub tworzenia fałszywych nagrań audio lub audiowizualnych (głównie *deep fakes*), chyba że zostały one oznaczone (znakiem wodnym, podpisem itp.) jako fałszywe;
- wykonywania diagnoz stanu zdrowia pacjenta, które nie były nadzorowane przez człowieka, a także zakaz wykorzystania sztucznej inteligencji w niektórych obszarach działalności ubezpieczeniowej (np. w celu ustalenia wysokości składki i rozpatrzenia roszczeń poszkodowanych);
- wykorzystania sztucznej inteligencji w niektórych obszarach systemu sądowego i polityki karnej (w tym w celu przewidywania prawdopodobieństwa popełnienia lub ponownego popełnienia przestępstwa przez daną osobę).

Ten katalog jest otwarty, stąd do decyzji stron należy decyzja w jaki sposób ukształtują one między sobą stosunek zobowiązaniowy. Kamil Szpyt wskazywał na zalety i wady licencji RAIL. Z jednej strony pozwalają one na pewną elastyczność, eksterytorialność, przejrzystość treści i ułatwioną dostępność, co stwarza możliwość dostosowywania ich do potrzeb stron do momentu, w którym akty normatywne będą je szczegółowo regulować. Jednak z drugiej strony autor wskazuje na nadmierną inkluzywność tego rozwiązania, co może prowadzić do niskiej jakości dokumentacji towarzyszącej sztucznej inteligencji. Z kolei brak ciężącego na stronach obowiązku, aby stosować tego typu narzędzia, powoduje trudności z egzekwowaniem praw licencjodawców. Problemатyczny jest również brak możliwości stosowania tych licencji w obszarze prawa publicznego oraz brak ich skuteczności w relacji *erga omnes* praw własności intelektualnej⁸⁰⁵. W moim przekonaniu tego typu rozwiązania jak RAIL, mają na celu wprowadzanie zasad etycznych⁸⁰⁶ zarówno po stronie licencjodawcy, jak i po stronie użytkownika końcowego, zwłaszcza w obliczu nieustannych zmian i modyfikacji algorytmu SI. Tego typu zasady odpowiedzialności etycznej powinny być stosowane w każdym oprogramowaniu, zarówno w tym dostępnym nieodpłatnie, jak również odpłatnym. Dla przykładu można przywołać w tym miejscu przypadek tzw. *BLOOM case*⁸⁰⁷, który zapoczątkował pewną dobrą praktykę

⁸⁰⁵ K. Szpyt, *Responsible AI licenses - a real alternative to generally applicable laws?* „Revista Ibérica do Direito” 2020, Vol. 1. Número 2. Jul/Dez.

⁸⁰⁶ C. A. Ehmke, *An Ethical License for Open-Source Projects*, <https://frstdonoharm.dev/> [dostęp: 20.09.2023].

⁸⁰⁷ W 2021 roku Hugging Face przeprowadził badania mające na celu stworzenie pierwszego otwartego i opartego na współpracy wielojęzycznego (46 języków) dużego modelu językowego (LLM) opartego na jasnych zasadach. Oprogramowanie o nazwie BLOOM, zostało wprowadzone na rynek w dniu 12 lipca 2022 r. BLOOM nie korzysta z licencji open source, ale z umowy licencyjnej, która pozwala na otwarty dostęp, ale pod warunkiem jak odpowiedzialnego korzystanie z SI na zasadzie licencji OpenRAIL. Ten przypadek zapoczątkował trend i standard ogólnego stosowania tego typu dobrowolnych licencji z dodatkowymi klauzulami etycznymi dla innych zaawansowanych modeli językowych. Zob. *BigScience BLOOM Responsible AI License (RAIL) 1.0*, 5.08.2022, <https://oecd.ai/en/catalogue/tools/bigscience-bloom-responsible-ai-license-rail-1-0> [dostęp: 20.09.2023].

stosowania uniwersalnych zasad etycznych w licencjach typu *open source*. RAIL wpisuje się też w wytyczne OECD⁸⁰⁸ dotyczące sztucznej inteligencji na gruncie AI Act. Zgodnie założeniem OpenRAIL, *chatbot* (czyli SI) jest uznawany za pochodną oryginalnego modelu, a korzystanie z niego będzie regulowane na zasadach wynikających z tej licencji, nawet jeśli zostanie on skomercjalizowany⁸⁰⁹. Zasady etyczne staną się niejako automatycznie częścią nowej licencji i będą obowiązywać kolejnych użytkowników, bez względu na wersję danej sztucznej inteligencji objętej licencją. OECD opisując wytyczne w zakresie obecności SI w obrocie prawnym, podkreśla wartości skoncentrowane na człowieku i wskazuje, że podmioty działające w dziedzinie sztucznej inteligencji powinny przestrzegać praworządności, praw człowieka i wartości demokratycznych przez cały cykl życia systemu SI. W tym celu podmioty działające w dziedzinie sztucznej inteligencji powinny wdrożyć mechanizmy i zabezpieczenia, które są odpowiednie do kontekstu i zgodne z aktualnym stanem wiedzy⁸¹⁰.

Ograniczenia stosowania sztucznej inteligencji na zasadzie RAIL wpisują się w ideę szacunku dla praw człowieka przez cały cykl istnienia i stosowania systemu SI, stąd RAIL mogłyby stanowić dobre narzędzie pozwalające na kształtowanie standardów dla bezpiecznej i etycznej SI⁸¹¹.

Podsumowując, RAIL jawi się jako potencjalnie dobre rozwiązanie technologiczne, które z założenia ma na celu minimalizację ryzyka związanego z niepożądanym użyciem SI, poprzez „zaszyte” w oprogramowaniu licencyjnym ograniczenia skuteczne wobec każdego użytkownika. Tego typu narzędzie o charakterze techniczno-prawnym, z pewnością będzie w przyszłości stanowiło standard w obrocie, niemniej nie będzie w stanie wyeliminować zagrożeń związanych chociażby ze złamaniem kodów i limitów ustanowionych przez twórców oprogramowania tzw. deweloperów, a tym samym zabezpieczeń technicznych. Dlatego sądzę, że RAIL jest pierwszym krokiem w kierunku stosowania praktycznych i konkretnych rozwiązań, za którymi powinny pójść regulacje prawne, obejmujące ten typ licencji w prawie cywilnym.

⁸⁰⁸ Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD, fr. Organisation de coopération et de développement économiques, OCDE) – organizacja międzynarodowa o profilu ekonomicznym skupiająca 38 wysoko rozwiniętych i demokratycznych państw. Utworzona na mocy Konwencji o Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju podpisanej w Paryżu przez 20 państw 14 grudnia 1960. Siedzibą OECD jest Château de la Muette w Paryżu. W ramach systemu OECD funkcjonuje Międzynarodowa Agencja Energetyczna (IEA).

⁸⁰⁹ Tamże.

⁸¹⁰ C. M. Ferrandis, *Responsible AI licenses: a practical tool for implementing the OECD Principles for Trustworthy AI*. Chair of the Legal & Ethical WG, BigScience. October 21, 2022.

⁸¹¹ K. Szpyt, *Responsible AI licenses*, dz. cyt.

3.6 AUTOMATYZACJA KONTRAKTÓW I RYZYKA Z NIĄ ZWIĄZANE

Automatyzacja umów (ang. *contract automation*) oznacza nie tylko tworzenie umów za pomocą sztucznej inteligencji, ale coraz częściej również oprogramowanie, które zarządza umowami, pomaga dobierać wzorce do usługi lub podmiotu danej umowy. W ten sposób obsługa umowy sprowadza się do wprowadzenia częściowych danych klienta lub kontrahenta, a pozostałe czynności są w zakresie działania SI⁸¹². Wraz z rozwojem zaawansowanych modeli językowych, mamy do czynienia z komunikacją przy zastosowaniu *chatbota*, która ogranicza się do prezentacji usług lub towarów a następnie ich wyboru i przekazaniu do systemu danych klienta oraz danych dotyczących treści jego zamówienia, co jest analogiczne do kanału sprzedaży drogą wiadomości e-mail. Niemniej, zgodnie z tezą Macieja Sawickiego, *chatbot* konwersacyjny winien być oceniany odmiennie, gdyż wymiana komunikatów daje ludzkiemu odbiorcy wrażenie swobodnej, zindywidualizowanej rozmowy⁸¹³. Zgodnie z raportem pt. *LegalTech*, opublikowanym przez wydawnictwo C.H. Beck w 2023 r., automatyzacja tworzenia dokumentów (ang. *smart contracts*) jeszcze nie jest szeroko stosowana w środowisku prawniczym. Zgodnie z przedstawioną przez wydawnictwo statystyką z badań przeprowadzonych z udziałem grupy 251 prawników, 30% z nich nie wie, czym są umowy z zastosowaniem sztucznej inteligencji. Rok wcześniej było to 43% badanych. Najważniejszym i najpopularniejszym rozwiązaniem technologicznym dla ankietowanych był system informacji prawnej (87%), narzędzia do wyszukiwania właściwości miejscowej sądów i instytucji (59%) oraz system informacji gospodarczej (57%), a także podpis elektroniczny (76%). O wiele mniej istotna była dla respondentów automatyzacja tworzenia pism i umów (29%)⁸¹⁴.

Niestety badanie to nie daje wymiernych rezultatów, chociażby z uwagi na niewielką grupę ankietowanych, którzy reprezentują wyłącznie mały wycinek rynku. Nie jest też jasne z jakich środowisk pochodzili respondenci. Grupy te były zróżnicowane pod względem wieku, miejsca zamieszkania, a także wielkości przedsiębiorstwa, w którym pracują oraz branży, którą obsługują⁸¹⁵. Z kolei badania przeprowadzone przez naukowców z Massachusetts Institute of

⁸¹² *Słownik umów online*, hasło: „Automatyzacja umów”, <https://pergam.in/slownik-umow-online/automatyzacja-umow/> [dostęp: 17.10.2023].

⁸¹³ M. Siwicki, *Ochrona konsumentów i odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez wirtualnych asystentów (wybrane zagadnienia)*, PiP 2021, nr 2, s. 108-122.

⁸¹⁴ Raport Wydawnictwa C.H. Beck, *LegalTech*, opublikowany w dniu 31.03.2023, s.1-6. https://legalis.pl/wp-content/uploads/2023/03/LTF_raport_2023.pdf [dostęp: 17.10.2023].

⁸¹⁵ *Automatyzacja, smart contracts, sztuczna inteligencja w branży prawniczej?*, „Legal Business Polska”, 4.04.2023, <https://legalbusiness.pl/automatyzacja-smart-contracts-sztuczna-inteligencja-w-branzy-prawniczej-niewielu-widzi-w-tym-sens/> [dostęp: 22.09.2023].

Technology (MIT) i Uniwersytetu w Bostonie⁸¹⁶ prowadzą do wniosku, że narzędzia i oprogramowanie pozwalające na automatyzację zawierania umów mają proste przełożenie na powiększanie się nierówności ekonomicznych i społecznych. W miarę dalszego rozwoju sztuczna inteligencja może w perspektywie ekonomicznej wywrzeć negatywny, a wręcz niszczący wpływ na społeczeństwo. Ekonomista Daron Acemoglu dowodził na przykład, że stosowanie kas samoobsługowych, wbrew twierdzeniom ich producentów, wcale nie zwiększa produktywności, a jedynie wpływa na obniżenie kosztów działalności, pozbawiając pracy niżej wykwalifikowanych pracowników, którzy będą grupą najbardziej dotkniętą przez nową rewolucję technologiczną. Acemoglu, podawał, że historycznie rzecz biorąc w Stanach Zjednoczonych automatyzacja pracy odpowiadała nawet za 70% zmian prowadzących do pogłębiania się nierówności społecznych w latach 1980-2016. Znamiennym jest jednak fakt, że cytowane badania były oparte na danych amerykańskich przedsiębiorstw wykorzystujących najnowsze technologie w latach od 1993 do 2014, co oznacza, że nie ujęto w nich generatywnego oprogramowania sztucznej inteligencji, jak np. ChatGPT⁸¹⁷.

Automatyzacja kognitywna⁸¹⁸ w założeniu skraca czas i obniża koszty prowadzenia działalności (w tym zarządzania umowami) oraz prowadzi do minimalizacji błędów. Niemniej moim zdaniem w zakresie projektowania i negocjowania umów w grę wchodzi również – poza samą organizacją często wielostronnych negocjacji – kwestie etyczne i ochrona danych. Mam tu na myśli nie tylko dane osobowe, ale tajemnicę handlową, *know how*, tajemnicę korporacyjną oraz tajemnicę zawodową. Treść negocjacji często nie jest nigdzie rejestrowana, a decyzje zapadają dynamicznie, w oparciu o subiektywne czynniki oraz – nierzadko – emocje. Nawet gdyby przyjąć, że maszyna byłaby w stanie zaproponować jakieś opcje, w oparciu o udostępnione jej dane, i tak ostateczną decyzję musi podjąć człowiek, podmiot umocowany do danej czynności prawnej. Drugą potencjalnie problematyczną kwestią są negocjacje z udziałem maszyn w jednej ze stron kontraktu, podczas, gdy druga strona nie posiada takiego wsparcia technicznego. Taki układ wydaje się rażąco nierówny i wymagałby poddania pogłębionej refleksji.

De lege ferenda, uzasadnione byłoby pochylenie się ustawodawcy nad tą problematyką pod kątem doprecyzowania, w jakich typach umów sztuczna inteligencja mogłaby być

⁸¹⁶ „Econometrica – journal of econometric society: SEP”, 2022, VOLUME 90, ISSUE 5: *Tasks, Automation, and the Rise in U.S. Wage Inequality*, <https://doi.org/10.3982/ECTA19815> [dostęp: 22.09.2023].

⁸¹⁷ M. Fraser, *Automatyzacja pracy spowodowała nierówności dochodowe. Czy AI je pogłębi?*, „CyberMagazyn”, 28.01.2023, <https://cyberdefence24.pl/cybermagazyn/cybermagazyn-automatyzacja-pracy-spowodowala-nierownosci-dochodowe-czy-ai-je-poglebi> [dostęp: 22.09.2023].

⁸¹⁸ M. Frąckiewicz, *Wykorzystanie automatyzacji kognitywnej w usługach prawnych i zarządzaniu umowami*, „TS2”, 23.05.2023 r., <https://ts2.space/pl/wykorzystanie-automatyzacji-kognitywnej-w-uslugach-prawnych-i-zarzadzaniu-umowami/> [dostęp: 22.09.2023].

stosowana jako narzędzie automatyzacji i do jakiego poziomu negocjacji SI byłaby potencjalnie dopuszczona. Jestem zdania, że automatyzacja umów powtarzalnych, niewymagających negocjacji lub takich, których jedynym elementem negocjacji jest cena, może być przydatna jako rozwiązanie usprawniające proces kontraktowania. Natomiast ingerencja SI w proces negocjacji bardziej złożonych umów, zwłaszcza w relacji z konsumentem, w moim przekonaniu wymagałaby wprowadzenia regulacji ochronnych, zmniejszających dysproporcję na poziomie dostępności do wiedzy, zwłaszcza w przypadku wykluczenia technologicznego jednej ze stron kontraktu. Już dziś wiele podmiotów w branżach, w których stosowane są wzorce umów, a proces ofertowania i zawierania umów jest powtarzalny, stosują rozwiązania oparte na SI (np. koncern logistyczny Maersk podjął się wyzwania zautomatyzowania zawierania prostych umów handlowych⁸¹⁹). Automatyzacja umów wiąże się jednak z zagadnieniem składania oświadczenia woli elektronicznej, które budzi kontrowersje w doktrynie prawa⁸²⁰. Z punktu widzenia Kodeksu cywilnego umowa zawierana w sposób zautomatyzowany nadal jest umową, nazwaną lub nie, jednak forma jej zawarcia jest zmodyfikowana w porównaniu do tradycyjnie rozumianych umów⁸²¹. Analogicznie do umów zawieranych poprzez automat np. do sprzedaży napojów, oświadczenie woli złożone przez kontrahenta za pośrednictwem SI może być złożone w sposób dorozumiany⁸²². Niemniej, umowy zawierane z udziałem SI *de lege ferenda* powinny mieć zachowaną formę szczególną lub być potwierdzone przynajmniej w formie elektronicznej, która pozwoliłaby stronom na bardziej świadome podjęcie decyzji i wyraźne wyartykułowanie wzajemnych praw i obowiązków. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że forma szczególna czynności prawnej ma na celu:

- uchylenie wątpliwości czy oświadczenie woli zostało złożone;
- ułatwienie dowodowe;
- refleksję stron;
- jawność czynności prawnej w odniesieniu do osób trzecich;
- sprawowanie kontroli organów publicznych państwa⁸²³.

⁸¹⁹ Autor pod pseudonimem JL, *Sztuczna inteligencja wkracza w proces zawierania umów w logistyce*, „wnp.pl”, 8.12.2022, <https://www.wnp.pl/tech/sztuczna-inteligencja-wkracza-w-proces-zawierania-umow-w-logistyce.653778.html> [dostęp: 22.09.2023].

⁸²⁰ W.J. Kocot, *Elektroniczna forma oświadczeń woli*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 3, s. 2.

⁸²¹ Odmienne Szymon Skalski, Maksymilian Kaszubowski, którzy wskazali, że pewne wątpliwości mogą dotyczyć tego, czy smart kontrakt sam w sobie jest osobną umową, zob. „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2022, nr 5(11), s. 5, www.ikar.wz.uw.edu.pl [dostęp: 22.09.2023].

⁸²² E. Till, *O znaczeniu prawnym automatu*, Lwów 1900, s. 8.

⁸²³ K. Górska, *Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007, s. 16–20.

Za formą szczególną czynności prawnej przemawiają również względy związane z ochroną danych osobowych, których przekazanie do systemu jest warunkiem *sine qua non* zawarcia tego typu umowy. Podobnie w przypadku konsumentów – nieodłącznym elementem transakcji jest spełnienie przez przedsiębiorcę stosownych, określonych ustawą, obowiązków informacyjnych⁸²⁴. Zdaniem Nikodema Rycko, postanowienia umowne stron mogą być potencjalnie zaburzone przez działanie systemu sztucznej inteligencji, który komunikuje się za pomocą kodu komputerowego. Autor zauważa, że możemy mieć do czynienia z oświadczeniami woli wyrażonymi w kilku formach, w tym w formie kodu cyfrowego, co może budzić problemy interpretacyjne⁸²⁵. Powyższa uwaga dodatkowo dowodzi, że forma szczególna byłaby w tej materii wskazana, gdyż ułatwiłaby proces wykładni woli stron. Zdaniem autora prawo cywilne nie nadaje kodowi programowania pierwszeństwa przed innymi formami oświadczenia woli.

W związku z rozwojem „samouczącej się” SI pojawia się zupełnie nowe zjawisko prawne, jakim jest kwestia możliwości komunikacji z maszyną, a co za tym idzie również nieprzewidzianych reakcji danego oprogramowania. Anna Jędrzejewska uważa, że ryzyko takiego nieprzewidzianego „zachowania” maszyny, powinno być przypisane podmiotowi, który z takiego oprogramowania korzysta⁸²⁶ i w związku z tym winien on ponosić ryzyko gospodarcze z tym związane. Powyższe stanowisko zakłada, że mamy do czynienia z oświadczeniem woli, choć można byłoby podać w wątpliwość jej istnienie. Jędrzejewska przywołuje przykład weksla *in blanco*, gdzie dłużnik składa podpis, nie mając *de facto* wpływu na końcową treść oświadczenia woli, którą będzie związany.

Nikodem Rycko zauważa, że w przypadku inteligentnych kontraktów doniosła staje się problematyka tożsamości stron stosunku zobowiązaniowego⁸²⁷. W doktrynie prawa dominujące jest stanowisko, że podmioty stosunku zobowiązaniowego muszą być oznaczone⁸²⁸. W ostatnich latach w odniesieniu do oświadczeń woli składanych przy pomocy środków komunikacji elektronicznej wyrażane są jednak również poglądy, że nie zawsze ustalenie tożsamości osoby składającej oświadczenie jest niezbędne do ważności umowy. Nawiązuje się przy tym do dorobku

⁸²⁴ Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta Dz. U. 2014 poz. 827.

⁸²⁵ N. Rycko, *Zautomatyzowane umowy, pieczęć elektroniczna i podpis biometryczny. Problematyka złożenia oświadczenia woli i formy czynności prawnych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2021, s.5-15

⁸²⁶ A. Jędrzejewska, Oświadczenia woli składane za pomocą komputera (w świetle doświadczeń niemieckich), „Państwo i Prawo” 1992, nr 11, s. 68–69.

⁸²⁷ N. Rycko, *Zautomatyzowane umowy*, dz. cyt.

⁸²⁸ J. Grykiel, *Kilka uwag o nowej definicji dokumentu i formie dokumentowej*, „Monitor Prawniczy” 2016, nr 5, s. 240.

doktryny prawa, który dotyczy umów zawieranych przy pomocy mechanicznych automatów do sprzedaży towarów⁸²⁹.

Marcin Czajkowski z Wydziału Informatyki Politechniki Białostockiej potwierdza, że sztuczna inteligencja ma niebagatelny wpływ na automatyzację pracy, zarówno fizycznej jak i umysłowej⁸³⁰. Zdaniem specjalisty skutkiem automatyzacji będzie pojawienie się zapotrzebowania na nowe profesje jak np. fachowcy ds. monitorowania sztucznej inteligencji, zarządzający interakcjami między ludźmi a systemami; specjaliści ds. personalizacji SI oraz eksperci ds. odpowiedzialności SI, którzy monitorują i oceniają etyczne, społeczne i prawne jej implikacje oraz opracowują politykę, regulacje i standardy dotyczące odpowiedzialnego wykorzystania technologii⁸³¹.

Z uwagi na to, że zastosowanie automatyzacji umów w obrocie jest już faktem, aktualne stają się rozważania o etyce takich rozwiązań i zaufaniu wobec nich. Godną zaufania SI, zgodnie z unijnymi wytycznymi, charakteryzują trzy cechy:

- legalność;
- etyczność;
- solidność.

Wszystkie te cechy powinny być spełnione łącznie przez dany system i w moim przekonaniu jest to pewne minimum, które determinuje konieczność dalszego badania i monitorowania oprogramowania, które zmienia się zdecydowanie szybciej niż regulujące je prawo.

⁸²⁹ K. Gajek, *Oświadczenie woli*, dz. cyt., rozdz. VII, par. 7.

⁸³⁰ C. Czajkowski, *Sztuczna inteligencja: bilans nadziei i obaw*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/sztuczna-inteligencja-bilans-nadziei-i-obaw/> [dostęp: 18.10.2023].

⁸³¹ Tamże.

Rozdział IV

NORMY ETYCZNE I MORALNE W KONTEKŚCIE SZTUCZ- NEJ INTELIGENCJI JAKO PRZEDMIOTU PRAWA

4.1 KONCEPCJA „GODNEJ ZAUFANIA SZTUCZNEJ INTELIGENCJI” W KONTEKŚCIE PRAWA UNIJNEGO

Gorąca dyskusja na temat regulacji prawnych i etycznych dotyczących sztucznej inteligencji toczy się od XX w. tj. od czasu, kiedy SI została pierwszy raz opisana. Niemniej po opublikowaniu w lutym 2017 r. Rezolucji Parlamentu Europejskiego zawierającej zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL))⁸³², rozgorzała ona ze zdwojoną siłą. Rezolucja poprzez wytyczne w zakresie norm etycznych zwróciła uwagę środowisk naukowych na złożoność tej problematyki.

Kolejnym ważnym dokumentem jest raport Światowej Komisji do spraw Etyki Wiedzy Naukowej oraz Technologii⁸³³ opublikowany przez UNESCO pod koniec 2017 r. Wskazał on na potrzebę międzynarodowego dialogu o roli SI w życiu społeczeństw w niemal każdej sferze życia i działalności człowieka, w różnych obszarach jego funkcjonowania, takich jak gospodarka, wojskowość czy podstawowe prawa i wolności człowieka. Każdy z tych obszarów jest coraz bardziej uzależniony od sztucznej inteligencji i jej przejawów, co przekłada się na powstanie dylematów etycznych dotyczących statusu SI, jej charakterystyki oraz ram prawnych, które powinny stanowić ochronę dla istoty ludzkiej, jednocześnie pozwalając na rozwój SI, która powinna przede wszystkim służyć człowiekowi. Jako popularny przykład kodeksu etycznego dla robotów wciąż postrzegane są Prawa Asimova⁸³⁴, prekursora literatury z gatunku *science fiction*,⁸³⁵. Treść trzech sformułowanych przez Asimova praw sprowadza się do ogólnych zasad podległości robota człowiekowi. Według pierwszego prawa Asimova, robot nie może zranić człowieka ani przez bezczynność pozwolić człowiekowi wyrządzić krzywdy. Według drugiego prawa robot musi być posłuszny rozkazom ludzi, chyba że rozkazy te są sprzeczne z pierwszym prawem. Trzecie prawo Asimova stanowi, że robot musi chronić swoją egzystencję, o ile taka ochrona nie jest sprzeczna z pierwszym lub drugim prawem⁸³⁶.

⁸³² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierające zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52017IP0051> [dostęp: 18.10.2023].

⁸³³ *Report of COMEST on robotics ethics. Corporate author: World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology* [155], Document code: SHS/YES/COMEST-10/17/2 REV. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253952> [dostęp: 18.10.2023].

⁸³⁴ *Handbook of Robotics*, 56th Edition, 2058 AD. <http://coprod-network.ning.com/photo/albums/handbook-of-robotics-56th-edition-2058-ad> [dostęp: 18.10.2023].

⁸³⁵ W artykule *The Rest of the Robots*, opublikowanym w 1964 roku, Isaac Asimov zauważył, że kiedy zaczął pisać w 1940 roku „jednym z głównych wątków science fiction było to, że roboty zostały stworzone i zniszczyły swojego twórcę”.

⁸³⁶ I. Asimov, *Runaround*, [w:] *I, Robot*, dz. cyt., s. 40.

Niewątpliwym następstwem rozwoju technologicznego, jest pojawienie się nowych zjawisk, które mogą być rozpatrywane w kategoriach prawnych takich jak osobowość prawna i podmiotowość prawna, jak również tych odnoszących się do ludzkich wartości, takich jak etyka, dobro, zło, moralność. Nowe zjawiska technologiczne, takie jak tzw. „Internet rzeczy” czy sztuczna inteligencja, skłoniły ustawodawcę unijnego do zwrócenia uwagi na aspekty etyczne związane z produkcją, obrotem i stosunkami własnościowymi dotyczącymi szybko uczących się maszyn, których autonomia dynamicznie się zwiększa.

Wzrastający poziom samodzielności SI może bowiem stanowić zagrożenie dla ludzi, na początku np. na rynku pracy, gdzie roboty mogą zastąpić człowieka, a w dłuższej perspektywie nawet całkowicie wyeliminować niektóre zawody z obrotu gospodarczego, przy jednoczesnym wykreowaniu nowych, zupełnie odmiennych zajęć, poprzez które człowiek będzie SI nadzorował. Już dziś można mówić o technologii, która radzi sobie w różnych branżach i dziedzinach lepiej niż człowiek⁸³⁷. Stąd popularność postulatów znawców przedmiotu, mówiących o potrzebie „obdarzenia” maszyn moralnością, czyli stworzenia tzw. sztucznych moralnych agentów⁸³⁸ (ang. *artificial moral agents*, AMA)⁸³⁹.

Do problematyki robotów i moralności można podejść inaczej niż wyłącznie przez pryzmat pytań o naturę istoty ludzkiej. Można zastosować rozumowanie bardziej metodyczne i zastanowić się nad zagadnieniem nie tyle różnic pomiędzy robotem a człowiekiem, ale nad celem obdarzenia maszyny moralnym zmysłem. Takie właśnie pytanie postawiło dwoje filozofów z Uniwersytetu Technicznego w Delft – Aimee van Wynsberghe i Scott Robbins⁸⁴⁰. Autorzy w swojej publikacji proponują przejście od ogólnych dyskusji o podstawach filozoficznych dotyczących różnic między człowiekiem a robotem do konkretnych argumentów za tym, aby maszyny były w odpowiedni sposób projektowane i programowane, tak aby posiadały zdolność oceny sytuacji właściwej z punktu widzenia uniwersalnych wartości moralnych.

Zwolennicy „obdarzania” robotów moralnością twierdzą, że rozwój robotyki i sztucznej inteligencji doprowadzi w niedługim czasie do sytuacji, w której maszyny będą funkcjonować

⁸³⁷ K. Żyłowska, *10 zawodów, które przestaną istnieć do 2030 roku w wyniku ekspansji sztucznej inteligencji*, „AI Business” 2021, <https://aibusiness.pl/10-zawodow-ktore-przestana-istniec-do-2030-roku-w-wyniku-ekspansji-sztucznej-inteligencji/> [dostęp: 03.09.2023].

⁸³⁸ G. Rautenbach, C. Maria Keet, *Toward equipping Artificial Moral Agents with multiple ethical theories*, „Computers and Society” (cs.CY); Artificial Intelligence (cs.AI), <https://ceur-ws.org/Vol-2708/robotics5.pdf> [dostęp: 18.10.2023].

⁸³⁹ Artificial Moral Agents (AMA) to dziedzina informatyki mająca na celu tworzenie autonomicznych maszyn, które mogą podejmować decyzje moralne podobne do tego, jak robią to ludzie.

⁸⁴⁰ A. van Wynsberghe, S. Robbins, *Critiquing the Reasons for Making Artificial Moral Agents*, „Science and Engineering Ethics” 2019, nr 25.

w sytuacjach moralnie wrażliwych (ang. *morally salient*)⁸⁴¹. Stąd praca naukowa w tym przedmiocie powinna dotyczyć możliwości moralnego rozumowania i podejmowania decyzji przez SI niezależnie od człowieka, ale z pewnymi zasadami niejako wdrukowanymi w dany byt SI od samego początku jej istnienia. Naukowcy Uniwersytetu w Delft, prezentują powody, dla których powinno się prowadzić prace nad tego typu rozwiązaniami. Argumentami przemawiającymi za wykreowaniem *artificial moral agents* (AMA) są:

- nieuchronność – SI będzie wkraczać w przestrzeń działalności człowieka, która jest nacechowana moralnie, stąd rozwój AMA jest nieunikniony;
- ochrona ludzi przed maszynami – roboty, jak np. samochody autonomiczne, czy boty bojowe mogą człowieka skrzywdzić, dlatego powinny zostać wyposażone w zdolność rozumowania moralnego;
- złożoność – maszyny wraz z zbiegiem czasu stają się coraz bardziej złożone, do tego stopnia, że człowiek może mieć problem z ich zrozumieniem, stąd potrzeba, by zaszczerpieć w nich moralny zmysł, aby człowiek zachował nad nimi kontrolę;
- społeczne zaufanie – wyposażenie robotów w kompetencje moralne przyczyni się do wzrostu zaufania społeczeństwa do technologii;
- ochrona maszyn przed ich niemoralnym wykorzystaniem – maszyna winna posiadać odpowiednie zabezpieczenia (rejestr, normy prawne), aby można było zapobiegać i przeciwdziałać próbom wykorzystania jej niezgodnie z prawem;
- wzrost znaczenia moralnego postępowania dzięki maszynom – aktualnie roboty, dzięki możliwości uczenia się, są w wielu wypadkach dużo sprawniejsze od ludzi w rozwiązywaniu problemów i podejmowaniu decyzji, gdyż nie dotyczą ich dylematy, emocje, stronniczość, nieracjonalność czy niespójność psychiczna, dlatego warto wyposażyć je w mechanizm moralnych decyzji;
- lepsze rozumienie ludzkiej moralności – programując moralne maszyny będziemy mogli lepiej zrozumieć, na czym ona polega, a w efekcie udoskonalić samych siebie⁸⁴².

W wyniku realizacji politycznego zobowiązania podjętego przez przewodniczącą Ursulę von der Leyen w wytycznych politycznych dla Komisji na lata 2019–2024 pod nazwą

⁸⁴¹ M. Chojnowski, *Moralne roboty? To zły pomysł*, „SI. Sztuczna inteligencja”, 15.05.2023, <https://www.sztuczna-inteligencja.org.pl/moralne-roboty-to-zly-pomysl/> [dostęp: 3.09.2023].

⁸⁴² Aimee van Wynsberghe, Scott Robbins, *Critiquing the Reasons for Making Artificial Moral Agents*, „Science and Engineering Ethics” 2019, volume 25, s. 719–735.

*Unia, która mierzy wyżej*⁸⁴³, ustawodawstwo Unii Europejskiej, sukcesywnie zmierza do realizacji skoordynowanego europejskiego podejścia do społecznych i etycznych konsekwencji sztucznej inteligencji. Równolegle, z inicjatywy KE powołano grupy niezależnych ekspertów (High-Level Expert Group on Artificial Intelligence), której zadaniem było opracowanie wytycznych dotyczących etycznego podejścia do sztucznej inteligencji⁸⁴⁴. Analiza wytycznych i rekomendacji pozwala na zdefiniowanie, jaka powinna być SI z punktu widzenia moralności i zgodności z prawem. Otóż winna ona być:

- zgodna z prawem (szanująca wszystkie obowiązujące przepisy prawa, zarówno na poziomie międzynarodowym, europejskim, jak i krajowym);
- etyczna (zapewniająca przestrzeganie zasad etyki i wartości);
- rzetelna (solidna, odpowiedzialna – zarówno z technicznego, jak i społecznego punktu widzenia).

Co istotne, rekomendacje i wytyczne są skierowane do wszystkich zainteresowanych podmiotów, na każdym etapie procesu wprowadzania SI do obrotu, począwszy od jej projektowania, poprzez jej modyfikacje, aktualizacje, produkcję i wdrażanie.

Rekomendacje są podzielone na trzy rozdziały, które kolejno obejmują tzw. kwestie fundamentalne, czyli nadrzędne wytyczne, zapewniające przestrzeganie zasad etycznych i praw podstawowych, a także rekomendacje do wdrożenia, czyli zaleceń, które stanowią propozycję realizacji kwestii fundamentalnych wraz z opisem technicznych i nietechnicznych metod wdrażania oraz ewaluację stanowiącą próbę opracowania wskaźników w formie ankiety, która może służyć do oceny wdrożonych rozwiązań z zakresu SI (jest to rozwiązanie pilotażowe)⁸⁴⁵.

Jak już wspomniano, europejska *Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji*⁸⁴⁶ zakładała, że SI ma pracować na rzecz ludzi i społeczeństwa, a ostatecznym celem korzystania z niej jest dobrobyt społeczny.

KE postuluje nadto objęcie podmiotów wprowadzających sztuczną inteligencję do obrotu obowiązkiem informacyjnym skierowanym do potencjalnych użytkowników o typie i charakterze SI oraz o samym fakcie interakcji z SI, co może nie być wcale oczywiste. Równie

⁸⁴³ U. von der Leyen, *Unia, która mierzy wyżej*, tekst dostępny na stronie Komisji Europejskiej: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf [dostęp 02.08.2022].

⁸⁴⁴ High-level Expert Group On Artificial Intelligence Set Up By The European Commission, *Ethics Guidelines For Trustworthy AI*, April 2019, <https://www.aepd.es/sites/default/files/2019-12/ai-ethics-guidelines.pdf> [dostęp: 03.08.2022].

⁸⁴⁵ Tamże.

⁸⁴⁶ Komisja Europejska, *Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*, COM (2020) 65 final, 2020.

ważny jest nadzór człowieka nad systemem i jego działaniem, np. poprzez ocenę wyników analiz wykonywanych przez SI oraz zagwarantowanie możliwości rewizji wyników przetwarzania po podjęciu danej decyzji⁸⁴⁷.

W październiku 2020 roku z Parlament Europejski podjął decyzję o wprowadzeniu rezolucji w sprawie sztucznej inteligencji, w tym w sprawie jej aspektów etycznych⁸⁴⁸, odpowiedzialności⁸⁴⁹ i praw autorskich⁸⁵⁰. Następnie w 2021 r. przyjęto rezolucję o sztucznej inteligencji w sprawach karnych⁸⁵¹, w sektorze edukacji i kultury oraz w sektorze audiowizualnym⁸⁵².

Obecny projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady⁸⁵³ ustanawiającego zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (AI Act), który jest wynikiem wieloletnich prac UE w obszarze SI, rozpoczętych przed opublikowaniem w 2018 r. strategii *Sztuczna inteligencja dla Europy*⁸⁵⁴, zakłada budowanie społeczeństwa do sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii, zwłaszcza gdy uznaje się je za obarczone wysokim ryzykiem.

Rozporządzenie w sprawie zasad etycznych dotyczących opracowywania, wdrażania i wykorzystywania sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii w swych założeniach opiera się głównie na tym, że SI ma być ukierunkowana na człowieka, stworzona przez człowieka i kontrolowana przez człowieka, co prowadzi do wniosku, że SI wymaga klasyfikacji, rejestracji oraz analizy ryzyka, które może ona potencjalnie stwarzać.

Ryzyka o których mowa to zwłaszcza bezpieczeństwo danych, w tym biometrycznych, ochrona przed nierównym traktowaniem i dyskryminacją, odpowiedzialność za szkody. Z kolei ocena zagrożenia będzie obowiązkiem każdego podmiotu opracowującego, wdrażającego lub wykorzystującego technologie obarczone ryzykiem i wymagające uzyskania europejskiego certyfikatu zgodności z unijnymi zasadami etycznymi.

⁸⁴⁷ J. Mazur, *Unia Europejska wobec rozwoju sztucznej inteligencji: proponowane strategie regulacyjne a budowanie jednolitego rynku cyfrowego*, „EPS” 2020, nr 9, s. 13-18, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/artykuly/unia-europejska-wobec-rozwoju-sztucznej-inteligencji-proponowane-151370154> [dostęp: 22.09.2023].

⁸⁴⁸ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. w sprawie ram aspektów etycznych sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii, 2020/2012(INL).

⁸⁴⁹ Tamże.

⁸⁵⁰ Tamże.

⁸⁵¹ Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego na temat sztucznej inteligencji w prawie karnym i jej stosowania przez policję i organy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, 2020/2016(INI).

⁸⁵² Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego w sprawie sztucznej inteligencji w sektorze edukacji i kultury oraz w sektorze audiowizualnym, 2020/2017(INI); Komisja zaakceptowała *Plan działania w dziedzinie edukacji cyfrowej na lata 2021–2027. Nowe podejście do kształcenia i szkolenia w epoce cyfrowej*, w którym przewidziano opracowanie wytycznych etycznych dotyczących sztucznej inteligencji i wykorzystania danych w kształceniu – komunikat Komisji COM (2020) 624 final.

⁸⁵³ Tamże.

⁸⁵⁴ Jej ogólną cechą jest wykazywanie się inteligentnym postępowaniem, dzięki analizie otoczenia i podejmowanie decyzji w oparciu o tę analizę. W komunikacie wskazano, że systemy wykorzystujące sztuczną inteligencję mogą być stosowane zarówno w środowiskach cyfrowych (wirtualnych), jak i w urządzeniach mających formę fizyczną.

Ten kierunek nie zawsze jednak spotyka się z pozytywnymi opiniami specjalistów. Eline Chivot, pracująca jako analityk do spraw polityki w Centrum Innowacji Danych ITIF z siedzibą w Brukseli, zwraca uwagę na wątpliwości co do sensu istnienia regulacji etycznych w zakresie SI, gdyż jej zdaniem zbyt duże skupianie się na etycznych rozwiązaniach może spowolnić rozwój technologii. Zwraca ona uwagę, że obecna dyskusja o etyce wydaje się zakładać, że wprowadzenie nowych zasad może doprowadzić do tworzenia nieetycznej sztucznej inteligencji przez firmy, które do tej pory działały z poszanowaniem etyki. Nie sposób się z tym twierdzeniem zgodzić. Poziom skomplikowania nowych technologii i ryzyka związane z utratą nad nimi kontroli wymagają szczególnego monitoringu branży, która bez wartości ujętych w ramy normatywne nie będzie opierać się działaniom sprzecznym z zasadami współżycia społecznego, etyką i prawem. Potrzeba tworzenia etycznej SI powinna leżeć u podstaw samej jej idei. Rozważania te nabierają znaczenia w kontekście doniesień dotyczących narzędzi pozwalających na tworzenie skutecznej, autonomicznej broni, narzędzi inwigilacji oraz wywierania psychologicznego wpływu na duże grupy ludzi.

4.2 SI A FILOZOFICZNE KONCEPCJE DOTYCZĄCE BYTU

Z biegiem dekad zmienia się poziom złożoności danych, w tym danych osobowych oraz zakres ich przetwarzania. Ten postęp dokonuje się według schematu:

dane → informacje → wiedza

Przyspieszenie technologiczne systematycznie prowadzi do rozwoju inteligencji algorytmicznej, co z kolei prowadzi do poszerzenia ww. schematu, który przybiera następującą postać:

dane → informacje → wiedza → inteligencja⁸⁵⁵

Kolejnym etapem są emocje, które obecnie można przypisać wyłącznie człowiekowi, choć maszyny są już zdolne do ich rozpoznawania.⁸⁵⁶ Czy w takim razie sztuczna inteligencja wyposażona w zdolności „uczenia się”, mająca dostęp do nieprzebranych zasobów wiedzy, ale pozbawiona emocji, może stanowić byt – istotę na równi z osobą ludzką?

Złożoność danych	Czas powstania	Zastosowanie	Typ systemu
dane o niższym stopniu złożoności np. rachunkowe	1950/60	Obieg dokumentów księgowych	Systemy informatyczne do maszynowego rozliczania dokumentów
dane o wyższym stopniu złożoności	1960/70	Opracowywanie raportów	Systemy do zarządzania produkcją
informacje	1980	Realizacja celów (sprzedaży)	Systemy do zarządzania sprzedażą, podejmowania decyzji
wiedza	1990	Rozwój Internetu	Informatyzacja gospodarstw domowych
inteligencja	2000	Internet rzeczy (ang. <i>Internet of Things</i>)	Osobiste urządzenia elektroniczne

⁸⁵⁵ J. Badurek, *Etyka maszyn, czyli komputer z systemem wartości*, „Computerworld”, 26.06.2020, <https://www.computerworld.pl/news/Etyka-maszyn-czyli-komputer-z-systemem-wartosci,421655.html>. [dostęp 2023-09-03].

⁸⁵⁶ P. Kościelniak, *Czy maszyny będą odczytywać emocje?*, „Rzeczpospolita”, 5.02.2014, <https://www.rp.pl/nowe-technologie/art5187281-czy-maszyny-beda-odczytywac-emocje> [dostęp: 3.09.2023].

emocje	2014 ⁸⁵⁷	Rozpoznawanie emocji	Systemy ERP ⁸⁵⁸ , Annobot ⁸⁵⁹ , oprogramowanie służące do rozpoznawania wizerunku, biometria
etyka	2017	Rozwój prawodawstwa Unii Europejskiej ⁸⁶⁰ dot. robotyki	Dot. robotów i Sztucznej inteligencji (SI), systemów samouczących się

Martin Heidegger twierdzi, że „Istota bytu ludzkiego zawarta jest w jego egzystencji”. Filozof rozróżniał pojęcie bytu od bycia. Nazywał to różnicą ontologiczną. Punktem wyjścia dla tych rozważań był byt, określany w filozofii niemieckiej jako *Dasein*⁸⁶¹. Za owo *Dasein*, można uznać człowieka. Warunkiem istnienia bytu jest egzystencja. Heidegger twierdził, że nie ma żadnego obiektywnego świata. Obecność bytu określa jego charakterystykę materialną: czym innym są obiektywne cechy przedmiotu, który stoi nam przed oczyma, a czym innym odkrywane w trakcie pracy funkcjonalne własności narzędzia, które leży nam pod ręką. Także różnicę między człowiekiem a rzeczą można opisać jako różnicę w sposobie obecności.

Człowiek jest obecny w inny sposób niż rzeczy. Specyficzna obecność człowieka polega na tym, że nigdy nie wiemy do końca, kim jesteśmy i z kim mamy do czynienia. Obecność człowieka, twierdził Heidegger, polega na tym, że człowiek jest otwartą możliwością. To, kim jest dopiero się niejako rozstrzyga w toku życia⁸⁶². W ten kontekst wpisuje się koncept hierarchii bytów Tomasza z Akwinu⁸⁶³, który oparty jest na przekonaniu, że twórca zawsze posiada pozycję nadrzędną w stosunku do swojego dzieła. Klasyfikuje ona podstawowe rodzaje bytów

⁸⁵⁷ P. Kościelniak, *Czy maszyny będą odczytywać emocje?*, dz. cyt.

⁸⁵⁸ Enterprise Resource Planning – to informatyczny system wspomagania zarządzania zasobami przedsiębiorstwa. Pozwala na realizację funkcji kierowniczych we wszystkich obszarach funkcjonalnych firmy (produkcja, sprzedaż, i in.), jednakże głównym obszarem wspomagania, i podstawą funkcjonowania i przetwarzania w tych systemach jest szeroko pojęty obszar finansów. Za: *Encyklopedia Zarządzania*, dostępna online: https://mfiles.pl/pl/index.php/System_ERP [dostęp 28.07.2022].

⁸⁵⁹ Badacze z Laboratorium Inteligentnych Systemów Informatycznych w Ośrodku Przetwarzania Informacji – Państwowym Instytucie Badawczym (OPI PIB) opracowali narzędzie, które wykorzystując sztuczną inteligencję, usprawnia tworzenie systemów do rozpoznawania emocji. Platforma Annobot znacznie przyspieszała proces etykietowania, czyli przypisywania odpowiednich emocji do fragmentów tekstu. Narzędzie to wykorzystuje wiele funkcjonalności, m.in. etykietowanie poprzez rozmowę z *chatbotem* uczenie na bieżąco oraz integrację z komunikatorem Facebook Messenger. Za: *Annobot – rozmowa z maszyną o ludzkich emocjach*, „OPI PIB”, 8.06.2021, <https://opi.org.pl/annobot-rozmowa-z-maszyna-o-ludzkich-emocjach/> [dostęp: 18.09.2023].

⁸⁶⁰ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierające zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)).

⁸⁶¹ M. Heidegger, *Bycie i czas*, Warszawa 2004.

⁸⁶² „Życiorysy.pl”, hasło „Martin Heidegger”, <https://zyciorysy.pl/biografia/martin-heidegger/> [dostęp: 29.09.2023].

⁸⁶³ Hierarchia bytów (ang. *Hierarchy of Beings*) – gradacja podstawowych rodzajów bytów od najwyższego do najniższego. Zakłada nadrzędności pewnych bytów nad innymi, zgodną z zasadą, że twórca zawsze posiada pozycję nadrzędną w stosunku do swojego dzieła. Określa zależność między naturą jako bytem absolutnym, podlegającym własnym, niezmiennym prawom, oraz bytem człowieka i jego ideami, w oparciu, o które realizuje swoje potrzeby. Za: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, hasło „Hierarchia bytów”: <http://www.ptta.pl/pef/pdf/h/Hierarchiab.pdf>. [dostęp:28.09.2023].

od najwyższego do najniższego tj.: natura – człowiek – jego idee i realizowane w oparciu o nie potrzeby. W konsekwencji człowiek, podobnie jak inne dzieła natury, zajmuje w stosunku do niej pozycję podrzędną. Nie oznacza to, że natura pełni funkcję Boga, którego woli należy się poddać. Wręcz przeciwnie, człowiek walczy z naturą, starając się dostosować ją do swoich potrzeb. Nadrzędność w tym przypadku należy rozumieć jako siłę sprawczą w tworzeniu i niszczeniu bytów podporządkowanych prawom natury (prawom fizycznym).

Natomiast idea jako dzieło ludzkie, posiada w stosunku do swojego twórcy wartość podrzędną. Wytworzona w umyśle człowieka, stanowi podstawę do realizacji jego potrzeb⁸⁶⁴. Takie utylitarne podejście, którego reprezentantem był Jeremy Bentham, zakładało, że dobre jest to, co przynosi dobre rezultaty. Działanie etyczne to takie działanie, które w danym momencie jest postrzegane przez jednostkę jako prowadzące w sposób najbardziej prawdopodobny do najlepszych konsekwencji w przyszłości⁸⁶⁵. Zgodnie z takim rozumowaniem etyczna sztuczna inteligencja powinna więc zawsze dążyć do tego, aby decyzje przez nią podejmowane przynosiły jak najwięcej dobra. Jednak stwierdzenie to zmusza nas do ustalenia, czym w takim razie jest dobro i z czyjej perspektywy winno ono być definiowane – danej jednostki, społeczeństwa, świata?

Innym podejściem do moralności jest podejście deontologiczne, którego przedstawicielem był Immanuel Kant. Dobrym przykładem podejścia deontologicznego jest Dekalog. Nie ma tam mowy o rozważaniu konsekwencji – po prostu wskazane zostały czyny, które uznane zostały za złe i jako takie są zakazane z punktu widzenia danego systemu etycznego⁸⁶⁶. Podejście deontologiczne opiera się na istnieniu zestawu reguł, które są dane. Reguły te mogą być związane z religią i uznane za pochodzące od Boga (jak w przypadku dekalogu), mogą być wynikiem rozumnej woli człowieka (imperatyw kategoryczny Kanta⁸⁶⁷), albo norm międzynarodowego prawa humanitarnego (które winny stanowić bazę i podstawę dla zasobu norm moralnych np. dla autonomicznych systemów bojowych). Taki zasób reguł winien wyraźnie wskazywać na działania zabronione, których żaden system nie może podejmować⁸⁶⁸.

⁸⁶⁴ J. M. Kania, *SEDNO*, Gdańsk 2012.

⁸⁶⁵ J. Gips, *Towards the ethical robot*, [w:] *Machine Ethics*, red. M. Anderson, S.L. Anderson, Cambridge 2011, s. 244-247.

⁸⁶⁶ Tamże, s. 247-249.

⁸⁶⁷ Imperatyw kategoryczny (niem. *Kategorischer Imperativ*) – zasada etyczna, którą można sformułować na wiele sposobów, w tym w sposób następujący: „należy postępować zawsze wedle takich reguł, co do których chcielibyśmy, aby były one stosowane przez każdego i zawsze”. Termin filozoficzny utworzony przez Immanuela Kanta jako skutek poszukiwań bezwzględnie ważnego prawa, dotyczącego każdej osoby, które byłyby spełniane niezależnie od istnienia Boga. Zob. W. Tatarkiewicz, *Kant. W.*, [w:] *Historia Filozofii*, T. 2. Warszawa 1988, s. 161–184.

⁸⁶⁸ Tamże, s. 250-251.

4. 3 SI A TZW. „DYLEMAT WAGONIKA”

Dla naukowców nieustannie nurtująca jest odpowiedź na pytanie, czy sztuczna inteligencja przewyższająca ludzi w wielu dziedzinach naukowych, będzie kiedykolwiek zdolna do refleksji etycznej pozwalającej na dokonanie właściwego w sensie moralnym wyboru. Jeszcze przed powstaniem SI etycy w pewien sposób przewidzieli problemy moralne, przed którymi staną, byli to np. twórcy oprogramowania pojazdów autonomicznych.

W 1967 roku Philippa Foot w artykule *The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect*⁸⁶⁹, opublikowanym w czasopiśmie „Oxford Review”, przedstawiła sytuację, w której:

[...] wagon tramwajowy wymyka się spod kontroli, motorniczy dostrzega na torach pięć osób. Motorniczy może podjąć decyzję i pozostawić pojazd na głównej linii i zabić je wszystkie, albo przekierować go na boczny tor, na którym zginie tylko jeden człowiek”⁸⁷⁰.

Następnie autorka zadała pytanie: „czy motorniczy powinien zjechać z głównego toru i zabić jedną osobę zamiast pięciu?”. Próbę odpowiedzi na te i inne pytania dotyczące podobnych dylematów, podjął Thomas Cathcart w książce *Dylemat wagonika*⁸⁷¹. Rozpatrywał on kolejno stanowiska, jakie mogą w tym przypadku zająć zwolennicy różnych teorii etycznych: dwóch wersji utilitaryzmu, imperatywu kategorycznego Immanuela Kanta, koncepcji zmysłu moralnego Davida Hume’a czy etyki altruizmu⁸⁷².

Mimo długotrwałych rozważań etycy nie są gotowi na propozycję jednoznacznych, zerojedynkowych rozwiązań, które można by było zaprogramować i zawsze uniwersalnie stosować. Nikt bowiem nie projektuje rozwiązań, które nakazywałyby zabić jedną osobę w miejsce innej, jeśli zajdzie taka potrzeba. Do zaprogramowania maszyny konieczne są jednak pewne funkcje, prawidłowości, według których przykładowo pojazd autonomiczny będzie „dokonywać” oceny najlepszego w danej sytuacji zachowania.

Badania naukowe wokół przypadków „dylematu wagonika” pokazują, że ludzie nie mają jednego systemu wartości⁸⁷³. Aby postąpić w określony sposób samochód, czy inna

⁸⁶⁹ P. Foot. *The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect*, „Oxford Review” 1967, no. 5.

⁸⁷⁰ T. Cathcart, *Dylemat wagonika*, tłum. K. Bażyńska-Chojnacka, Warszawa 2014.

⁸⁷¹ Tamże.

⁸⁷² G. Szulczewski, *Sztuczna inteligencja a inteligencja moralna Zagadnienia wstępne cybernetyki*, [w:] „Annales. Ethics in Economic Life” 2019, Vol. 22, No. 3, 19–31.

⁸⁷³ M. Christen, D. Narvaez, J. D. Zenk, M. Villano, C. R. Crowell, & D. R. Moore, *Trolley dilemma in the sky: Context matters when civilians and cadets make remotely piloted aircraft decisions*, „PLOS ONE” 2021, No 16(3), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247273> [dostęp: 29.09.2023].

maszyna musiałyby mieć wcześniej styczność z dużą ilością sytuacji podobnego rodzaju, które pozwolą się im ich „nauczyć” – dopiero to pozwoliłoby jej na właściwą reakcję. W ośrodkach testowych inżynierowie pozwalają samochodom przejeżdżać pieszych i „karzą” samochody za takie zachowanie ujemną funkcją wartości. Samochód stara się więc unikać takich sytuacji w przyszłości, by maksymalizować swoją funkcję wartości.

Reasumując: dylematy moralne, o których mowa w kontekście „dylematu wagonika” są typowo akademickimi rozważaniami o etyce i nie da się zaimplementować ich bezpośrednio np. w autonomicznych samochodach. Są jednak ważne, ponieważ pozwalają wyznaczyć oczekiwane zachowanie pojazdu w różnych brzegowych sytuacjach. Ta moralna wiedza, zbierana m.in. przez Maszynę Moralną z MIT⁸⁷⁴, pozwala lepiej określić funkcję wartości, którą powinna kierować się maszyna. Ta funkcja jest następnie używana do nagradzania i karania urządzenia podczas treningu w testowych sytuacjach, np. drogowych. Na tej podstawie samochód „uczy się”, na ile prawdopodobne są pewne zdarzenia i zachowania innych użytkowników drogi, co może wydarzyć się na niej wydarzyć i jak najlepiej planować przyszłe decyzje, by maksymalizować wartość podróży. Podróż jest więcej warta, gdy jest bezpieczna, szybka, ekologiczna, bez ofiar i kolizji⁸⁷⁵.

Naukowcy, a za ich sprawą sztuczna inteligencja, winni sformułować wartości etyczne jako parametry kwantyfikowalne. Oznacza to, że ludzie w pierwszej kolejności powinni przekazać maszynom właściwe z punktu widzenia etycznego odpowiedzi i zasady postępowania w potencjalnych, trudnych moralnie sytuacjach. Taka idea zakłada umowę społeczną na temat opisu najbardziej etycznego sposobu postępowania w danej sytuacji, dostosowaną do przeznaczenia i celu konkretnej SI, agenta, maszyny. Z punktu widzenia robota czy oprogramowania będzie to odtworzenie działań i decyzji, które wcześniej będą już podjęte przez człowieka. Sztuczna inteligencja nie jest bowiem świadomym bytem, a jedynie „samouczącym się” programem, pozostającym pod pośrednią lub bezpośrednią kontrolą człowieka.

W artykule na temat „etyki robotów”, opublikowanym w czasopiśmie „Science” w 2007 r. autor *science fiction* Robert J. Sawyer twierdzi, że ponieważ wojsko amerykańskie jest głównym źródłem finansowania światowych badań nad robotyką i używa uzbrojonych, bezzałogowych statków powietrznych do zabijania wrogów, jest mało prawdopodobne, aby

⁸⁷⁴ Naukowcy pracujący w MIT (Massachusetts Institute of Technology) w Cambridge, w Stanach Zjednoczonych, w 2017 roku uruchomili program mający na celu poznanie wyborów moralnych ludzi. Każdy mógł się zalogować na odpowiedniej stronie i wypełnić kwestionariusz. Opisano w nim sytuacje, w których trzeba było zająć jakieś stanowisko lub podjąć decyzję.

⁸⁷⁵ J. J. Thomson, *Killing, letting die, and the trolley problem*, „The Monist” 1976, Vol. 59, No. 2, *Philosophical Problems of Death*, s. 204–217, <http://www.jstor.org/stable/27902416> [dostęp: 30.09.2023].

dotyczące etyki przepisy zostały uwzględnione w ich projektach. W osobnym eseju Sawyer uogólnia ten argument na inne branże, stwierdzając: „Rozwój sztucznej inteligencji to biznes, a firmy notorycznie nie są zainteresowane podstawowymi zabezpieczeniami – zwłaszcza filozoficznymi”⁸⁷⁶.

Odmienne poglądy wyraził Dawid Lubiszewski w artykule z 2010 roku, pt. *Czy roboetyka jest rzeczywiście już dziś potrzebna?*, w którym słusznie zwraca uwagę, że relacje człowieka z maszyną różnią się od interakcji, w jakie wchodzi on z innymi rzeczami. Jednocześnie, co można dziś zaobserwować chociażby dzięki „Internetowi rzeczy”, pod wieloma względami współpraca ze sztuczną inteligencją powierzchownie coraz bardziej przypomina interakcję z innym człowiekiem. Ponadto roboty są zdolne do wykonywania coraz trudniejszych zadań i w tym sensie bardziej niż przedmioty martwe przypominają żywe zwierzęta. Dodatkowo coraz powszechniejsze stosowanie robotów do różnych działań skutkuje powstawaniem pytań, z którymi nie spotykały się inne dziedziny etyki stosowanej. Jako obrazowy przykład takiego problemu autor przedstawia wpływ robotów-zabawek na rozwój osobowy dziecka, przywołując badania przeprowadzone przez Petera Khana i Batya Friedmana, w których dzieci nawiązywały silną więź z elektroniczną zabawką-pieskiem i w związku z tym w ich hierarchii wyżej stawiały „zdrowie” robota niż drugiego człowieka⁸⁷⁷. Powyższe rozważania dobitnie pokazują, że kwestie etyczne, zaraz obok uregulowań prawnych, są kluczowe dla zachowania kontroli nad tym co ma niebawem nadejść w kontekście rozwoju SI.

Wytyczne administracyjne i regulacje prawne na gruncie unijnym i krajowym pozwolą na bardziej jednolite i przejrzyste projektowanie prawa dotyczącego sztucznej inteligencji. Nie-dopuszczalne jest bowiem traktowanie błędów oprogramowania jako czegoś, co wyłącza ludzką odpowiedzialność, gdyż człowiek nie ma nad tym kontroli, albo ta kontrola jest znacznie ograniczona. Natomiast punktem wyjścia stanowiącym warunek *sine qua non* dalszych prac nad SI powinno być ustalenie wartości etycznych i przyjęcie modelu programowania oraz kontroli, opartych na tym, jakich SI dokonała współcześnie wyborów oraz jakie podjęła decyzję w wyniku zaimplementowanych jej przez ludzi zasad. Przykładem takiej kontroli może być rejestrowanie decyzji „podejmowanych” przez SI w taki sposób, aby można było ustalić kolejność tych decyzji i wszystkie osoby, które mogły mieć wtedy wpływ na oprogramowanie, jego

⁸⁷⁶ R. J Sawyer, *Robot ethics*, „Science” 2007, Nov 16;318(5853):1037.

⁸⁷⁷ D. Lubiszewski, *Roboetyka - czy jest już dziś potrzebna?*, „Etyka praktyczna”, portal etyki akademickiej pod red. dr Krzysztofa Saja, <http://etykapraktyczna.pl/wpis/2010/07/06/roboetyka-czy-jest-potrzebna> [dostęp: 30.09.2023].

aktualizację i modyfikacje, począwszy od projektanta, poprzez producenta, dystrybutora, tutora i użytkownika.

Nie należy przyjmować założenia, że choć maszyny są już bardziej sprawne od człowieka w wielu dziedzinach, będą one z natury zdolne do postępowania zgodnie z wartościami etycznymi. Zadaniem i odpowiedzialnością człowieka, który dąży do nieustannego rozwoju, jest takie konstruowanie i programowanie, aby maszyna odpowiadała wartościom moralnym, etycznym i prawnym, które stanowią podstawę funkcjonowania społeczeństwa zarówno w kontekście praw człowieka jak i podstawowych, uniwersalnych wartości. Zadanie to, choć niełatwe, stanowi aktualne wyzwanie zarówno dla twórców sztucznej inteligencji, jak również dla ustawodawców na poziomie unijnym i krajowym.

Za Robertem Wawerem można by stwierdzić, że człowiek dąży do zbudowania maszyny, która będzie od niego doskonalsza, zatem bliższa pierwotnego, wyobrażonego Stwórcy:

Człowiek poznał technologie, które są równie trwałe, można rzec wieczne, jak stworzony przez Boga wszechświat. Czy więc może człowiek już tworzyć istoty na wzór i podobieństwo nie tylko swoje, ale i Boże? Czy maszyna osiągnie poziom podmiotowości człowieka? Jak projektować sumienie, czy też system etyczny, którym kierowałyby się takie urządzenia? Te oto pytania do tej pory ze sfery fantastyki naukowej stały się elementem naszej rzeczywistości⁸⁷⁸.

Ostatecznie zdefiniowanie wartości moralnych jest wyzwaniem, z którym człowiek mierzy się od początku swego istnienia, gdyż definicja ta u postaw ma wzorzec „dobrego człowieka”. Do niego właśnie winni dążyć inżynierowie tworzący sztuczną inteligencję.

⁸⁷⁸ R. Wawer, *Sztuczna Inteligencja produkt czy przedmiot?*, [w:] *Studia Teologii Dogmatycznej*, T. IV: *Osoba ludzka – rzeczywistość czy użyteczna metafora. Teologia w dialogu z naukami*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2018, s. 126.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Jednym z podstawowych założeń AI Aktu jest przyjęcie nadrzędnej roli człowieka w odniesieniu do maszyny. W konsekwencji wyłącznie istota ludzka powinna podejmować decyzje, mimo że technologia pozwala maszynom na analizę i wskazywanie możliwych rozwiązań. Jednak sama zdolność sztucznej inteligencji do przeprowadzania analizy na podstawie danych wprowadzonych w system przez użytkownika, nie może być poczytywana jako jej indywidualna, wiążąca decyzja. Przyjęcie odmiennego poglądu prowadziłoby do wniosku, że to człowiek musiałby podporządkować się maszynie, a ona sama zyskałaby status podmiotowy. Co więcej jeśli sztuczna inteligencja zyskałaby taki status, wiązałoby się to z odpowiedzialnością za jej decyzje, zarówno karną jak cywilną. Powstaje zatem w ludziach pokusa, aby przypisać maszynie taką odpowiedzialność, gdyż z oczywistych względów to ona ponosiłaby konsekwencje „swoich własnych” decyzji. Owe konsekwencje musiałyby więc wyrażać się, np. w niszczeniu systemu, który prowadziły do szkód, co w obliczu nieuchwytności i wieczności treści obecnych w Internecie, wydaje się niewykonalne. Powstaje również słuszna wątpliwość w zakresie odpowiedzialności majątkowej. Jeśli bierzemy pod uwagę nadanie SI podmiotowości prawnej, to zgodnie z zasadą konstytucyjnej równości podmiotów wobec prawa musiałaby ona mieć prawo chociażby do posiadania własności. Sztuczna inteligencja musiałaby zatem pracować i zarabiać, a w razie szkody podlegać tym samym konsekwencjom prawnym, którym podlegają ludzie. Taki sposób myślenia prowadzi do konstatacji, że człowiek nadając SI status podmiotu, jednocześnie niejako zrównuje ją z obywatelem, nadaje jej obowiązki i uprawnienia właściwe ludziom. Natomiast ich realizacja i egzekucja byłaby niemożliwa przede wszystkim przez wzgląd na konflikt wartości, które są właściwe jedynie ludziom. Maszyna nie wyrazi skruchy, nie będzie można ocenić jej postawy i dotychczasowego „życia” czy „postępowania”, co stanowi wszak niezmiernie istotny element procesu wyrokowania. Jednak brak emocji i empatii nie jest jedyną kwestią odróżniającą sztuczną inteligencję od istot żyjących.

Na dziś AI Act przewiduje odpowiedzialność osoby fizycznej bądź też podmiotów gospodarczych będących producentami lub dostawcami takiego systemu. Odpowiedzialność wiąże się z analizą ryzyka i oceną skutków negatywnego wpływu sztucznej inteligencji na bezpieczeństwo i prawa podstawowe oraz z obowiązkiem stosowania odpowiednich zabezpieczeń odpowiadających poziomowi ryzyka, które generuje dany system SI.

Moim zdaniem zagrożeń jest o wiele więcej i są one związane przede wszystkim z poziomem autonomii sztucznej inteligencji, który nie jest możliwy do pełnego zdefiniowania. Samodzielność inteligentnych maszyn rośnie niepostrzeżenie z dnia na dzień. Również ryzyko związane z możliwościami SI nie jest możliwe do oszacowania. W momencie rozpoczęcia przeze mnie badań nad tą tematyką, nie istniał system o nawie ChatGPT, który obecnie jest niezwykle popularny i dostępny dla niemalże każdego, przeciętnego użytkownika Internetu. Podobnie było w przypadku prac nad AI Aktem, które rozpoczęły się w 2021 r. i musiały być wielokrotnie rewidowane przez wzgląd na pojawianie się nowych zjawisk technologicznych oraz konieczności pogodzenia powstających regulacji z potrzebą rozwoju innowacyjności.

Owa nieprzewidywalność i dynamika, choć niezwykle ekscytujące, w niedalekiej perspektywie zmieniają znacząco ludzkie życie, przekonania i wartości. Moim zdaniem już dziś racjonalnie można przyjąć, że wiele zawodów zaniknie, a ludzka praca i kompetencje mogą stracić na znaczeniu w obliczu oprogramowania zdolnego do wykonywania skomplikowanych czynności w każdym istniejącym języku w czasie wielokrotnie krótszym niż zrobiłby to człowiek.

Sztuczna inteligencja, przez wzgląd na działanie w środowisku internetowym istotnie wpływa na zachowania społeczne. Ów wpływ będzie zauważalny w wielu obszarach i dziedzinach ludzkiego funkcjonowania, w tym tych kluczowych jak życie, zdrowie i bezpieczeństwo. Dlatego uważam, że samodyscyplina, konsekwencja oraz dynamika w działaniu powinny wieść prym w procesie legislacyjnym dotyczącym sztucznej inteligencji. Jednocześnie jestem zdania, że czas procedowania i wejścia w życie AI Aktu, nie przystają do tempa zmieniającej się rzeczywistości. Inicjatywa ustawodawcza była bowiem zapoczątkowana w momencie, w którym nie były dostępne takie narzędzia jak ChatGPT, a pełne wejście w życie wszystkich artykułów Rozporządzenia (trzy lata od publikacji), może nastąpić już w całkiem innej rzeczywistości niż ta, dla której je stworzono.

Oczywiście prawo ma to do siebie, że podlega nieustannym zmianom, podyktowanym zjawiskami gospodarczymi i aktualnymi potrzebami społecznymi. Jednak w przypadku sztucznej inteligencji jej prawidłowe zdefiniowanie w sposób definitywnie wyłączający możliwość przypisania jej podmiotowości postrzegam jako kluczowe na poziomie pierwotnych regulacji. Owa definicja mogłaby zawierać się w wykładni przepisów prawa cywilnego, które kwalifikowałyby SI do kategorii dóbr niematerialnych, stanowiących przedmiot własności intelektualnej, będącej wytworem twórczości człowieka.

Przedstawiciele literatury przedmiotu już dziś prezentują skrajnie odmienne poglądy na temat sztucznej inteligencji. Niektórzy entuzjastycznie wskazują na konieczność przypisania SI jakiejś formy podmiotowości, co *de facto* prowadzić może w przyszłości do nadania jej pełni uprawnień podmiotowych. Z drugiej strony dyskusji są ci, którzy już dziś wskazują na zagrożenia związane ze zrównaniem maszyny z człowiekiem na poziomie prawa. Przychyłam się do tego ostatniego stanowiska i uważam, że właśnie teraz – w przededniu wejścia w życie pierwszej regulacji prawnej – trzeba wyraźnie wskazywać na zagrożenia i proponować rozwiązania, które mają na celu nie tylko ochronę praw podstawowych, ale również moderowanie obecności SI w przestrzeni publicznej i w bezpośrednim kontakcie z człowiekiem. Jednocześnie mój sceptycyzm w zakresie nadania podmiotowości prawnej SI nie ma nic wspólnego z krytycyzmem wobec rozwoju nauki i technologii. Tak jak jest obecnie w przypadku badań nad śmiertelnymi pierwiastkami promieniotwórczymi, którymi w ich pionierskim etapie nieświadomy zagrożen świat nauki się zachwyił, i które zaowocowały nagrodą Nobla dla Marii Skłodowskiej-Curie. Wszystkie badania prowadzone nad SI powinny zakładać potencjalne, poważne ryzyko z nią związane zanim nastąpią nieprzewidywalne dziś w pełni szkodliwe skutki jej działania.

Na forum unijnym słusznie bierze się pod uwagę argumenty związane z etyką i kierunkiem rozwoju sztucznej inteligencji. Brak kontroli nad nią, tudzież nadanie jej właściwych ludziom cech i uprawnień, nie powinny być dopuszczalne ze względów etycznych – tak jak się to dzieje w przypadku globalnego zakazu klonowania ludzi, mimo że praktycznie byłoby ono możliwe na obecnym etapie rozwoju nauki i technologii. Jednak choć AI Act traktuje o systemach charakteryzujących się różnym poziomem ewentualnego niebezpieczeństwa, wskazując jedynie na zakazane praktyki, nie wskazuje na konkretne systemy i schematy ich wykorzystania. Takie ograniczone rozwiązanie pozwala co prawda na rozszerzającą wykładnię, niemniej, skoro już istnieją konkretne systemy, wkraczające w prawa człowieka, uważam, że powinny być one wymienione przynajmniej jako przykłady. Podobne rozwiązanie było zresztą obecne w treści stanowiska Parlamentu Europejskiego, na wcześniejszych etapach legislacyjnych, zrezygnowano z niego jednak pod naciskiem argumentacji opierającej się na potrzebie nieograniczania znanego rozwoju innowacyjności. W moim przekonaniu nie jest najlepszym rozwiązaniem regulacja oparta na katalogowaniu systemów i różnicowaniu ich pod względem autonomii. Już dziś istnieją systemy, o których AI Act nie wspominał jeszcze w wersji z 2023 r., a które są już obecne w przestrzeni prawnej Unii Europejskiej⁸⁷⁹.

⁸⁷⁹ Sonia Otfinowska, *Pornografia tworzona przy pomocy AI. Co za to grozi?*, „Euractiv”

Systemy naruszające dobra osobiste i godność ludzką powinny być regularnie wpisywane na „czarną listę”, co na wzór list publikowanych przez np. KNF mogłoby się przyczynić do poszerzania wiedzy i świadomości społecznej, jak również pomagałoby zapobiegać nadużyciom. Taka lista, mogłaby dodatkowo stanowić punkt odniesienia dla sądów, które będą mierzyć się ze szkodliwymi skutkami działania sztucznej inteligencji. Podobną funkcję będzie pełnić międzynarodowy rejestr, w którym właściwy organ mógłby odnotowywać dodatkowe, dostępne publicznie informacje o wszczętych postępowaniach oraz o poziomie zagrożenia, na wzór obecnego systemu KRS lub rejestru ksiąg wieczystych. Co prawda konieczność ciągłego uzupełniania regulacji oraz dość duża swoboda interpretacyjna mogą być problematyczne, niemniej, rejestry przestępców czy inne im podobne, służące ochronie społeczeństwa, również muszą dla swej skuteczności być regularnie rewidowane. Istotna w tym kontekście byłaby szybkość działania organów i uproszczona procedura, która pozwoliłaby na sprawne wprowadzanie nowych wpisów.

Niektóre środowiska zaangażowane w prace dotyczące sztucznej inteligencji już dziś oceniają negatywnie AI Act twierdząc, że zahamuje on rozwój technologii. Jestem zdania, że nie jest to prawdą – technologia będzie rozwijać się niezmiennie szybko, a dodatkowo w kierunku umożliwiającym jej funkcjonowanie w realiach unijnego prawodawstwa, opierając się na prawnych i pozaprawnych rozwiązaniach, jak chociażby rejestracja, analiza ryzyka czy w końcu edukacja.

Obecnie AI Act nie wskazuje jednoznacznie na status sztucznej inteligencji, odwołuje się jednak (w ostatnich wersjach projektu oraz w samym akcie prawnym) do ochrony praw podstawowych oraz wskazuje w definicji SI, że jest ona projektowana, aby realizować cele człowieka⁸⁸⁰. Dlatego uważam, że dobrym rozwiązaniem mogłoby być dostosowanie polskiego prawa krajowego w taki sposób, aby było jasne, do jakiej kategorii przedmiotowej należałoby kwalifikować SI, a mam tutaj na myśli kategorię rzeczy oraz dóbr niematerialnych. Analiza polskiego prawa cywilnego pod kątem umiejscowienia regulacji dotyczących SI skłania do wniosku, że poszczególne definicje i kategorie rzeczy i dóbr niematerialnych są rozproszone w różnych krajowych aktach prawnych. Natomiast Rozporządzenie AI Act będzie stosowane bezpośrednio, bez konieczności tworzenia ustaw na poziomie krajowym, co jest dobrym

28.11.2023, <https://www.euractiv.pl/section/praca-i-polityka-spoleczna/news/pornografia-tworzona-przy-pomocy-ai-co-zato-grozi/> [dostęp: 17.03.2024].

⁸⁸⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (Akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/DOC/?uri=CELEX:52021PC0206> [dostęp: 17.03.2024].

rozwiązaniem, które będzie wymagało harmonizacji i dostosowania polskiego prawa prywatnego do norm unijnych.

Kolejną ważką kwestią, którą można wywieść z analizy tematyki SI na gruncie prawa unijnego jest przyjęcie koncepcji antropocentrycznej, wedle której to cele i potrzeby człowieka są nadrzędne wobec maszyny i to on podejmuje ostateczne decyzje, niezależnie od tego czy system podpowiada zupełnie inne rozwiązanie. Owa koncepcja nie jest niestety ani oczywista, ani jedyna.

Dla przykładu Luciano Floridi pisząc o współdziałaniu sztucznej inteligencji z człowiekiem, stawia między nimi znak równości, mówiąc o związku „dwóch osób”: „[...] w którym jeden z partnerów jest inteligentny, ale leniwy (człowiek), zaś drugi pracowity, lecz uparty i niezbyt rozgarnięty (AI)”⁸⁸¹. W moim przekonaniu niebezpieczne jest nawet samo porównywanie sztucznej inteligencji do partnera w „relacji” z podmiotem, gdyż zakłada ono równe prawa każdej ze stron. Maszyny z roku na rok stają się szybsze i już wyprzedzają ludzi w wielu sektorach. Można więc, kierując się podejściem egalitaryzmu, doprowadzić do momentu, w którym SI zdominuje człowieka we wszystkich dziedzinach, nawet w tych, w których niezbędna jest inteligencja emocjonalna czy empatia, gdyż ich brak może być paradoksalnie poczytywany jako atut, np. jako brak czynników hamujących tempo procesów decyzyjnych.

Co prawda pewne założenia i obawy są wynikiem wpływu mediów i kultury popularnej, ale faktem jest, że kiedy zaczynałam pisać tę pracę, nie istniały jeszcze zjawiska związane z rozwojem sztucznej inteligencji, które wywołują aktualnie gorące dyskusje w dziedzinie prawa i etyki. Wartości, które od wieków kreują standardy postępowania, chroniące najważniejsze cechy i potrzeby ludzkie, jak życie, zdrowie, godność i wolność, są obecnie ujęte w ramy praw podstawowych. Jedną z nich, która również winna być chroniona w kontekście SI, jest podmiotowość prawna, która może być przypisana wyłącznie ludziom, względnie twórcom abstrakcyjnym jak np. spółki, które działają wyłącznie poprzez ludzi i same, bez udziału organów lub reprezentantów, nie są zdolne do podejmowania autonomicznych decyzji. Stopniowe przejmowanie przez SI funkcji, które dotychczas sprawowali ludzie, może być postrzegane różnie, w zależności od danego państwa i jest w moim przekonaniu mocno uwarunkowane statusem społecznym i poziomem wykształcenia ludzi, którzy mają zostać „zastąpieni”. Zupełnie inaczej będzie postrzegana sztuczna inteligencja wśród ludzi zamożnych, przedstawicieli

⁸⁸¹ L. Floridi, *Enveloping the world: the constraining success of smart technologies*, [w:] „CEPE” 2011: *Crossing Boundaries. Ethics in Interdisciplinary and Intercultural Relation*, <https://coeckelbergh.files.wordpress.com/2015/03/48.pdf> [dostęp: 17.03.2024].

korporacji i przedsiębiorców, którzy będą beneficjentami zmian i za sprawą SI mogą osiągnąć jeszcze lepsze korzyści majątkowe i inne, aniżeli wśród pracowników niższego szczebla, których pracę można łatwo zastąpić przy użyciu technologii.

Uważam, że sztuczna inteligencja powinna służyć ludziom niezależnie od ich statusu, lecz owa służba nie powinna sprowadzać się do pełnej zastępowalności. Wyręczenie człowieka w niemal każdej dziedzinie może być niezwykle kuszące dla wielu ludzi, ale może też postawić pod znakiem zapytania dotychczasowy model nauki i pracy. Dlatego kluczowe jest przyjęcie właściwej strategii, która uchroni człowieka przed całkowitym uzależnieniem się od SI w przyszłości. Taka zależność, jest moim zdaniem pierwszym krokiem do poszukiwania rozwiązań przyznających SI „uprawnienia”, które będą miały z założenia nieustannie ułatwiać człowiekowi (a dokładniej rzecz biorąc – ludziom o określonym statusie społecznym) funkcjonowanie w świecie zaawansowanej technologii i szybkiego przepływu informacji. Nadawanie SI kolejnych uprawnień będzie z kolei prowadzić do dyskusji o przypisaniu SI podmiotowości, co następnie doprowadzi do kolejnych dylematów związanych z prawem do obywatelstwa i wszystkich związanych z tym przywilejów, możliwości posiadania tytułu do własności, a w konsekwencji – co w tym momencie może brzmieć zaskakująco – uznania żądań i postulatów SI, która na pewnym etapie rozwoju „stwierdzi”, że jej prawa są łamane.

Apokaliptyczne wizje sztucznej inteligencji dążącej do unicestwienia człowieka wcale nie są w moim przekonaniu najbardziej prawdopodobne. O wiele bardziej realne, przez co i niepokojące, są konsekwencje przyznania SI praw i obowiązków, gdyż w moim przekonaniu człowiek w ewentualnej konfrontacji z SI na różnych polach, zazwyczaj będzie na przegranej pozycji. Zastępowanie czynności, które polegają na pewnych zmechanizowanych działaniach ludzi, już ma miejsce i stanowi naturalną konsekwencję rozwoju. Kontrowersyjne w moim przekonaniu jest jednak eliminowanie zawodów polegających na kreatywności i bezpośrednim kontakcie z klientem na rzecz humanoidalnych tworców. Również zawody zaufania publicznego, które wymagają podejmowania decyzji w oparciu o wczucie się w sytuację osobistą drugiej strony powinny być prawnie chronione. Słusznym postulatem w tej tematyce byłaby inicjatywa i zainteresowanie organizacji zawodowych takimi regulacjami, które wykluczałyby nadawanie maszynom „uprawnień” *quasi* zawodowych, jak np. wypisywanie recept, poświadczanie dokumentów, reprezentacja czy orzekanie w sprawach. Sztuczna inteligencja jest i będzie ważnym elementem praktyki zawodowej, niemniej, moim zdaniem to prawo – w oparciu o etykę – powinno regulować w jakich obszarach i w jakiej formie system będzie mógł ingerować w pracę. W takim układzie sztuczna inteligencja będzie mogła pozostawać w ścisłej

kooperacji z człowiekiem i będzie „posiadać” wyłącznie tyle uprawnień, ile zostanie jej przez człowieka przyznane.

Faktem jest, że postępu nie można i nie należy powstrzymywać, jest on naturalną konsekwencją ludzkich dążeń i ambicji. Ten rozwój niekoniecznie musi wiązać się z zagrożeniami, przykładowo lotnictwo i motoryzacja wzbogacone o systemy SI to dziedziny, w których technologia zauważalnie wpływa na bezpieczeństwo (choć na obecnym etapie nie ma jeszcze w Europie w pełni autonomicznych pojazdów, które decydowałyby o zachowaniu na drodze). Jednak w kontekście statusu SI i zagrożeń z nią związanych, jak również wobec konieczności zachowania systemu aksjologicznego właściwego dla istot ludzkich, niezmiernie ważna jest edukacja na wszystkich etapach nauczania. Jak trafnie zauważył pisarz Stanisław Lem⁸⁸² w swoim tekście pt. *Etyka technologii i technologia etyki*, rozwój technologii poza wieloma profitami zawsze niesie za sobą również pewne straty. Człowiek zyskuje możliwości, ale spoczywa na nim odpowiedzialność i obowiązek podejmowania decyzji w nieznanym mu obszarach. Obecnie normy zmieniają się w tak szybkim tempie, że może to prowadzić do zapaści systemu wartości, kiedy przyjęte przez społeczeństwo zasady współżycia społecznego przestaną być aktualne.

Implementacja godnej zaufania sztucznej inteligencji powinna polegać na analizie aktualnych potrzeb społeczeństw i osiąganiu ich dobrostanu, dlatego ważna jest dyskusja i stała współpraca z interesariuszami. Akty prawne w dziedzinie SI powinny być uzupełniane o normy etyczne, będące odzwierciedleniem systemu podstawowych praw i wartości kształtujących tożsamość człowieka. Co więcej, podmioty spoza obszaru UE wprowadzające sztuczną inteligencję na rynek unijny również będą zobowiązane do przestrzegania prawa i trzymania się europejskich standardów. Normy prawne i etyczne w dziedzinie SI powinny stanowić element strategii mającej na celu przygotowanie społeczeństwa do wyzwań technologicznych, które mogą wiązać się z ryzykiem. Edukacja powinna dotyczyć także umiejętności rozpoznawania nieprzyjaznej SI, w tym zwłaszcza w dziedzinach dotyczących praw człowieka. Jednocześnie budowanie wiedzy społecznej powinno być oparte na obiektywnych danych i rzetelnych badaniach. Społeczeństwa z wysokim poziomem świadomości są bardziej wyczulone na zagrożenia i dążą do zapewnienia sobie bezpieczeństwa również w sferze systemów cyfrowych. Europa daje dobry przykład dla innych kontynentów kreując nowe standardy, oparte na założeniu, że SI stanowi środek służący realizacji ludzkich celów. Owe cele powinny być jednak zgodne

⁸⁸² S. Lem, *Etyka technologii i technologia etyki*, [w:] *Dialogi (Dziela, T. XXXII)*, Warszawa 2010.

z prawem i etyczne. Warto stosować wszelkie dostępne narzędzia prawne, aby mieć realny wpływ na zrównoważony i etyczny rozwój technologii, która stała się już nieodłącznym elementem naszego życia.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje książkowe i artykuły

- Alarie B., Niblett A., Yoon H., *How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law*, „University of Toronto Law Journal” 2018, N°68 (supplement 1).
- Ariew R. i inni, *Historical Dictionary of Descartes and Cartesian Philosophy*, The Scarecrow Press, Lanham, Maryland - Toronto - Oxford, 2003.
- Artiemjew P., *Wybrane paradygmaty sztucznej inteligencji*, Wydawnictwo Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych, Warszawa 2013.
- Ashton K., *That „Internet of Things” Thing: In the Real World Things Matter More than Ideas*. 2009, „RFID Journal”, 22 (7).
- Asimov I., *I Robot*, Gnome Press, New York, 1950.
- Asimov I., *Robots and Empire*, Doubleday Books, New York, 1985.
- Bagińska E., *Nowe unormowanie odpowiedzialności cywilnej za produkt*, „Przegląd Sądowy” 2000/9.
- Bania M., *Domaine public payant – geneza, podstawowe założenia i charakter instytucji*, „Monitor Prawniczy”, 20/2014.
- Bańczyk W., *Transpozycja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady EU 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2021.
- Barta R. Markiewicz R., *Prawo autorskie*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008.
- Bączyk-Rozwadowska K., *Odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone w związku z zastosowaniem sztucznej inteligencji w medycynie*, „Przegląd Prawa Medycznego” 2021, nr 3–4 (8).
- Beck S., *Jenseits von Mensch und Maschine*. Würzburg 2012.
- Benio M., *Podmiotowość jako kategoria prawna*, „Zarządzanie Publiczne” 2014, nr 3(29).
- Bentham J., *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1958.
- Białocerkiewicz J., *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Wyd. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Dom Organizatora, Toruń, 2005.
- Biczysko-Pudełko K., Szostek, D. *Koncepcje dotyczące osobowości prawnej robotów zagadnienia wybrane*, „Prawo Mediów Elektronicznych”, 2019, nr 2.
- Bieczyński M. M., *Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011.
- Bierć A., *Sytuacja prawna przedsiębiorcy. Zagadnienia wybrane*, „Studia Prawnicze” 1998, nr 3.
- Bocheński J., *Sto zabobonów. Krótki filozoficzny słownik zabobonów*, Wyd. Antyk, Kraków 1994.
- Böckenförde E.W., *Wizerunek człowieka w świetle dzisiejszego porządku prawnego*, [w:] *Człowiek w nauce współczesnej. Rozmowy w Castel Gandolfo*, red. K. Michalski, Wyd. Znak, Kraków 2006.
- Bosek L., *Gwarancje godności ludzkiej i ich wpływ na polskie prawo cywilne*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2012.
- Bostrom N., *Transhumanist Values*, [w:] *Ethical Issues for the 21st Century*, „Journal of Philosophical Research”, Special Supplement, red. F. Adams, Charlottesville 2005.
- Brożek B., Soniewicka Marta, Załuski W., *Paradoksy bioetyki prawniczej*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Bryson J.J., *Robots should be slaves*, [w:] *Close Engagements with Artificial Companions. Key social, psychological, ethical and design issues*, red. Y. Wilks, John Benjamins Publishing 2010.

- Burczak K., A., Dębiński, Jońca M., *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, Warszawa 2018 (3. wyd.) (nr 121).
- Burtowy M., *Samochody autonomiczne a prawo karne. Zarys stanu badań*, „Paragraf na Drodze” 2021, nr 4.
- Burtowy M., *Samochody autonomiczne Wybrane problemy prawne*, „Paragraf na Drodze” 2020 nr 2.
- Bury P., *Czy korporacje mogą praktykować religię? Sprawa Burwell v. Hobby Lobby Stores*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytet Wrocławski, Koło Naukowe Prawa Konstytucyjnego, Wrocław 2016.
- Byrska M., *Prawne aspekty modyfikowania programu komputerowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1996/4.
- Byrski J., *Oprogramowanie zawierające elementy sztucznej inteligencji. Wybrane zagadnienia prawne*, [w:] *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Trapple*, pod red. P. Kostańskiego, P. Podreckiego, T. Targosza, C-410/19, Legis, Warszawa 2017.
- Calo R., *Robotics, and the Lessons of Cyberlaw*, „California Law Review” 2015, nr 103.
- Canvat R., *De l'intelligence artificielle dans la pratique du droit: réception en droit européen, incidence sur la profession d'avocat et éthique. Faculté de droit et de criminologie, Université catholique de Louvain* 2020.
- Cathcart, T., *Dylemat wagonika*, przeł. K. Bażyńska-Chojnacka, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2014.
- Chłopecki A., *Sztuczna inteligencja-szkice prawnicze i futurologiczne*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2018.
- Chmaj M., *Godność człowieka jako źródło jego wolności i praw*, [w:] M. Chmaj Marek i in., *Konstytucyjne wolności i prawa w Polsce. Zasady ogólne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2002.
- Chopra S., White, L.F. *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*, Wyd. University of Michigan Press 2011.
- Christen, M., Narvaez D., Zenk J. D., Villano M., Crowell C. R., & Moore D. R., *Trolley dilemma in the sky: Context matters when civilians and cadets make remotely piloted aircraft decisions*, „PloS one”, 2021, 16(3).
- Czachórski W., *Prawo zobowiązań w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968.
- Dąbrówka A., *Dawne procesy zwierząt jako dramaty rytualne*, „Teksty Drugie” (5), 2002.
- Descartes R., *Rozprawa o metodzie właściwego kierowania rozumem i poszukiwania prawdy w naukach*, przekład, wstęp i przypisy Wanda Wojciechowska (z wykorzystaniem opracowania Etienne Gilsona), Wyd. Naukowe PWN Warszawa 1981.
- Długosz D., *Znaczenie elektronicznej księgi wieczystej dla bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2015, nr 20.
- Doliński J. M., 5.3. *Google Translate*, [w:] *Tłumaczenie w prawie autorskim*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
- Dunayer J., *Speciesism*, Ryce Publishing, Deerwood, Maryland, 2004.
- Dziomdziora W., *Umowy dotyczące treści cyfrowych niezapisanych na nośniku materialnym w świetle ustawy o prawach konsumenta*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy” 2014, nr 8(3).
- Elżanowski A., Pietrzykowski T., *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa*, „Forum Prawnicze” 2013, nr 1.
- Fischer B. (red.), Pązik Adam (red.), Świerczyński M. (red.), *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa, 2021.
- Flaga-Gieruszyńska K., Gołaczyński, J., Szostek D. (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2019.
- Flisak D., *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości – pozorne rozwiązanie problematycznej oceny indywidualności dzieła*, [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013.

- Flisak D., *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Wyd. Oficyna, Warszawa 2008.
- Foot P., *The Problem of Abortion, and the Doctrine of the Double Effect*, „Oxford Review” 1967, No. 5.
- Fox D., *Granice inteligencji*, „Świat Nauki” sierpień 2011, nr 8 (240), s. 26-31.
- Francioni F., *The Evolving Framework for the Protection of Cultural Heritage in International Law*, [w:] *Cultural Heritage, Cultural Rights, Cultural Diversity*, red. S. Borelli, F. Lenzerini Martinus Nijhoff, Leiden 2012.
- Gabriel-Węglowski M., *Rozwój humanitarnej ochrony zwierząt. Pojęcie humanitaryzmu*, [w:] *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, LEX/el. 2009.
- Gerrig R. J., Zimbardo Philip G: *Psychologia i Życie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa: 2008.
- Gęsicka D. K., *Wykładnia pojęć w prawie autorskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z prawa własności intelektualnej”, 2012, nr 3.
- Gips J., *Towards the ethical robot*, [w:] *Machine Ethics*, red. M. Anderson, S.L. Anderson, Cambridge 2011.
- Gnela B., *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (tzw. odpowiedzialność za produkt)*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2000.
- Gniewek E., [w:] *System Prawa Prywatnego*, Tom IV, red. E. Gniewek, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2005.
- Gniewek E., *Przeniesienie własności a umowa przedwstępna*, „NP” 1979, nr 7–8.
- Goettel M., *Zwierzę jako przedmiot stosunku cywilnoprawnego*, [w:] *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Lex, Warszawa 2013.
- Gogłóza W., *Nieme bestie. Podmiotowość prawna zwierząt w krzywym zwierciadle średniowiecznego i wczesno-nowożytnego procesu sądowego*, [w:] *Sprawiedliwość dla zwierząt*, red. B. Błońska i in., Instytut Nauk Prawnych PAN, Stowarzyszenie „Otwarte Klatki”, Warszawa 2017.
- Gołąb R., *Problematyka ograniczenia zakresu zdolności prawnej*, [w:] *Podmiotowość cywilnoprawna w polskim prawie. Wybrane zagadnienia. Prawo CCCIV*, Wrocław 2008
- Górska K., *Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2007.
- Grykiel J., *Kilka uwag o nowej definicji dokumentu i formie dokumentowej*, „Monitor Prawniczy” 2016, nr 5.
- Grzybowski S. [w:] S. Grzybowski, J. Skąpski, S. Wójcik, *Zarys prawa cywilnego*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1988.
- Grzybowski S. [w:] *System prawa cywilnego*, Tom I, Część ogólna, red. S. Grzybowski, Wyd. Ossolineum, Wrocław 1985.
- Grzybowski S., *Kilka uwag o rzekomych podmiotach stosunków cywilnoprawnych*, „Studia Cywilistyczne” 27, 1976.
- Gumularz M., *Zaplata danymi osobowymi - co musisz wiedzieć o nowej dyrektywie o dostarczaniu treści cyfrowych i usług cyfrowych*, LEX/el. 2019.
- Guzewicz A., *O potrzebie rozróżnienia „podmiotowości unijnej” oraz „podmiotowości krajowej” spółek objętych zakresem art. 54 TFUE*, [w:] *Wpływ europeizacji prawa na instytucje prawa handlowego*, red. J. Kruczałak -Jankowska. Warszawa 2013
- Harari Y.N., *Homo deus. Krótka historia jutra*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2018.
- Harris D., *Deepfakes: False pornography is here, and the law cannot protect you*, „Duke Law & Technology Review”, 2019, vol. 17.
- Hartman J., *Ciemne strony lepszej wersji*, „Niezbędnik Inteligentna Tygodnika Polityka”, *Postczłowiek* 2017, nr 10 (12).
- Hawking S., Mlodinow L., *The Grand Design*, Bantam Books, New York 2010.
- Heidegger M., *Bycie i czas.*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Helberger N., Diakopoulos N., *ChatGPT and the AI Act*, „Internet Policy Review” 2023, nr 2(1).

- Helios J., Jedlecka W., Kwieciński A., *Prawo wobec wyzwań współczesności – Wybrane problemy teoretycznoprawne i dogmatycznoprawne*, „Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego”, Wrocław 2019.
- Helmore E., *‘We are a little bit scared’: Open AI CEO warns of risks of artificial intelligence*, „The Guardian”, 17.03.2023.
- Howlin P., Goode S., Hutton J., Rutter M., *Savant skills in autism: psychometric approaches and parental reports*, „Philosophical Transactions of the Royal Society B” 2009, no 364 (1522).
- Ignatowicz, K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2001.
- Jankowska E., *Peculium filiae familias w okresie późnej republiki rzymskiej i pryncypatu*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, nr 57, z. 2.
- Jankowska E., *Położenie prawne filiae familias i jej udział w obrocie prawno-gospodarczym państwa rzymskiego w okresie późnej republiki i pryncypatu (zarys problematyki)*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2006, nr 6.
- Jankowska M., *Autor i prawo do autorstwa*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011.
- Jankowska M., *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.
- Jarrahi M.H., *Artificial intelligence and the future of work: Human-AI symbiosis in organizational decision making*, „Business Horizons” 2018, nr 61 (4).
- Jąkała M., Michno M., *Budowa systemów wieloagentowych*, [w:] *Techniki wnioskowania z użyciem rozproszonej inteligencji*, Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków 2004.
- Jędrzejewska A., *Oświadczenia woli składane za pomocą komputera (w świetle doświadczeń niemieckich)*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 11.
- Jordan C., *Les étrangers et le régime des sociétés*, *Bulletin de la société de la législation comparée*, 1917.
- Juściński P., *Prawo autorskie w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2019, nr 1(143).
- Kaczmarek J., Sampolski A., *Wybrane zagadnienia odpowiedzialności karnej pojazdów autonomicznych*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 9.
- Kaczmarek-Tremplin B., [w:] *Ustawa o prawach konsumenta*, red. D. Karczewska, M. Namysłowska, T. Skoczny, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2015.
- Kalina-Prasznik U. (red.), *Encyklopedia prawa*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Kania J.-M., *Sedno*, wyd. II, Yomoko, Gdańsk, 2012.
- Kaplan J., *Sztuczna inteligencja. Co każdy powinien wiedzieć*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2019.
- Kappes A., XIX, [w:] *Non omne quod licet honestum est. Studia z prawa cywilnego i handlowego w 50-lecie pracy naukowej Profesora Wojciecha Jana Katnera*, red. S. Byczko, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2022.
- Karkut D., *O (nie)istnieniu trzeciej kategorii podmiotowej w prawie prywatnym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 3508. Prawo 315/1. Wrocław 2013.
- Kidyba A., [w:] *Kodeks cywilny*, Tom I, część ogólna, red. A. Kidyba, Lex a Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
- Kidyba J. A., *Niektóre skutki dla obrotu handlowego wprowadzenia trzeciej kategorii podmiotowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 12.
- Kisielewicz A., *Sztuczna inteligencja i logika*, Wyd. WNT, Warszawa 2017.
- Kłafkowska-Waśniowska K., *Prawa do nadań programów radiowych i telewizyjnych*
- Klein A., *Ewolucja instytucji osobowości prawnej*, [w:] *Tendencje rozwoju prawa cywilnego*, red. E. Łętowska, Wrocław 1983.
- Klein A., *Osobowość prawna – zmiany i kierunki ewolucji*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1983, nr 19–20.

- Klyta W., [w:] *System prawa handlowego. Międzynarodowe prawo handlowe*, Tom IX, red. W. Popiołek. Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2013.
- Kocot W.J., *Elektroniczna forma oświadczeń woli*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 3.
- Kolańczyk K., *Prawo rzymskie*, Wyd. LexisNexis, Warszawa 1996.
- Kopania J., *Descartesa teoria idei*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok 1988.
- Kopff A., [w:] S. Grzybowski, A. Kopff, J. Serda, *Zagadnienia prawa autorskiego*, Wyd. PWN, Warszawa 1973.
- Koralewski M., *Rękojmia i gwarancja konsumencka*, LEX/el. 2022.
- Koszowski M., *Bezpieczeństwo a pewność prawa: dwie metody stosowania prawa w ramach Unii Europejskiej*, [w:] *Kategoria bezpieczeństwa w prawnym wymiarze UE*, red. S. M. Grochalski, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Gornicza 2013.
- Koszowski M., *Obrót powszechny, profesjonalny i konsumencki*, „Ius Novum”, 2010, nr 4.
- Kościółek A., *Wykorzystanie sztucznej inteligencji w sądowym postępowaniu cywilnym – zagadnienia wybrane*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2019.
- Kozłowska-Chyła B., *Jurydyczna koncepcja podmiotowości spółki partnerskiej a status prawny jej zarządu*, „Forum Prawnicze” 2015, nr 2.
- Krasuski A., *Status prawny sztucznego agenta. Podstawy prawne zastosowania sztucznej, inteligencji*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2020.
- Krąpiec M., Maryniarczyk A., *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2003.
- Kruczalak K., *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, LexisNexis, Warszawa 2001.
- Księżak P., *Zdolność prawna sztucznej inteligencji (AI)*, [w:] *Czynić postęp w prawie. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Birucie Lewaszkiwicz-Petrykowskiej*, red. W. Robaczyński, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Kuhn T., *»Une véritable transformation dans la vision du monde« de cette science – certes sociale – qu’est le droit. Cfr T.S. KUHN, La structure des révolutions scientifiques*, Flammarion, Paris 1983.
- Kurosz K., *Zawieranie umów przez sztuczną inteligencję (systemy autonomiczne) a wady oświadczeń woli – wprowadzenie do problemu*, [w:] *Czynić postęp w prawie. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Birucie Lewaszkiwicz-Petrykowskiej*, red. W. Robaczyński, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Kuryłowicz M., Wiliński A., *Rzymskie prawo prywatne: zarys wykładu*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 1999.
- Kuś I., Senda Z., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Poradnik przedsiębiorcy, Zmiany prawa w związku z dostosowaniem przepisów do prawa Unii Europejskiej*, red. Ewa Skrzyżkowska, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2004.
- Kwaśnicki R. L., Bogajewska M., *Przedstawiciel ustawowy spółdzielni (spółki) nie gorszy niż jej pełnomocnik*, „Rzeczpospolita” z dn. 9.10.2007.
- Kwaśnicki R. L., *Zarząd spółki kapitałowej nie jest gorszy niż jej pełnomocnik*, „Rzeczpospolita” z dn. 18.12.2006.
- Litewski W., *Rzymskie prawo prywatne*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1994.
- Lejman J., *Filozoficzne źródła naszego stosunku do zwierząt. Aksjologiczny status zwierząt i ludzi. „Ethos”* 2013, nr 2 (102). 5.
- Lem S., *Etyka technologii i technologia etyki*, [w:] *Dialogi, Dzieła*, T. XXXII, Wyd. Agora, Warszawa 2010
- Lernell L., *Podstawowe zagadnienia penologii*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977.

- Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Responsibility on the Risk Principle of Persons Conducting at Their Own Account Enterprises set in Motion by Natural Forces*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1968, nr 30, z. 1.
- Liivak T., *Liability of a manufacturer of fully autonomous and connected vehicles under the product liability directive*, „International Comparative Jurisprudence” 2018, Tom IV, nr 2.
- Longchamp de Berier R., *Studia nad istotą osoby prawniczej*, Wydawnictwo Drukarnia Jakubowskiego i Sp., Lwów 1911.
- Łepkowski J., *Transhumanizm – nowa religia?* praca magisterska przygotowana na Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem prof. M. Prejsa, Warszawa 2018.
- Łętowska E., *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja*, [w:] *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Biruty Lewaszkiwicz-Petrykowskiej*, red. A. Szpunar, W.J. Katner, T. Pajor, M. Pyziak-Szafnicka, U. Promińska, E. Wojnicka, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1997.
- Łętowska E., *Prawo umów konsumenckich*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2002.
- Łupkowski P., *Test Turinga Perspektywa Sędziego*, *Prace z filozofii i kognitywistyki*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2010.
- Machnikowski P. *European Product Liability. An Analysis of the State of the Art in the Era of New Technologies*, „Intersentia” 2016.
- Maciąg M., Maciąg K., *Trendy i rozwiązania technologiczne – odpowiedź na potrzeby współczesnego społeczeństwa*, Tom II, Lublin 2017.
- Maciejewska-Szałas M., *Wybrane zagadnienia problematyki zawarcia umowy na odległość w świetle ustawy o prawach konsumenta*, „Gdańskie Studia Prawnicze” XXXVII 2017/1/289-304.
- Makowski M., *Komunikacja z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w turbulentnych warunkach Rynkowych*, „Media Biznes Kultura” 2023, nr 1 (14).
- Mamak K., *Prawo karne przyszłości*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017.
- Markiewicz R., *ChatGPT i prawo autorskie Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2023, nr 2.
- Matlak A., *Prawo autorskie w europejskim prawie wspólnotowym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej” 2002, nr 79.
- Matusiak I., Flisak D., *AB HOMINE AUCTORE AD ROBOTUM AUCTORUM*, [w:] *Opus auctorem laudat. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej*, red. I. Matusiak, K. Szczepanowska-Kozłowska, Ł. Żelechowski, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2019.
- Matusiak I., *Gra komputerowa jako przedmiot prawa autorskiego*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Mazur J., *Unia Europejska wobec rozwoju sztucznej inteligencji: proponowane strategie regulacyjne a budowanie jednolitego rynku cyfrowego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 9.
- McCarthy J., Heyes P. J., *Some philosophical problems from the standpoint of artificial intelligence*, [w:] *Readings in artificial intelligence*, red. B. L. Webberand, N.J Nilsson, Morgan Kaufmann Publishers 1969.
- McDermott D., *Artificial intelligence and consciousness* [w:] *The Cambridge Handbook of Consciousness*, red. P. D. Zelazo, M. Moscovitch, E. Thompson, Cambridge University Press, 2007.
- Michałowski B., *Internet of Things (IoT) i Artificial Intelligence (AI) w Polsce. Jak wykorzystać rewolucję technologiczną Internetu Rzeczy i Sztucznej Inteligencji w rozwoju Polski*, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2018.
- Mohmand F., *Pojęcie produktu niebezpiecznego w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego o odpowiedzialności za produkt*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2004.

- Morbitzer J., *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2016.
- Muñoz F. C., *Responsible AI licenses: a practical tool for implementing the OECD Principles for Trustworthy AI RAILs are AI-specific licenses that include restrictions on how the licensee can use the AI feature due to the licensor's concerns about the technical capabilities and limitations of the AI feature*, Chair of the Legal & Ethical WG, BigScience, October 21, 2022.
- Myszona-Kostrzewa K., Mreńca, E. Zientarski i in., *Prawne aspekty działalności kosmicznej* Centrum Informacyjne Senatu, Dział Edycji i Poligrafii Warszawa 2019.
- Nannini S., *Mental causation and intentionality in a mind naturalizing theory*, [w:] *Mind and Causality*, red. A. Peruzzi, John Benjamins Publishing, 2004.
- Neumann T., *Perspektywy wykorzystania pojazdów autonomicznych w transporcie drogowym w Polsce*, „Autobusy” 2018, nr 12.
- Nęcka E., *Inteligencja i procesy poznawcze*, Wyd. „Impuls”, Kraków 1994.
- Nowak-Gruca A., *Cywilnoprawna ochrona autorskich praw majątkowych w świetle ekonomicznej analizy prawa*, LEX, Warszawa 2013.
- Nowak-Gruca A., *Zakończenie. Pytanie o przyszłość prawa autorskiego*, [w:] *Verba volant, scripta manet. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Bogusławie Gneli*, red. A. Kaźmierczyk, K. Michałowska, M. Szaraniec, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023.
- Okoń Z., *Podsumowanie*, [w:] *Prawnoautorska ochrona programów komputerowych*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2022.
- Olejniczak A. *Prawo cywilne: część ogólna*, wyd. 11, Warszawa 2011, Wydaw. C.H. Beck, 2011.
- Olejniczak A., *Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. Rok LXII – zeszyt 4 – 2000.
- Olesiuk I., *Założenia aksjologiczne autorskoprawnej ochrony twórczości w świetle rozwoju sztucznej inteligencji*, „Acta Iuris Stetinensis” 2017, 2(18).
- Orallo Panizo S.: *Persona jurídica y ficción: estudio de la obra de Sinibaldo de Fieschi (Inocencio IV)*, Ediciones Universidad de Navarra: 1975.
- Osiatyński W., *Prawa człowieka i ich granice*, Wyd. Znak. Kraków 2011.
- Pagallo U., *Law of Robots. Crimes, Contracts, and Torts*, Torino 2013.
- Panizo Orallo S., *Persona jurídica y ficción: estudio de la obra de Sinibaldo de Fieschi (Inocencio IV)*, Ediciones Universidad de Navarra 1975.
- Partridge D., *A New Guide to Artificial Intelligence*, Norwood, New Jersey 1991.
- Pépy A., *De la nationalité des sociétés de commerce*, Paris 1920.
- Piasecki, K., *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Wyd. Difin, Warszawa 2009.
- Pietrzykowski T., *Law, Personhood, and the Discontents of Juridical Humanism*, [w:] *New Approaches to the Personhood in Law. Essays in Legal Philosophy*, red. T. Pietrzykowski, B. Stancioli. Frankfurt 2016.
- Pietrzykowski T., *John R. Searle i ontologia prawa [John R. Searle and ontology of law]* „Studia Prawnicze” 2008, nr 3-4, nr 1-2 (179-180).
- Pietrzykowski T., *Ludzkie, niezbyt ludzkie, Czym jest podmiotowość prawna; Humanizm prawniczy. Antropocentryzm filozoficznych założeń podmiotowości prawnej*, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice 2016.
- Pietrzykowski T., *Podmiotowość prawna w ujęciu teoretycznym*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice 2015.
- Pietrzykowski T., *DEREIFIKACJA*, [w:] *Prawo ochrony zwierząt. Pojęcia, zasady, dylematy*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2022.
- Pinter K., Szalay, Vida Z., *Liability in Autonomous Vehicle Accidents*, „Communications” 2017, No. 4.
- Piwoński K., *Prawa refleksowe jako źródło interesu prawnego*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne”, Tom 33 (2020): *Czynniki i uwarunkowania prawno-ekonomiczne a decyzje jednostek, przedsiębiorstw i społeczeństwa*, Uniwersytet Warszawski.

- Powierża A., *Jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną* *Jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną*, „Studia i Materiały. Wydział Zarządzania. Uniwersytet Warszawski” 2005, nr 1, 10 poz.
- Pyka M., *Kwalifikowane reguły powoływania członków zarządu spółek kapitałowych*, „PPH” 2019, nr 8.
- Radoniewicz F., *Ochrona programów komputerowych w prawie UE (cz. I)*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2009, nr 3
- Radwański Z., *Prawo cywilne — część ogólna*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2011.
- Rajski J., *Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny w świetle nowych przepisów kodeksu cywilnego*, „PPH” 2001, nr 100, M. Jagielska, [w:] *System Prawa Prywatnego*. Tom VI, Zobowiązania – część ogólna, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018.
- Rębisz K., *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego w propozycjach regulacyjnych dotyczących sztucznej inteligencji w Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy”, 2021, nr 10.
- Rojszczak M., *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, red. Flaga-Gieruszyńska K., Gołaczyński J., Szostek D., Warszawa 2019.
- Romaniuk R., *Quantum Alice and Bob*, „Elektronika – Konstrukcje, technologie, zastosowania”, Styczeń 2022.
- Roszkiewicz J., *Wolność sumienia osób prawnych. Tożsamość ideowa jako dobro osobiste i konstytucyjne prawo podmiotowe*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2022.
- Rozwadowski W., *Prawo rzymskie. Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*, Poznań 1992.
- Rudnik S., *Kierunek rozwoju regulacji prawnych pojazdów autonomicznych w ramach prac Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (UNECE) oraz Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU)*, „Autobusy” 2017, nr 6.
- Rychter W., *Dzieje samochodu*, Wyd. Komunikacji i Łączności, Warszawa, 1987.
- Rycko N., *Zautomatyzowane umowy, pieczęć elektroniczna i podpis biometryczny. Problematyka złożenia oświadczenia woli i formy czynności prawnych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2021.
- R, D. Ryder, *Szowinizm gatunkowy, czyli etyka wiwisekcji*, „Etyka” 1980, nr. 18.
- Rzepka Z., *Z problematyki osobowości prawnej*, „Nowe Prawo” 1978, nr 7–8.
- Saganek P., *Dyrektywy nowego podejścia a problem dostosowania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej (wybrane zagadnienia)*, „PPEur” 2001, nr 2.
- Sawyer R., *Robot Ethics*, „Science” 16 Nov 2007 Vol 318, Issue 5853.
- Schank R.C., *What is AI, anyway?* „AI Magazine” 1987, No 8.
- Schumacher L., *Niewolnictwo antyczne*, Wydawnictwo Poznańskie 2005.
- Sepczyńska D., *Transhumanizm. Spotkanie z utopią*, [w:] *Narracje postkryzysowe w humanistyce*, red. A. Piórkowska, D. Kotuła, Instytut Filozofii UWM w Olsztynie, Olsztyn 2014.
- Serpell, J. A. *How happy is your pet? The problem of subjectivity in the assessment of companion animal welfare* *Animal Welfare*, Cambridge University Press 2023
- Sieradzka M., *Niektóre aspekty umów sprzedaży towarów*, LEX/el, Warszawa 2019.
- Siwicki M., *Ochrona konsumentów i odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez wirtualnych asystentów (wybrane zagadnienia)*, „PiP” 2021, nr 2.
- Skorupka A., *Ogólna sztuczna inteligencja z filozoficznego punktu widzenia*, „Transformacje” 2022, nr 1(112).
- Sliż P., Dobrowolska E., *Rynek usług generowanych z wykorzystaniem technologii sztucznej inteligencji – przegląd organizacji w Europie Środkowo-Wschodniej*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2022.

- S. Sołtysiński, *Naprawianie nieważnych uchwał zarządu*, „Rzeczpospolita” z dn. 10.10.2020.
- Sołtysiński S., *Skutki działań piastunów wadliwego składu zarządu lub rady nadzorczej w spółkach kapitałowych oraz spółdzielniach*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2005.
- Staszczuk P., *Czy unijna regulacja odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję jest potrzebna?* „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 6.
- Stec P., *Zabezpieczenia rzeczowe a prawa na dobrach niematerialnych*, „PUG” 2004, nr 4.
- Stelmachowski A., *Zarys teorii prawa cywilnego*, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2001.
- Staszczuk P., *Czy unijna regulacja odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję jest potrzebna?* „Europejski Przegląd Sądowy” czerwiec 2022.
- Strzyczkowski K., *Prawo działalności gospodarczej*, Wyd. LexisNexis, Warszawa 2011.
- Szczotka J., [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, red. M. Poźniak-Niedzielska, M. Mozgawa, J. Szczotka, Bydgoszcz 2007.
- Szczotka J., *Najem i użyczenie egzemplarza utworu jako odrębne pola eksploatacji*, LEX, Warszawa 2013.
- Szczygieł, J. M., *Trwały nośnik w obrocie konsumenckim*, „IKAR” 2017, nr 3.
- Szostek D., Kasprowski P., Kozak J., Kapczyński A., Prabucki R., Śląskie Centrum Inżynierii Prawa, Technologii i Kompetencji Cyfrowych CYBER SCIENCE, *Wyzwania i zagrożenia z zakresu cyberbezpieczeństwa podczas projektowania lub wykorzystywania AI*, [w:] *Ai w cyberbezpieczeństwie*, NASK 2023.
- Szpyt K., *Responsible AI licenses - a real alternative to generally applicable laws?* „Revista Ibérica do Direito” 2020, Vol. 1, Número 2, Instituto Iberoamericano de Estudios Jurídicos.
- Szpyt K., *Sztuczna inteligencja i nowe technologie (nie zawsze) w służbie ludzkości, czyli cywilno-prawna problematyka rozwoju i popularyzacji technologii» deepfake«*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2019.
- Szulczewski G., *Sztuczna inteligencja a inteligencja moralna Zagadnienia wstępne cybernetyki*, „Annales. Ethics in Economic Life” 2019 Vol. 22, No. 3.
- Szumański A., [w:] *Prawo spółek*, red. S. Włodyka, Kraków 1996.
- Szymanek T., *Swoboda działalności gospodarczej*, Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Warszawa 2010.
- Świerczyński M., Więckowski, Z., *A UNIFORM ARTIFICIAL INTELLIGENCE STATUTE*, „Zeszyty Prawnicze” 2023, 23(1).
- Świerczyński M., Luigi Lai. *Legal and technical aspects of artificial intelligence*, Wyd. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2019.
- Taczkowska-Olszewska J., *Internet rzeczy, sztuczna inteligencja i robotyka w transformacji przedsiębiorstwa potrzeba penalizacji nowych typów przestępstw – zakres regulacji*, [w:] *Możliwe przyczyny i rodzaje przestępczości w przyszłości oraz przygotowania prewencyjne*, red.: R. Koszewski, B. Oręziak, M. Wielec, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa, 2021.
- Tadeusiewicz R., „Ja” - co to takiego?, [w:] T. Rożek, *Nauka. Po prostu. Wywiady z wybitnymi*, Wyd. DEMART Warszawa 2011.
- Targosz T., *Nadużycie osobowości prawnej*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2004.
- Targosz T., Wyrwiński M., *Dostarczanie treści cyfrowych a umowa sprzedaży. Uwagi na tle projektu nowelizacji art. 555 kodeksu cywilnego*, „18 Forum Prawnicze” 2015, nr 1.
- Tatarkiewicz W., *Historia Filozofii*, T. II. PWN, Warszawa: 1988.
- Tegmark M., *Życie 3.0. Człowiek w erze sztucznej inteligencji*, Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2019.

- Thaler Stephen L. US Patent 10423875B2, *Electro-optical device and method for identifying and inducing topological states formed among interconnecting neural modules*, opublikowany 24.09.2019.
- Thomson J. J., *Killing, Letting Die, and The Trolley Problem*, „The Monist” 1976, No 59(2).
- Till, E., *O znaczeniu prawnem automatu*, Lwów 1900.
- Tuebner G., *Rights of Non-Humans? Electronic Agents and Animals as New Actors in Politisc and Law*, „Journal of Law and Society” 2006, vol. 33, No. 4.
- Turcza K., *Tendencje i postulaty w kwestii opracowywania, wprowadzania do obrotu i wykorzystywania systemów sztucznej inteligencji (Artificial Intelligence, AI) na obszarze UE*, referat wygłoszony podczas II Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. Społeczeństwo cyfrowe a koncepcje zarządzania organizacją 25 maja 2022 r.
- Turcza. K., *Pojazdy autonomiczne w świetle polskich i międzynarodowych regulacji prawnych, Współczesne problemy współczesnych społeczeństw*, Warszawa 2022.
- Turner J., *Robot Rules. Regulating Artificial Intelligence*, Cham 2019.
- Uliasz M., *Sztuczna inteligencja jako sztuczna osoba prawna*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019.
- Urbanik G., *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez pojazd autonomiczny w kontekście art. 446 kc*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019, nr 2.
- Van Wynsberghe A. *Critiquing the Reasons for Making Artificial Moral Agents*, „Science and Engineering Ethics” 2019, volume 25.
- Vladeck D.V., *Machines without principals: liability rules and artificial intelligence*, „Washington Law Review”, vol. 89.01
- Von Gierke O., *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, Berlin 1887.
- Von Savigny F. C., *System des heutigen Römischen Rechts*, II Band, Berlin 1840.
- Wallace Richard S., *From Eliza to Alice*, [w:] *Promoting the adoption and development of Alicebot and AIML free software*, A.L.I.C.E, Artificial Intelligence Foundation.
- Wasilewski P., *Licencjonowanie i prawa autorskie w umowach IT – aspekty praktyczne*, LEX/el, Warszawa 2021.
- Wawer R., *Sztuczna Inteligencja produkt czy przedmiot?*, [w:] *Studia Teologii Dogmatycznej*, T. IV: *Osoba ludzka – rzeczywistość czy użyteczna metafora. Teologia w dialogu z naukami*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2018.
- Weiss I., [w:] *Prawo spółek*, red. S. Włodyka, Kraków 1996.
- Widła B., *Naruszenie zobowiązania czy naruszenie majątkowych praw autorskich do oprogramowania? Kilka uwag na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie IT Development*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z prawa i własności intelektualnej” 2020, nr 2.
- Wilk A., *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez ruch tzw. pojazdów autonomicznych. Czy polskie prawo nadąga za rozwojem techniki?* „Edukacja Prawnicza” 2019.
- Włodyka S., *Prawo gospodarcze. Część ogólna*, Tom I, Warszawa 1981.
- Woleński J., *Podmiotowość zwierząt w aspekcie filozoficznym*, [w:] *Status zwierzęcia. Zagadnienia filozoficzne i prawne*, red. Gardocka T, Gruszyńska A., Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Wolter A. A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, wydanie 2 zmienione, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2001.
- Wolter A., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1967.
- Wyrwiński M., *Dostarczanie treści cyfrowych w Internecie – problem kwalifikacji prawnej świadczenia*, [w:] *Zeszyt jubileuszowy dedykowany Profesorowi Jerzemu Pisulińskiemu*, red. M. Kućka, K. Pałka, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2015.
- Yusuf A. A., Article 1, *Definition of Cultural Heritage*, [w:] F. Francioni, F. Lenzerini, *The 1972 World Heritage Convention – A Commentary*, Oxford University Press 2008.

- Zalewski T., *Definicja sztucznej inteligencji*, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji*, red. L. Lai, M. Świerczyński, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2020.
- Zdzieborski R.R., *Spółki kapitałowe przed rejestracją*, Warszawa 2000.
- Ziemski M., *Osoba elektroniczna posiadająca osobowość elektroniczną*, „In Gremio” 2017, nr 1.
- Zimmermann R., *The Law of Obligations: Roman Foundation of the Civilisan Tradition*, Oxford 1996.
- Zoll F., *Prawo cywilne w zarysie*, Tom I, *Część ogólna*, wydanie drugie, Księgarnia Powszechna, Kraków 1948.
- Zwarycz P., *Drony – Wielki Brat patrzy z góry?*, [w:] *Technologiczno-społeczne oblicza XXI wieku*, red. D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba, Wydawnictwo LIBRON, Kraków 2016.

Publikacje internetowe

- „Adam” (pseudonim autora), *Czy leci z nami pilot? Kiedy pojawią się autonomiczne samoloty pasażerskie?*, „Chip”, 30.01.2022, <https://www.chip.pl/2022/01/czy-leci-z-nami-pilot-kiedy-pojawia-sie-autonomiczne-samoloty-pasazerskie/> [dostęp: 15.07.2023].
- Annobot – rozmowa z maszyną o ludzkich emocjach*, „OPI PIB”, 8.06.2021, <https://opi.org.pl/annobot-rozmowa-z-maszyna-o-ludzkich-emocjach/> [dostęp: 18.09.2023].
- Autonomiczne ciężarówki mogłyby zastąpić 90% kierowców na trasach długodystansowych*, „Na fali nauki”, 23.03.2022, <https://nafalinauki.pl/aktualnosci/autonomiczne-ciezarowki-moglyby-zastapic-90-kierowcow-na-trasach-dlugodystansowych/>, [dostęp: 26.06.2023].
- Ashton. K. *That ‘Internet of Things’ Thing*, 22.06.2009, <https://www.smithsonianmag.com/innovation/kevin-ashton-describes-the-internet-of-things-180953749/>[dostęp: 03.09.2023].
- Automatyzacja, smart contracts, sztuczna inteligencja w branży prawniczej?*, „Legal Business Polska”, 4.04.2023, <https://legalbusiness.pl/automatyzacja-smart-contracts-sztuczna-inteligencja-w-branzy-prawniczej-niewielu-widzi-w-tym-sens/> [dostęp: 22.09.2023].
- Badurek J., *Etyka maszyn, czyli komputer z systemem wartości*, „Computerworld”, 26.06.2020, <https://www.computerworld.pl/news/Etyka-maszyn-czyli-komputer-z-systemem-wartosci,421655.html>. [dostęp 2023-09-03].
- Będą unijne przepisy dotyczące sztucznej inteligencji*, „Forbes”, 10.02.2017, <https://www.forbes.pl/technologie/przepisy-ue-dotyczace-sztucznej-inteligencji/rdbb9vt> [dostęp: 20.07.2020].
- Breczko B., *Elon Musk jest pewien: symbioza człowieka z maszyną, to najlepsze, co może nas spotkać*, „Wirtualna Polska”, 17.09.2018, <https://tech.wp.pl/elon-musk-jest-pewien-symbioza-czlowieka-z-maszyna-to-najlepsze-co-moze-nas-spotkac,6296315498875009a>, [dostęp: 1.09.2023].
- BigScience BLOOM Responsible AI License (RAIL) 1.0*, 5.08.2022, <https://oecd.ai/en/catalogue/tools/bigscience-bloom-responsible-ai-license-rail-1-0> [dostęp: 20.09.2023].
- Cellan-Jones R., *Stephen Hawking warns artificial intelligence could end mankind*, „BBC News”, <http://www.bbc.com/news/technology-30290540> [dostęp: 11.01.2020].
- Cembrowski K., *Bezpieczna rewolucja czy przekłete dziecko? Ojcowie AI nie są zgodni*. 15.06.2023, <https://antyweb.pl/lecun-meta-ai> [dostęp: 24.04.2024].
- Chojnowski M., *Moralne roboty? To zły pomysł*, „SI. Sztuczna inteligencja”, 15.05.2023, <https://www.sztucznainteligencja.org.pl/moralne-roboty-to-zly-pomysl/> [dostęp: 3.09.2023].
- Czajkowska M., *Czy sztuczna inteligencja może być twórcą wynalazku? Decyzja w sprawie DABUS (J 8/20)*, 15.12.2022, <https://hrp.pl/blog/decyzja-dabus> [dostęp: 13.10.2023].
- Czajkowski C., *Sztuczna inteligencja: bilans nadziei i obaw*, „Obserwator finansowy.pl”, 7.08.2023, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/sztuczna-inteligencja-bilans-nadziei-i-obaw/> [dostęp:18.10.2023].

- Domański T., *Komu potrzebne są pralki ze sztuczną inteligencją? Odpowiadam: nam wszystkim*. Ost. Aktualizacja 06.09.2019 16:50. <https://spidersweb.pl/2019/09/lg-pralka-sztuczna-inteligencja-ifa-2019.html> [dostęp: 5.09.2023].
- Ehmke C. A., *An Ethical License for OpenSource Projects*, „The Hippocratic License”, <https://frstdonoharm.dev/> [dostęp: 20.09.2023].
- Encyklopedia PWN online, hasło „gatunek”, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/gatunek;3904242.html> [dostęp: 2023-09-01 12:11]
- Encyklopedia PWN online, hasło „niewolnictwo”, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niewolnictwo;3947597.html> [dostęp: 2023-10-11 01:38].
- „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL”, <https://czasopisma.kul.pl/ethos/article/view/5591/5342> [dostęp: 2023-09-01 01:38].
- EY: *mniej niż połowa ekspertów wierzy w dobre intencje dot. sztucznej inteligencji*, 11.08.2018, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/EY-mniej-niz-polowa-ekspertow-wierzy-w-dobre-intencje-dot-sztucznej-inteligencji-7941806.html> [dostęp: 29.08.2023].
- Ferrandis C. M., *Responsible AI licenses: a practical tool for implementing the OECD Principles for Trustworthy AI*, „OECD. AI Policy Obserwatory”, 21.10.2022, <https://oecd.ai/en/wonk/rails-licenses-trustworthy-ai> [dostęp: 22.09.2023].
- Fraser M., *Automatyzacja pracy spowodowała nierówności dochodowe. Czy AI je pogłębi?*, „#CyberMagazyn”, 28.01.2023 <https://cyberdefence24.pl/cybermagazyn/cybermagazyn-automatyzacja-pracy-spowodowala-nierownosci-dochodowe-czy-ai-je-poglebi> [dostęp: 22.09.2023].
- Frąckiewicz M., *Wykorzystanie automatyzacji kognitywnej w usługach prawnych i zarządzaniu umowami*, „TS2”, 23.05.2023 r., <https://ts2.space/pl/wykorzystanie-automatyzacji-kognitywnej-w-uslugach-prawnych-i-zarzadzaniu-umowami/> [dostęp: 22.09.2023].
- Gartner przewiduje zmiany w technologii w latach 2020-2024, „PC World. Wiadomości komputerowe”, <https://www.pcworld.pl/news/Gartner-przewiduje-zmiany-w-technologii-w-latach-2020-2024,416175.html> [dostęp: 15.01.2020].
- „Gov.pl”, hasło: „OECD”, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/oecd-organizacja-wspolpracy-gospodarczej-i-rozwoju2> [dostęp: 23.09.2023].
- Górecki M., *Jak będą działać autonomiczne samochody w technologii 5G?*, „Polityka bezpieczeństwa”, 10.12.2021, <https://www.politykabezpieczenstwa.pl/pl/a/jak-beda-dzialac-autonomiczne-samochody-w-technologii-5g>, [dostęp: 26.06.2023].
- Grendys A., *Prawa autorskie sztucznej inteligencji powinny być chronione?*, „Platforma przemysłu przyszłości”, 8 marca 2022, <https://przemyslprzyszlosci.gov.pl/czy-prace-sztucznej-inteligencji-moga-podlegac-ochronie-praw-autorskich/> [dostęp: 22.09.2023].
- Handbook of Robotics*, 56th Edition, 2058 AD, <http://coprod-network.ning.com/photo/albums/handbook-of-robotics-56th-edition-2058-ad> [dostęp: 18.10.2023].
- Hern A., *Stephen Hawking: AI will be 'either best or worst thing' for humanity*, „The Guardian”, 19.10.2016, <https://www.theguardian.com/science/2016/oct/19/stephen-hawking-ai-best-or-worst-thing-for-humanity-cambridge> [dostęp: 11.01.2020].
- Hołubowicz M., *Robot został obywatelem Belgii. Dostał oficjalny akt urodzenia*, „Bankier.pl”, 1.02.2017, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Robot-zostal-obywatelem-Belgii-Dostal-oficjalny-akt-urodzenia-7497128.html> [dostęp: 10.09.2023].
- How can we ensure that AI benefits society as a whole?*, OECD, <http://www.oecd.org/going-digital/ai/> [dostęp: 12.04.2024].
- Internetowy Słownik Języka Polskiego PWN*, hasło: „produkt”, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/produkt.html> [dostęp: 23.09.2023].
- „JL” (pseudonim autora), *Sztuczna inteligencja wkracza w proces zawierania umów w logistyce*, „wnp.pl”, 8.12.2022, <https://www.wnp.pl/tech/sztuczna-inteligencja-wkracza-w-proces-zawierania-umow-w-logistyce,653778.html> [dostęp: 22.09.2023].

- Johnson D., Johnson A., *Czym jest deepfake? Jak fejkowe media tworzone przy pomocy AI mogą wypaczyć nasze postrzeganie rzeczywistości*, „Business Insider”, 10.04.2023, <https://businessinsider.com.pl/technologie/czym-jest-deepfake-jak-fejkowe-media-wypaczaja-nasze-postrzeganie-rzeczywistosci/hmc2rph> [dostęp: 20.09.2023].
- Johnson K., *RAIL debuts license agreements for the responsible use of AI, available*, <https://venturebeat.com/2019/02/11/rail-debuts-license-agreementsfor-the-responsible-use-of-ai/> [dostęp: 25.05.2020].
- Kania Kuc N., *Napisałeś wypracowanie za pomocą ChatGPT? Jest narzędzie, które to sprawdzi* <https://oiot.pl/detectgpt-sprawdzi-chatgpt-ai/> [dostęp: 10.09.23r.].
- Kozek-Kapuścińska A. *Prawo chroni sztukę*. <https://prawochronisztuke.pl/oryginalne-egzemplarze-utworu/> [dostęp: 2023-10-13 01:38].
- Kościelniak P., *Czy maszyny będą odczytywać emocje?*, „Rzeczpospolita”, 5.02.2014, <https://www.rp.pl/nowe-technologie/art5187281-czy-maszyny-beda-odczytywac-emocje> [dostęp: 3.09.2023].
- Kubera G., *Sztuczna inteligencja została pozwana przez Getty Images. To chyba pierwszy taki przypadek*, „My Company Polska”, 21.01.2023, <https://mycompanypolska.pl/arttykul/sztuczna-inteligencja-pozwana-przez-getty-images/11086> [dostęp: 21.04.2023].
- Kunat K., *Bunt maszyn: Facebook wyłącza jeden z systemów sztucznej inteligencji, bo... stworzyła ona swój własny język*, „Tabletowo”, 31.07.2017, <https://www.tabletowo.pl/bunt-maszyn-sky-net-facebook-boty/> [dostęp: 12.03.2021].
- Lo D., *What is generative AI? Here's how ChatGPT and artificial intelligence will change business*, *FAST COMPANY*, 18.12.2022 r., <https://www.fastcompany.com/90826178/generative-ai> [dostęp: 25.05.2023 r.].
- Lubiszewski D., *Roboetyka - czy jest już dziś potrzebna?*, [w:] *Etyka praktyczna – portal etyki akademickiej pod redakcją dr Saja Krzysztofa* - <http://etykapraktyczna.pl/wpis/2010/07/06/roboetyka-czy-jest-potrzebna> [dostęp 30.09.2023].
- Mamak K., *Gdy samochód zabija. Odpowiedzialność karna w dobie samojeżdżących samochodów*, <http://criminalfuture.com/2015/11/> [dostęp: 25.06.2023].
- Marr B., *Chinese Social Credit Score: Utopian Big Data Bliss Or Black Mirror On Steroids?*, *Forbes* [dostęp 2020-01-25].
- Marteklas J., *Jak rozpoznać prace naukowe pisane przez sztuczną inteligencję?*, „Focus.pl”, 14.06.2023 <https://www.focus.pl/arttykul/narzedzie-do-wykyrwan-ia-prac-naukowych-pisanych-przez-sztuczna-inteligencje> [dostęp: 24.04.2024].
- Mercedes wprowadza Drive Pilot. Jazda na autopilocie*, „Auto-motor i Sport”, <https://www.auto-motor-i-sport.pl/wydarzenia/Mercedes-wprowadza-Drive-Pilot-Jazda-na-autopilocie,47636,1> [dostęp: 26.06.2022].
- Mirowicz P., wywiad z Dr A. Mikszewiczem, *Roboty w trakcie operacji zbierają informacje i tworzą sztuczną inteligencję*, „Puls Medycyny”, 26.09.2022, <https://pulsmedycyny.pl/roboty-w-trakcie-operacji-zbieraja-informacje-i-tworza-sztuczna-inteligencje-wywiad-1164733> [dostęp: 5.09.2023].
- Niewiński K., „Autokult”, <https://autokult.pl/t/50240,samochody-autonomiczne> [dostęp: 02.04.2024].
- Nadchodzi homo cyberneticus: połączenie człowieka i maszyny*, „Onet. Wiadomości”, 6.10.2022, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/nadchodzi-homo-cyberneticus-polaczenie-czlowieka-i-maszyny/mclycmd> [dostęp: 1.09.2023].
- Nowa wersja pomnika Czynu Rewolucyjnego. Od... sztucznej inteligencji*, „Rzeszów News. Portal informacyjny”, 16.01.2023, <https://rzeszow-news.pl/nowa-wersja-pomnika-czynu-rewolucyjnego-od-sztucznej-inteligencji/> [dostęp: 10.09.2023].
- Od sprężyny Leonarda Da Vinci do świata elektrycznych samochodów Elona Muska*, „Napędy lotnicze. Studenckie Koło Naukowe”, 10.08.2017,

- <http://napedylotnicze.pollub.pl/index.php/projekty/hydros/31-od-sprezyny-leonarda-da-vinci-do-swiata-elektrycznych-samochodow-elona-muska> [dostęp: 24.06.2022].
- Ogólne informacje o Krajowym Rejestrze Sądowym, komunikat na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości, 27.05.2019, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ogolne-informacje-o-krajowym-rejestrze-sadowym> [dostęp: 10.09.2023].
- Orłowski M., „Gazeta Wyborcza”, 19.03.2018, *Pierwsza śmierć spowodowana przez bezzałogowy samochód. Uber zawiesza testy w USA*, <https://wyborcza.pl/7,75399,23162966,pierwsza-smierc-spowodowana-przez-samosterujacy-samochod-uber.html?disableRedirects=true>, [dostęp: 27.06.2023].
- Pająk P., *Harari: Jeśli nie opanujemy sztucznej inteligencji, ona opanuje nas*, „Spider’sWeb”, 24.03.2023, <https://spidersweb.pl/2023/03/harari-sztuczna-inteligencja-zagrozenia.html> [dostęp: 24.04.2024].
- Pascual M. G., *Laureat Nagrody Turinga: AI to nasza przyszłość. O ile ją poskromimy*, przedruk wywiadu z Goeffrey’em Hintonem z „El Pais”, „Gazeta Wyborcza”, 12.05.2023, <https://wyborcza.pl/7,179012,29745711,laureat-nagrody-turinga-ai-to-nasza-przyszlosc-o-ile-ja-poskromimy.html> [dostęp: 21.04.2023].
- Strzałkowski M., *Uber pod lupą UE. Regulatorzy danych osobowych zajmą się sprawą wycieku danych klientów*, „Euractiv.pl”, 30.11.2017, <https://www.euractiv.pl/section/gospodarka/news/uber-celowniku-ue-regulatorzy-danych-osobowych-zajma-sie-sprawa-wycieku-danych-klientow/> [dostęp: 10.09.2023].
- Summerfield M., *Australian court decision to recognise non-humans as inventors is brave, verging on foolhardy*, „IAM”, 2.08.2021, <https://www.iam-media.com/article/australia-court-decision-dabus> [dostęp: 14.10.2023].
- Pause Giant AI Experiments: An Open Letter*, „Future of life”, 22.2023, <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/> [dostęp: 12.04.2023].
- Pierwszy samochód autonomiczny powstał ponad 50 lat temu*, „Motofocus”, 28.10.2019, <https://motofocus.pl/po-godzinach/79663/pierwszy-samochod-autonomiczny-powstal-ponad-50-lat-temu-film> [dostęp: 24.06.2022].
- Policja zastanawia się jak kontrolować autonomiczne samochody*, „World News Platform”, 5.05.2022 <https://theworldnews.net/pl-news/policja-zastanawia-sie-jak-kontrolowac-autonomiczne-samochody> [dostęp: 26.06.2022].
- Pondel-Sycz K., Eureka, Dziennik Gazeta Prawna. Publikacja z dnia 2 marca 2023, 10:21, <https://www.gazetaprawna.pl/podcasty/eureka/wideo/8671253,dr-marek-kozlowski-sztuczna-inteligencja-jest-w-stanie-stworzyc-bardzo-przekonujace-odpowiedzi-ktore-nie-sa-poprawne-ze-strony-faktow-to-tzw-halucynacja-sztucznej-inteligencji-podcast.html> [dostęp: 10.09.2023].
- Pourabdollah M., Bjärkvik E., Fürer F., Lindenberg B., Burgdorf K., *Fuel economy assessment of semi-autonomous vehicles using measured data*, „IEEE Xplore” <https://ieeexplore.ieee.org/document/7993365/authors> [dostęp: 25.06.2023 r.].
- Powęska M., *Lockheed Martin prezentuje nowe pociski. Ich możliwości będą niesamowite*, „Focus.pl”, <https://www.focus.pl/artykul/nowe-pociski-lockheed-martin-er-gmlrs> [dostęp: 10.09.23r.].
- Pracownica Ubera oskarżona o nieumyślne spowodowanie śmierci*, „Autoświat”, 16.09.2020, <https://www.auto-swiat.pl/wiadomosci/aktualnosci/pracownica-ubera-oskarzona-za-nieumyślne-spowodowanie-smierci-w-wypadku/v1txx1d>, [dostęp: 27.06.2023].
- Program otwierania danych publicznych - Uchwała Nr 107/2016 Rady Ministrów z dnia 20 września 2016 r.*, Biuletyn Informacji Publicznej Ministerstwa Cyfryzacji, <https://mc.bip.gov.pl/programy-realizowane-w-mc/programu-otwierania-danych-publicznych.html> [dostęp: 23.09.2023].

- Przybylski R., *Policja zastanawia się jak kontrolować autonomiczne samochody*, „Rzeczpospolita”, 5.05.2022, <https://logistyka.rp.pl/systemy-it/art36240971-policja-zastanawia-sie-jak-kontrolowac-autonomiczne-samochody> [dostęp: 25.06.2022 r.].
- Recommendations on Harmonized Europe-wide Technical Requirements for Inland Navigation Vessels*, United Nations, https://unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2019/sc3/ECE-TRANS-SC.3-172-Rev.2e_for_web.pdf [dostęp: 25.06.2023 r.].
- Report of COMEST on robotics ethics. Corporate author: World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology* [155], Document code: SHS/YES/COMEST-10/17/2 REV, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253952> [dostęp: 18.10.2023].
- Rouse M., *ELIZA Effect*, „Technopedia”, 28.06.2022, <https://www.techopedia.com/definition/19121/eliza-effect> [dostęp: 20.07.2023].
- SAE Standards News: J3016 automated-driving graphic update*, 1.07.2019, <https://www.sae.org/news/2019/01/sae-updates-j3016-automated-driving-graphic> [dostęp: 26.06.2022].
- Sasimowska K., *Czy uzyskanie patentu na wynalazek jest w zasięgu sztucznej inteligencji?* 3.02.2022 <https://rkkw.pl/publikacja/czy-uzyskanie-patentu-na-wynalazek-jest-w-zasiiegu-sztucznej-inteligencji/> [dostęp 2023-10-14].
- Skibińska R., *Odpowiedzialność za sztuczną inteligencję będzie uregulowana*, „Prawo.pl”, 15.10.2022, <https://www.prawo.pl/biznes/odpowiedzialnosc-za-sztuczna-inteligencje-beda-przepisy,517822.html> [dostęp: 12.04.2023].
- Sztuczna inteligencja w pierwszym w Polsce sądzie arbitrażowym on-line Ultima Ratio*, „Brief”, 19.12. 2019, <https://brief.pl/sztuczna-inteligencja-w-pierwszym-w-polsce-sadzie-arbitrazowym-on-line-ultima-ratio/> [dostęp: 18.08.2022].
- Słownik języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego, hasło „rodzaj”, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rodzaj;5490284.html> [dostęp: 1.09.2023].
- Słownik umów online*, hasło: „Automatyzacja umów”, <https://pergam.in/slownik-umow-online/automatyzacja-umow/> [dostęp: 17.10.2023].
- Targosz T., Wyrwiński M., *Dostarczanie treści cyfrowych a umowa sprzedaży. Uwagi na tle projektu nowelizacji art. 555 kodeksu cywilnego*. 18 Forum Prawnicze, 2015, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/10983/targosz_wyrwinski_dostarczanie_treści_cyfrowych_a_umowa_sprzedazy_2015.pdf?sequence=3&isAllowed=y[dostęp: 22.09.2023].
- Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles J3016_201806*, 15.06.2018, https://www.sae.org/standards/content/j3016_201806/ [dostęp: 26.06.2022].
- Tyson R., Schultz G., *Liability in the age of autonomous vehicles*, „PropertyCasualty360”, 6.06.2018 [dostęp: 27.06.2023].
- Typy inteligencji. 8 inteligencji według prof. Gardnera*, „Magazyn Natuli”, <https://dziecisa-wazne.pl/8-inteligencji-wedlug-prof-h-gardnera/> [dostęp: 20.09.2023].
- Wachowska A., Konieczny P., *Nowy projekt Aktu w sprawie sztucznej inteligencji przedstawiony przez Parlament Europejski. Zmieniono definicje i rodzaje klasyfikacji systemów AI*, 14.06.2023, „Traple”, <https://www.traple.pl/nowy-projekt-aktu-w-sprawie-sztucznej-inteligencji-przedstawiony-przez-parlament-europejski-zmieniono-definicje-i-rodzaje-klasyfikacji-systemow-ai/> [dostęp: 07.09.2023].
- Wielomski A., *Kanibalizm i ludożerstwo w historii człowieka*, <https://youtu.be/UQP6I1yAYVE>, „Prof. Adam Wielomski. Naukowo o polityce” 21.04.2022, 4 min. [dostęp: 13.09.2023].
- Wielomski A., *Innocenty IV i opis prawny teokracji papieskiej w średniowieczu*, Instytut Dziedzictwa Europejskiego Andegavenum, <https://youtu.be/EOI9N6qhnRg> [dostęp 20.04.2024]

- Wilczyńska-Baraniak J., *Sztuczna inteligencja tak, ale z zakazem biometrii w przestrzeni publicznej*, „Prawo.pl”, 24.07.2021, <https://www.prawo.pl/prawo/sztuczna-inteligencja-ale-z-zakazem-biometrii-w-przestrzeni,509351.html> [dostęp: 30.08.2022].
- Wittenberg A., *Sztuka kontra AI, czyli o nieetycznych skutkach rozwoju sztucznej inteligencji*, „Gazeta Wyborcza”, 11.12.2022, <https://www.gazetaprawna.pl/magazyn-na-weekend/artykuly/8606641,ai-problemy-czy-sztuczna-inteligencja-respektuje-prawa-autorskie.html> [dostęp: 10.09.2023].
- Wesolowski K., *Jak poznać zdjęcia generowane przez sztuczną inteligencję?*, „Deutsche Welle”, 10.04.2023 r., <https://www.dw.com/pl/jak-rozpozna%C4%87-zdj%C4%99cia-generowane-przez-sztuczna%C4%85-inteligencj%C4%99/a-65267697> [dostęp: 10.09.2023].
- Woiński M., *Robot odpowie za swoją pracę? „Już musimy rozmawiać, jak to regulować”*, „Business Insider Polska”, 10.03.2017, <http://businessinsider.com.pl/technologie/nowe-technologie/roboty-i-sztuczna-inteligencja-a-prawo-i-osobowosc-prawna/k2e2zdx> [dostęp: 15.10.2023].
- Wojtaś K., *Typy (rodzaje) inteligencji – teoria inteligencji wielorakiej*, „Wylecz to”, 30.04.2021, <https://wylecz.to/psychologia-i-psychiatria/typy-rodzaje-inteligencji/> [dostęp: 20.09.2023].
- Wykorzystanie Sztucznej Inteligencji i Uczenia Maszynowego*, Comarch, <https://www.comarch.pl/ai/> [dostęp: 10.10.2023].
- Zgłoszenia patentowe EP 18275163.6 oraz EP 18275174.3, dostępne pod adresami: <https://register.epo.org/application?number=EP18275163> oraz <https://register.epo.org/application?number=EP18275174> [dostęp: 14.10.2023].
- Żurawski W., *Chińczycy wystrzelili satelity niezbędne dla pojazdów autonomicznych*, „wnp.pl Motoryzacja”, 2.06.2022, <https://www.wnp.pl/motoryzacja/chinczycy-wystrzelili-satelity-niezbjedne-dla-pojazdow-autonomicznych,587367.html> [dostęp: 30.06.2023].
- „Życiorysy.pl”, hasło „Martin Heidegger”, <https://zyciorysy.pl/biografia/martin-heidegger/> [dostęp: 29.09.2023].
- Żyłowska K., *10 zawodów, które przestaną istnieć do 2030 roku w wyniku ekspansji sztucznej inteligencji*, „AI Business”, 2021, <https://aibusiness.pl/10-zawodow-ktore-przestana-istniec-do-2030-roku-w-wyniku-ekspansji-sztucznej-inteligencji/> [dostęp: 03.09.2023].

Komentarze

- Balwicka-Szczyrba M., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023.
- Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, Tom II: Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126-352)*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018.
- Banaszczyk Z. *Komentarz do artykułów 1-44911* [w:] *Kodeks cywilny*, Tom I, red. K. Pietrzykowski, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2005 (wyd. IV).
- Bednarek M., [w:] *Mienie. Komentarz do art. 44-55(3) Kodeksu cywilnego*, Wyd. „Zakamycze”, Kraków 1997.
- Burtowy M., [w:] *Prawo o ruchu drogowym. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
- Ciszewski J., Bocianowska J. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. P. Nazaruk, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2019.
- Czajkowska-Dąbrowska M., Marcinkowska J., Matlak A., Nowicka A., Pązik A., Skubisz, [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze*. Tom I, red. R. Markiewicz, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
- Czajkowska-Dąbrowska M., Traple E. [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, wyd. V, red. J. Barta, R. Markiewicz, Lex, Warszawa 2011.
- Czech T., [w:] *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, Tom I, *Księgi wieczyste*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2022.

- Dmowski S., [w:] Dmowski S., Rudnicki S., *Komentarz do Kodeksu cywilnego*. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa: Lexis Nexis, 2011.
- Dmowski S., [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Księga pierwsza, część ogólna, Lexis Nexis, Warszawa 1998.
- Flisak D., [w:] *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, LEX/el 2018.
- Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*. Tom I. Art. 1-729, LEX/el., 2018.
- Janiszewska B., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom I, Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4)), red. J. Gudowski, Wyd. Wolters Kluwer Polska Warszawa 2021.
- Jantowski L. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023.
- Jezierska-Zięba M., [w:] *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, red. M. Kondrat, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
- Karaszewski G., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el. 2023, art. 449(1). Jagielska M. [w:] *System Prawa Prywatnego*, Tom VI, 2009.
- Katner W. J., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*. Część ogólna, wyd. II, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, LEX, Warszawa 2014.
- Każmierczyk A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Część ogólna (art. 1-125), red. M. Fras, M. Habdas, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2018.
- Kruczalak K., [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Tom I, red. K. Kruczalak, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Księżak P. *Komentarz* [w:] *Kodeks cywilny*, Tom I, red. K. Osajda, Warszawa 2017.
- Kuszelewicz K., [w:] *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
- Laskowska-Litak E., Markiewicz R., Mania G., Marcinkowska J., Markiewicz M, Matlak A., Tischner A., Traple E., Zygmunt J., Część I Wprowadzenie, [w:] E. Laskowska-Litak, R. Markiewicz G. Mania, J. Marcinkowska, M. Markiewicz, A. Matlak, A. Tischner, E. Traple, J. Zygmunt, *Prawo autorskie. Komentarz do wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, Warszawa 2019.
- Lutkiewicz-Rucińska A., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023.
- Machnikowski P.[w:] *Komentarz*, E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016.
- Markiewicz R., Traple E., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005.
- Nazaruk P., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. II, red. J. Ciszewski, Wyd. LexisNexis, Warszawa 2014.
- Niewęglowski A., [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021.
- Niezbecka E., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Część ogólna, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
- Olejniczak A., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom III. Zobowiązania - część ogólna, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2014.
- Pawełczyk M., [w:] *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, red. A. Powalowski, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
- Pawlak W., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*. Tom I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55(4)), red. J. Gudowski, Warszawa 2021.
- Pietrzykowski K. (red), *Niepełne osoby prawne, Wprowadzenie* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Supplement*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2003.
- Rudnicki S., [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, wyd. X, Warszawa 2011.
- Rudnicki S., *Komentarz*, 2007, K.A. Dadańska, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2007.

- Rudnicki S., Trzaskowski R., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część Ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2014.
- Sarbiński R. M., [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. W. Machała, Warszawa 2019.
- Sikorski G., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, LEX/el, Warszawa 2023.
- Skibińska E., *Dostarczanie oprogramowania informatycznego drogą elektroniczną*, Legalis, komentarz do C-410/19, data publikacji 12.11.2021.
- Skowrońska-Bocian E., Warciński M. [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1, red. K. Pietrzykowski, 2018, kom. do art. 44, nb 4, P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2023.
- Sokołowski T. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna*, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
- Sokołowski T., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Tom I. Część ogólna*, red. Kidyba A., Warszawa 2009.
- Sołtysiński S., [w:] S. Sołtysiński i in., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2001.
- Sołtysiński S., [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks handlowy. Komentarz, Tom I*, Warszawa 1994.
- Szajkowski A., Tarska M. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz, Tom I*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2012.
- Wyrwiński M., [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych [w:] Ustawy autorskie. Komentarze. Tom I*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021.

Akty normatywne

- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).
- Dyrektywa 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji
- Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów (Dz. U. UE. L. z 2002 r. Nr 11, str. 4 z późn. zm.).
- Dyrektywa 2004/48/WE - Ochrona prawna programów komputerowych
- Dyrektywa 2009/24/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2009 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz. Urz. UE 2009 L 111/6-22).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z dnia 27 listopada 2019 r. zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 328, str. 7).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn.zm).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. U. UE. L. z 2011 r. Nr 304, str. 64 z późn. zm.).

Dyrektywa Rady z dnia 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych. Dz.U. L 122 z 17.05.1991.

Dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe (Dz. U. UE. L. z 1985 r. Nr 210, str. 29 z późn. zm.).

Dyrektywa w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 28 z późn. zm.).

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. (2016/C 202/02).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Rozdział II - Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Konwencja o ruchu drogowym, Protokół w sprawie znaków i sygnałów drogowych oraz Akt końcowy, podpisane w Genewie dnia 19 września 1949 r. Dz.U. 1959 nr 54 poz. 321

Konwencja o ruchu drogowym, sporządzona w Wiedniu dnia 8 listopada 1968 r. Dz.U. 1988 nr 5 poz. 40.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniającego niektóre akty ustawodawcze Unii (COM (2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD)) (1)

Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo komunikacji elektronicznej. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo komunikacji elektronicznej. Projekt Regulaminu PE719.637v02-00 2/47 2021/0106(COD).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE). RODO obowiązuje od 25 maja 2018 roku.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 765/2008 ustanawiające wymagania w zakresie akredytacji i nadzoru rynku produktów, decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady nr 768/2008/WE w sprawie wspólnych ram dotyczących wprowadzania produktów do obrotu oraz rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1020 w sprawie nadzoru rynku i zgodności produktów („nowe ramy prawne”).

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2019/947 z dnia 24 maja 2019 r. w sprawie przepisów i procedur dotyczących eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych.

Ustawa dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami Dz. U. 2011 Nr 30 poz. 151

Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz.U.2022.2647 t.j. z dnia 2022.12.16

Ustawa o rachunkowości, Dz.U.2023.120 t.j. z dnia 2023.01.16. Wersja od: 15 lutego 2023 r. do: 30 czerwca 2024 r.

Ustawa Prawo autorskie i prawa pokrewne.U.2022.2509.

Ustawa Prawo lotnicze, Dz.U. z 2019 r. poz. 1580; ost.zm. Dz.U. z 2020 r. poz. 1378.

Ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2022 r. poz. 1233 ze zm.)

Ustawa z 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 1741 ze zm.).

Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o elektromobilności i paliwach alternatywnych Dz.U. 2018 poz. 317.

Ustawa z dnia 12.12.2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz.U. z 2021 r. poz. 222).

Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym – przepisy regulujące prawa i obowiązki uczestników ruchu drogowego. Dz.U. z 2022 r. poz. 988.

Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 685).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. - Prawo własności przemysłowej. Dz.U.2023.0.1170

Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz. U. z 2020 r. poz. 287 z późn.zm.).

- Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. prawach konsumenta (Dz.U. z 2022 r. poz. 2581.)
- Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta, ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. poz. 2337). wdrażająca m. in. Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz. U. UE. L. z 2019 r. Nr 136, str. 1 z późn.zm.).
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.2022.2509 tj. z dnia 2022.12.06).
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, wszystkie księgi wieczyste jako publiczne rejestry prawne, są zakładane i prowadzone w postaci elektronicznej.
- Ustawa z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 733 z późn.

Akty nienormatywne i raporty

- Ethics Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence*, Komisja Europejska, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai> [dostęp: 17.03.2024].
- Komunikat Komisji „Sieć 5G dla Europy: plan działania”, COM (2016) 588.
- Komunikat Komisji „Strategia kosmiczna dla Europy”, COM (2016) 705.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno - Społecznego, i Komitetu Regionów, Droga do zautomatyzowanej mobilności: strategia UE na rzecz mobilności w przyszłości, Bruksela, dnia 17.5. 2018 r. COM (2018) 283 final.
- Komunikat Komisji dotyczący współpracujących inteligentnych systemów transportowych, COM (2016) 766.
- Komunikat Komisji pt. *Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy*, COM (2020) 67 final.
- Komunikat prasowy EPO dotyczący decyzji Izby Odwoławczej z dnia 21.12.2021 r. w połączonych sprawach J 8/20 oraz J 9/20.
- Memorandum na rzecz rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce, <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/ai> [dostęp:30.09.23r.].
- Od papierowej do cyfrowej Polski*, komunikat prasowy Ministerstwa Cyfryzacji <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/od-papierowej-do-cyfrowej-polski>
- Porozumienie w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (ang. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS) – eur-lex.europa.eu, 1994-12-23. [dostęp 2023-10-13].
- Projekt Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące Sztucznej inteligencji (Akt w sprawie Sztucznej Inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii COM (2021) 206.
- Polityka dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od roku 2020, Monitor Polski Załącznik do uchwały nr 196 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2020 r. (poz. 23).
- Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego na temat sztucznej inteligencji w prawie karnym i jej stosowania przez policję i organy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, 2020/2016(INI).
- Projekt sprawozdania Parlamentu Europejskiego w sprawie sztucznej inteligencji w sektorze edukacji i kultury oraz w sektorze audiowizualnym, 2020/2017(INI): komunikat Komisji COM (2020) 624 final.
- Raport EY Law Compass. Prawo i innowacje. Wyzwania 2020, czerwiec 2020.
- raport i transmisja online - Sztuczna Inteligencja - Polska 2118 (konferencja: SZTUCZNA INTELI-GENCJA - POLSKA 2118, odbyła się w dniu 9 listopada 2018 r., MS Mermaid
- Raport „Cyberbezpieczeństwo AI. AI w cyberbezpieczeństwie”

<https://www.nask.pl/pl/aktualnosci/5237,Cyberbezpieczenstwo-AI-AI-w-cyberbezpieczenstwie-wa-zna-publikacja-NASK.html>

Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: Report on the safety and liability implications of Artificial Intelligence, the Internet of Things and robotics, COM (2020) 64 final.

Revista Ibérica do Direito. ISSN 2184-7487 Vol. 1. Número 2. Jul/Dez. 2020

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103(INL)), Dz. Urz. UE z 2018 r., nr C 252/239.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. w sprawie praw własności intelektualnej w dziedzinie rozwoju technologii sztucznej inteligencji, 2020/2015(INI).

Stanowisko Grupy Wyszehradzkiej dotyczące sztucznej inteligencji,
<https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/stanowisko-grupy-wyszehradzkiej-dotyczace-sztucznej-inteligencji> [dostęp: 17.03.2024].

Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki *Dynamiczna Polska 2020*, Warszawa, styczeń 2013 r., Załącznik do uchwały nr 7 Rady Ministrów z dnia 15 stycznia 2013 r.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej,
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju> [dostęp: 24.04.2024].

Strategia polskiej polityki zagranicznej, dokument dostępny w portalu „Gov.pl”,
<https://www.gov.pl/attachment/8196524f-687b-40e6-aca8-82c53ff8e6db> [dostęp: 17.03.2024].

Wytyczne 01/2020 dotyczące przetwarzania danych osobowych w kontekście pojazdów podłączonych do Internetu i aplikacji związanych z mobilności, ver. 2.0 z dnia 09.03.2021 r.,

Wytyczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji, Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji, Bruksela: Komisja Europejska 2019. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11_06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf [dostęp: 25.06.2022]; Biała księga.

Załącznik Nr 1 do „Polityki dla Rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce od roku 2020”.

Założenia do strategii AI w Polsce, Warszawa: Ministerstwo Cyfryzacji 2018, s. 131; Uchwała nr 196 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia „Polityki dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce od roku 2020”, Monitor Polski z 2021 r., poz. 23,

Inne dokumenty

COM (2018) 237 final.

COM (2020) 65 final

COM/2021/206 final

COM/2021/206 final.

Conference Centre, ul. Wioślarska 8, Warszawa <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/sztuczna-inteligencja-polska-2118> [dostęp: 2023-09-22 01:21].

Raport UNESCO z 1949 r., <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114590> [dostęp: 10.09.23r.].

National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020, H.R.621, 116th Congress (2019-2020), *Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled*, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6216/text#toc-H41B3DA72782B491EA6B81C74BB00E5C0> [dostęp: 23.10.2023].

Occupant Protection for Vehicles With Automated Driving Systems, Steven S. Cliff, Deputy Administrator, National Highway Traffic Safety Administration, USA,
<https://www.nhtsa.gov/sites/nhtsa.gov/files/2022-03/Final-Rule-Occupant-Protection-Amendment-Automated-Vehicles.pdf> [dostęp: 25.06.2022].

Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449. Adopted on: 22/05/2019. Amended on: 08/11/2023, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449#mainText> [dostęp: 23.10.2023].

Responsible AI End-User License Agreement, Responsible AI Licenses (RAIL), <https://www.licenses.ai/enduser-license> [dostęp: 25 maja 2020].

Responsible AI Source Code License Agreement, Responsible AI Licenses (RAIL), <https://www.licenses.ai/open-source-license> [dostęp: 25.09. 2023].

Von der Leyen U., *Unia, która mierzy wyżej* – wytyczne polityczne na następną tekst dostępny na stronie Komisji Europejskiej: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf [dostęp 02.08.2022].

Wagner G., *Liability for Artificial Intelligence: A Proposal of the European Parliament*, <https://ssrn.com/abstract=3886294> (dostęp:12.05.2022 r.).

Orzeczenia

Agreement Concerning the Adoption of Harmonized Technical United Nations Regulations for Wheeled Vehicles, Equipment and Parts which can be Fitted and/or be Used on Wheeled Vehicles and the Conditions for Reciprocal Recognition of Approvals Granted on the Basis of these United Nations Regulations (2017), UN Regulation, No. 79,

Artificial Intelligence Index Report 2023, Stanford University, Human Centred AI https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2023/04/HAI_AI-Index-Report_2023.pdf

Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania, COM (2020) 65 final, 2020.

Decyzja w sprawie DABUS (J 8/20), <https://hrp.pl/blog/decyzja-dabus> [dostęp 2023-10-13].

ETHICS GUIDELINES FOR TRUSTWORTHY AI High-Level Expert Group on Artificial Intelligence April 2019.

Europejska deklaracja praw i zasad cyfrowych w cyfrowej dekadzie (2023/C 23/01)

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Sztuczna inteligencja: wpływ sztucznej inteligencji na jednolity rynek (cyfrowy), produkcję, konsumpcję, zatrudnienie i społeczeństwo” z 31.5. i 1.06.2017,

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych (COM (2015) 634 final - 2015/0287 (COD)) oraz w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów zawieranych przez Internet lub w inny sposób na odległość (COM (2015) 635 final - 2015/0288 (COD)) (Dz. U. UE. C. z 2016 r. Nr 264, str. 57).

Opinia Komisji Kultury i Edukacji dla Komisji Rynku Wewnętrznego i Ochrony Konsumentów oraz Komisji (COM (2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD))

Orzeczenie TK z 28.05.1997 r. (K 26/06)

Orzeczenie TK z 30 listopada 1988 r., w sprawie K. 1/88

orzeczenie w sprawie *Sega Enterprises Ltd. v. Accolade, Inc.*, 977 F.2d 1510, 1518 (9th Cir. 1992).

Patent The Australian patent application, AU 2019363177,

Patentowy Dziennik RPA, wyd. 54(7) z dnia 28.07.2021 r.

Postanowienie SN z 11.07.2001 r., V CKN 389/01, LEX nr 2710464;

Postanowienie SN z 14.09.2004 r., III CK 566/03, LEX nr 176104;

Postanowienie SN z 2.04.1965 r. I CR 564/64, OSNCP 1966/2, poz. 21; OSPiKA 1966/6, poz. 129, z glosą E. Wengerka;

Postanowienie SN z 27.03.2013 r. I CSK 402/12, OSNC 2013/10, poz. 120.

Postanowienie SN z 5.06.1936 r., C.III. 1035/34, Zb.Urz. 1937, poz. 309;

Uchwała SN (7) z 26 stycznia 1996 r., II CZP 111/95, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna” 1996, poz. 63.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2012 r. III CZP 40/12.

Uchwała SN (7) z 10 stycznia 1990 r., III CZP 97/98.

Uchwała SN (7) z 14.09.2007 r., III CZP 31/07. Izba Cywilna, 1990, poz. 74.

Uchwała SN z 30.12.1988 r., III CZP 48/88, OSNC 1989/3, poz. 36.

Uchwała SN z dnia 15 lutego 1971 r., III CZP 33/70, OSN 1971, nr 4, poz. 59;

Wyrok *Australian court decision to recognise non-humans as inventors is brave, verging on foolhardy, Mark Summerfield, 02 August 2021,*

Wyrok C-128/11, podobnie *UsedSoft GmbH przeciwko Oracle International Corp., EU:C:2012:407, LEX nr 2002335;*

Wyrok LG Hamburg z dnia 28 sierpnia 2008 r., sygn. Az. 315 O 326/08, wyrok OLG Hamburg w przedmiotowej sprawie wydano w 2010 r.; por. wyrok OLG Frankfurt nad Menem, z dnia 5 marca 2009 r.

Wyrok NSA z 12.04.2017 r., II GSK 1905/15, LEX nr 2316097.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 maja 2015 r. I ACa 1671/14, LEX nr 1712686:

Wyrok Sądu Federalnego w Australii z dnia 30.07.2021 r., [2021] FCA 879,

Wyrok SN (sygn. akt III CR 9/65)

Wyrok SN 19.04.1974, OSPiKA 5/1975/104 z gl. apr. A. Agopszowicza.

Wyrok SN USA w sprawie *Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.* z dnia 30.06.2014 r. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych

Wyrok SN z 10.11.1999 r. I CKN 201/98, OSNC 2000/5, poz. 93.

Wyrok SN z 18.12.1973 r. I CR 363/73, LEX nr 7364.

Wyrok SN z 28.03.2008 III CSK 210/07, Legalis.

Wyrok SN z 29.05.2019 r., III CSK 209/17, LEX nr 2680303.

Wyrok SN z 30.09.1982 r., Rw 841/82, OSNKW 1983/1, poz. 11.

Wyrok SN z dnia 10 marca 2004 r., IV CK 151/03, LEX nr 151642

Wyrok SN z dnia 19 czerwca 2001 r., II UKN 424/00, OSNP 2003, nr 6, poz. 155).

Wyrok SN z dnia 24 listopada 1976 r., IV CR 442/76, LEX nr 7880

Wyrok SN z dnia 30 marca 2000 r., III CKN 709/98, LEX nr 51367;

Wyrok SN: Internet jest miejscem publicznym. 17 kwietnia 2018 r. IV KK 296/17

Wyrok Sygn. Akt. I ACa 800/07.

Wyrok TK z dnia 24.02.1999 r., SK 4/98):

Wyrok Trybunału (piąta izba) z dnia 18 grudnia 2019 r. (wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez *Cour d'appel de Paris - Francja*) - *IT Development SAS/Free Mobile SAS*, Sprawa C-666/18: (Odesłanie prejudycjalne - Własność intelektualna - Egzekwowanie praw własności intelektualnej).

Wyrok TS z 22.01.2015 r., C-419/13, *Art & Allposters International BV przeciwko Stichting Pictoright*, EU:C:2015:27, LEX nr 1611265, pkt 37; z polskiej judykatury zob. wyrok SN z 15.11.2012 r., V CSK 545/11, LEX nr 1276237

Wyrok TS z 9.02.2006 r., C-127/04, *Declan O'Byrne przeciwko Sanofi Pasteur MSD Ltd i Sanofi Pasteur SA*, EU:C:2006:93,

Wyrok TSUE z 12.10.2016 r. w sprawie C-166/15 *Aleksandrs Ranks i Jurij Vasilevičs przeciwko Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūra i Microsoft Corp.*, EU:C:2016:762.

Wyrok TSUE z 3.07.2012 r., C-128/11, *UsedSoft*, Legalis (wyrok UsedSoft, pkt 45, 46).

Wyrok *UK Supreme Court grapples with whether AI can be a patent inventor as DABUS case is heard Stephen Thaler's controversial and topical bid to name his AI system DABUS as an inventor reaches the UK's highest court.*

Wyrok w sprawie *Express Newspapers plc v. Liverpool Daily Post & Echo plc.*

Wyrok WSA w Poznaniu z 29.08.2018 r., IV SA/Po 332/18, LEX nr 2547468. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/522641164/1/iv-sa-po-332-18-prawo-zwierzecia-do-odpowiedniego-traktowania-przez-ludzi-wyrok-wojewodzkiego...?pit=2023-08-31&cm=URELATIONS> [dostęp: 2023-09-01 12:17].

Wyrok WSA w Warszawie z 1.04.2015 r., VIII SA/Wa 1054/14, LEX nr 1734319. <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/521828015/1/viii-sa-wa-1054-14-wyrok-wojewodzkiego-sadu-administracyjnego-w-warszawie?cm=URELATIONS> [dostęp: 2023-09-05 12:36].

Wyrok WSA w Warszawie z 8.03.2017 r., VI SA/Wa 1558/16, LEX nr 2328893

Wyrok z dnia 11 maja 2005 r., III CK 522/04, LEX nr 193835).

Wyrok. Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 29.01.1993 r. I AGCr 369/92, Lex Prestige

Wyrok. SN z dnia 3 grudnia 2009 r., II CSK 215/09, Lex nr 551060);

Wyroki SN: z 26.11.2019 r., IV CSK 382/18, LEX nr 2772587; z 27.08.2020 r., IV CSK 635/18, LEX nr 3057427.

Wyrok z dnia 29 stycznia 1993 r. I AGCr 369/92

Glosy

Sztobryn K., Zasada wyczerpania prawa a sprzedaż programu komputerowego on-line. Glosa do wyroku TS z 3.07.2012 r., C-128/11, „Glosa” 2014/2.

Wolter A., Glosa do orzeczenia SN z dnia 21.03.1964 r. I CR 697/62, OSP 1965, z. 5, poz. 97.